

การศึกษาผลกระทบของมาตรการของรัฐต่อชุมชนเรือนแพ เขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัด
อุทัยธานี

โดย
นายวันเฉลิม ชวดนุช

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

มหาดบัณฑิต

หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาดบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

การศึกษาผลกระทบของมาตรการของรัฐต่อชุมชนเรือนแพ เขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี
จังหวัดอุทัยธานี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
มหาบัณฑิต

หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

THE IMPACT OF GOVERNMENT MEASURES OF RAFT-HOUSE COMMUNITY ,
UTHAI THANI MUNICIPALITY , UTHAI THANI

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Urban and Environmental Planning Master of Urban and Environmental
Planning Program
Department of URBAN DESIGN AND PLANNING
Silpakorn University
Academic Year 2023
Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ การศึกษาผลกระทบของมาตรการของรัฐต่อชุมชนเรือนแพ เขต
เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี
โดย นายวันเฉลิม ชวดนุช
สาขาวิชา หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต
แผน ก แบบ ก 2
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐวุฒิ ปรียวนิตย์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต

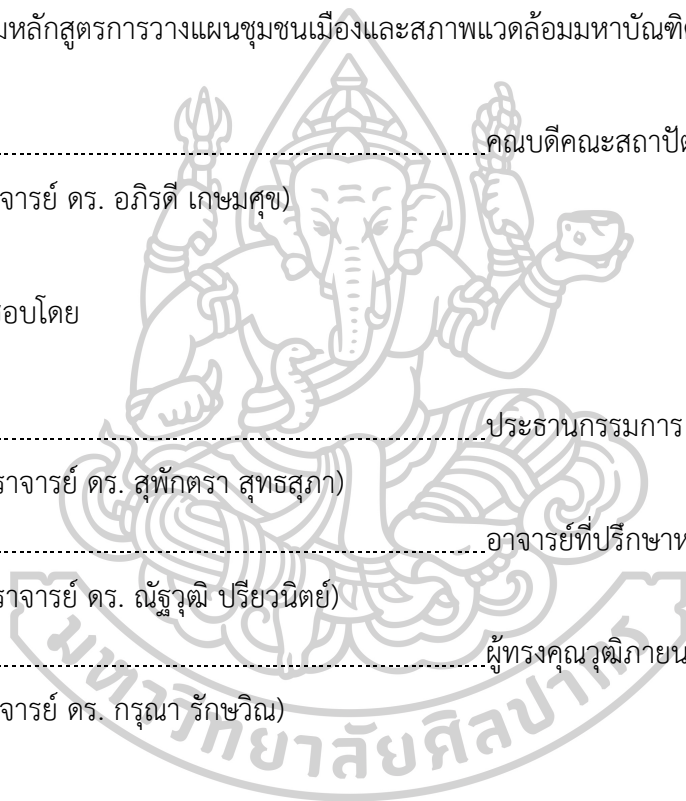
..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. อภิรดี เกษมสุข)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุพักตรา สุทรสุภา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐวุฒิ ปรียวนิตย์)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(รองศาสตราจารย์ ดร. กรุณา รัชชวิณ)

630220045 : หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหัพัตติ แผน ก แบบ ก 2
คำสำคัญ : เรือนแพ, มาตรการของรัฐ, การอนุรักษ์, ผลกระทบ, การพัฒนาพื้นที่ริมน้ำ แม่น้ำสะแก
กรัง จังหวัดอุทัยธานี

นาย วันเฉลิม ชวดนุช: การศึกษาผลกระทบของมาตรการของรัฐต่อชุมชนเรือนแพ เขต
เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
ณัฐวุฒิ ปรียานิตย์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนมาตรการของรัฐ อันประกอบไปด้วย
กฎหมาย นโยบาย โครงการพัฒนาพื้นที่อันเกี่ยวเนื่องกับชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง และศึกษา
ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนเรือนแพ แม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี
โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการทบทวนเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแก
กรัง จำนวน 20 คน และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ในการวิเคราะห์เชิงพื้นที่
ผนวกกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของมาตรการของรัฐต่อชุมชนเรือน
แพในมิติต่าง ๆ

ผลการศึกษา พบว่ามาตรการของรัฐที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง
แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) กฎหมาย ซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456
และเทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี เป็นต้น (2) นโยบาย/ แผนงาน/โครงการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่
โครงการก่อสร้างลานสะแกกรัง โครงการก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับระบบป้องกันน้ำท่วม และโครงการ
บ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง เป็นต้น โดยมาตรการของรัฐส่งผลกระทบต่อชุมชน
เรือนแพ ทั้งในเชิงบวก และเชิงลบ ซึ่งสามารถสรุปได้ 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านคุณภาพชีวิต ด้าน
การอนุรักษ์ ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม และด้านสังคมและเศรษฐกิจ ประกอบไปด้วย (1) ด้าน
คุณภาพชีวิต (Quality of Life) มีผลต่อการเว้นระยะ และการผูกแพ ผลกระทบด้านการตั้งถิ่นฐาน
(Settlement) และการย้ายที่ตั้ง (relocation) ผลกระทบการเข้าถึงชุมชน (Accessibility) การปรับ
องค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพเพื่อการป้องกันอาชญากรรม และการขยายแนวเขตประปา (2)
ด้านการอนุรักษ์ มีผลต่อการไม่อนุญาตให้ก่อสร้างเรือนแพเพิ่มเติม การพัฒนาปรับปรุงที่อยู่อาศัยโดย
การซ่อมบำรุงเรือนแพ การสร้างจุดภูมิลักษณะของชุมชนเรือนแพ (cityscape) การสร้างความ
ตระหนักของชุมชน และการส่งเสริมการสืบทอดองค์ความรู้วิถีเรือนแพ (3) ด้านกายภาพและ
สิ่งแวดล้อม มีผลต่อความเขียวของลำน้ำ บริการทางระบบนิเวศ (Ecosystem services) และด้านน้ำ
เสีย และ (4) ด้านสังคมและเศรษฐกิจ มีผลต่อการหายไปของพื้นที่เพาะปลูกพืชอายุสั้นของริมแม่น้ำ
สะแกกรัง การส่งผลกระทบต่อพื้นที่ป่าพื้นที่ ความยากลำบากในการปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่สาธารณะ

การส่งเสริมกิจกรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำ สร้างแพขายสินค้าเพื่อส่งเสริมทางเศรษฐกิจชุมชนชาวแพ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีชีวิตการเลี้ยงปลากระชัง และศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

ทั้งนี้ได้มีข้อเสนอแนะในการปรับแก้กฎหมายเรื่องการผูกแพให้สอดคล้องกับบริบทของแม่น้ำสะแกกรัง รวมถึงปรับแก้กฎหมายให้มีบทบาทในการสนับสนุนการดำรงอยู่ และการเพิ่มขึ้นของจำนวนเรือนแพ ในส่วนของนโยบาย/ แผนงาน/โครงการที่ดำเนินการในพื้นที่ ควรสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการดำเนินการให้มากขึ้น เพื่อการคงอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง ในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานีต่อไป

630220045 : Major Master of Urban and Environmental Planning Program

Keyword : Raft-House Community Government measures conservation effect development of riverside in the Sakae Krang River area in Uthai Thani Province

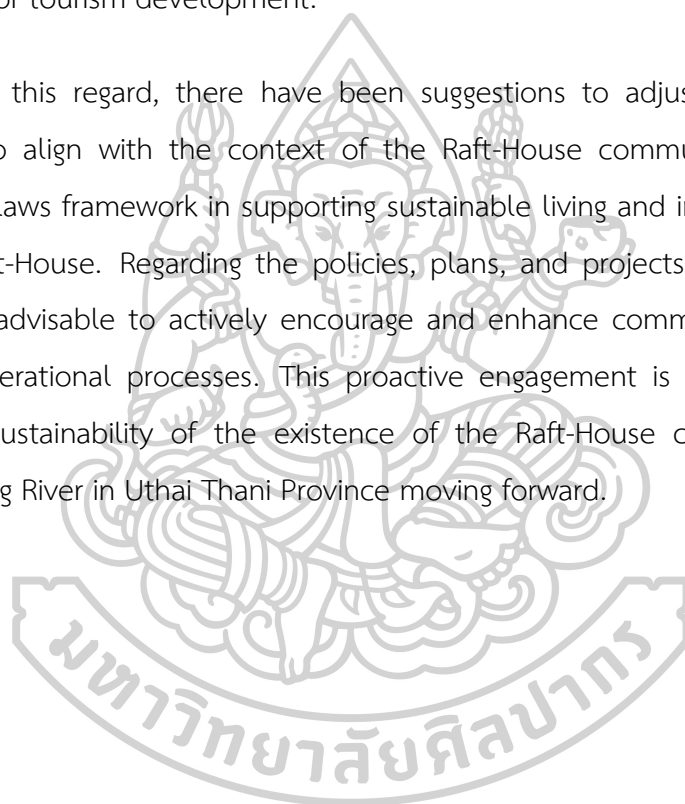
MR. Wanchaloem CHUADNUT : The impact of Government measures of Raft-House Community , Uthai Thani Municipality , Uthai Thani Thesis advisor : Assistant Professor Nattawut Preyawanit, Ph.D.

The purpose of this thesis is to critically review the Government Measures on the existence of Raft-House (“Ruan-Pae”) Community, including laws, policies, and development projects related. also analyze the repercussions on the community, investigate the impacts on the SaKae Krang River existence of Raft-House Community in the municipality of Uthai Thani, Uthai Thani Province. Along with the qualitative research methods, involving document review and in-depth interviews with 20 members of the raft-house community. Additionally, geographic information technology was utilized for spatial analysis, combined with qualitative data analysis. To highlight the impacts of government measures on the existence of Raft-House Community in various dimensions.

The research results indicate that the two main components of the government measures have impacts on the SaKae Krang River Raft-House community. The first component is legal, encompassing laws such as the *Navigation in Thai Waters Act of 2456 B.E.* and municipal regulations in Uthai Thani. The second component includes policies, plans, and development projects related as for example the construction of embankments plans, flood prevention systems, and sustainable rural housing projects for the SaKae Krang River’ s community. The findings reveal that the government measures have both positive and negative impacts on the SaKae Krang River’ s community that’ s summarized in four dimensions: (1) Quality of life,that affecting the Raft-House spacing, mooring, settlement, relocation, and accessibility, the adjusting physical environmental components for crime prevention and expanding water supply areas. (2) Conservation, as influencing the prohibition of additional raft-house constructions, residential development through maintenance, creating community identity

(cityscape), raising community awareness, and promoting the transmission of cultural knowledge. (3) Physical and Environmental Aspects, as impacting river flow (Ecosystem Services, and wastewater), and (4) Social and Economic Aspects, affecting the loss of short-term agricultural land along the river, native fish species conservation, challenges in interacting with public areas, promoting local activities and lifestyles, river tourism, creating floating product markets to boost the local economy, encouraging tourism related to the traditional fishing lifestyle, and the potential for tourism development.

In this regard, there have been suggestions to adjust the laws regarding mooring to align with the context of the Raft-House communities. This includes modifying laws framework in supporting sustainable living and increasing the number of the Raft-House. Regarding the policies, plans, and projects implemented in the area, It is advisable to actively encourage and enhance community participation in various operational processes. This proactive engagement is vital for securing the enduring sustainability of the existence of the Raft-House community along the Sakae Krang River in Uthai Thani Province moving forward.

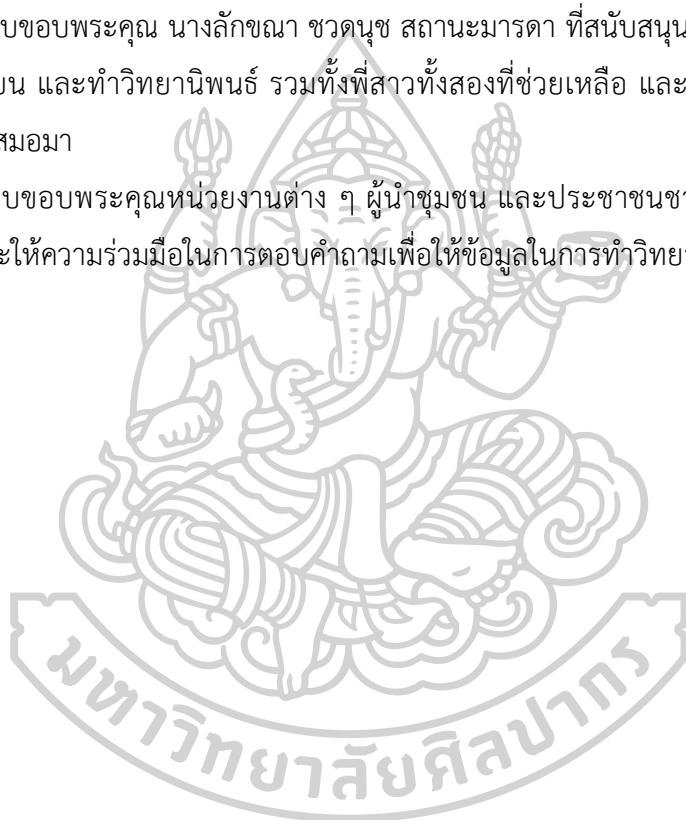
กิตติกรรมประกาศ

กราบขอบพระคุณคณาจารย์ และเพื่อนนักศึกษาปริญญาโททุกคน จากภาควิชาการออกแบบ และวางแผนชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และจากภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในการให้คำปรึกษาในแง่มุมอื่น ๆ ที่อาจจะตกหล่นไป และดำเนินการทำวิทยานิพนธ์จนแล้วเสร็จ

กราบขอบพระคุณ นางลักขณา ชวตนะ สุภานะมารดา ที่สนับสนุนงบประมาณทั้งหมดในการดำเนินการเรียน และทำวิทยานิพนธ์ รวมทั้งพี่สาวทั้งสองที่ช่วยเหลือ และให้คำปรึกษาในประเด็นที่ติดขัดอย่างดีเสมอมา

กราบขอบพระคุณหน่วยงานต่าง ๆ ผู้นำชุมชน และประชาชนชาวแพ ที่ให้ข้อมูลประกอบการศึกษา และให้ความร่วมมือในการตอบคำถามเพื่อให้ข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

วันเฉลิม ชวตนะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ณ
สารบัญแผนภูมิ.....	1
สารบัญแผนที่.....	2
บทที่ 1 บทนำ.....	3
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	3
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 คำถามการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	4
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	6
1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	6
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	8
2.1 แนวคิดการตั้งถิ่นฐาน.....	8
2.1.1 ความหมายการตั้งถิ่นฐาน.....	8
2.1.2 วัฒนธรรมน้ำกับการตั้งถิ่นฐาน.....	9
2.1.3 รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน.....	10
2.1.4 ภูมิปัญญาในการปลูกเรือน.....	11

2.2 แนวคิดมาตรการของภาครัฐ.....	12
2.2.1 ความหมายของมาตรการของภาครัฐ.....	12
2.2.2 มาตรการเกี่ยวข้องกับพื้นที่ริมน้ำ.....	13
2.2.3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	14
2.2.4 เกณฑ์ในการชี้วัดมาตรการของภาครัฐ.....	16
2.2.5 การบริหารจัดการเมืองของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.....	18
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการการอนุรักษ์.....	20
2.3.1 นิยามของการอนุรักษ์.....	20
2.3.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์.....	20
2.3.3 วิวัฒนาการอนุรักษ์.....	21
2.3.4 กฎหมายเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์.....	21
2.3.5 ขอบเขตของการอนุรักษ์.....	22
2.3.6 นโยบายการอนุรักษ์.....	23
2.3.7 มาตรการด้านอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า.....	25
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	26
2.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน.....	26
2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการควบคุม.....	26
2.4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการส่งเสริม.....	27
2.4.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านการตั้งถิ่นฐาน.....	28
2.4.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านการอนุรักษ์.....	28
2.4.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม.....	28
2.4.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านสังคมและเศรษฐกิจ.....	30
2.5 สรุปบททวนวรรณกรรม.....	30
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	31

3.1 กรอบการวิจัย (Research Framework) และขั้นตอนการวิจัย.....	31
3.2 แหล่งที่มาของข้อมูล วิธีเก็บข้อมูลและเครื่องมือการวิจัย	32
3.2.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น.....	32
3.2.2 การศึกษาข้อมูลกฎหมาย นโยบาย และแผนงานพัฒนา	33
3.3 การเก็บแบบสอบถาม (Questionnaire)	34
3.4 ประชากรและประชากรกลุ่มตัวอย่าง.....	35
3.4.1 ประชากร	35
3.4.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง	35
3.5 การเลือกบริบทพื้นที่ศึกษา	35
บทที่ 4 พื้นที่ศึกษา.....	37
4.1 ลักษณะทางกายภาพ	37
4.1.1 ที่ตั้งและขอบเขต.....	37
4.1.2 กลุ่มการปกครอง.....	37
4.2 ลักษณะภูมิประเทศ	41
4.2.1 แม่น้ำสะแกกรัง.....	41
4.3 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน	43
4.4 การศึกษามาตรการที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนเรือนแพ	47
4.4.1 มาตรการควบคุม.....	47
4.4.2 มาตรการส่งเสริมและพัฒนา	58
4.5 มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage).....	69
4.5.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage)	69
4.5.2 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage).....	72
4.6 ประชากร.....	76
4.6.1 ประชากรเรือนแพตามทะเบียนราษฎร.....	76

4.6.2 ประชากรจริงจากการสำรวจ	78
4.7 การใช้ประโยชน์อาคาร	79
4.7.1 ประเภทของการใช้ประโยชน์อาคาร	79
4.7.2 ลักษณะการกระจายตัวของการใช้ประโยชน์อาคาร	81
4.8 สภาพทางเศรษฐกิจ	83
4.8.1 อาชีพ 83	
4.8.2 รายได้ 85	
4.9 สภาพทางสังคม	86
4.9.1 การนับถือศาสนา	86
4.9.2 ระบบเครือญาติ และประเภทครอบครัว	86
4.10 สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ.....	87
4.10.1 ระบบสาธารณูปโภค	87
4.10.2 ระบบสาธารณูปการ.....	91
4.11 สิ่งแวดล้อมเมือง.....	93
4.11.1 คุณภาพน้ำ.....	93
4.11.2 พื้นที่ในเขตเมือง	94
4.12 สรุปท้ายบท.....	95
บทที่ 5 การวิเคราะห์ และผลการศึกษา.....	96
5.1 การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับมาตรการการพัฒนา ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาวแพในแม่น้ำ สะแกกรัง เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี.....	96
5.2 ผลการประเมิน	102
5.2.1 การรับรู้กฎหมาย ที่ส่งผลโดยตรงต่อการอยู่อาศัยของชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง .	102
5.3 ผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาต่อชุมชน เรือนแพ ในแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี.....	110

5.3.1 ด้านคุณภาพชีวิต (Quality of Life).....	110
5.3.2 ด้านการอนุรักษ์.....	119
5.3.3 ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม	124
5.3.4 ด้านสังคมและเศรษฐกิจ	129
5.4 ความเชื่อมโยงมาตรการของรัฐต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเรือนแพ ในเขตเทศบาลเมือง อุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี	136
5.5 ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาในด้านต่าง ๆ กับเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงาน	143
5.5.1 ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิต	143
5.5.2 ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านการอนุรักษ์.....	143
5.5.3 ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม	144
5.5.4 ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านสังคมและเศรษฐกิจ.....	145
5.6 สรุปการวิเคราะห์ และผลการศึกษา	6
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	7
6.1 สรุปผลการศึกษา.....	7
6.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	9
6.2.1 อภิปรายการรับรู้ และความคิดเห็น ต่อมาตรการของภาครัฐ.....	9
6.2.2 อภิปรายมาตรการของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนเรือนแพ	10
6.3 ข้อเสนอแนะ.....	15
6.3.1 ข้อเสนอแนะระดับพื้นที่	15
6.3.2 ข้อเสนอแนะระดับมหภาค	18
6.4 แนวทางการวิจัยในอนาคต	19
รายการอ้างอิง	20
ภาคผนวก 1.....	24
ภาคผนวก 2.....	27

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงความลึก และความกว้าง แม่น้ำสะแกกรังในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี.....	42
ตารางที่ 2 แสดงสรุปประเด็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรือนแพ	57
ตารางที่ 3 แสดงประชากรเรือนแพตามทะเบียนราษฎร เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี	77
ตารางที่ 4 แสดงประชากรเรือนแพตามการสำรวจของผู้ศึกษา เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี	78
ตารางที่ 5 แสดงประเภทการใช้ประโยชน์อาคาร ชุมชนชาวแพเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี ...	80
ตารางที่ 6 แสดงอาชีพของประชาชนเรือนแพ เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี	83
ตารางที่ 7 แสดงรายได้เฉลี่ยของประชาชนเรือนแพกลุ่มตัวอย่าง เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี	85
ตารางที่ 8 แสดงการนับถือศาสนาของประชาชนเรือนแพ เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี .	86
ตารางที่ 9 แสดงประเภทครอบครัวของประชาชนเรือนแพ เทศบาลเมืองอุทัยธานี.....	87
ตารางที่ 10 ผลการตรวจวัดคุณภาพน้ำผิวดิน ในพื้นที่ศึกษาแม่น้ำสะแกกรัง พ.ศ. 2562-2564	94
ตารางที่ 11 แสดงเปรียบเทียบการตั้งถิ่นฐาน ปี พ.ศ. 2549, พ.ศ.2553, พ.ศ.2557 และ พ.ศ. 2566.	113
ตารางที่ 12 ความเชื่อมโยงมาตรการของรัฐต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเรือนแพ.....	137
ตารางที่ 13 แสดงผลการเปรียบเทียบการพัฒนาในด้านต่าง ๆ กับเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงาน.....	1

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงวัฒนธรรมน้ำกับการตั้งถิ่นฐาน.....	9
ภาพที่ 2 แสดงการตั้งถิ่นฐานในรูปแบบต่าง ๆ.....	11
ภาพที่ 3 แสดงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (บันไดการมีส่วน 8 ขั้น).....	16
ภาพที่ 4 แสดงขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	23
ภาพที่ 5 แสดงจุดสำรวจหน้าตัดลำน้ำสะแกกรัง ระหว่าง กม. 9+000 ถึง กม. 12+000.....	42
ภาพที่ 6 แสดงจุดสำรวจหน้าตัดลำน้ำสะแกกรัง ระหว่าง กม. 12+000 ถึง กม. 15+000.....	43
ภาพที่ 7 แสดงพื้นที่ศึกษาครั้งอยู่ในเขตจังหวัดชัยนาท.....	44
ภาพที่ 8 แสดงภาพถ่ายฝีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปี พ.ศ.2449 (ร.ศ. 125).....	45
ภาพที่ 9 แสดงบรรยากาศการค้า และโรงสีบริเวณริมแม่น้ำสะแกกรัง	46
ภาพที่ 10 แสดงแม่น้ำสะแกกรัง ปี พ.ศ.2544.....	47
ภาพที่ 11 แสดงวิธีการยื่นคำขอจอดแพครั้งแรก (ขอแบบ ก.5).....	50
ภาพที่ 12 แสดงแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภททำกฎกระทรวง ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ. 2558.....	52
ภาพที่ 13 แสดงเทศบัญญัติ เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภท ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พ.ศ. 2555.....	55
ภาพที่ 14 แสดงภาพมุมสูงลานสะแกกรัง.....	58
ภาพที่ 15 แสดงรูปแบบระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 1.....	59
ภาพที่ 16 แสดงรูปแบบระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 2.....	59
ภาพที่ 17 แสดงรูปแบบระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 3.....	60
ภาพที่ 18 แสดงรูปแบบระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 4.....	60

ภาพที่ 19 แสดงแนวทางการปรับปรุง และพัฒนาชุมชนชาวแพ	66
ภาพที่ 20 แสดงแนวคิดผังแม่บทโครงการพัฒนา ออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะชุมชนเมืองอุทัยธานี .	67
ภาพที่ 21 แสดงการวิเคราะห์พื้นที่ เพื่อกำหนดขอบเขตบริเวณย่านเป้าหมายเบื้องต้น ชุมชนเมือง เก่าอุทัยธานี	67
ภาพที่ 22 แสดงการออกแบบปรับปรุงสะพานข้ามแม่น้ำสะแกกรัง บริเวณวัดอุโปสถาราม	68
ภาพที่ 23 แสดงภาพจิตรกรรมหน้าบันแพโบสถ์น้ำหน้าวัดอุโปสถาราม.....	69
ภาพที่ 24 แสดงเรือนแพที่ควرونุรักษ์	70
ภาพที่ 25 แสดงลายฉลุของแพนางสาวบุญรอด พัฒโนทัย.....	70
ภาพที่ 26 แสดงประกาศกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน วัดอุโปสถาราม และแพโบสถ์น้ำ	72
ภาพที่ 27 แสดงการตัดกบตรทางน้ำในแม่น้ำสะแกกรัง	72
ภาพที่ 28 แสดงลักษณะการต่อแพ	73
ภาพที่ 29 แสดงการเปลี่ยนแพลูกบวบ	74
ภาพที่ 30 แสดงการทำปลาย่าง.....	75
ภาพที่ 31 แสดงการปลูกเตยในแม่น้ำสะแกกรัง	75
ภาพที่ 32 แสดงระบบไฟฟ้า ชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง	87
ภาพที่ 33 แสดงกลุ่มไม่มีระบบประปา ชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง.....	88
ภาพที่ 34 แสดงกลุ่มกำลังดำเนินการขยายแนวเขต โครงการขยายเขตท่อเมนจ่ายน้ำประปา เทศบาลเมืองอุทัยธานี	89
ภาพที่ 35 แสดงระบบบำบัดน้ำเสีย จากส้วมที่มีระบบบ่อเกรอะ	90
ภาพที่ 36 แสดงระบบส้วมที่ไม่มีระบบบ่อเกรอะ และส้วมที่ไม่สามารถใช้งานได้.....	90
ภาพที่ 37 แสดงระบบบำบัดน้ำเสีย จากการชักล้าง	91
ภาพที่ 38 แสดงสถานบริการด้านสาธารณสุข ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี.....	91
ภาพที่ 39 แสดงสถานีดับเพลิง และเรือช่วยดับเพลิงเทศบาลเมืองอุทัยธานี	92
ภาพที่ 40 แสดงเหตุการณ์เพลิงไหม้เรือนแพ วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2564.....	93

ภาพที่ 41 แสดงพื้นที่นิเวศเมืองเกาะเทโพ.....	94
ภาพที่ 42 แสดงมาตรการพื้นที่ศึกษาที่สามารถระบุเส้นรอบรูปได้อย่างชัดเจน (Polygon)	97
ภาพที่ 43 แสดงป้ายประชาสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ เชียงสะพานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 225 ปี.....	104
ภาพที่ 44 แสดงกิจกรรม “SUP สะแกกรัง 2023” แนบชนิดเสนท์ วิธีชีวิตชาวแพลุ่มน้ำสะแกกรัง .	107
ภาพที่ 45 แสดงการขยับเรือแพซิดกลางแม่น้ำสะแกกรังในช่วงหน้าแล้ง.....	111
ภาพที่ 46 แสดงการผูกแพในลักษณะต่าง ๆ.....	111
ภาพที่ 47 แสดงเปรียบเทียบการตั้งถิ่นฐาน ปี พ.ศ. 2549, พ.ศ.2553, พ.ศ.2557 และ พ.ศ. 2566	112
ภาพที่ 48 แสดงผลกระทบด้านการตั้งถิ่นฐาน	114
ภาพที่ 49 แสดงการเข้าถึงชุมชนของชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง กลุ่มต้นน้ำ.....	115
ภาพที่ 50 แสดงการเข้าถึงชุมชนของชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง กลุ่มกลางน้ำ.....	115
ภาพที่ 51 แสดงผลกระทบด้านการเข้าถึงชุมชนจากโครงการก่อสร้างระยะหลัง.....	116
ภาพที่ 52 แสดงระบบไฟฟ้าส่องสว่าง ของระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 3	117
ภาพที่ 53 แสดงรูปแบบการต่อมิเตอร์น้ำจากการขยายแนวเขตประปา	118
ภาพที่ 54 แสดงด้านการรับมือกับระบบประปา ของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง	119
ภาพที่ 55 แสดงเปรียบเทียบก่อน/หลัง ดำเนินการซ่อมแซมฝาเรือนแพ และหลังคา.....	121
ภาพที่ 56 แสดงเปรียบเทียบก่อน/หลัง ดำเนินการซ่อมแซมลูกบวบ	121
ภาพที่ 57 แสดงภูมิทัศน์วัฒนธรรม ภูมิสัญลักษณ์การรับรู้ของเมือง	122
ภาพที่ 58 แสดงการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวแพ.....	123
ภาพที่ 59 แสดงการปรับปรุง/ซ่อมแซมเรือนแพด้วยช่างในท้องถิ่น	124
ภาพที่ 60 แสดงผลกระทบด้านความเชื่อเพิ่มขึ้นของแม่น้ำสะแกกรัง	126
ภาพที่ 61 แสดงความหลากหลายทางชีวภาพชุมชนเมืองอุทัยธานี	127
ภาพที่ 62 แสดงการใช้เศษผักเพื่อเลี้ยงปลากระชัง	128
ภาพที่ 63 แสดงการปล่อยน้ำเสียของชุมชนเมือง เทศบาลเมืองอุทัยธานี ลงสู่แม่น้ำสะแกกรัง	129

ภาพที่ 64 แสดงการเพาะปลูกพืชอายุสั้นริมฝั่งซ้ายของแม่น้ำสะแกกรัง 130

ภาพที่ 65 แสดงผลกระทบด้านการเข้าถึงชุมชนจากโครงการก่อสร้างระยะแรก..... 131

ภาพที่ 66 แสดงความหนาแน่นของเรือนแพ และซ้ายมือของภาพคือห้องแถวริมแม่น้ำสะแกกรัง.. 132

ภาพที่ 67 แสดงรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวและสัญจรทางน้ำ 133

ภาพที่ 68 แสดงศูนย์ข้อมูลชุมชนชาวแพของโครงการบ้านมั่นคงชนบท 134

ภาพที่ 69 แสดงงานจิตรธานี ถิ่นนี้อุทัย 190 ปี บ้านสะแกกรัง..... 135

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 กรอบการวิจัย (Research Framework).....	31
แผนภูมิที่ 2 แสดงพีระมิตประชากรเรือนแพตามการสำรวจของผู้ศึกษา เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี.....	77
แผนภูมิที่ 3 แสดงพีระมิตประชากรเรือนแพตามการสำรวจของผู้ศึกษา เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี.....	79
แผนภูมิที่ 4 แสดงการรับรู้มาตรการที่ส่งผลต่อชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง.....	103
แผนภูมิที่ 5 แสดงความพึงพอใจมาตรการที่ส่งผลต่อชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง.....	105
แผนภูมิที่ 6 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่นของหมู่บ้าน ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง.....	106
แผนภูมิที่ 7 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการเพิ่มอาชีพในชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง.....	108
แผนภูมิที่ 8 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้หากมีการพัฒนาชุมชนเรือนแพ.....	109
แผนภูมิที่ 9 แสดงความเชื่อมโยงมาตรการของรัฐต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเรือนแพ.....	142

สารบัญแผนที่

แผนที่ 1 แสดงขอบเขตการศึกษา.....	5
แผนที่ 2 แสดงเรือนแพประชากรกลุ่มตัวอย่าง	36
แผนที่ 3 แสดงกลุ่มการปกครองพื้นที่ศึกษา	39
แผนที่ 4 แสดงภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ศึกษา	40
แผนที่ 6 แสดงลานสะแกกรัง และระบบป้องกันน้ำท่วม	61
แผนที่ 7 แสดงการจัดลำดับความสำคัญ โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี	63
แผนที่ 8 แสดงประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานี และพื้นที่ต่อเนื่อง.....	64

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี มีประวัติความเป็นมาด้านการอยู่อาศัยกับแหล่งน้ำมาอย่างยาวนานเคียงคู่กับจังหวัดอุทัยธานี รวมทั้งเป็นเรือนแพในเขตพื้นที่เมืองแห่งสุดท้ายของประเทศไทย (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2564: 136)

อีกทั้งเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรังยังมีมรดกวัฒนธรรมอีกมากมายที่เกิดขึ้นจากการตั้งถิ่นฐานในลักษณะดังกล่าว เช่น เทคนิคการทำแพ การประมง การเกษตรบนน้ำ เป็นต้น อย่างไรก็ตามสถานการณ์โลกเปลี่ยนแปลงไป การคมนาคมทางน้ำลดบทบาทลง (วิติยา ปิตตังนาโพธิ์, 2554) บทบาทต่อการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำจึงเปลี่ยนไป ผู้อยู่อาศัยในเรือนแพลดจำนวนลงจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม เป็นต้น

การตระหนักเรื่องการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนเพิ่มขึ้นในระดับโลก และในประเทศไทยเริ่มมีการกำหนดเขตพื้นที่เมืองเก่าในหลายแห่ง เรือนแพและเขตพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานีจึงเป็นเป้าหมายหลักของหน่วยงานต่าง ๆ ในการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาและต่อยอด แต่ด้วยข้อกฎหมาย นโยบาย และแผนการพัฒนามีบทบาทอย่างมากกับเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง ทำให้เรือนแพเริ่มลดจำนวนลง (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2563b) ผู้ศึกษาจึงตระหนักถึงประเด็นปัญหาดังกล่าวว่ามีผลกระทบต่อเรือนแพ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางในการปรับแก้มาตรการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับลักษณะของพื้นที่ศึกษา เพื่อให้ชุมชนชาวแพคงอยู่คู่กับจังหวัดอุทัยธานีต่อไปอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- (1) เพื่อทบทวนกฎหมาย นโยบาย และแผนการพัฒนา ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง
- (2) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาต่อชุมชนเรือนแพ ในแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี

1.3 คำถามการวิจัย

- (1) กฎหมาย นโยบาย และแผนการพัฒนา อะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง
- (2) การบังคับใช้กฎหมาย และดำเนินนโยบาย รวมทั้งแผนพัฒนา ส่งผลกระทบต่อชุมชนเรือนแพ ในแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี อย่างไร

1.4 ขอบเขตการศึกษา

- (1) ขอบเขตด้านพื้นที่

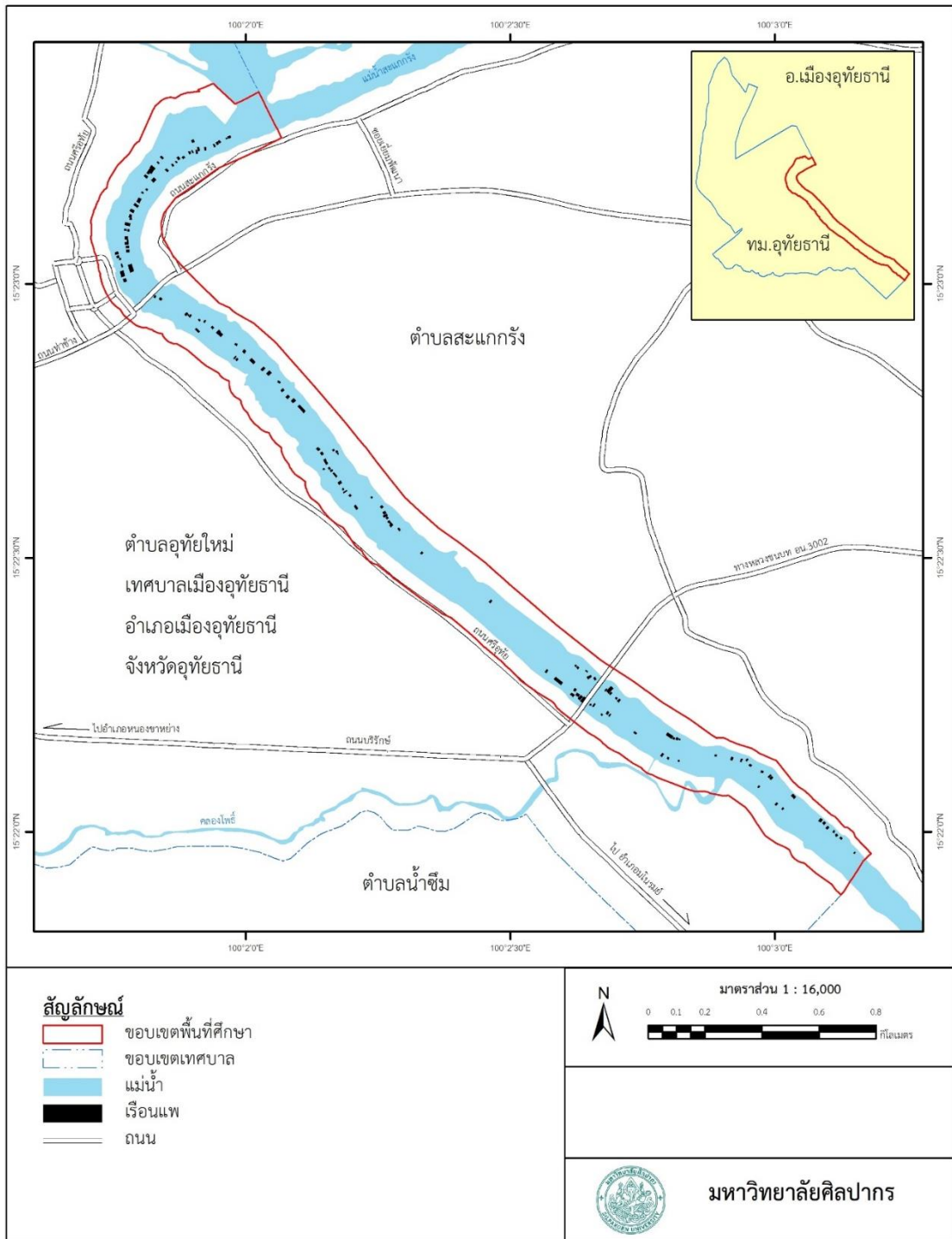
ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 7 ตำบลอุทัยใหม่ ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี ขนาดพื้นที่ศึกษา 885,430 ตร.ม. ครอบคลุมพื้นที่เรือนแพที่อยู่ในแม่น้ำสะแกกรัง และพื้นที่ริมฝั่ง โดยทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันออก จดแนวเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี ทิศตะวันตก ขยายพื้นที่ระยะ 50 เมตร จากริมฝั่งของแม่น้ำสะแกกรัง ของตลิ่งฝั่งขวา โดยมีจำนวนเรือนแพที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา ณ ปี พ.ศ. 2566 จำนวน 141 หลัง และ 70 ครัวเรือน

- (2) ขอบเขตด้านเนื้อหา

- (2.1) ศึกษาข้อมูลทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม มรดกทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ชุมชนเรือนแพ ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

- (2.2) รวบรวมกฎหมาย นโยบาย และแผนงานพัฒนา ที่เกี่ยวเนื่องกับชุมชนเรือนแพในเขตเทศบาล เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบจากการกำหนดของตัวบทกฎหมาย และการดำเนินนโยบายที่ใช้ในการพัฒนาพื้นที่

- (2.3) วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากมาตรการของรัฐที่เกิดขึ้นกับชุมชนเรือนแพ

แผนที่ 1 แสดงขอบเขตการศึกษา

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

(1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการตั้งถิ่นฐาน แนวคิดนโยบายการพัฒนาของภาครัฐ แนวคิดการอนุรักษ์ และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเรือนแพในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี เพื่อทำกรอบแนวคิดในการวิจัย

(2) รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ เอกสารกฎหมาย การดำเนินการโครงการต่าง ๆ รวมถึงแผนงานดำเนินการ นโยบายการพัฒนา เพื่อให้ทราบถึงการบังคับใช้ และแนวทางในการดำเนินในพื้นที่ศึกษา

(3) เก็บแบบสอบถามข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการดังนี้

(3.1) แบบสอบถาม : ใช้แบบสอบถามสำหรับชาวแพ เพื่อสอบถามข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง สอบถามความคิดเห็น เป็นต้น

(3.2) การสัมภาษณ์เชิงลึก : ใช้แบบสอบถามสำหรับชาวแพ เพื่อสอบถามผลกระทบจากการดำเนินการมาตรการของภาครัฐ

(4) วิเคราะห์ผลของมาตรการของภาครัฐที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ นำมาจัดกลุ่มวิเคราะห์ตามประเภทของผลกระทบ พร้อมทั้งสอบเทียบกับมาตรฐานของหน่วยงานรัฐ

(5) สรุปผลกระทบต่าง ๆ ทั้งผลกระทบเชิงบวก และผลกระทบเชิงลบ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี อภิปรายผล และเสนอแนะแนวทางพัฒนาพื้นที่

1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

(1) ชุมชนเรือนแพ หมายถึง ชุมชนเรือนไม้ชั้นเดียว วางอยู่บนแพลูกบวบลำไผ่ ซึ่งจอดเป็นประจำและตั้งถิ่นฐานในแม่น้ำสะแกกรัง โดยผู้ถือครองมีทะเบียนบ้านทุกครัวเรือน

(2) มาตรการของรัฐ หมายถึง กฎหมาย นโยบาย และแผนงาน โครงการการพัฒนาทั้งในระดับประเทศ จนถึงระดับพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเรือนแพ แม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี

(3) กฎหมาย หมายถึง ข้อกำหนดที่ภาครัฐออกระเบียบมาเพื่อใช้ควบคุมพื้นที่ชุมชนเรือนแพ

(4) นโยบาย แผนงาน และโครงการ หมายถึง แนวความคิดในการพัฒนาพื้นที่ ที่มีการกำหนด แผนงานโครงการ งบประมาณ หน่วยงานรับผิดชอบ ที่ดำเนินการในพื้นที่ชุมชนเรือนแพ

(5) ผลกระทบ หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกฎหมาย นโยบาย และแผนงาน โครงการการพัฒนาในพื้นที่ชุมชนเรือนแพ แม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี ซึ่งประกอบด้วยผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ในมิติของการตั้งถิ่นฐาน การเพิ่มจำนวนเรือนแพ การส่งเสริมการอนุรักษ์ เป็นต้น

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในบทนี้กล่าวถึงแนวคิดในการวิจัย ประกอบด้วย แนวคิดการตั้งถิ่นฐาน แนวคิดมาตรการของภาครัฐ แนวคิดเกี่ยวกับการการอนุรักษ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดดังนี้

- 2.1 แนวคิดการตั้งถิ่นฐาน
- 2.2 แนวคิดมาตรการของภาครัฐ
- 2.3 แนวคิดการอนุรักษ์
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการตั้งถิ่นฐาน

2.1.1 ความหมายการตั้งถิ่นฐาน

การตั้งถิ่นฐาน (Settlement) คือการบุกเบิกและเข้าไปอาศัยครอบครองพื้นที่ส่วนหนึ่งของผิวโลกที่ไม่มีผู้ใดเคยอาศัยมาก่อน โดยรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานก็มีความซับซ้อนที่แตกต่างกันไป ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานอย่างโดดเดี่ยวครอบครัวเดียวไปจนถึงการเข้ามาอยู่รวมกันเป็นชุมชนเป็นหมู่บ้าน ไปจนถึงเป็นเมือง ในขอบเขตการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่มีความหมายกว้าง ๆ ก็จะเป็นการจัดระบบเปิดที่ประกอบด้วยจำนวนประชากร รูปแบบ และองค์ประกอบย่อยที่มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติมาจนถึงในขอบเขตที่แคบลงกว่าแหล่งตั้งถิ่นฐานเป็นแหล่งประชากรเข้ามาอาศัยรวมกันเพื่อวัตถุประสงค์ในการดำเนินชีวิตและแสวงหาโอกาส และมีความผูกพันช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคม หรือชุมชนของตน

การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานที่ไม่สามารถสรุปได้ทั้งหมด คือ อาจจะพิจารณาได้หลายแง่หลายมุมจากนักวิชาการหลายสาขา สำหรับนักภูมิศาสตร์ นักผังเมือง สถาปนิก นักสังคมวิทยาและนักเศรษฐศาสตร์ อาจมองลักษณะการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์จากทรศนะเดียวกัน คือจัดเป็นระบบเปิดแบบพลวัตอันประกอบด้วยจำนวนประชากร รูปแบบ และองค์ประกอบย่อยซึ่งปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ จำนวนประชากร หมายถึงมนุษย์ที่เข้าครอบครองผิวโลกตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไป และตั้งถิ่นฐานในรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานชั่วคราว เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเป็นร้อยเป็นพัน รูปแบบก็กลายเป็นหมู่บ้าน เมืองเล็ก หรือกลุ่มหมู่บ้าน เป็นต้น รูปแบบและองค์ประกอบของแหล่งตั้งถิ่นฐานมนุษย์ จะเพิ่มความซับซ้อนขึ้นเมื่อ

จำนวนประชากรในแหล่งตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้การตั้งถิ่นฐานยังประกอบด้วยระบบย่อยหรือองค์ประกอบย่อยอีกคือ มนุษย์ในฐานะเป็นบุคคล สังคมคือระบบปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์โครงสร้างคือสิ่งก่อสร้างคือสิ่งก่อสร้างรูปแบบ และโครงข่ายคือ ระบบถนนหนทางและการคมนาคมติดต่อทุกรูปแบบ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2552)

2.1.2 วัฒนธรรมน้ำกับการตั้งถิ่นฐาน

วัฒนธรรมน้ำกับการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่มนุษย์มักผูกติดกับแหล่งน้ำและอยู่บริเวณเหนือเส้นศูนย์สูตร ทั้งนี้วัฒนธรรมของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ มีหลายรูปแบบคือ สังคมชาวบก (มีการทน้ำใช้) สังคมชาวน้ำ (อยู่แบบสะเทินน้ำสะเทินบกหรือลอยอยู่ในน้ำใกล้ฝั่ง) และอพยพไปมาในทะเลระหว่างชายฝั่งและในหมู่เกาะ

เมื่อตั้งถิ่นฐานขึ้นเป็นหลักแหล่งที่พักอาศัยมักเป็นสิ่งแรกที่มนุษย์สร้าง ตามลักษณะทางด้านภูมิศาสตร์ของพื้นที่นั้น ๆ และที่สามารถอธิบายพื้นที่ศึกษาได้ดีที่สุดคือ ชาวเอเชียอาคเนย์อยู่รอดมาได้ก็โดยสร้างที่พักอาศัยและชุมชนบนน้ำหรือครึ่งบกครึ่งน้ำ เนื่องจากต้องถอยร่นเข้ามาในพื้นที่แผ่นดินซึ่งกลายเป็นทะเลขึ้นมา สิ่งก่อสร้างดังกล่าวต้องตั้งบนเสาไม้ยกพื้นเพื่อหนีพ่นระดับน้ำ หรือเรือนแพลอยอยู่ใกล้ฝั่ง

เรียกการตั้งถิ่นฐานใกล้แหล่งน้ำว่า สังคมชาวน้ำ ในแถบชายฝั่งทะเลในบริเวณลุ่มแม่น้ำและที่ราบต่ำในเอเชียอาคเนย์นั้นน้ำจะค่อย ๆ ไหลหลากลงสู่ทะเล น้ำจึงค้างค้ำอยู่ทั่วไปเพราะเพราะมิได้ไหลผ่านหายไปอย่างรวดเร็วดังเช่นในภูเขาซึ่งมีความลาดเอียงสูง เมื่อเป็นเช่นนั้นการกักเก็บน้ำจึงไม่จำเป็น มนุษย์ในแถบนี้จึงไม่ต้องควบคุมการใช้น้ำ แต่กลับอาศัยอยู่กับน้ำไหลผ่านไปอย่างง่าย ๆ เหมือนกับต้นข้าวซึ่งมีชีวิตอยู่กับน้ำ นี่คือแหล่งอารยธรรมชาวน้ำ (aquatic civilization) ซึ่งแตกต่างกับวัฒนธรรมที่มีพื้นมาจากการกักเก็บน้ำ (สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, 2539)

ภาพที่ 1 แสดงวัฒนธรรมน้ำกับการตั้งถิ่นฐาน

2.1.3 รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

ในประเทศไทยนั้นชุมชนจะตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันเป็นสังคมและหมู่บ้านไม่ไกลจากพื้นที่เกษตรกรรม มักจะเติบโตอย่างไม่มีการวางแผนหรือวางผัง รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในประเทศไทยแบ่งได้ดังนี้

1) แบบบนฝั่งแม่น้ำ ลำคลองหรือถนนหลวงซึ่งตามหลักวิชาการผังเมืองก็คือชุมชนที่ขนานตัวไปตามแนวยาว โดยการตั้งถิ่นฐานขนานไปกับแม่น้ำลำคลองหรือถนนหลวง สมัยโบราณคลองและแม่น้ำช่วยให้ชุมชนมีน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อในขณะเดียวกันเส้นทางรถไฟและถนนหนทางที่เข้ามาแทนที่ ก็มีบทบาทในการสร้างชุมชนที่ยาวเหยียดตามเส้นทางปรากฏทั่วไปในประเทศไทยปัจจุบัน

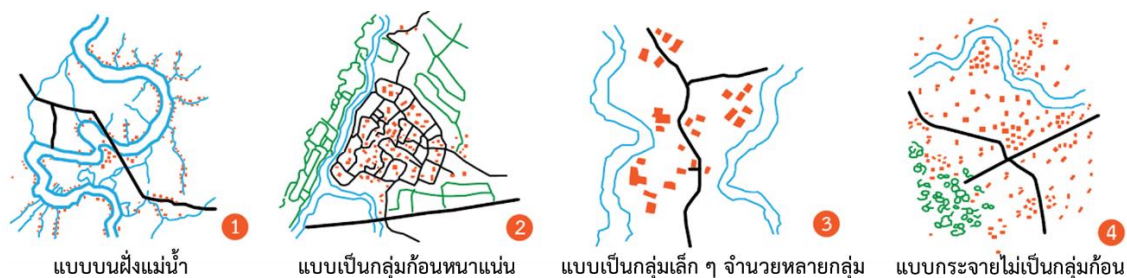
ส่วนในย่านที่เป็นเขตเมืองมักมีคลองมาสบกับแม่น้ำลำคลองมาสบกับแม่น้ำมักมีเรือนอยู่อาศัยแออัดทั้งชายน้ำและบนตลิ่ง แต่ที่สำคัญก็คือ จะมีเรือนแพมาจอดเรียงรายอยู่ข้างหน้าอีกชั้นหนึ่ง ส่วนใหญ่เรือนแพเหล่านี้ไม่ใช่เรือนชาวบ้านหรือชาวเมืองธรรมดา หากเป็นเรือนของพวกพ่อค้าที่เปิดด้านหน้าเป็นที่วางขายสินค้า และใช้ด้านหลังเป็นที่สำหรับอาศัยนอน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2552)

2) แบบเป็นกลุ่มก้อนหนาแน่น มักเกิดขึ้นในชุมชนชนบทที่มีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาตนเอง ผู้คนในสังคมเคยสนิทสนมและช่วยเหลือซึ่งกันและกันการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนช่วยให้เกิดความปลอดภัยในยามสงคราม หรือยามที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุม ชุมชนแบบนี้จะมีลักษณะคล้ายเมืองเล็กห้อมล้อมด้วยทุ่งนา ป่าละเมาะ พบมากทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ

3) แบบเป็นกลุ่มเล็ก ๆ จำนวนหลายกลุ่ม เป็นชุมชนที่บางทีก็แยกออกจากกันเป็นหน่วย มีลักษณะคล้ายชุมชนเล็ก ๆ หลายชุมชน หากไม่อยู่ห่างกันเกินไปก็อาจพัฒนาให้รวมกลุ่มเป็นหมู่บ้านเดียวกันได้ชุมชนประเภทนี้มีอยู่ทั่วไปในภาคต่าง ๆ ของประเทศ

4) แบบกระจายไม่เป็นกลุ่มก้อน เป็นชุมชนที่ประกอบด้วยอาคารพักอาศัยที่กระจัดกระจายออกไปเป็นกลุ่มเล็กในแปลงที่ดินที่ถมขึ้น มีสภาพคล้ายเกาะเล็กเกาะน้อยกระจายตามทุ่งนาพบได้ทั่วไปบริเวณภาคกลางและบริเวณโดยรอบกรุงเทพมหานคร

5) แบบทำไร่เลื่อนลอย พบมากทางภาคเหนือ เพราะเป็นชุมชนของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่อพยพเข้ามา โดยจะย้ายไปตามสถานที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันการอพยพได้ลดลงไปมากเนื่องจากมีความพยายามให้ชาวเขาอยู่รวมกันเป็นชุมชนใหญ่ และนโยบายส่งเสริมอาชีพแทนการทำไร่เลื่อนลอย

ภาพที่ 2 แสดงการตั้งถิ่นฐานในรูปแบบต่าง ๆ

2.1.4 ภูมิปัญญาในการปลูกเรือน

การก่อสร้างที่อยู่อาศัยของคนไทยโดยเฉพาะในท้องที่ภาคกลาง ผู้ดำรงตนในสังคมเกษตรกรรมทำน่าน้ำขังและตั้งถิ่นฐานอยู่ท่ามกลางที่ราบลุ่มน้ำมายาวนาน ปรับตนให้อยู่ร่วมกับสายน้ำได้อย่างเป็นปกติสุข งามงามเป็นวัฒนธรรมที่มีสายน้ำเป็นบ่อเกิด ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมน้ำ” (วีระ อินพั้งทัง, 2550)

1) เรือนลอยน้ำ : เรือนแพ เป็นภูมิปัญญาการตั้งถิ่นฐานที่มนุษย์อาศัยอยู่บนน้ำ โดยมีลักษณะเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว วางอยู่บนลูกบวบ (แพไม้ไผ่ที่ผูกรวมกันเพื่อใช้เป็นพื้นที่พยุงเรือนแพให้มีความมั่นคง และลอยอยู่บนน้ำ) ด้วยลักษณะดังกล่าวเรือนแพจึงสามารถปรับระดับการตั้งถิ่นฐานได้ ตามความเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำ รวมทั้งการย้ายถิ่นการตั้งถิ่นฐานในรูปแบบการเลือกผูกแพตามบริเวณต่าง ๆ ตามแต่ความเหมาะสมของประชากรเรือนแพ

ลักษณะภูมิประเทศไทยที่เป็นพื้นที่ราบริมน้ำ ทำให้เกิดลักษณะการอยู่อาศัยของเรือนลอยน้ำขึ้นเป็นภูมิปัญญาการก่อสร้างที่อยู่อาศัยที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมมากที่สุดวิธีหนึ่ง เพราะมีแหล่งน้ำสำหรับใช้อุปโภค และบริโภคสำหรับชุมชน รวมทั้งที่ราลุ่มดังกล่าวเมื่อถึงช่วงน้ำหลากชุมชนเรือนแพ ไม่ต้องปรับรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากชุมชนอาศัยอยู่บนน้ำตามเดิม

2) เรือนชายน้ำ : เรือนบนเสา เรือนชายน้ำเป็นเรือนที่ตั้งคาบเกี่ยวระหว่างน้ำกับบก เสาเรือนสะเทินน้ำสะเทินบกอย่างแท้จริง หากระดับพื้นของเรือนอยู่ไม่ห่างจากระดับน้ำมากนัก ลักษณะของเรือนชายน้ำและเรือนแพ ในช่วงน้ำท่วมจะไม่มี ความแตกต่างกัน เรือนชายน้ำของคนไทยหันด้านยาวเข้าหาลำน้ำ หรือเป็นการวางเรือนตามลำน้ำ

เรือนบนเสาโดยปกติจะยกระดับให้สูงเพียงพอสำหรับน้ำท่วมในแต่ละช่วงปี และมีลักษณะของอาคารประกอบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต เช่น บันไดที่เชื่อมโยงไปยังพื้นน้ำ ศาลาท่าน้ำสำหรับขึ้นลงทำน้ำ เป็นต้น

3) เรือนบนบก : เรือนเสาสูง หมายถึง ลักษณะการปลูกเรือนจะอาศัยอยู่บนบกเป็นหลัก แต่ไม่ได้ตัดขาดกับน้ำโดยสิ้นเชิงไม่ได้หมายความว่าตัดขาดจากน้ำ ยามฤดูน้ำหลาก โดยเฉพาะในเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน ผืนน้ำไม่ได้ถูกจำกัดขอบเขตโดยฝั่งน้ำอีกต่อไป เมื่อผืนดินกลายเป็นผืนน้ำด้วยทั้งหมดจึงมีสภาพเป็นทะเลน้ำ ฤดูกาลนี้ไม่ว่าเรือนแพ เรือนชายน้ำ หรือเรือนบนบก ต่างตกอยู่ในสภาพเดียวกัน คือพ้นจากพื้นเรือนก็คือพื้นน้ำ การปลูกเรือนบนบกเป็นเรือนเสาสูงจึงเป็นทางออกที่เลือกอย่างดีแล้วของผู้คนในวัฒนธรรมน้ำ

พื้นเรือนที่ยกสูงขึ้นไปคือส่วนอยู่อาศัยหลักของคน บนนั้นบรรจุกิจกรรมใช้สอยอันพึงมีไว้ อย่างครบครัน ทั้งที่พักผ่อน หลับนอน หุงหาอาหาร กินอาหาร เก็บทรัพย์สิน ชักล้าง และสวนกระถาง การที่ได้ถุนเรือนถูกน้ำท่วมประจำ เมื่อน้ำลดแล้ว ความชื้นและจะยังทรงอยู่อีกระยะหนึ่งไม่เหมาะที่จะวางประโยชน์ใช้สอยหลักใด ๆ ไว้ จึงปล่อยโล่งและใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ กองเก็บข้าวของรวมทั้งเก็บเรือ ที่จำเป็นต้องมีไว้เพื่อใช้เป็นพาหนะในยามที่แผ่นดินกลายเป็นผืนน้ำด้วย ได้ถุนเรือนไม่ใช่ที่อยู่อาศัยของคน อย่างดีก็เป็นเพียงที่นั่งพักผ่อนยามกลางวันในฤดูแล้ง เมื่อผืนดินแห้งแล้วและลมร้อนมาเยือนซึ่งเป็นช่วงที่แดดแรง บนเรือนร้อน

แนวคิดการตั้งถิ่นฐาน : เกี่ยวข้องกับการศึกษาคือเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรังทั้งหมดมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานสังคมชาวน้ำ (ลอยอยู่ใกล้ฝั่ง) ทั้งมีปฏิสัมพันธ์กับบนฝั่งตลอดเวลา ส่วนรูปแบบการเลือกตั้งถิ่นฐาน 2 รูปแบบ คือ แบบบนฝั่งแม่น้ำ แต่ในรูปแบบดังกล่าวเรือนแพทั้งหมดอยู่ในน้ำ กล่าวคือมีการเลือกตั้งถิ่นฐานขนานตัวเป็นแนวยาวไปกับตลิ่งของแม่น้ำสะแกกรัง และอีกรูปแบบคือแบบเป็นกลุ่มก้อนเล็ก ๆ จำนวนหลายกลุ่ม เป็นหน่วยลักษณะชุมชนย่อย คือ กลุ่มต้นน้ำ กลุ่มกลางน้ำ และกลุ่มปลายน้ำ ทั้งภูมิปัญญาการปลูกเรือน เป็นเรือนลอยน้ำ มีลักษณะคล้ายกันทั้งประเทศคือ เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว วางอยู่บนแพลูกบวบลำไผ่

2.2 แนวคิดมาตรการของภาครัฐ

2.2.1 ความหมายของมาตรการของภาครัฐ

มาตรการ (Measure) พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ได้แปลคำว่า “มาตรการ” เช่น วิธีการที่จะปรับเข้าไปสู่ผลสำเร็จ เช่น วางมาตรการในการดำเนินงาน มาตรการส่งเสริมการลงทุน มาตรการป้องกันการทุจริต เป็นต้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐ (Theory of State) วิธีการหนึ่งที่จะเข้าใจถึงวิวัฒนาการของเมืองก็คือ พิจารณาถึงอนาคตของเมืองในฐานะเป็นการสนองตอบต่อรูปแบบปัจจุบันของแรงหรือปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ - สังคม รวมทั้งการแทรกแซงของรัฐหรือปัจจัยทางการเมือง และปัจจัยอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือระบบชุมชนเมือง กล่าวคือรัฐถูกมองในฐานะการเป็นกลไกหนึ่งสำหรับการออกกฎหมายและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินการที่เกี่ยวกับชุมชนเมือง (เสนห์ ญาณสาร, 2555)

2.2.2 มาตรการเกี่ยวข้องกับพื้นที่ริมน้ำ

(1) การฟื้นฟูศูนย์กลางเมืองเก่า

เมืองที่ตั้งอยู่ริมน้ำและมีสภาพเสื่อมโทรมส่วนใหญ่จึงหันมาฟื้นฟูพื้นที่เมืองเดิมและบริเวณริมน้ำ การดำเนินการในปัจจุบันเมืองเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงวิธีการจากการตัดถนนขนานกับแม่น้ำอันเป็นที่นิยมในอดีต หันมาก่อสร้างเส้นทางคนเดินริมน้ำพร้อมด้วยพื้นที่สีเขียวและพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจและกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่านอกจากจะเป็นการอัตลักษณ์ของพื้นที่แล้วยังเป็นการลดการใช้พลังงาน การปล่อยของเสียสู่อากาศ และลดสถานะที่ทำให้โลกร้อนขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ทั่วโลกตระหนักและได้ดำเนินการไปแล้วอย่างแพร่หลาย (สิทธิพร ภิรมย์ริน, 2541)

รัฐบาลให้ความสำคัญกับเมืองเก่าที่มีการตั้งถิ่นฐานของผู้คน อย่างต่อเนื่องในทางประวัติศาสตร์ และทำหน้าที่เป็นเมืองศูนย์กลางการบริหารราชการ ศูนย์กลางเศรษฐกิจและหน้าที่อื่น ๆ ของเมือง และเมื่อประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าแล้ว ย่อมจะทำให้พลเมืองที่อยู่อาศัยในเมืองเกิดความภาคภูมิใจ และได้รับประโยชน์ต่าง ๆ สืบเนื่องมาจากการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าในอนาคต และการใช้ประโยชน์เมืองเก่าในบริบทร่วมสมัย จึงมีความจำเป็นในการสร้างกลไกในการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมเมืองเก่าให้อยู่คู่กับพลวัตในบริบทสังคมร่วมสมัย และเมื่อสามารถสร้างสมดุลของการอนุรักษ์และการพัฒนาบนฐานความยั่งยืนให้เกิดขึ้นแล้ว ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นในเมืองเก่าต่าง ๆ จะได้รับประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่สืบเนื่องจากการบริหารจัดการกับมรดกวัฒนธรรมเมือง อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีร่วมกับการธำรงรักษาคุณค่าของเมืองเก่าควบคู่ไปด้วย (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2564)

(2) การวางแผนมรดกวัฒนธรรมและการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำ (Heritage Planning and Waterfront Development)

พื้นที่ริมน้ำ ตามแนวทางการจัดทำแผนผังแสดงที่โล่ง ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 ให้คำอธิบายที่โล่งเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมบริเวณริมน้ำและลำคลอง เป็นที่โล่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการรักษาสภาพแวดล้อมริมฝั่งแม่น้ำและลำคลอง ได้แก่ พื้นที่ริมฝั่งและลำคลอง รวมถึงพื้นที่ในระหว่างหรือระยะถอยร่นตามข้อกำหนดผังเมืองรวม เป็นต้น

การพัฒนาพื้นที่ริมน้ำจึงถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการฟื้นฟูเมืองชั้นใน แต่มีรายละเอียดพิเศษที่แตกต่างออกไป ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่การพัฒนาพื้นที่ริมน้ำจะกลายเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของการฟื้นฟูเมือง และตัวอย่างเหล่านี้มักจะเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

2.2.3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาตัวแบบ “ขั้นบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมือง” หรือ “Ladder of Citizen Participation” ของ Shery R. Arnstein ถือเป็นตัวแบบที่ได้รับความนิยมมีการนำเสนอตั้งแต่ ค.ศ. 1969 ซึ่งขั้นบันไดการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 8 ขั้น ประกอบด้วย (ชูศักดิ์ วิทยาทัด, 2551) (อัจฉรา วัฒนภิญโญ, 2551)

(1) **ระดับความถูกจัดการได้ (Manipulation)** กลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการตรวจสอบ ฯลฯ เปรียบเสมือน “ตรายาง” ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการสร้างหรือแสวงหาการสนับสนุน แทนที่จะเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง ลำดับขั้นต่ำที่สุดของขั้นบันไดแห่งการมีส่วนร่วมนี้แสดงถึงการบิดเบือนการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนให้กลายเป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์กิจกรรมหรือนโยบายของผู้มีอำนาจ

(2) **ระดับการบำบัดรักษา (Therapy)** จากการทดลองพฤติกรรมกลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา ความไร้ซึ่งอำนาจ (The Powerless) เปรียบเสมือนความเจ็บป่วยทางจิตใจภายใต้สมมติฐานนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการกิจกรรมอย่างเข้มข้นจึงเป็นสาเหตุของความเจ็บป่วยแต่อย่างใด

(3) **ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร (Informing)** การให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบและทางเลือกนโยบายต่าง ๆ แก่ประชาชนถือเป็นครั้งแรกของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของการมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การไหลข้อมูลทางเดียว (One Way

Flow Information) และมีได้มีช่องทางสำหรับการตอบสนองความต้องการหรือการให้อำนาจแก่ประชาชนในการต่อรองแต่อย่างใด ดังนั้น ข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนได้รับมักอยู่ ณ ขั้นตอนท้ายสุดของการวางแผนแล้ว ประชาชนแทบไม่มีโอกาสในการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมและโครงการที่ถูกออกแบบมา เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสาร ดังกล่าวได้แก่สื่อสารมวลชน เอกสารสรุปแผนงาน/โครงการ โปสเตอร์และการให้ข้อมูลตามการร้องขอต่าง ๆ

(4) ระดับการปรึกษาหารือ(Consultation) การชักชวนให้ประชาชนออกมาแสดงความคิดเห็น เช่น การสำรวจความคิดเห็น การประชุมชุมชน การทำประชาพิจารณ์ ฯลฯ กิจกรรมดังกล่าวเป็นวิธีการพยายามดึงดูดประชาชนให้มาเข้าร่วมและปริมาณการมีส่วนร่วม ยังสามารถวัดผลออกเป็นเชิงปริมาณได้ เช่น จำนวนประชาชนที่เข้าร่วมการประชุม จำนวนเอกสารที่แจกออกไป จำนวนแบบสอบถามที่ประชาชนตอบ ฯลฯ

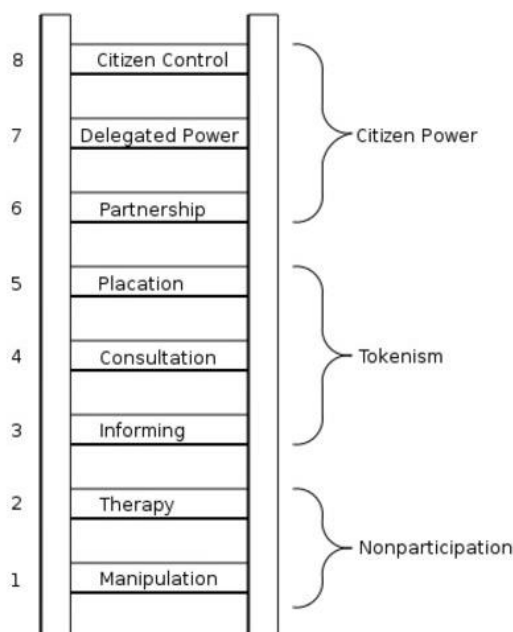
(5) ระดับการปลอบใจ (Placation) ประชาชนเริ่มที่จะมีอิทธิพล แต่ยังคงอยู่ภายใต้สถานะของการทำให้ประชาชนตระหนักถึงความชอบธรรมของภาครัฐ (Tokenism) อยู่ กล่าวคือ ประชาชนสามารถให้คำปรึกษาหรือเข้าร่วมในกระบวนการวางแผนได้อย่างไม่มีขอบเขต แต่การตัดสินใจในขั้นสุดท้ายยังเป็นดุลพินิจของผู้มีอำนาจที่สามารถนำเอาคำปรึกษาหรือคำแนะนำของประชาชนมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจ ทั้งนี้โอกาสที่ประชาชนจะได้รับการปลอบใจขึ้นอยู่กับ

- 1) คุณภาพความช่วยเหลือทางเทคนิค ระหว่างที่ประชาชนจัดลำดับนโยบาย (Policy Prioritization) และ
- 2) ระดับการรวมตัวกันของกลุ่มประชาชนเพื่อกดดันให้ผู้มีอำนาจรับฟังและตัดสินใจตามการจัดลำดับความสำคัญของนโยบายที่พวกเขาได้เสนอให้ไป

(6) ระดับความร่วมมือ (Partnership) อำนาจถูกจัดสรรผ่านการต่อรองระหว่างประชาชนกับผู้มีอำนาจ ทั้งสองฝ่ายมีความรับผิดชอบในการวางแผนและตัดสินใจร่วมกัน ภายใต้รูปแบบของคณะกรรมการนโยบายร่วม (Joint Policy Boards) คณะกรรมการวางแผน รวมทั้งคณะกรรมการแก้ไขความขัดแย้งต่าง ๆ

(7) ระดับอำนาจการเป็นตัวแทน (Delegated Power) ประชาชนสามารถมีบทบาทนำในการตัดสินใจวางแผนและดำเนินการตามแผนงานต่าง ๆ ได้ประกันถึงการรับผิดชอบต่อสังคม (Accountability) โดยภาครัฐซึ่งจะป้องกันมิให้เกิดการตัดสินใจในนโยบายของรัฐแตกต่างไปจากความคิดเห็นร่วมกันของประชาชนและภาครัฐที่เกิดจากการต่อรองกับประชาชนระหว่างกัน การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถที่จะตอบสนองปัญหา หรือ ความต้องการของประชาชนในช่วงต้น ๆ ไม่รอให้ถึงกระบวนการตรวจสอบหรือติดตามผลนโยบายแต่อย่างใด

(8) **ระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control)** ประชาชนได้รับการประกันว่านโยบายและการบริหารแผนงานหรือโครงการใด ๆ ก็ตาม ที่ตนมีส่วนร่วมนั้นจะเป็นไปในทิศทางที่ประชาชนต้องการอย่างแท้จริง รวมทั้งยังสามารถต่อรองข้อกำหนดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และไม่มีใครสามารถมาเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดเหล่านั้นได้ภายหลัง

ภาพที่ 3 แสดงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (บันไดการมีส่วนร่วม 8 ขั้น)

2.2.4 เกณฑ์ในการชี้วัดมาตรการของภาครัฐ

(1) **ด้านคุณภาพชีวิต (Quality of Life)** นิยาม “คุณภาพชีวิต” กำหนดไว้ในดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) ปี 2564 : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนนำมาใช้ในการกำหนดดัชนีความก้าวหน้าเพื่อพัฒนาภาพในด้านต่าง ๆ คือ การมีสุขภาพที่ดี การมีการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ การงานที่ดีมีรายได้ที่เพียงพอ ที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีชีวิตครอบครัวที่อบอุ่นและอยู่ในชุมชนที่มีความปลอดภัยและคุณภาพที่ดี และมีการคมนาคมที่สะดวกปลอดภัยและเข้าถึงการสื่อสารอย่างทั่วถึง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งครอบคลุมกระบวนการพัฒนาคนทุกด้านให้มีคุณภาพชีวิต อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

(2) **ด้านการอนุรักษ์** นิยาม “การอนุรักษ์” กำหนดไว้ในคู่มือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทย่านชุมชนเก่า : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคู่มือจัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมความเข้าใจในการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่า ตลอดจนแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อให้ท้องถิ่น สามารถบริหารจัดการและดำเนินการแผนอนุรักษ์และฟื้นฟู

ย่านชุมชนเก่าได้ โดยการพิจารณาถึงมาตรฐานศิลปกรรมประเภทย่านชุมชนเก่า ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่
 1) มาตรฐานด้านคุณค่าความสำคัญและกายภาพของความเป็นย่านชุมชนเก่า 2) มาตรฐานด้านคุณภาพของย่านชุมชนเก่า และ 3) มาตรฐานด้านการบริหารจัดการย่านชุมชนเก่า

(3) ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม นิยาม “สิ่งแวดล้อม” กำหนดไว้ในนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้วางแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะ 20 ปีข้างหน้า ให้รองรับกับประเด็นที่เป็นแนวโน้มและประเด็นเกิดใหม่ของโลกและภูมิภาค โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญเรื่อง การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม และมีการจัดการที่สมดุลเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร น้ำ และพลังงาน สำหรับเป็นต้นทุนของภาคการผลิตและบริการในการดำเนินธุรกิจและการดำรงชีพ โดยได้กำหนด 4 นโยบายหลัก คือ 1) จัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างมั่นคงเพื่อความสมดุล เป็นธรรมและยั่งยืน 2) สร้างการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อความมั่นคงและยั่งยืน 3) ยกกระดับมาตรการในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 4) สร้างความเป็นหุ้นส่วนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(4) ด้านสังคมและเศรษฐกิจ นิยาม “ด้านสังคมและเศรษฐกิจ” กำหนดไว้ในความมั่นคงของมนุษย์ ปี 2554 : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กำหนดนิยามกรอบแนวคิดมาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต มีองค์ประกอบ 12 มิติ ได้แก่ มิติที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัย สุขภาพ อาหาร การศึกษา การมีงานทำและมีรายได้ ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชนและการสนับสนุนทางสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สิทธิและความเป็นธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร/พลังงาน

ผู้ศึกษาใช้เกณฑ์ในการชี้วัดมาตรการของภาครัฐ ทั้งนี้ใช้เฉพาะเกณฑ์ของประเทศไทย เพื่อให้เข้ากับบริบทของพื้นที่ศึกษา สามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเภท คือ ด้านคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ด้านคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม และด้านสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อใช้ในการจำแนกผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี

2.2.5 การบริหารจัดการเมืองของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(1) อำนาจหน้าที่เทศบาลเมือง

อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2552 และพระราชบัญญัติกำหนดและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และแผนปฏิบัติการขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2545 สำนักนายกรัฐมนตรีซึ่งสรุปอำนาจหน้าที่ได้ ดังนี้

(1.1) พระราชบัญญัติ เทศบาล พ.ศ. 2496 อำนาจหน้าที่ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย เทศบาลตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาล ดังต่อไปนี้

1) มาตรา 50 รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ให้มีและบำรุงทางบกและทางน้ำ รักษาความสะอาดของถนน หรือทางเดินและที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง เป็นต้น

2) มาตรา 53 ให้มีน้ำสะอาดหรือการประปา ให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ ให้มีและบำรุงส้วมสาธารณะ ให้มีและบำรุงการไฟฟ้า หรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น เป็นต้น

3) มาตรา 54 ให้มีตลาดท่าเทียบเรือและท่าข้าม บำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร ให้มีการสาธารณสุข การให้มีและบำรุงสวนสาธารณะ สวนสัตว์และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

(1.2) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้

1) มาตรา 16 การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ การจัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม และที่จอดรถ การสาธารณสุขโรคและการก่อสร้างอื่น ๆ การส่งเสริมการท่องเที่ยว การศึกษา การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย เป็นต้น

(1.3) ภารกิจที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนจากราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาค รายละเอียด ดังนี้

1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การก่อสร้างและบำรุงรักษาถนนและสร้างสถานีขนส่ง วิศวกรรมการขนส่ง การดูแลรักษาทางน้ำ การก่อสร้างและดูแลสถานีขนส่งทางน้ำ การคมนาคมและสัญจรทางน้ำ แหล่งน้ำอุปโภค/บริโภค การจัดทำผังเมือง การควบคุมอาคาร การขุดดินและถมดิน

2) ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต เช่น การส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมด้านการศึกษา

3) ด้านการจัดระเบียบชุมชน/สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย เช่น การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การจดทะเบียนราษฎร

4) ด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พณิชยกรรม และการท่องเที่ยว เช่น ส่งเสริมการลงทุน ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว

5) ด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

6) ด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น บำรุงรักษาโบราณสถาน

(1.4) การออกข้อกำหนดของท้องถิ่น

การออกข้อกำหนดของท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การออกข้อกำหนดของท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปอย่างถูกต้อง ขอบเขตเพื่อให้เอกสารครอบคลุมการดำเนินการออกข้อกำหนดท้องถิ่น ตั้งแต่การกำหนดผู้รับผิดชอบการสำรวจและประเมินสภาพปัญหา ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น การคัดเลือกปัญหาที่จะแก้ไข การตรวจสอบบัญญัติแห่งกฎหมาย การเสนอให้ความเห็นชอบในการร่างข้อกำหนดของท้องถิ่น การรับฟังความคิดเห็นหรือการประชาสัมพันธ์ รวมทั้งการเสนอร่างข้อกำหนดของท้องถิ่นเข้าสู่การพิจารณาของสภาท้องถิ่น การลงนามตราข้อกำหนดของท้องถิ่น การประกาศใช้บังคับและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อกำหนดของท้องถิ่นให้ประชาชนทราบ

แนวคิดมาตรการของภาครัฐ : ผู้ศึกษาจึงนิยามมาตรการของรัฐ คือ กฎหมาย นโยบาย และแผนงาน โครงการการพัฒนาทั้งในระดับประเทศ จนถึงระดับพื้นที่ ที่จะเกี่ยวข้องกับชุมชนเรือนแพ แม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี โดยมาตรการของภาครัฐดังกล่าว นำมาจำแนกผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการ ภายใต้กรอบของเกณฑ์ในการชี้วัดมาตรการของภาครัฐ เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการดำเนินการของภาครัฐว่าสอดคล้องตามเป้าหมายที่ประชาชนเรือนแพพึงได้รับหรือไม่ รวมทั้งนำระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน และการบริหารจัดการเมืองของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้ในการประกอบการเสนอแนะแนวทางตามอำนาจหน้าที่ของเทศบาลเมืองอุทัยธานี

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการการอนุรักษ์

2.3.1 นิยามของการอนุรักษ์

การอนุรักษ์อาจมีความหมายกว้าง หมายถึง การกระทำทุกชนิด เพื่อดูแล รักษา สิ่งมีคุณค่า ทั้งเคลื่อนย้ายได้ และเคลื่อนย้ายไม่ได้ (ปรานอม ต้นสุขานันท์, 2559)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้คือ การรักษาไว้ให้คงเดิม การอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติคือ การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้ได้นานที่สุด เกิดประโยชน์มากที่สุดและสูญเสียน้อยที่สุด การอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมคือ การจ้กรักษาไว้มิให้สูญสิ้นไป หรือให้คงอยู่ในสภาพคงเดิม

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ในมาตรา 10 และ 11 ข้อ 3 ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ดังนี้ “การอนุรักษ์” หมายถึง การดูแลรักษาเพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้ความหมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ การบูรณะด้วย

1) การสงวนรักษา หมายถึง การดูแลรักษาไว้ตามสภาพเดิมเท่าที่เป็นอยู่และป้องกันไม่ให้เสียหายต่อไป

2) การปฏิสังขรณ์ หมายถึง การทำให้กลับสู่รูปแบบที่เคยเป็นมา

3) การบูรณะ หมายถึง การซ่อมแซมและการปรับปรุง

2.3.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์

จากความหมายข้างต้นการอนุรักษ์ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ดำเนินการเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านพื้นที่ สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม สภาพทางสังคม

อันเป็นลักษณะเด่นของชุมชนนั้น ให้มีสภาพที่เหมาะสมตามสภาวะการณ์ในขณะนั้น โดยให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และกิจกรรมของคนในชุมชนนั้น ๆ ด้วย

2.3.3 วิวัฒนาการอนุรักษ

การอนุรักษถือกำเนิดและปฏิบัติมาเป็นเวลายาวนานแล้วในประเทศแถบยุโรป เริ่มต้นตั้งแต่ปี 1931 เป็นครั้งแรกในนามของกฎบัตรเอเธนส์ (Athens Charter) โดยมีจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ เริ่มจากการกระตุ้นจิตสำนึกด้วยสารจากอดีต ด้วยโบราณสถานทางประวัติศาสตร์ของบรรพบุรุษที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือ การอนุรักษซากอารยธรรม (Dead Monument) ซึ่งหมายถึง สิ่งก่อสร้าง อาคาร สถาปัตยกรรม รูปเคารพ โบสถ์ วิหารต่าง ๆ ซึ่งเคยใช้สอยมาในอดีต และกลายเป็นหลักฐานทางอารยธรรมในอดีตมากกว่าจะใช้สอยในปัจจุบัน อีกประเภทได้แก่ อนุสรณ์สถานที่ยังใช้ประโยชน์ (Living Monument) เช่น อนุสรณ์สถานที่ยังคงใช้สอยสืบทอดมาจนปัจจุบัน เช่น พระราชวัง อุโบสถ โบสถ์ วิหาร ดังนั้นรูปแบบของการอนุรักษในยุคนี้จะเป็นการอนุรักษแบบการทำให้อยู่ โดยเพียงเพื่อให้คงคุณค่าไว้ โดยไม่มีการคิดจะบูรณะหรือบำรุงรักษา

2.3.4 กฎหมายเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ

ในปัจจุบันกระแสการอนุรักษได้แพร่กระจายไปอย่างกว้างขวาง การดำเนินการอนุรักษเมืองเก่าตามกฎหมายนอกจากพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ ตามที่ได้กล่าวถึงแล้วยังมีการดำเนินการ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษและพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546 และกฎหมายอีกหลายฉบับ นอกจากนี้ยังแพร่ขยายเข้าสู่กลุ่มประชาชน และชุมชนทำให้เกิดแนวคิดที่ว่า ย่านเก่า หรือเมืองเก่า มิได้ เป็นบริเวณที่มีบ้านเรือนเก่าแก่มารวมตัวกันเท่านั้น หากแต่เป็นจุดเริ่มต้นของสังคมในปัจจุบันนี้ซึ่งหากจะหาจิตวิญญาณของสังคมหรือชุมชนในปัจจุบันคงต้องพิจารณาจากย่านเก่าหรือเมืองเก่านั่นเอง ในประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และมีการอนุรักษเมืองเก่าในประเทศไว้มากกว่า 80 แห่ง ได้มีแนวคิดที่ถูกปลุกฝัง จากรุ่นสู่รุ่นในเรื่องของการอนุรักษว่า “หากไม่สามารถรักษาย่านเก่าไว้ได้ก็จะรักษาเมืองไว้ไม่ได้และหากไม่สามารถรักษาย่านเก่าไว้ได้ก็จะไม่สามารถรักษาประเทศไว้ได้” ดังนั้น ประชาชนทุกคน จึงถือเป็นภารกิจในการรักษาเมืองเก่าและแหล่งศิลปกรรมต่าง ๆ ไว้เพื่อให้เป็นแหล่งถ่ายทอดจิตวิญญาณของคนญี่ปุ่นจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นต่อไป

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าบริเวณที่จะถูกเรียกว่าเป็นย่านเก่า หรือเมืองเก่าได้นั้น จะต้องเป็นบริเวณที่มีความ แตกต่างจากบริเวณอื่นในลักษณะที่ยังคงรักษาลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์และคุณลักษณะเฉพาะ (Identity and Character) รวมทั้งมีบูรณภาพ และความเป็นของเดิมแท้

(Integrity and Authenticity) จนกลายเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรม (Tangible heritage) และส่วนที่เป็นนามธรรม (Intangible heritage) จึงเห็นได้ว่าพื้นที่ซึ่งจะเป็นย่านเก่า หรือเมืองเก่าได้นั้นเป็นพื้นที่ซึ่งมีความพิเศษ หาได้ยาก จึงควรได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเหมาะสม เพื่อที่จะสามารถดำรงคุณค่าความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติไว้ได้พร้อมไปกับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อคงไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศเมืองและประโยชน์สุขของประชาชน ซึ่งคุณค่าและความสำคัญของเมืองเก่าสามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ด้านสุนทรียภาพ ความสวยงาม ซึ่งแบบอย่างความสำเร็จในการออกแบบหรือการก่อสร้างในสมัยหนึ่งๆ มีความพิเศษและมีคุณค่าด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม และวิศวกรรม
- 2) ด้านตัวแทน อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่เป็นตัวแทนของรูปแบบทางศิลปะ สถาปัตยกรรมและวิศวกรรม ที่แพร่หลาย เช่น เรือนไทย
- 3) ด้านความหายาก อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มีลักษณะพิเศษ แปรกไม่มีที่อื่นในโลก เนื่องจากเป็น เอกลักษณะในแต่ละยุคสมัย
- 4) ด้านความสำคัญทางประวัติศาสตร์อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้อง และมีความสำคัญในสมัยใดสมัยหนึ่งหรือเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์
- 5) ด้านความสำคัญทางวัฒนธรรม อาคารสถานที่ ขนบธรรมเนียมประเพณีแนวปฏิบัติ วิถีชีวิตของผู้คน กลุ่มเชื้อชาติการสักการะบูชาและพิธีกรรมทางศาสนาที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมสำหรับชุมชน

2.3.5 ขอบเขตของการอนุรักษ์

มีแนวทางกำหนดขอบเขตและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสมสอดคล้องกับการกำหนดขอบเขตของการอนุรักษ์ โดยจำแนกพื้นที่ที่มีคุณค่าต่อการอนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์หลายพื้นที่ อาจมีขอบเขตของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจน เช่น กำแพงเมือง คูเมือง เป็นต้น แต่บางพื้นที่อาจไม่มีขอบเขตเมืองที่ชัดเจนการกำหนดขอบเขตพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ให้ชัดเจนจะเป็นประโยชน์ในการบำรุงรักษา การบริหารจัดการ การควบคุม การอนุรักษ์ และการนำพื้นที่กลับมาใช้ประโยชน์ โดยต้องอาศัยการตัดสินใจจากลักษณะทางกายภาพ ประกอบกับปัจจัยด้านอื่น ๆ คือ ปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ และปัจจัยทางวัฒนธรรม

(ปรานอม ต้นสุขานันท์, 2559) กล่าวไว้ว่า การอนุรักษ์คือการปรับปรุงป้องกันอาคารหรือกลุ่มอาคารและบริเวณใกล้เคียง (Conservation area) โดยส่วนใหญ่เป็นอาคารที่มีคุณค่าทาง

สถาปัตยกรรมหรือทางประวัติศาสตร์ ซึ่งอาจมีขอบเขตเป็นเมืองขนาดเล็ก หรือเป็นส่วนหนึ่งของเมือง เช่น ถนน ตลาด กลุ่มอาคาร หรือส่วนหนึ่งของอาคาร เป็นต้น

ภาพที่ 4 แสดงขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.3.6 นโยบายการอนุรักษ์

นโยบายการอนุรักษ์ประกอบด้วยนโยบายระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับภาค ระดับเฉพาะพื้นที่ ตลอดจนระดับอาคาร รวมทั้งข้อกำหนดในการออกแบบอาคารใหม่ในพื้นที่อนุรักษ์ ดังนี้ (ปรานอมตันสุขานันท์, 2559)

(1) นโยบายระดับภาค

ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การอนุรักษ์ของท้องถิ่นย่อมสัมพันธ์กับแผนระดับภาค ดังนั้น นโยบายระดับนี้จึงมักเป็นการกำหนดประชากรและสังคม ที่เกี่ยวข้องกับเมืองประวัติศาสตร์ และเมืองอื่น ๆ ทั่วประเทศ เช่นการกำหนดแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การย้ายหรือกระจายข้าราชการออกจากมหานครไปยังเมืองบริวาร อาจกล่าวได้ว่า วัตถุประสงค์ของยุทธวิธีระดับภาค ประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ ได้แก่

(1.1) สนับสนุนนโยบายการขยายตัวของเมืองใหญ่ต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ตัวอย่างในประเทศยุโรป เช่น เมือง Bologna จะกำหนดอัตราการเติบโตของประชากรให้สมดุล ตามธรรมชาติ (natural growth) เท่านั้น โดยไม่ให้มีประชากรย้ายเข้ามาจากที่อื่น ๆ เลย (Berry, 1973)

(1.2) เพื่อให้มีการขยายตัวกระจายไปทั่วทั้งภูมิภาค และโดยเฉพาะเขตพื้นที่ชนบท หรือพื้นที่ชนบท หรือพื้นที่ที่มีการเติบโตน้อย ทั้งนี้เป็นหลักการกระจายความมั่งคั่งให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ตามหลักการวางแผนทั่วไปนั่นเอง

(2) นโยบายระดับท้องถิ่น

หน่วยงานท้องถิ่นควรจะมีนโยบายที่เหมาะสมมาใช้ให้สอดคล้องกับผังเมืองที่ประกาศใช้ด้วย นโยบายเหล่านี้ ได้แก่ (เสนห์ ญาณสาร, 2555)

(2.1) สงวนรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของย่านประวัติศาสตร์ (Homogeneity) การฟื้นฟู (Rehabilitation) พื้นที่หรือย่านประวัติศาสตร์นั้นต้องเกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดชีวิตเมือง 4 ประการ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย สิ่งจูงใจ (Amenities) กิจกรรม และการเข้าถึง หน่วยงานท้องถิ่นจะต้องสร้างความสมดุลระหว่างปัจจัยทั้ง 4 ประการนี้ นั้นหมายความว่า จะไม่มีการพิจารณาเน้นเฉพาะเรื่อง หรือมองข้ามเรื่องหนึ่งเรื่องใดไป เช่น ควรจะมีการป้องกันไม่ให้เป็นที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว หรือย่านศูนย์กลาง ในเมืองควรมีกิจกรรมที่แตกต่างหลากหลาย การบริการ และที่อยู่อาศัยในเมืองนั้นก็ควรจะเป็นสำหรับกลุ่มชนต่างชั้นกันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

(2.2) สงวนรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างย่าน หมายถึงต้องคำนึงถึงย่านอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ ในแง่ของการวางแผนพื้นที่ทั่ว ๆ ไปด้วย เช่น เมือง Visby ใน Sweden มีการขยายตัวออกไปนอกเมืองเก่า และการค้าในเขตเมืองเก่าก็ย้ายออกไปสู่ศูนย์กลางใหม่เป็นจำนวนมากโดยประชากรในเขตเมืองเก่าก็มีเพียงหนึ่งในสามของประชากรทั้งหมด ภายใต้แผนการอนุรักษ์ธุรกิจการค้าจะถูกกำหนดให้เมืองเก่า เพื่อให้เขตเมืองเก่ายังคงมีชีวิตชีวา ไม่กลายเป็นพื้นที่ที่มีการใช้งานน้อยเกินไป และเสื่อมโทรมไปในที่สุด ในทางตรงกันข้ามเมือง Elsinore ในเดนมาร์ก ในอีกด้านหนึ่งก็กำหนดศูนย์กลางใหม่อยู่ห่างจากศูนย์กลางเดิมออกไป 3 กิโลเมตร เพื่อรองรับการขยายตัวส่วนที่เหลือ และขณะเดียวกันก็สร้างลักษณะพิเศษให้แตกต่างกันระหว่างศูนย์กลางทั้ง 2 กล่าวคือ ศูนย์กลางหนึ่งเป็นศูนย์กลางระดับท้องถิ่น อีกศูนย์กลางหนึ่งเป็นศูนย์กลางระดับภาค เพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างศูนย์กลางทั้ง 2 ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการวางแผนพื้นที่ทั่วไปยังหมายถึง ความพยายามเพื่อให้ได้มาซึ่งความสมดุล ทางเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย

(3) นโยบายเฉพาะ

นโยบายเฉพาะ ได้แก่ นโยบายเฉพาะสำหรับพื้นที่ที่มีการใช้สอยอย่างใดอย่างหนึ่ง ประกอบด้วย ย่านศูนย์กลางเมือง ย่านพักอาศัย รวมทั้งอาคารเดี่ยวและกลุ่มอาคารนอกเขตอนุรักษ์

2.3.7 มาตรการด้านอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

(1) การจูงใจทางด้านภาษี ได้แก่

(1.1) ลดภาษีบางประเภทให้แก่เจ้าของที่ดินและเจ้าของอาคารที่ถูกควบคุมด้วยมาตรการต่าง ๆ

(1.2) ลดภาษีบางประเภทแก่เจ้าของที่ดิน เจ้าของอาคาร ที่นำเงินไปใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ เช่น การดัดแปลงอาคารให้เหมาะสมกับแนวทางที่กำหนด

(1.3) ปรับระบบการจัดเก็บบางประเภท ให้สอดคล้องกับระดับการจัดให้มีระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการในพื้นที่ เช่น ผู้อยู่ในพื้นที่ที่มีสาธารณูปโภค-สาธารณูปการบริการสมบูรณ์จะต้องเสียภาษีสูงกว่าพื้นที่ที่ยังขาดแคลนสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

(1.4) ปรับปรุงระบบภาษีในกิจกรรมบางประเภทให้สอดคล้องกับความเป็นจริง เพื่อผู้ก่อให้เกิดมลพิษจะต้องจ่ายภาษีในการแก้ไขปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น

(2) การนำค่าธรรมเนียมมาใช้บำรุงรักษาโบราณสถาน ให้มีการยกเว้นภาษีหรือค่าธรรมเนียมจากผู้ประกอบการประเภทพิพิธภัณฑ์หรือกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน เพื่อนำเงินไปใช้ในการดูแลรักษาและบูรณะโบราณสถานและอาคารเก่าอันควรมีค่าต่อการอนุรักษ์

(3) การให้โอนสิทธิการพัฒนา ในกรณีผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินหรือเจ้าของอาคารอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ ได้รับผลกระทบจากมาตรการการควบคุมด้านต่าง ๆ เช่น การควบคุมการใช้พื้นที่ เพื่อก่อสร้างอาคารมาตรการควบคุมความสูงอาคาร เป็นต้น ควรมีการพิจารณาให้สิทธิพิเศษแก่บุคคลกลุ่มนี้ เช่น สิทธิในการก่อสร้างอาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่ในบางบริเวณหรือพื้นที่อื่น ให้ได้สิทธิทางภาษี และค่าธรรมเนียม ในการขายหรือโอนเพื่อเป็นการชดเชยการเสียสิทธิในพื้นที่อนุรักษ์ที่ตนเป็นเจ้าของ และ/หรือชดเชยผลกระทบจากการถูกควบคุมด้วยมาตรการทางกฎหมาย

(4) การมอบรางวัลลอนุรักษ์ดีเด่น จัดให้มีการประกวดอาคารอนุรักษ์ดีเด่น โดยมอบรางวัลเป็นเงินกองทุนหรือเกียรติบัตรเพื่อเป็นการเชิดชูเกียรติแก่เจ้าของอาคารนั้น ๆ

(5) การจัดหาทุนสมทบการอนุรักษ์ โดยขอรับการสนับสนุนเงินจากกองทุนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาคม ได้แก่ กองทุนโบราณคดี กองทุนสิ่งแวดล้อม กองทุนจากองค์กรระหว่างประเทศ กองทุนส่งเสริมกิจการเทศบาล และกองทุนส่งเสริมกิจการองค์การบริหารส่วนจังหวัด ฯลฯ

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน

จากการทบทวนวรรณกรรมของ ธฤติ มิระสิงห์ (2557) เรื่อง รูปแบบเขื่อนป้องกันน้ำท่วมเพื่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองริมน้ำ กรณีศึกษา ชุมชนปากคลองมหาสวัสดิ์ กรุงเทพมหานคร ได้ทำการศึกษาเขื่อนป้องกันตลิ่งเป็นนโยบายการพัฒนาที่จำเป็นกับพื้นที่ชุมชนเมืองโดยเฉพาะลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่เหมาะสม ทั้งแบบสะเทินน้ำสะเทินบก สะท้อนออกมาในลักษณะปฏิสัมพันธ์กับน้ำในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น พื้นที่ชุมชนเมือง และพื้นที่ชุมชนเมืองกึ่งเกษตร หรือพื้นที่กึ่งสาธารณะแก่ชุมชน เช่น ทางเดินริมน้ำ ทางจักรยาน เหล่านี้ล้วนเป็นชุมชนที่ต้องพึ่งพิงนโยบายการพัฒนาจากรัฐเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้งานวิจัยทำการประเมิน โดยแบ่งระดับของการศึกษาความสัมพันธ์เพื่อสร้างเกณฑ์การออกแบบเขื่อนป้องกันน้ำท่วม แบ่งระดับการปฏิสัมพันธ์กับน้ำออกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับมาก 2) ระดับกลาง และ 3) ระดับน้อย เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมในการออกแบบระบบป้องกันน้ำท่วมที่เหมาะสมกับบริบท

การนำมาประยุกต์ใช้กับวิทยานิพนธ์ จากนโยบายการพัฒนาดังกล่าวในมุมมองของเมืองเมื่อมีผู้ได้รับผลประโยชน์ ในทางกลับกันก็ต้องมีผู้เสียผลประโยชน์ จากการศึกษาข้างต้นจึงเป็นมุมมองที่ต้องการพื้นที่คาดแจ้งเป็นปัจจัยพัฒนาหลักที่จำเป็นในกระบวนการจัดการน้ำ ซึ่งแต่ละระดับของการประเมินปฏิสัมพันธ์สามารถประยุกต์ใช้กับการประเมินการรับรู้ และความต้องการ ของแต่ละประเภทของชุมชนริมน้ำ ความต้องการของรูปแบบเขื่อนไม่ใช่รูปแบบมาตรฐานโดยรัฐเป็นผู้จัดทำ แต่เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมของแต่ละบริเวณ เช่น ทางเท้า ทางจักรยาน ท่าเรือสาธารณะ ช่องเปิดและบันไดสูบน้ำ เป็นต้น

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการควบคุม

จากการทบทวนวรรณกรรมของ ศิวพงศ์ ทองเจือ และ อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณพันธ์ (2566) ที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมาย เรื่อง การเสริมสร้างองค์ความรู้สำหรับเครื่องมือการประเมินอาคารและสภาพแวดล้อม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าภูเก็ต โดยมุ่งเน้นไปที่การศึกษาขอบเขตมาตรการทางกฎหมายรวมถึงคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

และพัฒนาเมืองเก่าภูเก็ต และกลุ่มวิชาชีพนักร้องแบบตั้งสถาปนิก สถาปนิกผังเมือง ผ่านมุมมองของภาคหน่วยงานและเจ้าหน้าที่รัฐ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเมืองในการยกระดับองค์ความรู้และเสริมสร้างเครื่องมือในการประเมินประสิทธิภาพการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าภูเก็ตเพื่อเป็น กรอบแนวทางในการพัฒนาเชิงนโยบายหรือข้อกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการบริหารจัดการพื้นที่ย่านเมืองเก่าภูเก็ตให้มีมาตรฐานและคุณภาพในอนาคต แต่แตกต่างกับงานศึกษาเรือนแพในเขตเทศบาลเมืองอุทยานีตรงที่ไม่ครอบคลุมในมิติของพื้นที่อยู่อาศัยของเอกชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน โดยปรับประยุกต์ใช้การตอบแบบสอบถามเชิงลึก (เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน) กับผู้ได้รับผลกระทบจากมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในเชิงพื้นที่ รวมทั้งนำมาสรุปแยกย่อยประเด็นเพื่อให้เห็นในมิติของผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่เกิดจากการบังคับใช้มาตรการที่ต่างกัน แล้วนำผลสรุปที่ได้เสนอแนะให้เหมาะกับบริบทของพื้นที่

2.4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการส่งเสริม

จากการทบทวนวรรณกรรมของ Karim & Osman (2004) เรื่อง บทบาทของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมการดำรงชีวิต ชุมชนก่าปงไอเยอร์ ประเทศบรูไน โดยภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านกลางน้ำก่าปงไอเยอร์ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้โดยพึ่งพาตนเอง โดยกำหนดกลยุทธ์ คือ 1) การก่อสร้างตลาดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวมายังพื้นที่ 2) การลดการย้ายออกของประชากรในพื้นที่ เช่น การก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก การก่อสร้างระบบป้องกันน้ำเสีย หรือแม้กระทั่งการมอบเงินเพื่อการลงทุนในพื้นที่ เป็นต้น 3) การก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว 4) การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน 5) การสร้างการตระหนักรู้ของวัฒนธรรมท้องถิ่น 6) การรักษาศิลปกรรมท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหาย 7) การส่งเสริมการลงทุนจากแหล่งทุนต่างถิ่น เช่น การส่งเสริมให้เกิดโฮมสเตย์ เป็นต้น และ 8) การพัฒนาชุมชนโดยการพัฒนาที่ตัวบุคคล กล่าวคือการให้องค์ความรู้กับเด็ก และสตรีในพื้นที่ โดยส่งเสริมการจ้างงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม โดยปรับประยุกต์ใช้กับรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจากบริบทที่คล้ายคลึงกัน รวมทั้งนำรูปแบบการพัฒนาที่ประสบผลสำเร็จมาเสนอแนะการพัฒนามาตรการส่งเสริม ที่แสดงออกมาในรูปแบบของนโยบายและโครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำ

2.4.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านการตั้งถิ่นฐาน

จากการทบทวนวรรณกรรมของ อิศรชัย บุรณะอรุณ (2562) ศึกษา ฝะเตี้ยะฮ์ - เลอ - ตึกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนเสาสูงในกลุ่มน้ำโตนเลสาบ ชุมชนกำปงพลก ประเทศกัมพูชา โดยการวิเคราะห์และสรุปผลมิตិความสัมพันธ์ของปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐาน และการก่อรูปของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการตั้งถิ่นฐานไม่ใช่เฉพาะปัจจัยเดียว แต่มีระดับของความสำคัญตามลำดับคือ 1) ปัจจัยด้านระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและการเมือง 3) ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและศาสนา และ 4) ปัจจัยด้านการกระจายตัวทางภูมิศาสตร์สังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านการตั้งถิ่นฐาน โดยปรับประยุกต์ใช้กับมิติการตั้งถิ่นฐานจากหลายปัจจัยทั้งในเชิงบวก และในเชิงลบ ที่มีมิติความซับซ้อนของการตั้งถิ่นฐาน รวมทั้งทัศนคติต่อวิถีวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต ในแง่มุมต่าง ๆ

2.4.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านการอนุรักษ์

จากการทบทวนวรรณกรรมของ ภัทราภรณ์ รองพินิจ (2558) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช และชุมชนรอบข้างเพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก โดยศึกษาวัดมหาธาตุวรมหาวิหาร และพื้นที่กันชน (Buffer Zone) ซึ่งได้ขึ้นบัญชีเบื้องต้นเพื่อพิจารณาเป็นมรดกโลก ย่อมกระทบถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ รวมทั้งยังศึกษามุมมองต่อมาตรการการอนุรักษ์จากการศึกษาคาดการณ์ว่าผลกระทบทั้งในเชิงบวก และเชิงลบ เช่น การย้ายพื้นที่ค้าขาย การพักผ่อนการใช้พื้นที่จอดรถ เป็นต้น และยังพบว่าประชาชนในพื้นที่รอบข้างยังขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการการอนุรักษ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านการอนุรักษ์ โดยปรับประยุกต์ใช้ในการเสนอแนะแนวทางในการวางกรอบนโยบายที่ไม่ใช่เฉพาะสำหรับการดำรงอยู่เฉพาะเขตเมืองเท่านั้น แต่เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่โดยรอบเพื่อให้ทั้งชุมชนเรือนแพ และพื้นที่รอบข้างมีการบูรณาการร่วมกันในการดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

2.4.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม

จากการทบทวนวรรณกรรมของ อรศิริ ปาณินท์ (2546) ศึกษาชุมชนชาวแพ โดยเปรียบเทียบ ชุมชนชาวแพบริเวณสองฟากแม่น้ำน่าน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ กับชุมชน

ชาวแพแม่น้ำสะแกกรังโดยผลที่ได้จากการศึกษาชุมชนชาวแพทั้งสองแห่งได้รับผลกระทบและทำให้ปริมาณเรื้อนแพลดลง ซึ่งพบปัญหาที่คล้ายคลึงกันคือ 1) ชาวแพไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมได้ต้องพึ่งพาการบริหารจัดการของท้องถิ่น เช่น ความสม่ำเสมอของแม่น้ำสะแกกรัง ปัญหาน้ำเสีย เป็นต้น 2) ปัญหาความเกี่ยวเนื่องกับตัวเรื้อนแพ เช่น ค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุง

จากการทบทวนวรรณกรรมของ ลาวรรณ ทัยคุปต์ (2546) เรื่อง พลวัตของการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งพบถึงการดำรงอยู่ของชาวแพที่มีปฏิสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การเปลี่ยนจากระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและเครือญาติ เป็นชาวแพยุคประมงพาณิชย์ โดยชุมชนเป็นไปด้วยความเกื้อกูลกันมาโดยตลอด เช่น เป็นกลุ่มร้านค้าแม่ค้าตลาดเช้า การเป็นกลุ่มวัฒนธรรมประเพณีวัดอุโปสถาราม หรือวัดพิชัยบูรณาราม เป็นต้น โดยมุ่งเน้นการศึกษาผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบไปด้วย

- (1) การทำการเกษตรเชิงเดี่ยวอย่างเข้มข้นในพื้นที่ต้นน้ำในอำเภอแม่วงก์ แม่เป็นมีการใช้สารเคมี และยาฆ่าแมลง เมื่อฝนตกจึงชะล้างสารเคมีลงในแหล่งน้ำ
- (2) ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานีในระยะนั้นไม่มีบ่อบำบัดน้ำเสียของบ้านเรือนราษฎร แต่ระบายน้ำลงแหล่งน้ำโดยตรงบริเวณตลาดสด
- (3) การเพาะเลี้ยงปลาในกระชังอย่างหนาแน่นเชิงพาณิชย์ในแหล่งน้ำ มีส่วนทำให้น้ำเกิดตะกอนสารแขวนลอยสูง น้ำมีจำนวนน้อยรวมทั้งเป็นน้ำนิ่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นตัวเร่งให้เกิดน้ำเสีย
- (4) จำนวนเรื้อนแพอย่างหนาแน่น ประกอบกับชาวแพไม่มีส่วนที่ถูกสุขลักษณะรวมทั้งไม่มีระบบการจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกต้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านการตั้งถิ่นฐาน โดยใช้เปรียบเทียบบริบททางพื้นที่ได้โดยตรงแตกต่างกันที่เวลาของพื้นที่ รวมทั้งนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของชุมชน และการเข้ามาของภาครัฐทำให้ชีวิตชุมชนเปลี่ยนแปลงไป เช่น ทางราชการตระหนักถึงปัญหาความเน่าเสียมากกว่าความเป็นอยู่ทางวัฒนธรรม จึงแก้ปัญหาความเน่าเสียด้วยนโยบายย้ายชาวแพขึ้นไปบนบก ทั้งการกระทำจากองค์กรรัฐ จากการรวมศูนย์อำนาจของระบบการปกครองเหมือนที่เป็นอยู่ มีผลกับพื้นที่ประกอบกับการที่ทางการ คือ เทศบาลและจังหวัดไม่มีนโยบายที่ชัดเจนว่าจะอนุรักษ์ไว้หรือโยกย้าย ชาวแพจึงต้องยึดผู้มีอำนาจเป็นที่พึ่งพิง และต้องปรับตัวให้รับใช้นโยบายตามไปตามแต่นโยบายนั้น ๆ

2.4.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านสังคมและเศรษฐกิจ

จากการทบทวนวรรณกรรมของ เวสพล ตริธราทิพย์ (2559) ศึกษาโครงการขायกิจกรรมของแผงลอยอาหาร กรณีศึกษาย่านเยาวราช โดยผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาผลกระทบจากมาตรการโดยตรงแต่มองกิจกรรมแผงลอยก่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบต่อเมือง ส่งผลให้ภาครัฐกำหนดมาตรการมาจัดการกิจกรรมดังกล่าว โดยปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในมิติของโครงการขायกิจกรรม นำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงกระบวนการแบ่งการวิเคราะห์เป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ซึ่งผลมีความเชื่อมโยงกับทางพื้นที่ (ทางเท้าสาธารณะ)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านสังคมและเศรษฐกิจ ประยุกต์ใช้ในมุมมองความคลุมเครือของเรือนแพที่มีความคั่งค้างทางความคิดว่าด้วยเรื่องการตั้งดำรงอยู่ของเรือนแพที่ส่งผลกระทบต่อทางสิ่งแวดล้อม เช่น การปล่อยของเสียลงสู่น้ำ เป็นต้น และมุมมองทางการอนุรักษ์ของเรือนแพเนื่องจากเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายไป ผ่านกระบวนการกำหนดมาตรการของรัฐที่ทำให้เกิดความสมดุลของข้อเสนอแนะไปพัฒนาเสนอแนะแนวทางในการจัดการพื้นที่

2.5 สรุปทบทวนวรรณกรรม

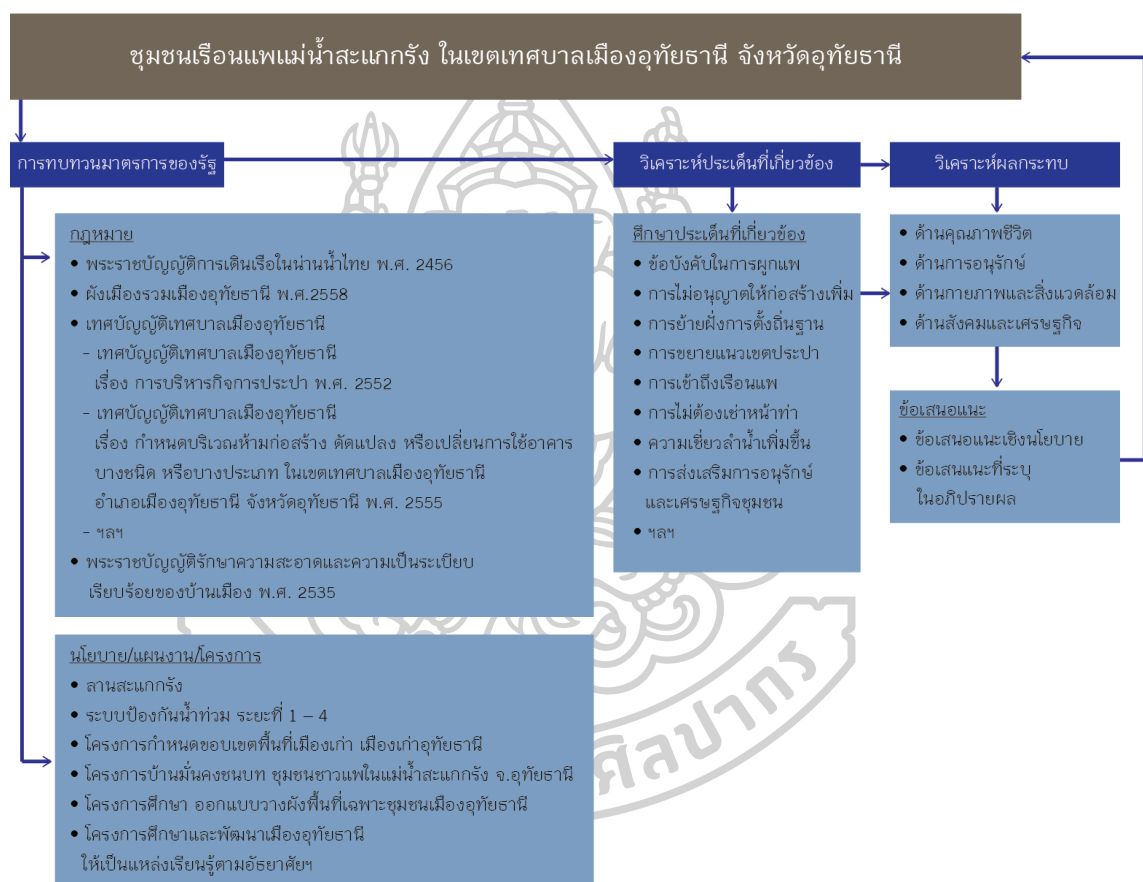
จากการศึกษาในบทนี้สามารถสรุปการทบทวนวรรณกรรมได้ว่า จากการทบทวนแนวคิดการตั้งถิ่นฐาน พบว่าชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง มีวัฒนธรรมการตั้งถิ่นฐานแบบสังคมชานน้ำ (อยู่แบบสะเทินน้ำสะเทินบก หรือลอยอยู่ใกล้ฝั่ง) และมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบบนน้ำ เป็นกลุ่มเล็ก ๆ จำนวนหลายกลุ่มริมฝั่งแม่น้ำสะแกกรัง โดยรูปแบบอาคารเป็นเรือนไม้ชั้นเดียววางอยู่บนวัสดุลูกบวบ จากการทบทวนแนวคิดมาตรการของภาครัฐ พบว่ามาตรการของภาครัฐ เป็นวิธีการที่จะปรับเข้าไปสู่ผลสำเร็จ โดยรัฐนำเครื่องมือต่าง ๆ ทั้งมาตรการควบคุม และมาตรการส่งเสริม โดยทิศทางแนวโนมการพัฒนาในปัจจุบันมุ่งพัฒนาพื้นที่ริมน้ำ และเขตพื้นที่เมืองเก่าทั่วประเทศ ซึ่งเมืองเก่าอุทัยธานี เป็นหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนาดังกล่าว ในการนี้มาตรการของรัฐมีมีการกำหนดเกณฑ์ในการชี้วัดในรูปแบบต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้พื้นที่ศึกษาอยู่ในความรับผิดชอบหลักของเทศบาลเมืองอุทัยธานี ในการกำหนดมาตรการในระดับพื้นที่ศึกษา และมาตรการระดับอื่น ๆ ประกอบการวิจัย และจากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการการอนุรักษ์ ผู้วิจัยได้ทบทวนการอนุรักษ์ต่าง ๆ เพื่อใช้ในการเสนอแนะ ไม่เฉพาะการกำหนดกฎเกณฑ์ในการให้เรือนแพดำรงอยู่ ยังทบทวนในมิติอื่น ๆ ประกอบด้วยเนื่องจากชุมชนเรือนแพเป็นพื้นที่เอகชน เช่น นโยบายเฉพาะ การจูงใจทางภาษี เป็นต้น และการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน มาตรการควบคุม มาตรการส่งเสริม และผลกระทบด้านต่าง ๆ ประกอบการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 กรอบการวิจัย (Research Framework) และขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประจักษ์ทั้งการสำรวจวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียด ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบการวิจัย (Research Framework)

จากกรอบแนวความคิดและการทบทวนวรรณกรรมในบทที่กล่าวมาข้างต้น สามารถกำหนดกรอบการวิจัยและขั้นตอนแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก (แผนภูมิที่ 1) โดยจะเน้นประเด็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนเรือนแพ ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี รายละเอียดดังนี้

(1) การศึกษาลักษณะทางกายภาพของเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง อันประกอบไปด้วย ข้อมูลด้านกายภาพของพื้นที่แม่น้ำสะแกกรังและพื้นที่โดยรอบ ข้อมูลลักษณะภูมิประเทศ ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเรือนแพ มรดกวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ระบบสาธารณูปโภค-สาธารณูปการในพื้นที่ ฯลฯ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

(2) การศึกษามาตรการต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี ประกอบไปด้วยนโยบาย แผนงาน และโครงการพัฒนา โดยรวบรวมข้อมูลมาตรการระดับประเทศ และระดับพื้นที่ศึกษา แบ่งประเภทมาตรการที่จะศึกษา ออกเป็น 2 ประเภท

1) กฎหมาย หมายถึง กฎหมายระดับประเทศ และกฎหมายระดับท้องถิ่น ข้อกำหนดที่ภาครัฐออกระเบียบมาเพื่อใช้ควบคุมพื้นที่ศึกษา ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

2) นโยบาย แผนงาน และโครงการพัฒนา หมายถึง แนวความคิดในการพัฒนาพื้นที่ที่มีการกำหนดแผนงานโครงการ งบประมาณ หน่วยงานรับผิดชอบ ที่ดำเนินการในพื้นที่ชุมชนเรือนแพ

(3) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อซ้อนทับข้อมูลมาตรการที่แสดงออกทางพื้นที่ เพื่อให้เห็นถึงลักษณะความสำคัญของพื้นที่ที่มาตรการมุ่งเน้นในการพัฒนา

(4) ประเมินมาตรการของรัฐ ผ่านการรับรู้ ความพึงพอใจ และข้อคิดเห็น

(5) สรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นจากมาตรการของรัฐ ต่อพื้นที่ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

3.2 แหล่งที่มาของข้อมูล วิธีเก็บข้อมูลและเครื่องมือการวิจัย

แหล่งที่มาของข้อมูล ประกอบไปด้วยข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยสามารถแบ่งประเภทของข้อมูลเป็น 2 ส่วน รายละเอียดดังนี้

3.2.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยการทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้น แนวคิดทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เรือนแพ และสรุปข้อมูลของชุมชนในด้านต่าง ๆ คือ

(1) ประวัติและวิวัฒนาการของชุมชน เพื่อทราบข้อมูลลักษณะการตั้งถิ่นฐาน กลุ่มทางวัฒนธรรมร่วมของชุมชนชาวแพริมแม่น้ำสะแกกรัง

(2) ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวแพ เป็นข้อมูลที่สามารถรวบรวมข้อมูลได้จากข้อมูลการศึกษา บทความ และการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม จำแนกเป็นสองประเภท ดังนี้

(2.1) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage)

(2.2) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)

(3) ข้อมูลสาธารณูปโภค และสาธารณูปการที่ประชาชนชาวแพเข้าใช้บริการ เป็นข้อมูลพื้นฐานที่ประชาชนเรือนแพจะต้องได้รับ เช่น ไฟฟ้า ประปา การจัดการขยะ เป็นต้น โดยการเก็บข้อมูลจากผู้รับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน

3.2.2 การศึกษาข้อมูลกฎหมาย นโยบาย และแผนงานพัฒนา

ผู้ศึกษาจะรวบรวมข้อมูลกฎหมาย นโยบาย และแผนงานพัฒนา จากกฎหมายที่บังคับใช้อันจะส่งผลกระทบต่อเรือนแพทั้งในทางบวกและทางลบ รวมทั้งนโยบายการพัฒนาต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้เรือนแพในเขตเทศบาลยังดำรงอยู่ และมีผลกระทบให้วิถีชีวิตเรือนแพมีการปรับเปลี่ยนจากรูปแบบเดิม รายละเอียดดังนี้

(1) ข้อมูลกฎหมายที่บังคับใช้

(1.1) การบังคับใช้ระดับประเทศ โดยลักษณะเป็นการทบทวนข้อมูลเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายที่บังคับใช้ในบริบททั่วประเทศ แต่ส่งผลโดยตรงต่อพื้นที่ศึกษาทั้งในแม่น้ำสะแกกรัง และพื้นที่โดยรอบ เช่น พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย เป็นต้น

(1.2) การบังคับใช้ระดับพื้นที่ โดยลักษณะการทบทวนกฎหมายที่บังคับใช้ในระดับพื้นที่ศึกษา ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี เช่น เทศบัญญัติของเทศบาลเมืองอุทัยธานี เป็นต้น

(2) นโยบาย แผนงาน และโครงการพัฒนา

(2.1) นโยบายการพัฒนาระดับพื้นที่ โครงการต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่เรือนแพในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี

(2.2) แผนงานพัฒนาระดับพื้นที่ โครงการพัฒนาที่อยู่ในแผนงานพัฒนาเพื่อทราบถึงแนวทางและแนวโน้มทั้งการพัฒนาในแม่น้ำสะแกกรัง และพื้นที่ริมแม่น้ำโดยรอบพื้นที่ศึกษา

3.3 การเก็บแบบสอบถาม (Questionnaire)

การศึกษาและข้อมูลสามารถแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน คือ

(1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ สถานที่ประกอบอาชีพ และสถานที่เกี่ยวกับการประกอบศาสนพิธี ของผู้ตอบแบบสอบถาม

(2) ข้อมูลความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยในเรือนแพ เป็นการสำรวจวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีความคิดเห็นต่อมาตรการที่บังคับใช้กับพื้นที่ศึกษา ทั้งข้อมูลกฎหมาย นโยบาย และแผนงานพัฒนา

1) ข้อมูลการรับรู้ของชาวแพในแม่น้ำสะแกกรังกับกฎหมาย นโยบาย และแผนงานพัฒนา เพื่อทราบถึงการรับรู้ของพื้นที่ชุมชนเรือนแพต่อมาตรการที่บังคับใช้ หรือดำเนินการอยู่ในพื้นที่ เพื่อใช้ในการประกอบการวิเคราะห์แนวทางในการปรับแก้ข้อกฎหมายต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสมในการอยู่อาศัยของเรือนแพ ให้ยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น เพื่อสำหรับหน่วยงานที่จะบังคับใช้กับพื้นที่ รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ต้องปฏิบัติ

2) ข้อมูลความพึงพอใจโครงการพัฒนา ที่ส่งผลโดยตรงต่อการอยู่อาศัยของชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง เพื่อทราบถึงความคิดเห็นของชาวแพต่อมาตรการของภาครัฐ เพื่อประกอบการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากมาตรการ

3) ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพการอนุรักษ์ ที่ชุมชนเรือนแพมีความต้องการเพิ่มเติมในพื้นที่ ประกอบด้วย 1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่นของหมู่บ้าน 2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการเพิ่มอาชีพในชุมชน และ 3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้หากมีการพัฒนาชุมชนเรือนแพ

(3) ข้อมูลผลกระทบจากมาตรการของภาครัฐ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกประชากรกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเรือนแพ โดยใช้การสุ่มตัวอย่างเป็นหน่วยครัวเรือน แบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 20 คน ครอบคลุมบริเวณพื้นที่ศึกษา

การวิเคราะห์ผลกระทบ ศึกษาาร่วมกับเอกสารข้อมูลของรัฐ ร่วมกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของมาตรการของรัฐต่อชุมชนเรือนแพ ในมิติต่าง ๆ

3.4 ประชากรและประชากรกลุ่มตัวอย่าง

3.4.1 ประชากร

ประชากรของการสำรวจวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) คือ เรือนแพที่อยู่อาศัยจริง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนครัวเรือน จำนวน 70 หลังคาเรือน (จากการสำรวจ, 2566)

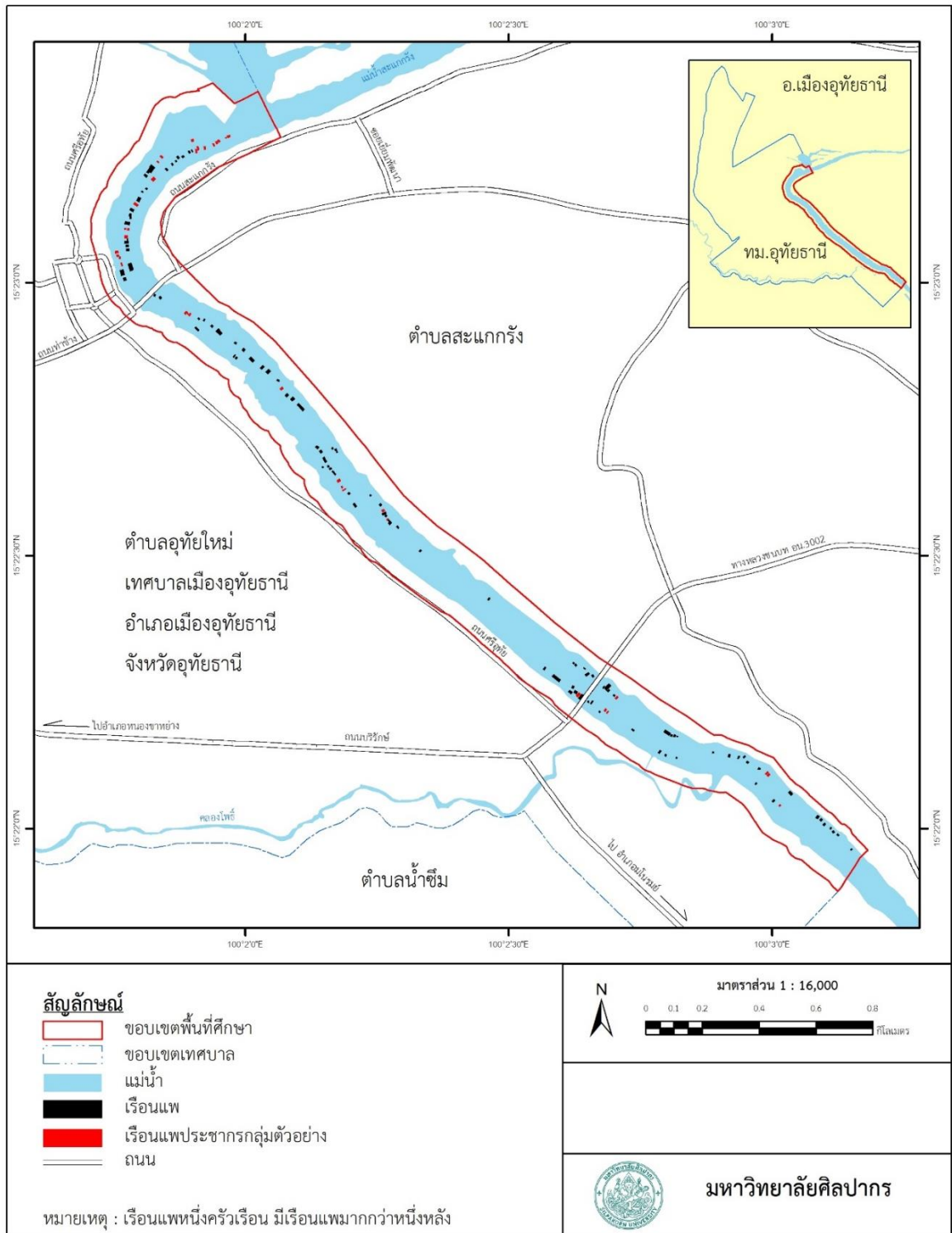
3.4.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการสำรวจประชากรกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้การวิจัยในรูปของการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) การเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นแบบเจาะจง จำนวน 20 หลังคาเรือน โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกตามคุณสมบัติ คือ

- (1) เป็นผู้อาศัยอยู่ในเรือนแพ อย่างน้อย 10 ปี (เพื่อทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของบริบทพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากผลกระทบของมาตรการของรัฐ)
- (2) เป็นประธานชุมชน (เพื่อทราบถึงรายละเอียดของมาตรการที่ดำเนินการในพื้นที่)
- (3) อยู่ในบริเวณที่มีโครงการพัฒนาในระยะ 100 เมตร (เพื่อทราบถึงผลกระทบจากมาตรการบริเวณดังกล่าว)
- (4) เป็นตัวแทนของหมู่บ้านในการเข้าร่วมประชุมในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในพื้นที่ (เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการของมาตรการ)

3.5 การเลือกบริบทพื้นที่ศึกษา

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ โดยใช้ขอบเขตเฉพาะเทศบาลเมืองอุทัยธานีเป็นหลัก อันเนื่องจากเรือนแพกระจุกตัวในเขตเทศบาลเมืองเป็นจำนวนมาก และอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลที่กรมเจ้าท่า โอนสิทธิในการกำกับดูแลให้กับเทศบาลเมืองอุทัยธานี ส่งผลอย่างมากต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนเรือนแพ ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการเลือกบริบทพื้นที่ ประกอบไปด้วย ประเภทเรือนแพที่ควรค่ากับการอนุรักษ์ บริบททางสังคมของชาวแพ การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่จากการพัฒนาโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ จึงเป็นที่น่าสนใจในการเลือกพื้นที่ในการศึกษา เพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเรือนแพ และหาแนวทางในการอยู่ร่วมกันของชุมชนเรือนแพในเขตพื้นที่เมืองแห่งสุดท้ายของประเทศไทย ซึ่งการดำเนินการด้านต่าง ๆ อยู่ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานีทั้งสิ้น

แผนที่ 2 แสดงเรือนแพประชากรกลุ่มตัวอย่างการสัมภาษณ์

บทที่ 4

พื้นที่ศึกษา

บทนี้จะกล่าวถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพลักษณะภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน ผลการศึกษาการทบทวนกฎหมาย นโยบาย และแผนงานโครงการ มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ประชากร การใช้ประโยชน์อาคาร สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางสังคม สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ สิ่งแวดล้อมเมือง และสรุปท้ายบท รายละเอียดดังนี้

4.1 ลักษณะทางกายภาพ

4.1.1 ที่ตั้งและขอบเขต

ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง อยู่ในพื้นที่ตำบลอุทัยใหม่ หมู่ที่ 7 ชุมชนลุ่มแม่น้ำสะแกกรัง เป็นส่วนหนึ่งของเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

อาณาเขตพื้นที่ศึกษาดังนี้

ทิศเหนือ จดแนวเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี กับตำบลสะแกกรัง

ทิศตะวันออก จดแนวเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี กับตำบลสะแกกรัง

ทิศใต้ จดแนวเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี กับตำบลน้ำซึม

ทิศตะวันตก ขยายพื้นที่ระยะ 50 เมตร จากริมฝั่งของแม่น้ำสะแกกรังของตลิ่งฝั่งขวา

4.1.2 กลุ่มการปกครอง

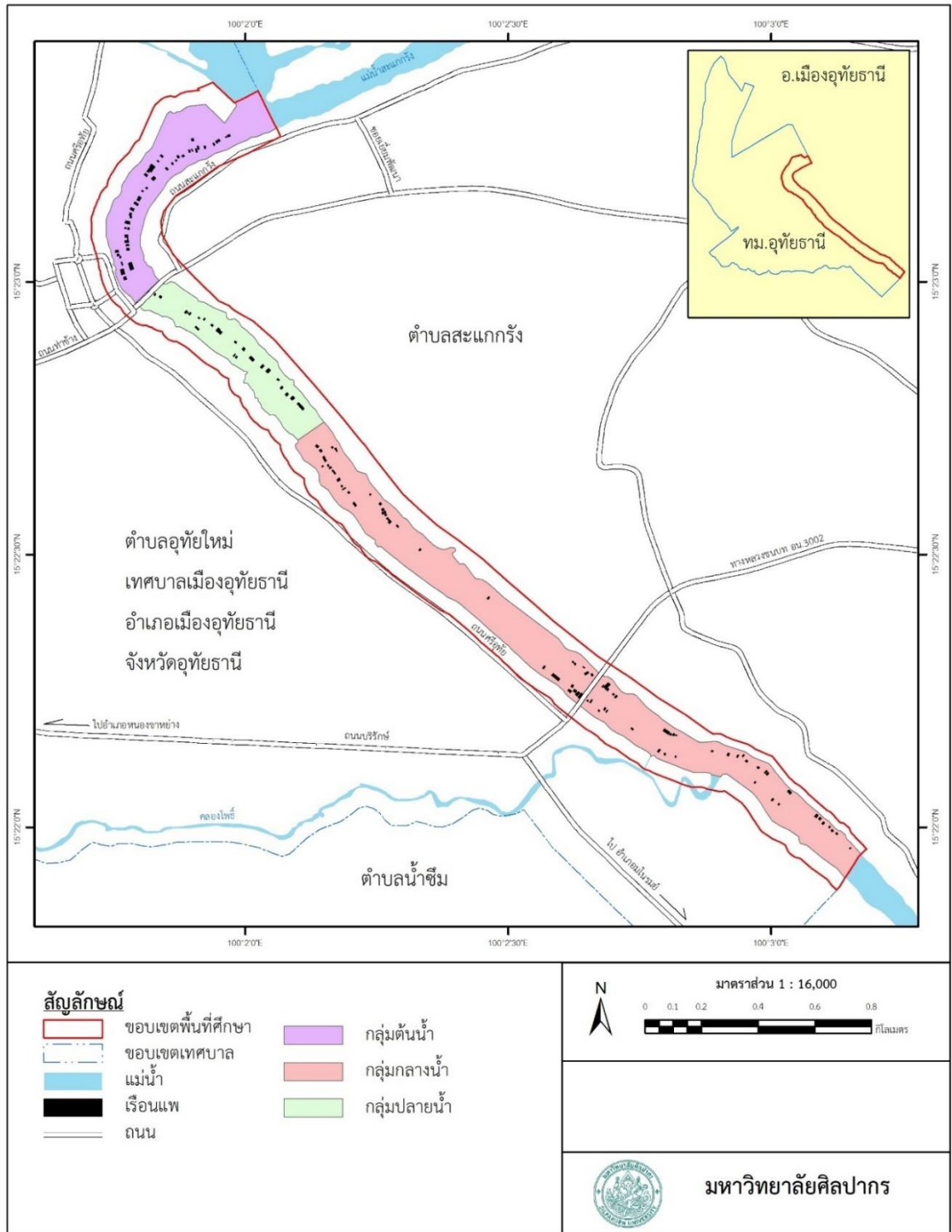
ชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี เรือนแพแบ่งกลุ่มการปกครอง เพื่อแบ่งผู้นำชุมชนในการดูแลในส่วนต่าง ๆ รายละเอียดดังนี้

(1) กลุ่มต้นน้ำ บริเวณด้านทิศเหนือของชุมชน ระยะตั้งแต่สะพานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 225 ปี (สะพานวัดโบสถ์) ไปจนถึงแนวเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานีด้านทิศเหนือ (ชุมชนหน้าวัดอุโปสถาราม)

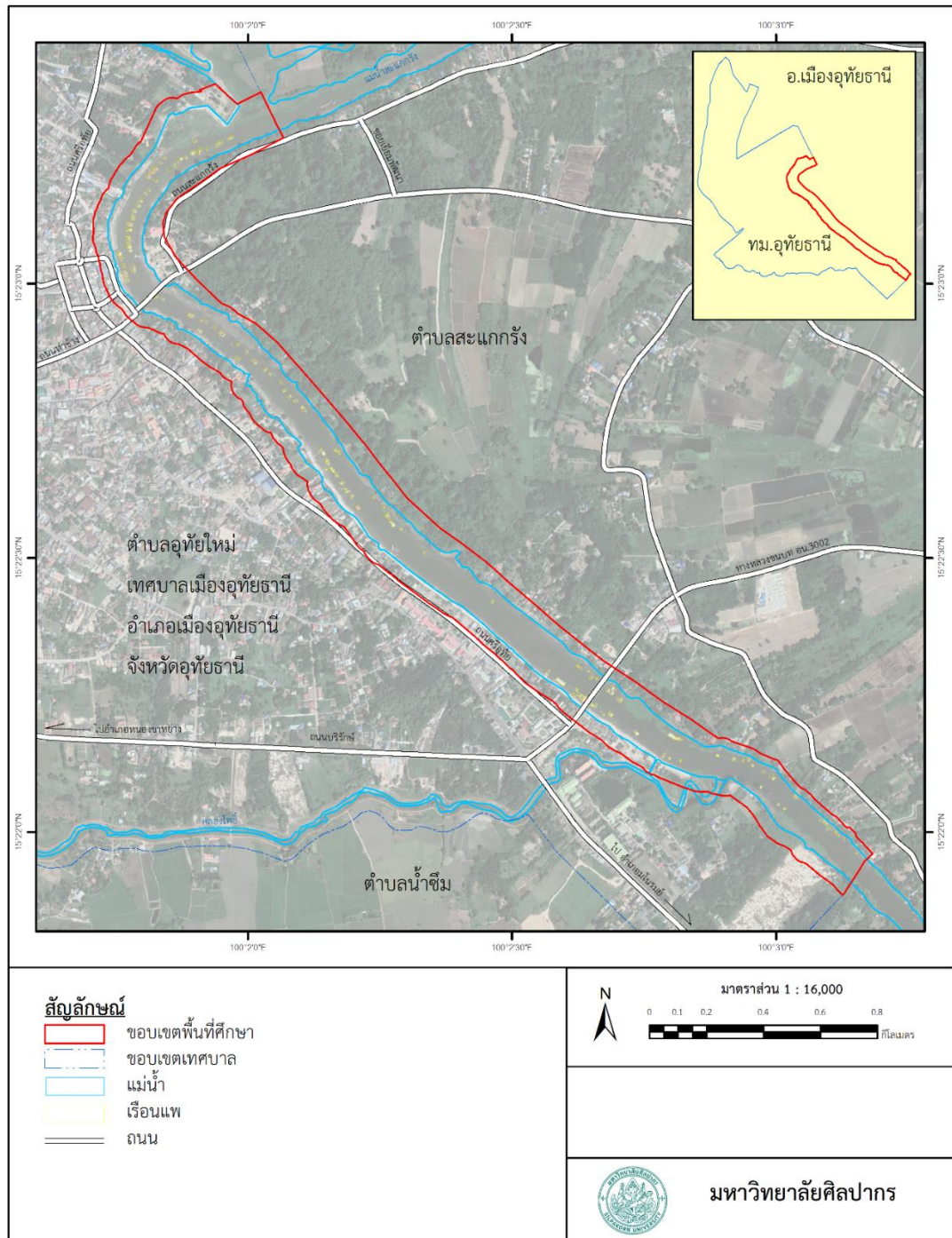
(2) กลุ่มกลางน้ำ บริเวณกลางชุมชน ระยะตั้งแต่สะพานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 225 ปี (สะพานวัดโบสถ์) ไปจนถึงบริเวณท่าน้ำวัดพิชัยปุณาราม (ชุมชนหน้าวัดพิชัยปุณาราม)

(3) กลุ่มปลายน้ำ บริเวณด้านทิศใต้ของชุมชน ระยะตั้งแต่ท่าน้ำวัดพิชัยปุณารามไปจนถึงแนวเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานีฝั่งใต้ (ชุมชนหน้าศูนย์ราชการ และชุมชนสะพานพัฒนาภาคเหนือ)

แผนที่ 3 แสดงกลุ่มการปกครองพื้นที่ศึกษา

แผนที่ 4 แสดงภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ศึกษา

4.2 ลักษณะภูมิประเทศ

4.2.1 แม่น้ำสะแกกรัง

(1) ลักษณะทางกายภาพ เกิดจากทิวเขาแม่วงที่บางแห่งเรียกว่ายอดเขาโมโกจู ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาดนงชัยในเขตจังหวัดกำแพงเพชร แม่น้ำสายนี้มีชื่อเรียกต่างกันหลายชื่อตามท้องถิ่นที่แม่น้ำไหลผ่าน

- คลองแม่ไร่-แม่วง คือช่วงที่ไหลผ่านอำเภอกลองขลุง อำเภอนารุณลักษณะบุรีจังหวัดกำแพงเพชร และอำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ จนถึงเขาชนกัน

- แม่น้ำวังม้า คือช่วงที่ไหลผ่านอำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ และอำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี

- แม่น้ำตากแดด คือช่วงที่ไหลผ่านเขตอำเภอสว่างอารมณ์ อำเภอกั๊กพัน และอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี จนถึงปากคลองชุมทรัพย์

- แม่น้ำสะแกกรัง คือช่วงตั้งแต่ปากคลองชุมทรัพย์หรือคลองอีเต็ง ตรงหมู่ที่ 8 บ้านจักษา อำเภอเมืองอุทัยธานี หรือตรงปลายของแม่น้ำตากแดด (ณ จุดที่แม่น้ำตากแดดไหลมาบรรจบกับน้ำที่ปากคลองชุมทรัพย์น้ำจะเป็นสองสี) ไหลผ่านตัวเมืองอุทัยธานี ลงไปบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยา ที่อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท ในทางภูมิศาสตร์ถือว่าแม่น้ำสะแกกรังนับตั้งแต่ต้นน้ำถึงช่วงบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยา มีความยาว 108 กิโลเมตร

ดังนั้นตามลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดอุทัยธานีที่มีความลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก กระแสน้ำในแม่น้ำสะแกกรังจึงไหลจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออกลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาทและเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำเจ้าพระยา

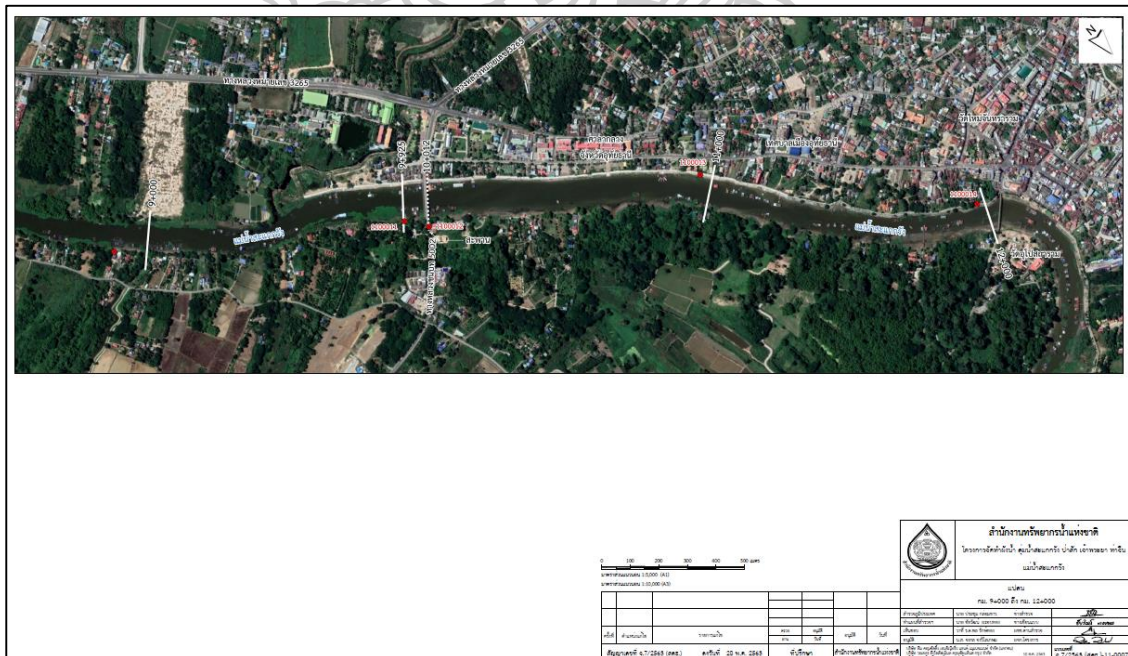
(2) ความลึก และความกว้าง แม่น้ำสะแกกรังในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี

ข้อมูลจากสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (2563) และสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (2561) โดยในพื้นที่ศึกษาสามารถจุดสำรวจจุดตัดขวางในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี จำนวน 6 จุด ตั้งแต่ กม.9+000 ถึง 13+000 โดยตลิ่งฝั่งซ้ายสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย 18.021 เมตร ตลิ่งฝั่งขวาสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย 19.184 เมตร ความลึกสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย 10.073 เมตร และความกว้างเฉลี่ย 116.333 เมตร รายละเอียดของลักษณะลำน้ำดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงความลึก และความกว้าง แม่น้ำสะแกกรังในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี

รูปตัดขวาง	บริเวณ/สถานที่	ระดับเป็น ม.(รทก.)			ความกว้าง (เมตร)
		ตลิ่งฝั่ง ซ้าย	ตลิ่งฝั่งขวา	ความลึก ต่ำสุด	
กม. 9+000	แยกวัดสิงห์	18.348	18.248	8.831	120
กม. 9+925	ร้านอาหารน้อย	17.710	18.510	9.499	130
กม. 10+012	สะพานพัฒนาภาคเหนือ	17.510	23.146	10.410	110
กม. 11+000	ศูนย์ฝึกอาชีพวงเดือน	17.515	18.395	10.322	120
กม. 12+000	เชิงสะพานวัดโบสถ์	17.101	18.999	10.233	110
กม. 13+000	อิงน้ำรีสอร์ท	19.943	17.805	11.142	108
เฉลี่ย		18.021	19.184	10.073	116.333

ที่มา : สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (2563)

ภาพที่ 5 แสดงจุดสำรวจหน้าตัดลำน้ำสะแกกรัง ระหว่าง กม. 9+000 ถึง กม. 12+000

ภาพที่ 6 แสดงจุดสำรวจหน้าตัดลำน้ำสะแกกรัง ระหว่าง กม. 12+000 ถึง กม. 15+000

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปลักษณะลำน้ำในพื้นที่ศึกษา ตลิ่งฝั่งซ้าย (ฝั่งตำบลสะแกกรัง) ตลิ่งต่ำกว่า ตลิ่งฝั่งขวา (ฝั่งเขตพื้นที่เมืองอุทัยธานี) เฉลี่ยความสูงของตลิ่งฝั่งซ้าย 18.021 ม.(ระดับน้ำทะเลปานกลาง) ตลิ่งฝั่งขวา 19.183 ม.(ระดับน้ำทะเลปานกลาง) เนื่องจากตลิ่งฝั่งขวามีระบบป้องกันน้ำท่วมทำให้ความสูงเพิ่มขึ้น สืบเนื่องจากจุดสำรวจ กม. 9+000 และ กม. 13+000 ไม่มีระบบป้องกันน้ำท่วม ทำให้ระดับความสูงต่างจากจุดอื่น ส่วนของความลึกของลำน้ำ เฉลี่ยอยู่ที่ 10.072 ม.(ระดับน้ำทะเลปานกลาง) และความกว้างเฉลี่ย 116.333 เมตร กว้างที่สุดบริเวณ กม. 9+925 (บริเวณร้านอาหารนกน้อย) โดยจากภาพหน้าตัดลำน้ำ (ภาคผนวก 1) ทำให้เห็นถึงลักษณะของลำน้ำในทุกช่วงที่เปลี่ยนไปจากโครงการป้องกันน้ำท่วม เช่น ลักษณะความชันของลำน้ำที่ไต่ระดับอย่างสม่ำเสมอ และโครงสร้างหินทิ้งขนาดใหญ่บริเวณท้องน้ำที่กินช่วงความลึกของลำน้ำ

4.3 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน

“สะแกกรัง” มีที่มาของความหมายจากหลายแหล่ง เช่น เดิมทีเป็นป่าสะแกขึ้นอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ การที่ผู้คนอพยพมาตั้งอยู่ตรงเพื่อค้าข้าว มีต้นสะแกต้นใหญ่อยู่กลางหมู่บ้าน “บ้านสะแกกลาง” เนื่องจากพ่อค้าส่วนใหญ่เป็นชาวจีน จึงเพี้ยนมาเป็น “บ้านซีเกียกั้ง” และ “บ้านสะแกกรัง” ในที่สุด นอกจากเป็นชื่อต้นไม้ ชื่อหมู่บ้าน ชื่อภูเขา ยังเป็นชื่อแม่น้ำสายหนึ่งที่มีต้นน้ำมาจากยอดเขาโมโกจู แต่สะแกกรังเป็นชื่อเรียกเฉพาะที่ไหลผ่านเขตตัวเมืองอุทัยธานี โดยยังไม่พบหลักฐานที่แน่ชัดว่าชุมชนบ้านสะแกกรังที่บ้านท่านี้เริ่มก่อร่างเป็นชุมชนขึ้นมาตั้งแต่เมื่อใด แต่มีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของแต่ละสมัยรายละเอียดดังนี้

ช่วงอยุธยาตอนกลาง สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช บ้านสะแกกรัง เป็นหมู่บ้านปลายแดนของเมืองชัยนาท พ่อค้าชาวจีนตั้งยั้งฉางเพื่อรับซื้อข้าวและพันธุ์ต่าง ๆ จากชาวอุทัยธานี ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านอุทัยเก่า อำเภอนองฉาง ชาวอุทัยธานีจะนำเกวียนบรรทุกข้าวเป็นจำนวนนับร้อย ๆ คัน เดินทางค้ำแรมระหว่างทางจนถึงบ้านสะแกกรัง เมื่อตกลงซื้อขายข้าวกับพ่อค้าได้แล้ว ก็พากันค้ำคั้นตามบริเวณยั้งฉางริมแม่น้ำและหาซื้อสิ่งของกลับไปบ้าน หมู่บ้านสะแกกรังจึงกลายเป็นตลาดใหญ่ เพราะเป็นสถานที่แห่งเดียวที่ชาวอุทัยธานีจะติดต่อทำมาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและเดินทางไปเมืองอื่น ๆ โดยอาศัยแม่น้ำสะแกกรังเป็นเส้นทางเดินเรือ

ช่วงอยุธยาตอนปลาย การตั้งถิ่นฐานริมฝั่งแม่น้ำสะแกกรังนั้นเริ่มมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังพระราชประวัติ “สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก (ทองดี)” ซึ่งเป็นบุตรของ “พระยาราชนิกุล (ทองคำ)” ต้นตระกูลของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า

ปี พ.ศ 2391 ข้าราชการทั้งหมดหันมาตั้งอยู่ที่บ้านสะแกกรัง จึงเกิดปัญหาเกี่ยวกับการเก็บเงินอากรสมัตตสรตลาด เงินค่าเสนากร เนื่องจากหมู่บ้านสะแกกรังเป็นเขตของเมืองชัยนาทซึ่งเก็บอากรมาก่อน จึงเกิดการแบ่งการสอบสวนเขตแดนกันใหม่ หมู่บ้านสะแกกรังจึงโอนเป็นที่ตั้งจังหวัดอุทัยธานี (พลาตีสัย สิทธิธัญกิจ, 2550)

“แผนที่แสดงเขตต์ที่ดิน จังหวัดอุทัยธานี มณฑลนครสวรรค์ พ.ศ. 2472” ระบุตำแหน่ง วัดโบสถ์ และชุมชนเรือนแพ ว่าอยู่บนเกาะ (เกาะเทโพ) ซึ่งล้อมรอบด้วยแม่น้ำสะแกกรัง (ด้านทิศตะวันตก) และแม่น้ำเจ้าพระยา (ด้านทิศตะวันออก) และคลองเชื่อมแม่น้ำทั้งสองด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาพที่ 7 แสดงพื้นที่ศึกษาครั้งอยู่ในเขตจังหวัดชัยนาท

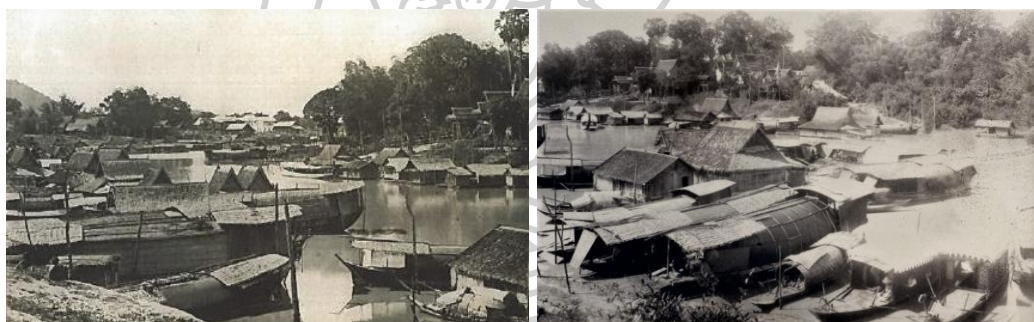
ปี พ.ศ 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จตรวจราชการเมืองอุทัยธานีครั้งที่ 1 มีข้อความกล่าวถึงเรือนแพเมืองอุทัยธานี (กรมศิลปากร, 2561) ไว้ดังนี้

“วันที่ 9 ตุลาคม ร.ศ.120 (พ.ศ. 2444) เวลาเช้า 3 โมงเศษเสด็จพระราชดำเนินด้วยเรือพระที่นั่งกลไฟ องค์รักษ์ล่องไปเข้าคลองโกรกกรากที่ปากคลองนั้นต้นเป็นคันทองเข้าไม่ได้ เข้าได้แต่ช่องข้างใต้

ถัดปากคลองเข้าไปหน่อยหนึ่งมีบ้านเรือน และแพอยู่บ้างเป็นที่ลุ่มจนถึงพรหมแดนเมืองอุทัยธานี ต่อเข้าไปจึงเป็นที่ดอนมีคันสูงบ้าง ต่ำบ้าง ฟากข้างขวามือเป็นป่าโดยมาก ทางในคลองประมาณ ชั่วโมงเศษ รวมทั้งที่ล่องน้ำ 2 ชั่วโมงจึงถึงเมืองอุทัยธานี...”

ปี พ.ศ. 2449 จดหมายเหตุในหนังสือเสด็จประพาสต้นรัชกาลที่ 5 เสด็จเมืองอุทัยธานี ครั้งที่ 2 ความว่า

“วันที่ 10 ออกเรือ 2 โมงเช้า มาถึงหน้าที่ว่าการอำเภอโนนรมย์ 4 โมงเศษ เขาเอาแพเล็ก ๆ ออกมาจอดเรียงกัน 3 หลัง แล้วทำนอกชานจนดูแพใหญ่ดี 5 โมงเช้าลงเรือมาเข้าคลองสะแกกรัง ชั่วโมงเศษถึงเขายี่มแพวัดไปจอดที่เคยจอดแต่ก่อน ทำกับข้าว กินข้าวแล้วบ่ายสองโมงเศษลงเรือขึ้นไปเหนือน้ำ หยุดถ่ายรูปแล้วขึ้นตลาด คราวนี้บนถนนแห่ง เดินดูไม่ทั่วถึง ดูครึกครื้นกว่าตลาดกรุงเก่า มาก กลับลงเรือแวะที่หน้าโบสถ์ พบครูจันครู่หนึ่งแล้วกลับมโนรมย์ ขึ้นเดินบนบกครึกครื้นกว่าที่คาด เป็นอันมาก ที่ติดได้เพราะเหตุด้วยหน้าแล้งพวกสะแกกรังต้องเดินมาซื้อในที่นี้ เพราะปากคลองปิด เข้าได้แต่เรือพายมา 2 แจว”

ที่มา : อนุเบก นาวิกมูล และธงชัย ลิขิตพรสวรรค์ (2561)

ภาพที่ 8 แสดงภาพถ่ายฝีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปี พ.ศ.2449 (ร.ศ.125)

ปี พ.ศ. 2499 ชาวจีนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ด้านการค้าข้าว เมื่อบ้านสะแกกรังเป็นแหล่งข้าวที่มีเกวียนและเรือบรรทุกข้าวจำนวนมาก จึงมีผู้คนมาชุมนุมซื้อข้าว ไม้ แร่ และของขำกัันมาก จนมีชาวจีนจากนครสวรรค์ลงมาตั้งตลาดซื้อขายสินค้าอยู่ทั้งบนบกแถวหน้าวัดหลวงราชาวาส ส่วนริมแม่น้ำสะแกกรังนั้นเดิมเป็นทางลาดลงไปติดกับแม่น้ำ (ท่าซ่าง ท่าแร่) ซึ่งมีเรือนแพปลูกอาศัยริมน้ำจำนวนมาก บางแห่งเป็นที่สูงเรียกว่า โขด (ท่าโขด) หรือเรียกชื่ออื่นตามลักษณะสำคัญ เช่น ท่าต้นจันทร์ (มีต้นจันทร์ใหญ่ ตรงบ้านพระไชยนฤนาท) ท่าขวิด (มีต้นมะวิดใหญ่ ตรงหน้าวัดขวิดเดิมหรือตลาด) ท่าพระยาราม เป็นต้น (พลาตีสัย สิทธิธัญกิจ, 2550)

ที่มา : พลาตัสย สิทธิธัญกิจ (2534)

ภาพที่ 9 แสดงบรรยากาศการค้า และโรงสีบริเวณริมแม่น้ำสะแกกรัง

ปี พ.ศ. 2500 การสร้างเขื่อนเจ้าพระยาเพื่อพัฒนาระบบชลประทานเหนือเขื่อนเจ้าพระยา ทำให้เปลี่ยนรูปแบบการค้าข้าวแบบเดิมที่เปลี่ยนจากการค้าขายทางน้ำ เป็นการขนส่งสินค้าทางบกแทน ที่เกิดจากการพัฒนาทางหลวงขึ้นสู่ภาคเหนือ (ถนนพหลโยธิน) ทำให้การขนส่งสินค้าทางน้ำระหว่าง กรุงเทพฯ กับอุทัยธานี ลดบทบาทลง

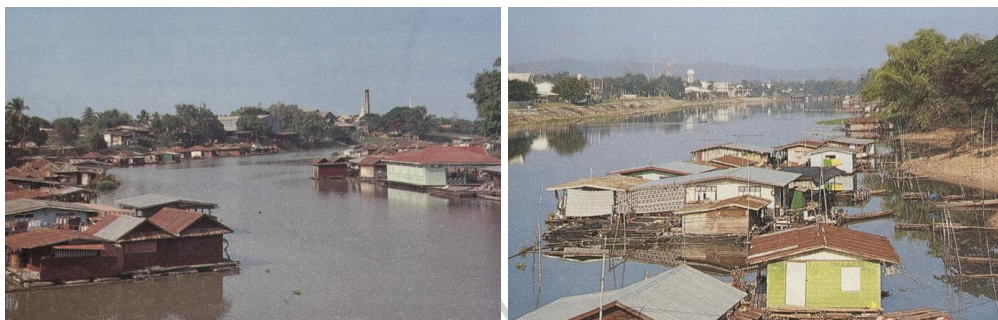
ปี พ.ศ. 2530 การเปลี่ยนบทบาทของจังหวัดอุทัยธานี จากเมืองท่าการค้าไปเป็นเมืองด้านการท่องเที่ยว จากการประกาศแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2534 มรดกโลกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และตามมาด้วยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเมืองเก่าอุทัยธานี ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ของพื้นที่เมืองเก่าน้อยกว่าพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทย ทำให้บ้านสะแกกรังได้รับความนิยมเนื่องจากสามารถไปกลับจากกรุงเทพฯ ได้ภายในหนึ่งวัน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2564)

ก่อนปี พ.ศ. 2535 การก่อสร้างเขื่อนเรียงหิน ชาวแพบางส่วนได้อพยพขึ้นบก หน้าศาลากลางจังหวัดอุทัยธานี โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้เป็นปัจจัยที่ทำให้น้ำในแม่น้ำสะแกกรังเน่าเสียและเป็นที่มาของการย้ายออกของชุมชนชาวแพมีหลายปัจจัย

ปี พ.ศ. 2538 การก่อสร้างสะพานสมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา เชื่อมโยงถนนพหลโยธินเข้าสู่อำเภอเมืองอุทัยธานี ทำให้การขนส่งสินค้าทางน้ำระหว่างกรุงเทพฯ กับอุทัยธานี ยุติบทบาทลงอย่างถาวร

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ถึงการตั้งถิ่นฐานของชาวแพอันเกิดมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ไม่มีการสร้างป้อมปราการหรือกำแพงเมือง เหมือนเมืองในกลุ่มน้ำภาคกลาง เนื่องจากทำเลที่เหมาะสมบนเส้นทางการค้าและมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน การทำการเกษตรกรรม และการประมง และเมื่อบทบาทการคมนาคมทางน้ำ เปลี่ยนแปลงไปเป็นคมนาคมทางบก ส่งผลให้

เส้นทางการคมนาคมทางน้ำ และเรือแพเริ่มลดความสำคัญลง ประชาชนได้กลับมาใช้รถยนต์ รถไฟ มากขึ้น ศูนย์กลางของหน่วยราชการ และการค้าก็ย้ายไปตั้งในสถานที่ที่รถยนต์และรถไฟเข้าถึงได้ พาหนะที่ใช้เดินทางทางน้ำกลายเป็นอดีต ที่กำลังจะสูญหายไป

ที่มา : คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารจดหมายเหตุ (2544)

ภาพที่ 10 แสดงแม่น้ำสะแกกรัง ปี พ.ศ.2544

4.4 การศึกษามาตรการที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนเรือนแพ

4.4.1 มาตรการควบคุม

จากการทบทวนกฎหมายต่าง ๆ ในการบังคับใช้ในพื้นที่ของเทศบาลเมืองอุทัยธานี และมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง รายละเอียดดังนี้

(1) พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456

พระราชบัญญัตินี้ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 30 หน้า 75 ประกาศ ณ วันที่ 5 สิงหาคม 2456 โดยมีรายละเอียดดังนี้ (กรมเจ้าท่า, 2552)

(1.1) ความหมาย โดยในพระราชบัญญัติ มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ ให้ความหมาย “แพ” ว่า หมายความว่ารวมตลอดถึงโป๊ะ อู่ลอย และสิ่งลอยน้ำอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน และ “แพคนอยู่” หมายความว่ารวมตลอดถึงเรือนทุกอย่างที่ปลูกอยู่บนแพไม้ไผ่ ไม้รวก หรือบนเรือท่อน และลอยอยู่ในลำแม่น้ำหรือลำคลอง ทั้งมาตรา 7 ให้ความหมาย “น่านน้ำไทย” หมายความว่า บรรดาน่านน้ำที่เป็นส่วนแห่งพระราชอาณาจักรไทย และหมายความว่ารวมตลอดถึงบรรดาท่าและท่าเลทอดจอดเรือ และลำแม่น้ำลำคลองในพระราชอาณาจักรทั่วไปด้วย

(1.2) ทำเลทอดจอตเรือ ตามหมวดที่ 3 ว่าด้วยทำเลทอดจอตเรือ ระบุใน มาตรา 34 เรือโป๊ะ หรือเรือโป๊ะจ้าย เรือลำเลียง เรือสำเภา เรือบรรทุกสินค้า เรือเปิดทะเล และเรืออื่น ๆ ต้องจอดทอดสมอกลางแม่น้ำ และถ้าไม่เป็นการขัดขวางก็ให้ทอดจอตซ้อนข้างฝั่งตะวันตก แต่ต้องไว้ช่องทางเรือเดินไม่น้อยกว่าร้อยละหนึ่งในระหว่างเรือกับฝั่งตะวันตก หรือกับบรรดาเรือที่จอดเทียบฝั่งตะวันตก หรือกับแพคนอยู่ที่ผูกเทียบอยู่กับฝั่งตะวันตก

(1.3) บทเฉพาะกาลของแพไม้ และแพคนอยู่ รายละเอียดดังนี้

- มาตรา 71 ห้ามมิให้แพไม้จอดผูกกับเรือกำปั่นหรือหลักหรือแพคนอยู่ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากนายเรือหรือเจ้าของหลักของแพนั้น ๆ
- มาตรา 76 ห้ามมิให้จอดแพคนอยู่ในลำแม่น้ำห่างจากฝั่งเกินกว่าพอดีสําหรับมิให้แพนั้นค้างแห้งในเวลา น้ำลงงวด
- มาตรา 77 เสากลางสำหรับผูกแพคนอยู่นั้นห้ามมิให้ปักพันแนวหน้าแพ ออกไปมากกว่าหนึ่งเมตรครึ่ง
- มาตรา 78 ห้ามมิให้ปลุกเรือนที่ปักเสากลางเลนตามฝั่งแม่น้ำห่างออกมาจากฝั่งจนเกินกว่าพอดีสําหรับมิให้มีน้ำค้างอยู่ใต้เรือนเมื่อเวลา น้ำลงงวด
- มาตรา 80 ตามลำคลอง ห้ามมิให้แพคนอยู่แพใดมีขนาดกว้างเกินกว่า สิบสองเมตร และห้ามมิให้แพใดที่ผูกจอตกับฝั่งยื่นล้ำออกมาจนอาจเป็นที่กีดขวางแก่การเดินเรือ
- มาตรา 82 แพคนอยู่ที่จะจูงขึ้นลงในลำแม่น้ำนั้นต้องเดินในทางเดินเรือ สายตะวันตก ต่อเมื่อมีเหตุอันจำเป็นจึงให้เดินในทางเดินสายตะวันออกได้
- มาตรา 86 คำขออนุญาตนั้นต้องเป็นหนังสือและมีแผนที่ฝั่งน้ำ แพคนอยู่ หรือเรือนปักเสากลางเลนที่ข้างเคียงและทำเลที่จะจอดแพและปักหลักผูกแพนั้นด้วย
- มาตรา 87 เมื่อรับคำขออนุญาตแล้ว เจ้าท่าต้องตรวจภายในเวลาเดือน หนึ่ง และถ้าเห็นว่าเป็นการปฏิบัติถูกต้องตามข้อบังคับในมาตรา 85 และ 86 ทุกอย่างแล้ว ก็ให้ออก อนุญาตให้ตามที่ขอ

- มาตรา 88 ห้ามมิให้ลงมือทำการปลูกสร้างก่อนที่ได้รับอนุญาตตามที่ร้อง
ขอนั้นเป็นอันขาด

ตามประกาศสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาประกาศบรรยายว่า “ยังมี
บกพร่องอยู่หลายประการสมควรเปลี่ยนแปลงให้สมกับกาลสมัย” ทำให้มีการ (ยกเลิก) บางมาตรา

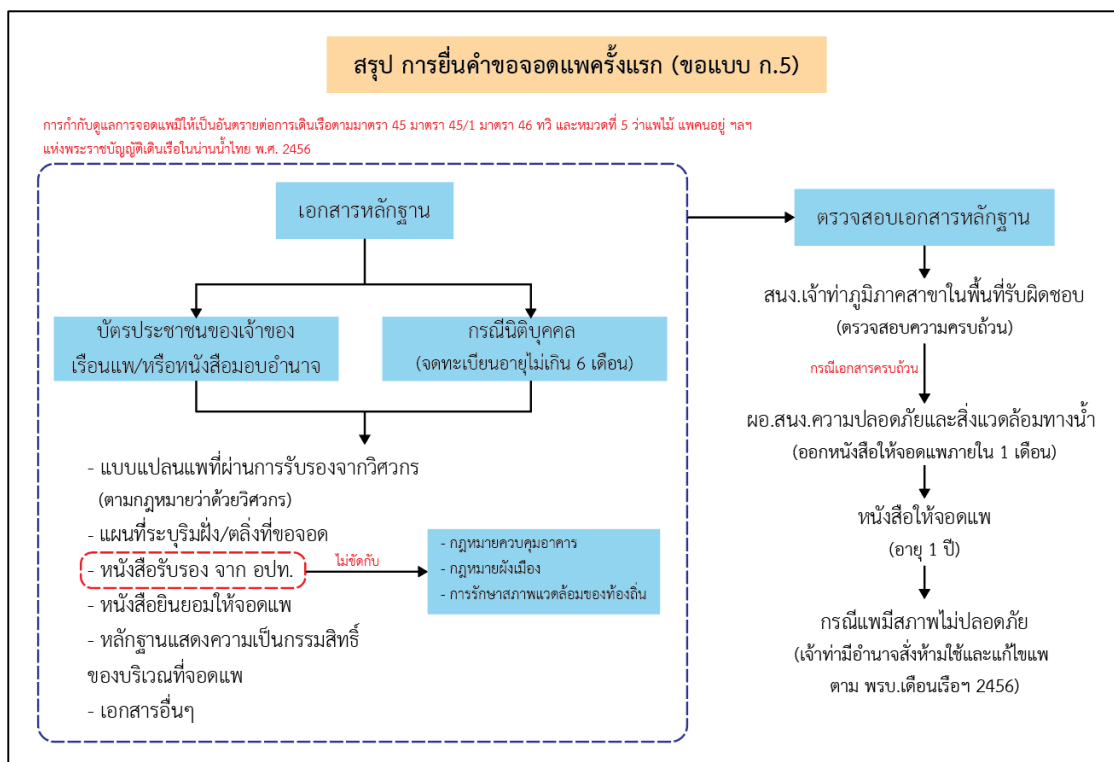
จากที่กล่าวมาตรการมาข้างต้น ชุมชนเรือนแพถูกบังคับใช้ โดยมีผลโดยตรงต่อ
รูปแบบการตั้งถิ่นฐานทั้งการผูกแพ ระยะห่างจากตลิ่ง การควบคุมการก่อสร้าง และที่สำคัญ
คือรูปแบบการวางเส้นทางเดินเรือ

(2) ระเบียบกรมเจ้าท่า ว่าด้วยหลักเกณฑ์การออกหนังสือให้จอดแพ พ.ศ.2563

หลักเกณฑ์โดยกรมเจ้าท่า จากพระราชกฤษฎีกาเบกษา เล่ม 137 ตอนพิเศษ 150 ง
วันที่ 25 มิถุนายน 2563 ว่าด้วยการกำกับดูแลแพเพื่อไม่ให้เป็นอันตรายต่อแพ ภายใต้การกำกับดูแล
ของพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ว่าด้วยแพไม้ แพคอนอยู่
 ฯลฯ ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการกำหนดหลักเกณฑ์การจอดแพเป็นไปด้วยความเรียบร้อย
และปลอดภัยในการเดินเรือ (กรมเจ้าท่า, 2564)

โดยเป้าหมายเพื่อกำหนดบังคับใช้กับ “แพ” “เสาหลักสำหรับแพ” เพื่อไม่ให้กีด
ขวางทางเดินเรือ และเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งผู้ใดประสงค์ขอจอดแพครั้งแรก ให้ยื่นคำขอ
แบบ ก.5 (รายละเอียดดังภาพ) โดยต้องผ่านกระบวนการขั้นตอนเพื่อยื่นเอกสารหลักฐานให้
หน่วยงานต่าง ๆ ให้ครบถ้วน เช่น แบบแปลนเรือนแพที่ได้รับการรับรองจากวิศวกร แผนที่ระบุที่ตั้ง
หนังสือรับรองจากเจ้าของพื้นที่ เป็นต้น เพื่อให้สำนักงานเจ้าท่าภูมิภาคสาขาในพื้นที่รับผิดชอบ
ตรวจสอบเอกสาร และดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อให้อธิบดีกรมเจ้าท่าเซ็นอนุมัติ

ทั้งนี้หนังสือมีอายุเพียง 1 ปี และแพต้องมีมาตรการป้องกันหากตรวจพบ
ความปลอดภัย และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 11 แสดงวิธีการยื่นคำขอจดทะเบียนครั้งแรก (ขอแบบ ก.5)

(3) ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558

ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 132 ตอนที่ 59 ก เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2558 มีนโยบายและมาตรการเพื่อจัดระบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงข่ายคมนาคมขนส่งและบริการสาธารณะให้มีประสิทธิภาพ สามารถรองรับและสอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2556)

(3.1) ส่งเสริมและพัฒนาชุมชนเมืองให้เป็นศูนย์กลางการบริหาร การปกครอง การศึกษา การคมนาคมขนส่งและศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของจังหวัดอุทัยธานี

(3.2) ส่งเสริมและพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมให้สอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนและระบบเศรษฐกิจ

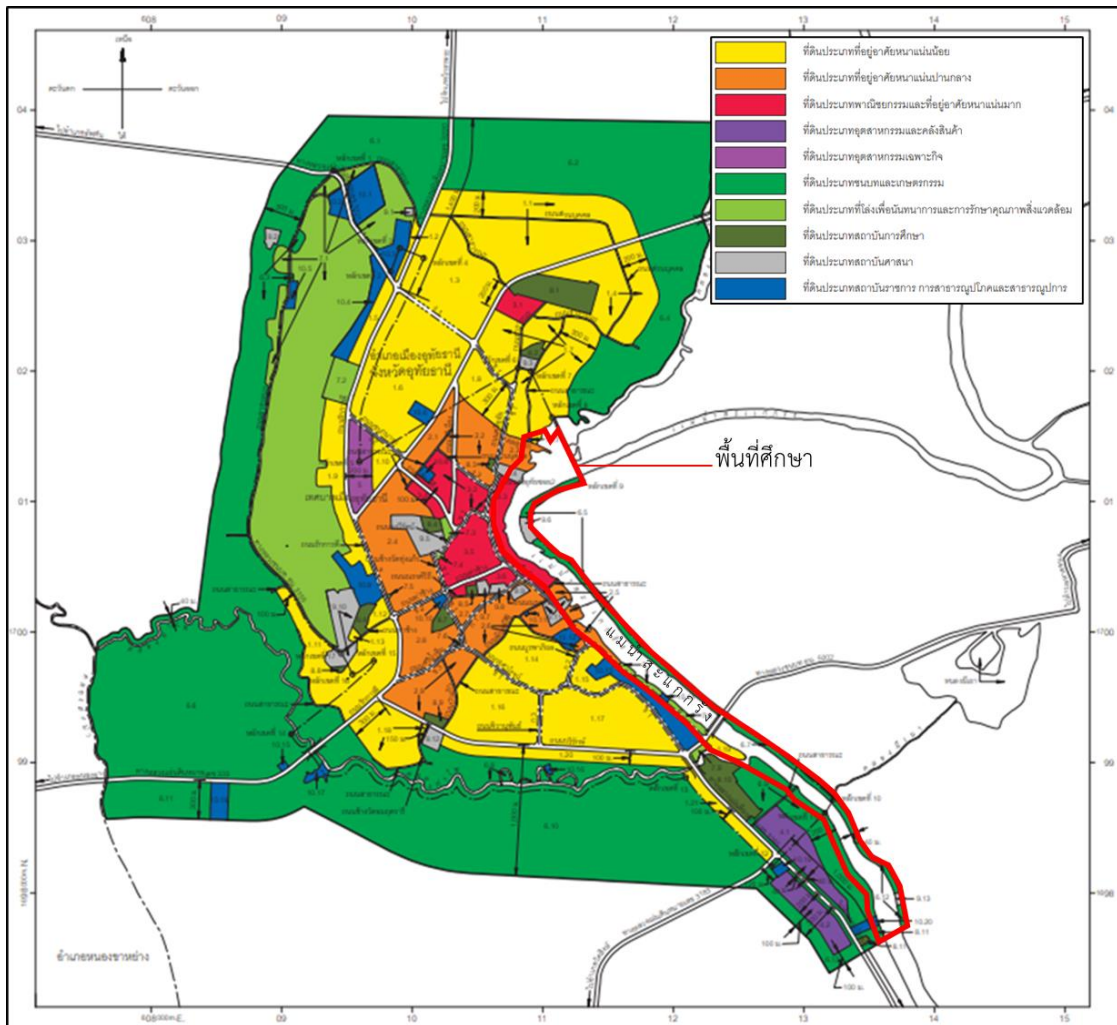
(3.3) ส่งเสริมและพัฒนาการบริการทางสังคม การสาธารณสุข ูปโภค และสาธารณูปการให้เพียงพอและได้มาตรฐาน

(3.4) อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากวัตถุประสงค์ของผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานีข้างต้น ซึ่งให้เห็นถึงท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญกับประเด็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ให้เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด การอนุรักษ์และสภาพแวดล้อมโดยรอบชุมชนรวมถึงส่งเสริมการพัฒนาเมืองให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจบนพื้นฐานความเป็นเมืองกะทัดรัด ทั้งนี้ พิจารณาได้จากการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเภทที่เกี่ยวข้องไว้ในเขตผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี คือ ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (สีเขียวอ่อน) ซึ่งมีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (สีเขียวอ่อน) เฉพาะที่ดินซึ่งเป็นของรัฐในพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี มีด้วยกันหลายบริเวณกระจายอยู่ตามพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ซึ่งได้กำหนดไว้

ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินริมฝั่งแม่น้ำสะแกกรัง ลำคลอง หรือแหล่งน้ำสาธารณะ ให้มีที่ว่างตามแนวนานริมฝั่งตามสภาพธรรมชาติของแม่น้ำสะแกกรัง ลำคลอง หรือแหล่งน้ำสาธารณะไม่น้อยกว่า 6 เมตร เว้นแต่เป็นการก่อสร้างเพื่อการคมนาคมทางน้ำหรือการสาธารณูปโภค

ที่มา : ปรับปรุงจาก กรมโยธาธิการและผังเมือง (2556)

ภาพที่ 12 แสดงแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภททำกฎกระทรวง
ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ. 2558

กล่าวโดยสรุปพื้นที่ศึกษาทั้งหมดอยู่เขตผังเมืองอุทัยธานี พ.ศ. 2558 กำหนดพื้นที่ศึกษาประกอบไปด้วย ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และที่ดินประเภทสถาบันศาสนา แต่พื้นที่แหล่งน้ำที่เรื่อนแพตั้งถิ่นฐานกำหนดเป็นพื้นที่สีขาว โดยไม่มีข้อกำหนดที่ใช้บังคับกับพื้นที่โดยตรง

(4) เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี

ตามอำนาจหน้าที่ของเทศบาล ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 เพื่อให้อำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลเมืองในระดับเทศบาลต่าง ๆ ในการบริหารจัดการและออกเป็นเทศบัญญัตินั้น ๆ เทศบาลเมืองอุทัยธานี ได้ออกเทศบัญญัติมาเพื่อกำกับดูแลความเรียบร้อยเนื้อหา รายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาวแพ รายละเอียดดังนี้ (เทศบาลเมืองอุทัยธานี, 2566)

(4.1) เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี เรื่อง การกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย

พ.ศ.2540 เหตุผลเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอย เพื่อการรักษาความสะอาดและป้องกันอันตรายต่อสุขภาพ รวมทั้งการป้องกันโรคติดต่อเพื่อประโยชน์ของประชาชน ในการนี้ประกาศบังคับใช้กับ ตึก บ้าน โรง ร้าน แพ คลังสินค้า ตามข้อ 5 ห้ามผู้ใดถ่าย เท ทิ้ง หรือทำให้สิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยในทางสาธารณะ หรือที่สาธารณะอื่นใด เป็นต้นว่า ถนน ซอย ตรอก แม่น้ำ คลอง คู สระน้ำ บ่อน้ำ ทั้งนี้มีการยกเว้น ตามข้อ 6 ห้ามผู้ใดนำสิ่งปฏิกูลไปในทางสาธารณะหรือที่สาธารณะอื่นใด เว้นแต่จะได้ใส่ภาชนะหรือเก็บมิดชิดไม่ให้เกิดสิ่งปฏิกูลหรือกลิ่นเหม็นรั่วไหลออกข้างนอก แต่ใจความสำคัญเจ้าหน้าที่สาธารณะสุขจะพิจารณาเพื่อไม่ให้เกิดโรคติดต่ออันตราย เช่น ส้วมที่ถูกสุขลักษณะ บ่อเกรอะที่ถูกต้อง ถึงขยะที่ไม่รื้อซึม เป็นต้น

โดยอำนาจหน้าที่อื่น ๆ เป็นหน้าที่ของเทศบาล เช่น การจัดเก็บขยะ การกำหนดอัตราค่าบริการจัดเก็บ การให้สัมปทานการขน เก็บขยะ การให้ใบอนุญาตต่าง ๆ เป็นต้น

(4.2) เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี เรื่อง การติดตั้งบ่อดักไขมันบำบัดน้ำ

เสียในอาคาร พ.ศ.2550 อาศัยความตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 โดยพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้กล่าวถึงเรือนแพ แต่กล่าวถึงสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นซึ่งบุคคลเข้าอยู่อาศัยหรือใช้สอย โดยตาม ข้อ 5 เทศบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับแก่อาคารที่มีการระบายน้ำทิ้งลงหรือไหลไปสู่แหล่งระบายน้ำ และยังไม่มีกฎหมายใดกำหนดมาตราเกี่ยวกับการกำจัดน้ำมัน และไขมันสำหรับอาคารประเภทนั้น ทั้งนี้อาคารใหม่หลัง พ.ร.บ.ควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 และแก้ไขเพิ่มเติม ต้องระบุตำแหน่งการติดตั้งบ่อดักไขมัน ผู้ใดไม่กระทำตามมีโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท และเจ้าพนักงานอาจกำหนดให้ปรับวันละสองร้อยบาท จนกว่าจะติดตั้งให้ถูกต้องตามที่กำหนด

(4.3) เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี เรื่อง การบริหารกิจการประปา พ.ศ.

2552 หลักการเพื่อการให้มีน้ำสะอาดหรือการประปา เป็นหน้าที่ที่จะต้องจัดให้บริการประชาชนในเขตเทศบาล ตามมาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 ว่าด้วยการจัดบริการ

สาธารณูปโภคเพื่อเป็นบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนในเขตเทศบาล ว่าด้วยกิจการ
ประปาของเทศบาลเมืองอุทัยธานีเป็นเทศพาณิชย์ การจัดเก็บค่าธรรมเนียม การจัดเก็บค่าน้ำประปา
ทั้งการบริการท่อและอุปกรณ์ที่รองรับการส่งน้ำประปาจากท่อเมนจ่ายน้ำประปาของเทศบาลไปยัง
อาคารของผู้ขอใช้น้ำประปา โดยพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้กล่าวถึงเรือนแพ แต่กล่าวถึงสิ่งปลูกสร้างอย่าง
อื่นซึ่งบุคคลเข้าอยู่อาศัยหรือใช้สอย แต่กล่าวถึง อัตราค่าธรรมเนียม การขออนุญาตติดตั้ง รื้อถอน
และบทกำหนดโทษหากมีการแก้ไข ดัดแปลงโดยไม่ได้รับความยินยอมจากเทศบาล

**(4.4) เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง
ดัดแปลง หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภท ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี อำเภอ
เมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พ.ศ.2555**

1) วัตถุประสงค์ เพื่อกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยน
การใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภท ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

2) การบังคับใช้ โดยจำแนกบริเวณออกเป็น 6 ประเภท

- บริเวณที่ 1 พื้นที่เมืองเก่า และพื้นที่พาณิชย์กรรมดั้งเดิมของเทศบาล
เมืองอุทัยธานี โดยห้ามก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม คลังน้ำมัน เลี้ยงสัตว์ อาคารขนาดใหญ่ กำจัดมูล
ฝอย เป็นต้น

- บริเวณที่ 2 พื้นที่เสนอแนะเพื่อการประกอบอุตสาหกรรม บริเวณสาม
แยกสะแกกรัง โดยห้ามก่อสร้างโรงงานบางจำพวก คลังน้ำมัน เลี้ยงสัตว์ โรงแรม สถานบริการ อาคาร
ขนาดใหญ่ เป็นต้น

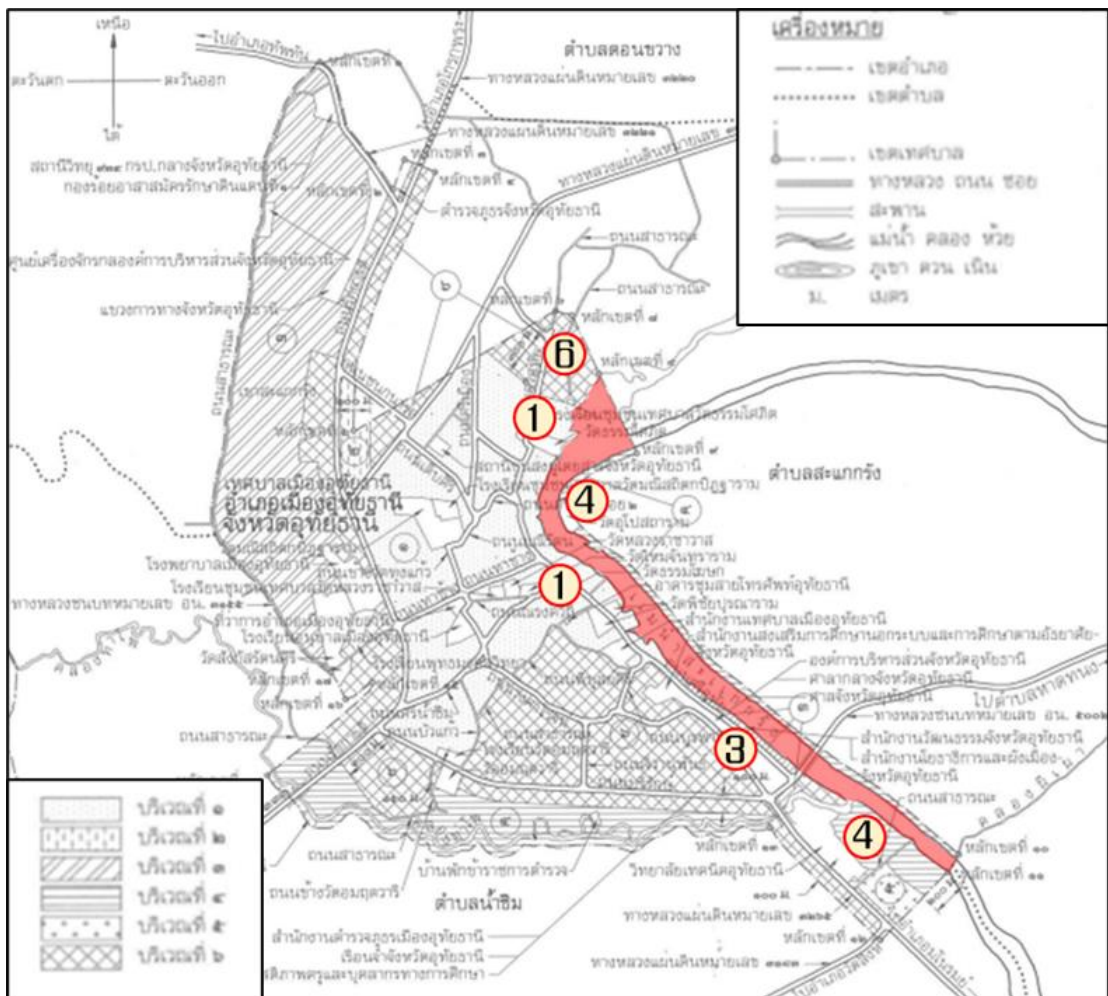
- บริเวณที่ 3 พื้นที่ในบริเวณเขาสะแกกรัง

- บริเวณที่ 4 พื้นที่ริมน้ำทั้งหมดในระยะต่าง ๆ เช่น คลองท่าโพ แม่น้ำ
สะแกกรัง โดยห้ามก่อสร้าง โรงงานบำบัดน้ำเสีย เลี้ยงสัตว์ สถานบริการ อาคารขนาดใหญ่ ห้องแถว
ตึกแถว โรงกำจัดมูลฝอย เป็นต้น

- บริเวณที่ 5 พื้นที่เสนอแนะเพื่อการประกอบกิจการคลังสินค้า โดยไม่ห้าม
การสร้างโรงงาน แต่ห้ามก่อสร้างโรงแรม สถานบริการอาคารขนาดใหญ่ สถานสงเคราะห์ต่าง ๆ เป็นต้น

- บริเวณที่ 6 พื้นที่ด้านทิศเหนือ และทิศใต้ของเทศบาลเมืองอุทัยธานี โดยเฉพาะส่วนขยายตัวของเมือง จากเขตพื้นที่เมืองเก่า โดยห้ามก่อสร้างโรงงานบางประเภท คลังน้ำมัน อาคารขนาดใหญ่ สถานบริการ โรงฆ่าสัตว์ กำจัดมูลฝอย เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปไม่มีข้อกำหนดในการบังคับใช้พื้นที่แม่น้ำสะแกกรัง เพียงแต่บังคับใช้พื้นที่โดยรอบ บริเวณที่ 1 บริเวณที่ 3 บริเวณที่ 4 และบริเวณที่ 6 แต่ไม่มีพื้นที่อนุญาตก่อสร้างอุตสาหกรรม และคลังสินค้าใกล้แหล่งน้ำที่สำคัญอย่างแม่น้ำสะแกกรัง ดังแผนที่ 4-6

ที่มา : ปรับปรุงจาก เทศบาลเมืองอุทัยธานี (2566)

ภาพที่ 13 แสดงเทศบัญญัติ เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ตัดแปลง หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภท ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี อำเภอเมืองอุทัยธานี

จังหวัดอุทัยธานี พ.ศ.2555

(5) พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560

พระราชบัญญัตินี้ ประกาศราชกิจจานุเบกษา ณ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2535 และประกาศเพิ่มเติมฉบับที่ 2 เล่มที่ 134 ตอนที่ 5 ก ประกาศ ณ วันที่ 15 มกราคม 2560 โดยมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับทางน้ำ และเรือแพรายละเอียด ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2535)

(5.1) การประกาศบังคับใช้ ตามมาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับในเขตเทศบาล สุขาภิบาล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ในการนี้สำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัด จะให้ใช้พระราชบัญญัตินี้บังคับในเขตองค์การปกครองส่วนจังหวัดใดในท้องถิ่นใด มีบริเวณเพียงใด และจะให้ใช้บังคับทั้งหมดทุกมาตราหรือยกเว้นมาตราใด ให้กระทรวงมหาดไทยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(5.2) ความหมายที่เกี่ยวข้อง ตามมาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

ทางน้ำ หมายความว่า ทะเล ทะเลสาบ หาดทรายชายทะเลอ่างเก็บน้ำ แม่น้ำ ห้วยหนอง คลอง คับคลอง บึง คู ลำราง และหมายความถึงท่อระบายน้ำด้วย

- อาคาร หมายความว่า ตึก บ้าน เรือนแพ โรง ร้าน เรือ แพ ตลาด คลังสินค้า สำนักงาน หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นซึ่งบุคคลอาจเข้าอยู่หรือเข้าใช้สอยได้ และหมายความรวมถึงอัมจันทร์ เชื้อน ประตูน้ำ อุโมงค์ หรือป้ายตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคารด้วย

- สิ่งปฏิกูล หมายความว่า อุจจาระ หรือปัสสาวะ รวมตลอดถึงวัตถุอื่นใดซึ่งเป็นของโสโครกหรือกลิ่นเหม็น

- มูลฝอย หมายความว่า เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า ถุงพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร แก้ว มูลสัตว์ หรือซากสัตว์ รวมตลอดถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ หรือที่อื่น

(5.3) การรักษาความสะอาดในที่สาธารณะและสถานสาธารณะ ตามมาตรา 23 ห้ามมิให้ผู้ใดเทหรือทิ้งกรวด หิน ดิน เลน ทราย หรือเศษวัตถุก่อสร้างลงในทางน้ำ หรือกองไว้ หรือกระทำด้วยประการใด ๆ ให้วัตถุดังกล่าวไหลหรือตกลงในทางน้ำ ตามมาตรา 30 ห้ามมิให้ผู้ใดเท ปล่อย หรือระบายอุจจาระหรือปัสสาวะจากอาคารหรือยานพาหนะลงในทางน้ำ ตามมาตรา 33 ห้ามมิให้ผู้ใดเท หรือทิ้งสิ่งปฏิกูล มูลฝอย น้ำโสโครกหรือสิ่งอื่นใดลงบนถนนหรือในทางน้ำ ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับ

แก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองเรือหรืออาคารประเภทเรือนแพ ซึ่งจอดหรืออยู่ในท้องที่ที่เจ้าพนักงานท้องถิ่น ยังไม่ได้จัดสวมสาหรณะหรือภาชนะสำหรับทิ้งสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอย และมาตรา 34 ห้ามมิให้ผู้ใดเท หรือระบายอุจจาระหรือปัสสาวะจากอาคารหรือยานพาหนะลงในที่สาธารณะหรือในสถานสาธารณะ

(5.4) บทกำหนดโทษ ตามมาตรา 57 เพื่อให้สามารถบังคับใช้ได้อย่างเต็ม ประสิทธิภาพ บทกำหนดโทษจึงกำหนดว่าผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา 23 มาตรา 30 มาตรา 33 หรือมาตรา 34 ที่กล่าวมาข้างต้น ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

ตามที่ประกาศเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 มีส่วนยกเลิกบางมาตราแต่จะอยู่ในส่วนแต่ไม่มี ผลกระทบต่อทางน้ำ และเรือนแพ แต่มีส่วนของเพิ่มเติมจากมาตราเดิม มาตรา ๔๒ ในเขต กรุงเทพมหานครให้เป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่จะให้คำแนะนำผู้ว่าราชการ กรุงเทพมหานครเพื่อพิจารณาแก้ไขข้อบกพร่องในการดูแลรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบ เรียบร้อยตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

(6) ตารางสรุปมาตรการควบคุม

สรุปการเปรียบเทียบการกล่าวถึงคำว่าเรือนแพ การส่งผลโดยตรงต่อการอยู่อาศัย และการบังคับใช้ในพื้นที่เทศบาลเมืองอุทัยธานี รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงสรุปประเด็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรือนแพ

ประเด็นการแก้ไขปัญหา	กล่าวถึง “แพ”	ส่งผลโดยตรง ต่อการอยู่อาศัย	มีการแสดงขอบเขต พื้นที่ศึกษา ในแผนที่ ของกฎหมาย
1.พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456	✓	✓	X
2. ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558	X	X	✓
3. เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี	X	X	✓
4. พระราชบัญญัติรักษาความสะอาด และ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 และฉบับเพิ่มเติม	✓	✓	X

4.4.2 มาตรการส่งเสริมและพัฒนา

(1) **เขื่อนป้องกันตลิ่ง** โครงการในรูปแบบต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์หลักเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ เพื่อป้องกันการกัดเซาะจากกระแสน้ำแลเพิ่มเสถียรภาพเชิงลาดป้องกันการพังทลายของตลิ่ง โดยโครงการระบบป้องกันน้ำท่วมพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี ดำเนินการโดยเทศบาลเมืองอุทัยธานี และกรมโยธาธิการและผังเมือง ปัจจุบันแนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วมระยะที่ 1 - 6 มีความยาวรวม 6,277.13 เมตร โดยอยู่ในพื้นที่ศึกษาทั้งสิ้น 5 โครงการ ดำเนินการแล้วเสร็จ รายละเอียดดังนี้ (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2561)

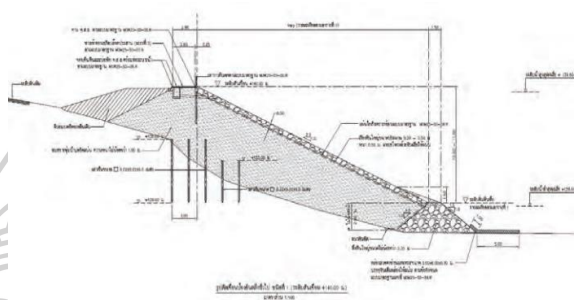
(1.1) **ลานสะแกกรัง (พ.ศ. 2553)** วัตถุประสงค์เพื่อเป็นลานกิจกรรม โดยสร้างเป็นรูปแบบเขื่อนป้องกันตลิ่งแบบโครงสร้างยกลอยมีโครงสร้างหลักคือ เสาเข็มตอกสอดด้วยแผงกันดิน คอนกรีตเสริมเหล็กระหว่างเสาเข็ม พร้อมด้วยเสาเข็มสมอยึดด้านหลังสันเขื่อนและคานคอนกรีตเสริมเหล็ก รัศหวเสาเข็ม มีโครงสร้างพื้นคอนกรีตเสริมเหล็กบริเวณด้านหน้าสันเขื่อนริมน้ำ เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น สนามหญ้า ลานน้ำพุ ศาลาพักผ่อน เวที ลานกิจกรรม เป็นต้น โดยโครงสร้างส่วนล่างมีลักษณะโปร่งให้กระแสน้ำสามารถไหลผ่านได้ โดยตรงกลางสร้างเป็นอัมจันทร์บันไดหน้าเขื่อนทรงโค้ง สำหรับใช้เป็นทางลงลำน้ำเพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางน้ำหรือส่งเสริมการท่องเที่ยว

ที่มา : ปรับปรุงจาก กรมโยธาธิการและผังเมือง (2566a)

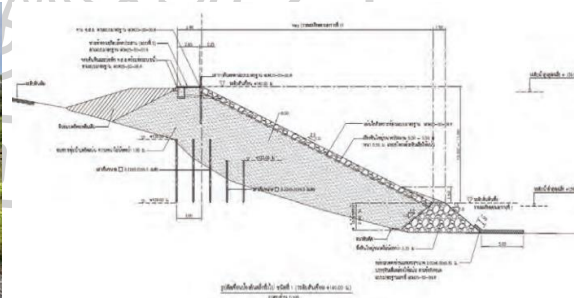
ภาพที่ 14 แสดงภาพมุมมองลานสะแกกรัง

(1.2) แนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2554) ก่อสร้างบริเวณสะพานวัดโบสถ์ - ไพรชณีย์ ความยาว 747 เมตร เป็นเขื่อนป้องกันตลิ่งแบบเรียงหินพร้อมตอกเสาเข็มเสริมกำลังดินเป็นเขื่อนป้องกันตลิ่งที่เหมาะสมกับสภาพชั้นดินเดิมที่ค่อนข้างเป็นดินอ่อนลาดตลิ่งมีลักษณะสูงชันและมีการตอกเสาเข็มเสริมกำลังดินบริเวณลาดตลิ่งที่อ่อนนั้นเพื่อให้สามารถรับน้ำหนักหินที่วางปิดทับหน้าลาดตัวเขื่อนได้

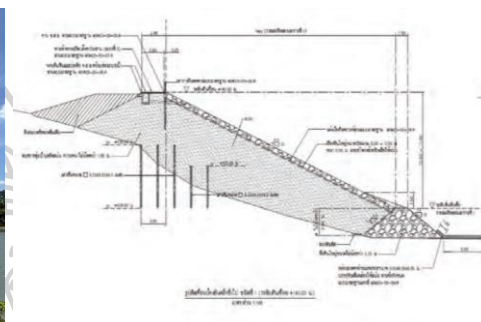
ภาพที่ 15 แสดงรูปแบบระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 1

(1.3) แนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2557) ก่อสร้างบริเวณลานสะแกรัง - วัดโค้ง ความยาว 654.13 เมตร เป็นเขื่อนป้องกันตลิ่งแบบเรียงหินพร้อมตอกเสาเข็มเสริมกำลังดินเป็นเขื่อนป้องกันตลิ่งที่เหมาะสมกับสภาพชั้นดินเดิมที่ค่อนข้างเป็นดินอ่อนลาดตลิ่งมีลักษณะสูงชันและมีการตอกเสาเข็มเสริมกำลังดินบริเวณลาดตลิ่งที่อ่อนนั้นเพื่อให้สามารถรับน้ำหนักหินที่วางปิดทับหน้าลาดตัวเขื่อนได้

ภาพที่ 16 แสดงรูปแบบระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 2

(1.4) แนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2564) ก่อสร้างบริเวณไพบรณีย์ - วิทยาลัยเทคนิค ความยาว 1,711 เมตร เป็นเขื่อนป้องกันตลิ่งแบบเรียงหินพร้อมตอกเสาเข็มเสริมกำลังดินเป็นเขื่อนป้องกันตลิ่งที่เหมาะสมกับสภาพชั้นดินเดิมที่ค่อนข้างเป็นดินอ่อนลาดตลิ่งมีลักษณะสูงชันและมีการตอกเสาเข็มเสริมกำลังดินบริเวณลาดตลิ่งที่อ่อนนั้นเพื่อให้สามารถรับน้ำหนักหินที่วางปิดทับหน้าลาดตัวเขื่อนได้ พร้อมทั้งทำทางเดินริมน้ำ เสาไฟ ราวกันตก และพังกันน้ำด้านหลังเขื่อนพร้อมประตูเข้าออก

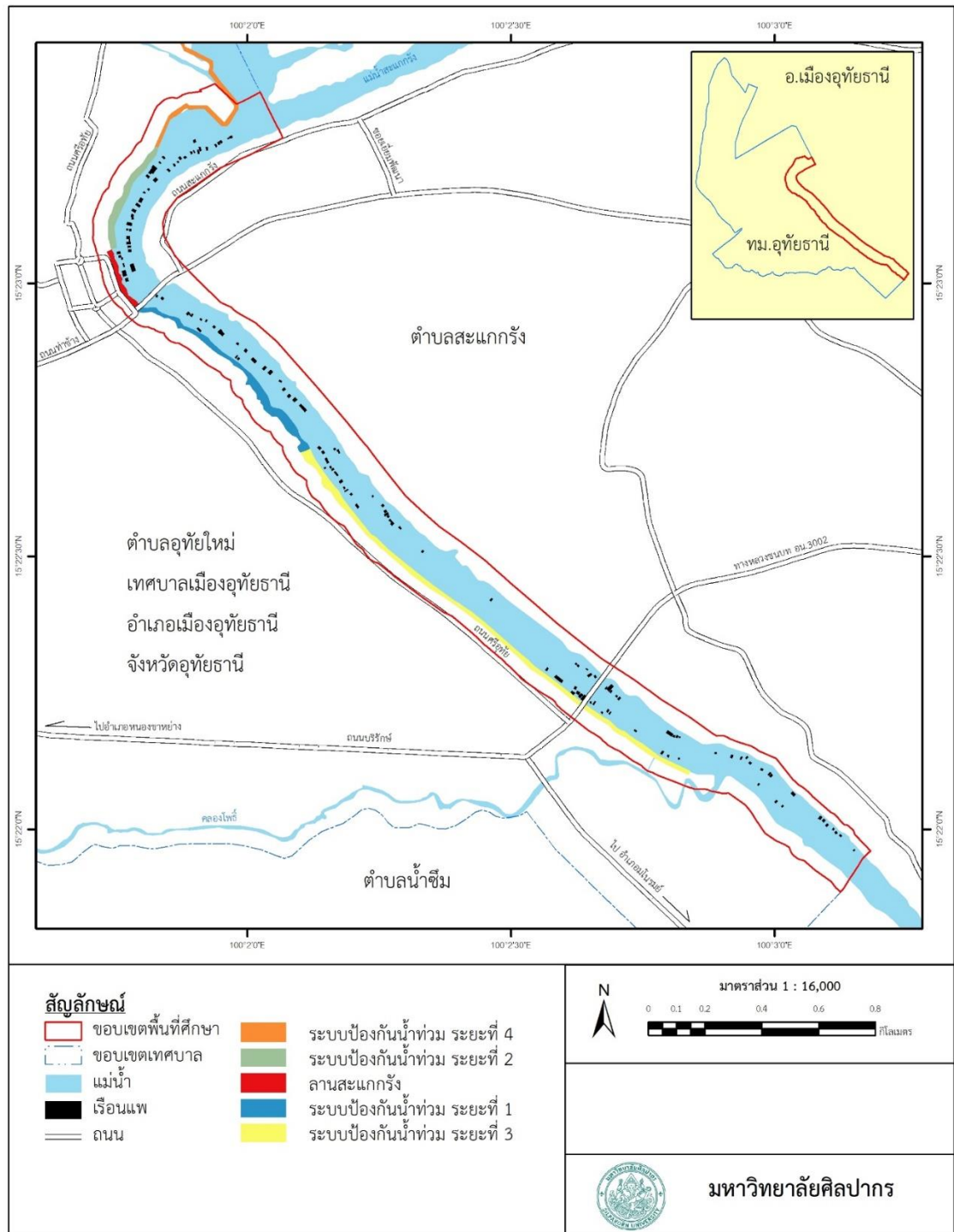

ภาพที่ 17 แสดงรูปแบบระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 3

(1.5) แนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2563) ก่อสร้างบริเวณวัดโค้ง - ทาวน์เฮ้าส์ธนาภานต์ ความยาว 760 เมตร หน้าที่หลักเพื่อเป็นเขื่อนป้องกันน้ำท่วมแบบเรียงหินพร้อมตอกเสาเข็มเสริมกำลังดินพร้อมเสริมพังกันน้ำเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กแบบก่อสูงด้านหน้าเป็นงานถมวัสดุปิดทับลาดตลิ่งเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง

ภาพที่ 18 แสดงรูปแบบระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 4

แผนที่ 5 แสดงลานสะแกกรัง และระบบป้องกันน้ำท่วม

(2) โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี

โครงการศึกษา สํารวจ และจัดทำแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมเมืองเก่าอุทัยธานี ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายที่ต้องดำเนินการประกาศเขตเมืองเก่าเพิ่มเติม ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

โดยพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานี เป็นพื้นที่เป้าหมายในการขับเคลื่อนกลไกการอนุรักษ์ และพัฒนาเมืองเก่าผ่านการจัดทำข้อมูล และการรับฟังความคิดเห็น เพื่อนำไปสู่การประกาศพื้นที่เมืองเก่าตามมติคณะรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2563 (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2563a)

ประเด็นการศึกษา

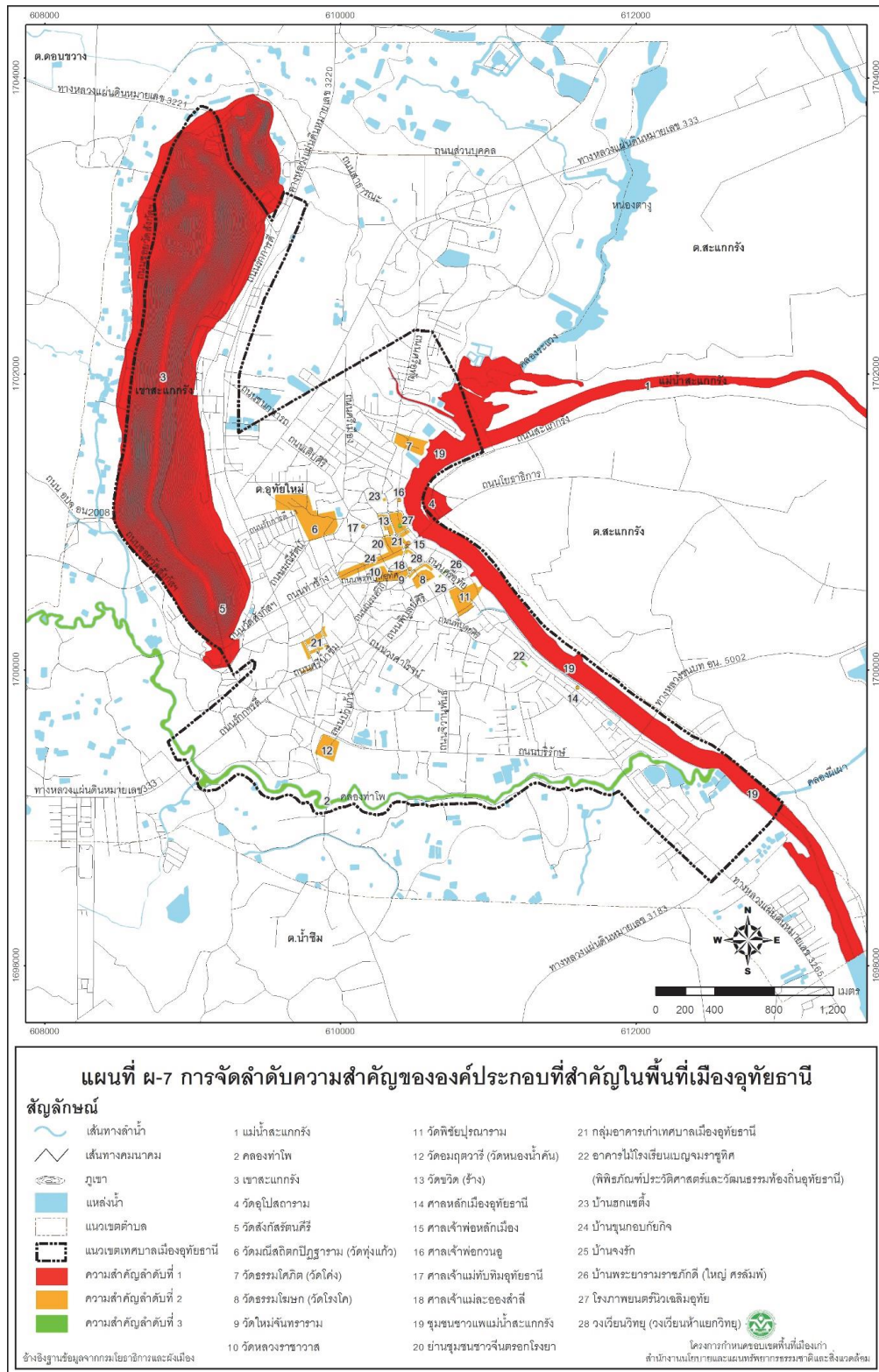
- 1) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในจังหวัดอุทัยธานี
- 2) ระบุคุณลักษณะเด่นอันสำคัญของศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และองค์ประกอบเมืองที่สำคัญลงบนแผนที่ทางภูมิศาสตร์ (**แผนที่ 6**)
- 3) เพื่อใช้เป็นจุดอ้างอิงร่วมของชุมชน (Common point of reference)

เขตพื้นที่ (Zoning) ภายในเขตพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานี

โดยโครงการกำหนดพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานี เนื้อที่ทั้งหมด 1.69 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,058.87 ไร่ โดยมีชุมชนเรือนแพในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่เขตเมืองเก่า โดยเฉพาะกลุ่มต้นน้ำ และกลุ่มกลางน้ำ และพื้นที่ต่อเนื่องของเมืองเก่าอุทัยธานี (Buffer Zone) ได้แก่ บริเวณโดยรอบพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานี ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ มีเนื้อที่ 7.21 ตารางกิโลเมตร หรือ 4,504.43 ไร่ โดยชุมชนเรือนแพในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี ส่วนที่เหลือ คือกลุ่มปลายน้ำ อยู่ในเขตพื้นที่ต่อเนื่อง (**แผนที่ 7**)

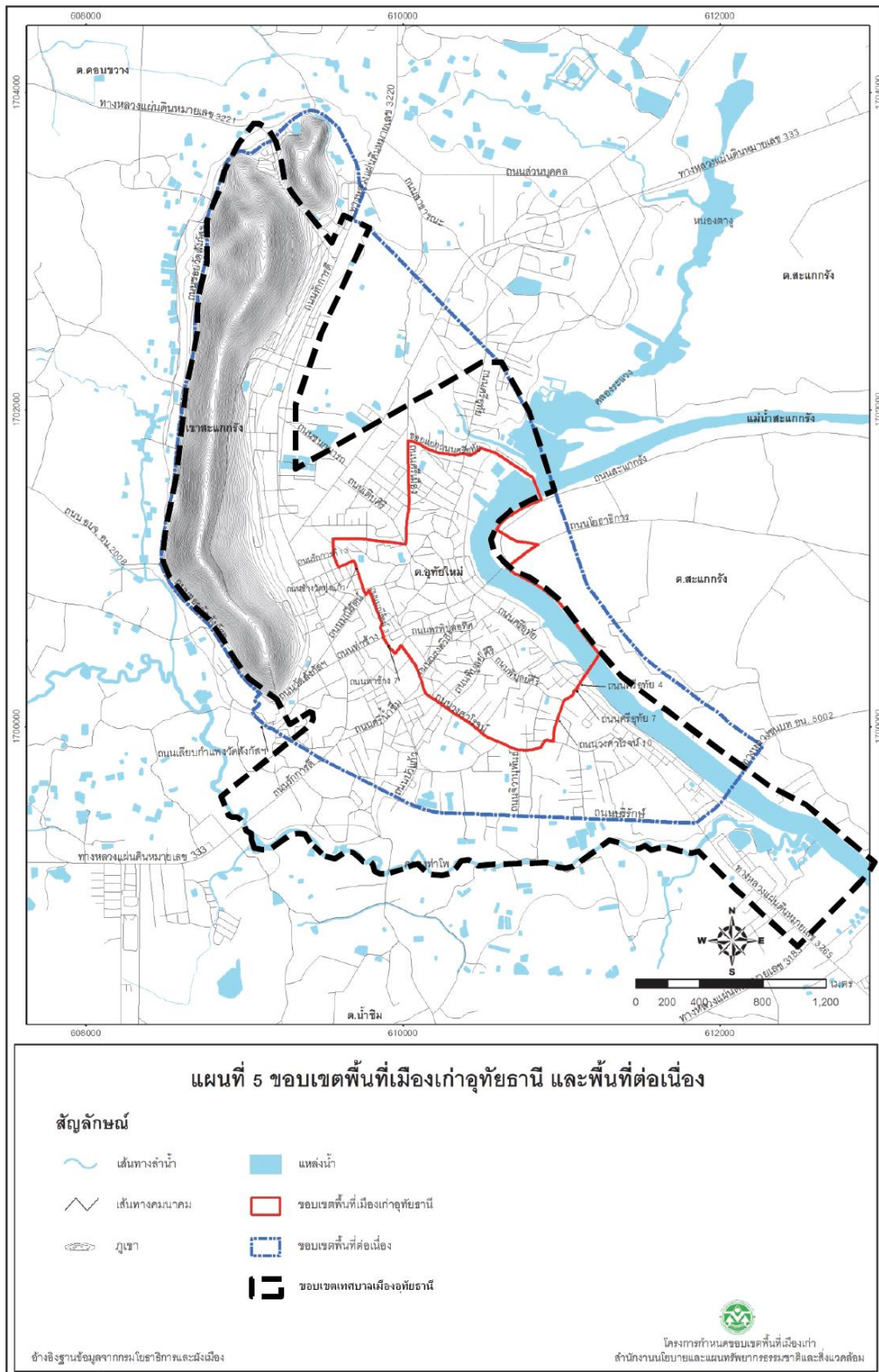
แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาทั่วไป

พิจารณาแนวทางทั่วไป 7 ประการ 1) การมีส่วนร่วมและการประชาสัมพันธ์ 2) การสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน 3) การส่งเสริมกิจกรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น 4) การส่งเสริมคุณภาพชีวิต 5) การป้องกันภัยคุกคามจากมนุษย์และธรรมชาติ 6) การประหยัดพลังงาน ด้านการสัญจรและสภาพแวดล้อม และ 7) การดูแลและบำรุงรักษาอาคารและสาธารณูปการ

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2563a)

แผนที่ 6 แสดงการจัดลำดับความสำคัญ โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2563)

แผนที่ 7 แสดงประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานี และพื้นที่ต่อเนื่อง

(3) โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

หนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยจังหวัดอุทัยธานี ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ดำเนินการปรับปรุงในสองเฟส เฟสที่ 1 จำนวน 43 หลัง และเฟสที่ 2 จำนวน 79 หลัง (ข้อมูล ณ วันที่ 28 พฤษภาคม 2564) (คณะทำงานการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยจังหวัดอุทัยธานี, 2564)

กระบวนการขั้นตอน

- จากข้อสั่งการของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (คำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานจังหวัด, แนวทางการให้ความช่วยเหลือ, การขับเคลื่อนงานพัฒนาที่อยู่อาศัย, แผนพัฒนาทุกด้าน)

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมหารือวางแผนขับเคลื่อนการให้ความช่วยเหลือพี่น้องชาวแพสะแกกรัง (เวทีทำความเข้าใจในระดับชุมชนร่วมกับหน่วยงาน 15 หน่วยงาน, ทีมทำงาน 13 คน สำรวจพื้นที่)

- เพื่อการปรับสภาพที่อยู่อาศัยให้กับชาวแพที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง ให้คงเอกลักษณ์ และวิถีชุมชนชาวแพ

หมวดงบประมาณ

- สาธารณูปการด้านกายภาพ ประกอบไปด้วย การปรับปรุงแพกลางน้ำ/ก่อสร้างศูนย์ข้อมูลชุมชน ขนาด 8X10 เมตร ขยายเขตประปา ก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย ก่อสร้างแพร้านค้า และทางเดินเชื่อมแพ ขนาด 8X10 เมตร 1 หลัง ก่อสร้างแพศูนย์เรียนรู้ ขนาด 6X8 เมตร 2 หลัง และปรับปรุงภูมิทัศน์

- สาธารณูปการด้านสังคม ประกอบไปด้วย สนับสนุนกลุ่มสืบสานวัฒนธรรม อบรมวิทยากรชุมชนและมัคคุเทศก์ชุมชนชาวแพ สนับสนุนกลุ่มสืบทอดการทำเรือแพ และสนับสนุนกลุ่มแปรรูปปลาสร้างมูลค่าของปลา

- สาธารณูปการด้านเศรษฐกิจ ประกอบไปด้วย สนับสนุนเปลี่ยนผักตบชวาให้เป็นของใช้ทำเป็นภาชนะใส่อาหาร อนุรักษ์พันธุ์ปลาพื้นถิ่นและปลาเศรษฐกิจของพื้นที่ และกลุ่มแปรรูปปลาสร้างมูลค่าของปลา

- เงินอุดหนุน ประกอบไปด้วย ปรับปรุงซ่อมแซมแพ 122 หลัง

- งบการเตรียมกระบวนการและการพัฒนาความสามารถและความเข้มแข็ง ประกอบไปด้วย ประชุมคณะทำงานกลุ่มออมทรัพย์ลุ่มน้ำสะแกกรัง ประชุมกลุ่มออมทรัพย์ลุ่มสะแกกรัง และสมาชิกโครงการ เชื่อมโยงประสานงานร่วมกับขบวนการองค์กรชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน ตำบล การลงพื้นที่ติดตามงาน ตรวจสอบงาน และสรุปผลดำเนินการ ประชุมคณะทำงานกลุ่มออมทรัพย์ ลุ่มน้ำสะแกกรัง ประชุมกลุ่มออมทรัพย์ลุ่มน้ำสะแกกรังและสมาชิกโครงการ เชื่อมโยงประสานงาน ร่วมกับขบวนการองค์กรชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับตำบล และการลงพื้นที่ติดตามงาน ตรวจสอบงาน และสรุปผลการดำเนินงาน

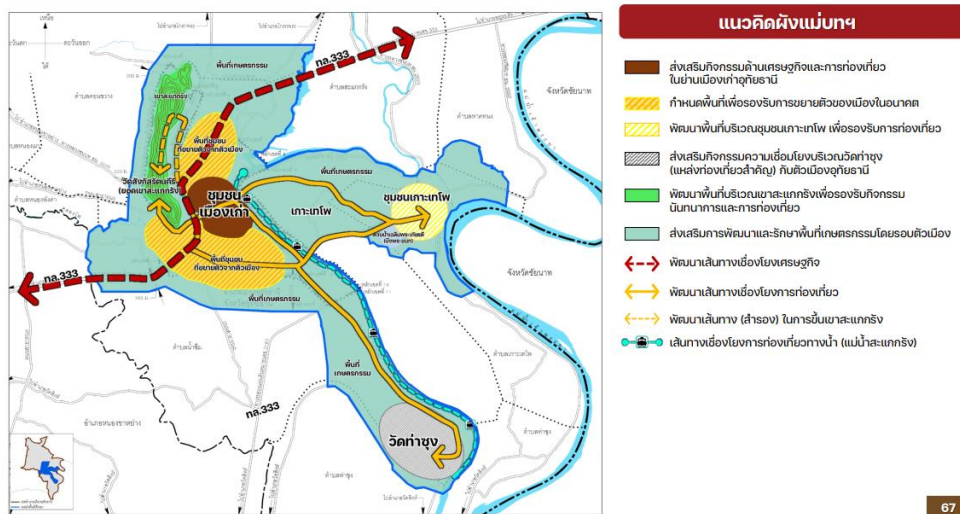
ที่มา : คณะทำงานการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยจังหวัดอุทัยธานี (2564)

ภาพที่ 19 แสดงแนวทางการปรับปรุง และพัฒนาชุมชนชาวแพ

(4) โครงการศึกษา ออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะชุมชนเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

กระทรวงมหาดไทย โดยกรมโยธาธิการและผังเมือง ตระหนักถึงการพัฒนาเมืองจากผังระดับต่าง ๆ ที่กรมฯ ได้ดำเนินการปฏิบัติงาน โดยดำเนินการจัดทำผังพื้นที่เฉพาะที่ใช้เป็นแนวทางการอนุรักษ์ พัฒนาพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี สอดคล้องกับพันธะสัญญาระดับนานาชาติ นโยบายยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาระดับต่าง ๆ แนวทางและวิธีการในการพัฒนาพื้นที่เพื่อการพัฒนาอนุรักษ์หรือฟื้นฟู ที่มีศักยภาพและเหมาะสม สามารถนำไป ปฏิบัติได้ มีแผนงานโครงการพัฒนาที่ชัดเจนอันส่งผลให้เมือง ชุมชน ย่าน บริเวณได้รับการพัฒนา อนุรักษ์หรือฟื้นฟู และยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ท้องถิ่น เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจคุณภาพชีวิตสังคมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2566a)

โดยชุมชนชาวแพเป็นส่วนหนึ่งของของเขตส่งเสริมกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่าอุทัยธานี ทั้งยังเป็นเส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางน้ำระหว่างเรือนแพกับวัดจันทาราม (วัดท่าซุง) ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด เมื่อวิเคราะห์ในเชิงพื้นที่มองชุมชนชาวแพเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ทั้งพยายามเสนอการรักษามุมมองที่สวยงามระหว่างชุมชนชาวแพกับยอดเขาสะแกกรัง นโยบายจึงส่งเสริมโครงการอนุรักษ์เรือนแพ

ที่มา : กรมโยธาธิการและผังเมือง (2566a)

ภาพที่ 20 แสดงแนวคิดผังแม่บทโครงการพัฒนา ออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะชุมชนเมืองอุทัยธานี

ที่มา : กรมโยธาธิการและผังเมือง (2566a)

ภาพที่ 21 แสดงการวิเคราะห์พื้นที่ เพื่อกำหนดขอบเขตบริเวณย่านเป้าหมายเบื้องต้นชุมชนเมืองเก่าอุทัยธานี

(5) โครงการศึกษาและพัฒนาเมืองอุทัยธานี ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัยาศัย และเป็นแห่งท่องเที่ยวทางศาสนา - วัฒนธรรม การพัฒนาย่านเมืองเก่าอุทัยธานี

ความร่วมมือสถาบันการศึกษา และรัฐท้องถิ่น สถาบันอาศรมศิลป์ และมหาวิทยาลัยชิงหวา ประเทศจีน “เรื่อง...การศึกษา วิจัย การพัฒนาเมืองเก่า...” โดยทางสถาบันพัฒนาโครงการดังกล่าวเพื่อให้ทางเทศบาลนำไปขยายผลกับการพัฒนาพื้นที่ โดยมีการนำเสนอโครงการพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยว โดยมีการเสนอการปรับปรุงสถานที่ต่าง ๆ คือ ออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่บนเขาสะแกกรัง ลานพระชนกจักรี และหมุดโลก ออกแบบปรับปรุงโรงภาพยนตร์นิเวศิมอุทัยให้เป็นศูนย์วัฒนธรรมอุทัยธานี และโครงข่ายและเส้นทางท่องเที่ยวเมืองอุทัยธานี (เทศบาลเมืองอุทัยธานี และสถาบันอาศรมศิลป์, 2566)

ทั้งนี้โครงการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับชุมชนชาวแพ เทศบาลเมืองอุทัยธานี คือ โครงข่ายและเส้นทางท่องเที่ยวเมืองอุทัยธานี โดยมีแนวความคิดการพัฒนาสะพานข้ามแม่น้ำสะแกกรังรายละเอียดดังนี้

- ปรับปรุงสะพานซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรหลักข้ามแม่น้ำสะแกกรังด้วยการแยกเส้นทางคนเดินกับเส้นทางรถจักรยานยนต์ออกจากกันให้อยู่คนละระดับ
- เสนอการปรับปรุงสะพานให้เป็นพื้นที่สาธารณะของเมืองรองรับกิจกรรมของชุมชน และรองรับกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในเทศกาลสำคัญ
- ขยายช่วงเสาแม่น้ำให้กว้างขึ้นเพื่อความสะดวกในการสัญจรทางน้ำออกแบบเสารับสะพานให้มีรูปร่างคล้ายหัวเรือเพื่อแก้ปัญหาฝักตบชาวแพันรอบต่อม่อสะพาน
- การนำรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาประยุกต์ใช้กับสะพาน เช่น หลังคาคลุมทางดินมุงด้วยกระเบื้องดินเผา และการนำรูปแบบช่องลมที่วัดโบสถ์มาเป็นองค์ประกอบในการออกแบบราวกันตกของสะพาน เป็นต้น

ภาพที่ 22 แสดงการออกแบบปรับปรุงสะพานข้ามแม่น้ำสะแกกรัง บริเวณวัดอุโปสถาราม

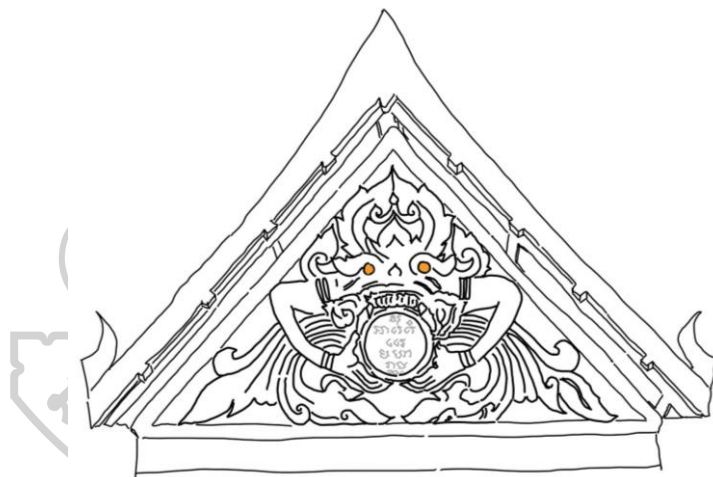
4.5 มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)

มรดกทางวัฒนธรรมของประชาชนเรือนแพในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี เป็นรูปแบบของวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และมีคุณค่าซึ่งเกิดขึ้นในอดีตและได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง มรดกวัฒนธรรมแบ่งได้เป็น 2 ประเภท (ชาคริต สิทธิฤทธิ์, 2559) คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รายละเอียดดังนี้

4.5.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage)

มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ สามารถแบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ ตามลักษณะที่ปรากฏดังนี้

(1) จิตรกรรม พบเพียงแห่งเดียวคือที่หน้าบ้านของแพโบสถ์น้ำ เป็นจิตรกรรมไทย ประเพณีวาดลงบนแผ่นไม้ เขียนเป็นรูปอสุรินทรากำลังอมจันทร์ กลางดวงจันทร์เขียนเป็นจารึกอักษรขอมบนแผ่นป้ายวงกลม ความว่า “สุ อาคต์ เต มหาราชา” (มหาราชเสด็จ มาตี)

ภาพที่ 23 แสดงภาพจิตรกรรมหน้าบ้านแพโบสถ์น้ำหน้าวัดอุโปสถาราม

(2) โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และศิลปหัตถกรรม

(2.1) เรือนแพที่ควรอนุรักษ์

จากการศึกษาโดยกรมโยธาธิการและผังเมือง โครงการศึกษา ออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะชุมชนเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี โดยวิเคราะห์มรดกสถาปัตยกรรม ในเขตพื้นที่ศึกษา ถึงรูปแบบและลักษณะเรือนแพ (การตั้งถิ่นฐานบนผืนน้ำ) เพื่อนำเสนอโครงการ อัตลักษณ์เรือนแพโบราณที่หลงเหลืออยู่ อายุมากกว่า 100 ปี เพียง 3 หลัง เป็นเรือนแพเอกชน 2 หลัง และเรือนแพของวัด 1 หลัง คือ แพวัดโบสถ์ เรือนแพแฝด 2 คูหา และเรือนแพแฝด 3 คูหา ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ ด้วยรูปแบบ และศิลปะที่สืบทอดตั้งแต่อดีต

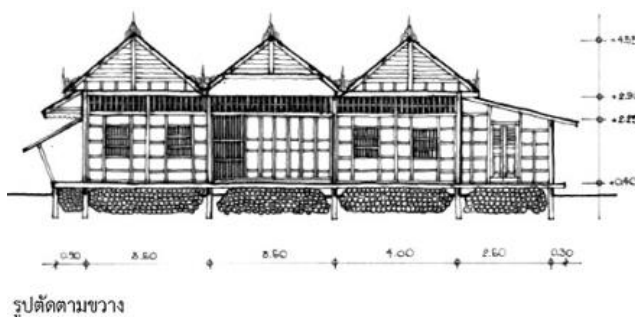

ที่มา : กรมโยธาธิการและผังเมือง (2566a)

ภาพที่ 24 แสดงเรือนแพที่ควรอนุรักษ์

(2.2) ลายฉลุ จุดเด่นของลายฉลุเครื่องหลังคาของเรือนแพของนางสาวบุญรอด พัฒน์ไทย์ เป็นเรือนแพหลังหนึ่งที่มีการตกแต่ง ปั้นลม สรไน (แท่งเสากลึงที่ติดตรงปั้นลม หรือกึ่งกลางหน้าจั่วของบ้าน) หน้าจั่วใบเรือ รวมทั้งคอสอง โดยแสดงถึงความสำคัญของการค้าไม้ทางน้ำในสมัยที่แม่น้ำสะแกกรังเป็นเมืองท่าค้าขาย โดยลักษณะของการฉลุไม่ต่างจากเรือนไทยภาคกลางทั่วไป แต่มักลดทอนไม่ให้มีขนาดใหญ่เกินไปรวมทั้งไม่สร้างให้ต่ำจนลม

ลายฉลุของอาคารเรือนแพยังสะท้อนถึงชนชั้น หรือที่เรียกกันว่า “ฐานานุศักดิ์ทางสถาปัตยกรรม” เรือนหลังดังกล่าวฉลุเป็นรูปพรรณพฤกษาซึ่งเกิดจากการผสมผสานระหว่างเรือนไทยโบราณกับเรือนปั้นหย่า หรือเรือนมนิลา ที่ได้รับมาจากช่วงอาณานิคม โดยนิยมฉลุลายเป็น ลายกนกผักกูด ลายดอกบัว ลายหางปลา หรือลวดลายดอกโบตั๋น เป็นต้น

รูปตัดตามขวาง

ที่มา : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (2562)

ภาพที่ 25 แสดงลายฉลุของแพนางสาวบุญรอด พัฒน์ไทย์

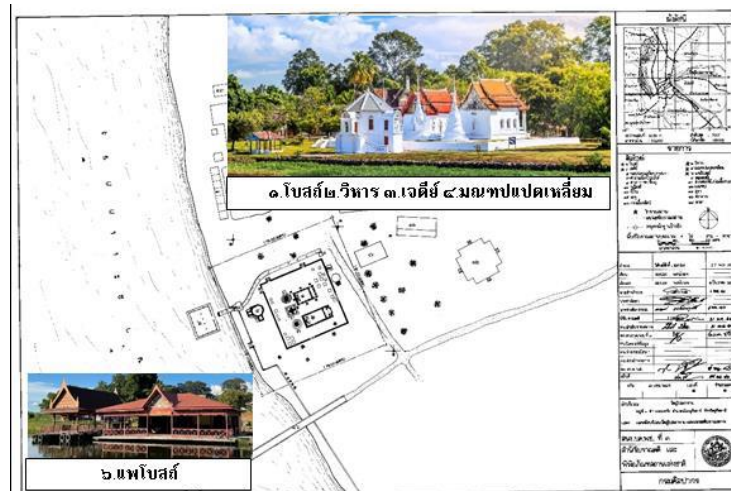
(2.3) การจักสาน เนื่องจากตำบลสะแกกรังมีซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับพื้นที่ศึกษา มีป่าไผ่สีสุกเป็นจำนวนมาก ทุกหมู่บ้านจะมีไม้ไผ่ โดยเฉพาะชุมชนชาวแพ นอกจากจะนำไม้ไผ่เป็นลำ มาใช้กับแพลูกบวบแล้ว ชาวบ้านยังใช้เวลาว่างรวมกลุ่มกันทำการจักสานเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้นว่า สุ่มปลา สุ่มไก่ กระบุง ตะกร้า ตะแกรง กระด้ง เสื่อลำแพน เข่งใส่ของ และฝาชี มีทั้งยก ปลายดอกพิกลซึ่งเป็นฝีมือที่สวยงาม และลายธรรมดา จึงนับได้ว่าเป็นอาชีพที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง นอกจากนี้มีการทำตะกร้าหว้าขนาดเล็ก และขนาดจิ๋วเป็นของโชว์หรือของที่ระลึก

(3) โบราณสถาน

(3.1) แพนโบลน้ำ สร้างขึ้นโดยพระครูอุทัยธรรมนิเทศ (จัน) และเป็นที่ รับการ เสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเสด็จประพาสมณฑลฝ่ายเหนือ เมื่อปี พ.ศ. 2444 (ร.ศ. 120)

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมนั้น แต่เดิมเป็นเรือนแพแฝด 2 หลัง มีหลังคา แบบไทยประเพณีช่อฟ้าใบระกาเหมือนอุโบสถทั่วไป เวลาต่อมาได้ขยายขนาดพื้นที่ใช้สอยแต่ยังคง ลักษณะเดิมไว้ ในที่นั้นสันนิษฐานว่า มีการต่อขยายคาโดยรอบออกมาโดยคงรักษาหลังคาจั่วแฝดไว้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 มีการซ่อมแซมและปรับปรุงแบบทางสถาปัตยกรรมใหม่ให้กลายเป็นอาคารหลัง ที่มีหลังคาแบบปั้นหยาคลุมพื้นที่ใช้สอยทั้งหมด มีมุขตรงกลาง และนำป้ายจารึกข้อความสำคัญ ดังกล่าวมาข้างต้นมารักษาไว้บนจั่ว

ทั้งนี้ ภายในแพแบ่งเป็นสัดส่วนเป็น 2 ระดับ คือ อาสนะสงฆ์สำหรับ พระสงฆ์ และที่นั่งสำหรับฆราวาส ปัจจุบันแพโบลน้ำหลังนี้ทางวัดใช้ประกอบกิจกรรม ตามประเพณี เช่น ลอยกระทง และใช้ในโอกาสวันสำคัญของจังหวัด และยังให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนเรือนแพ ยืมไปใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น แต่งงาน บวชนาค ทำศพ และทำบุญต่าง ๆ โดยกรมศิลปากร ประกาศกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน วัดอุโปสถาราม และแพโบลน้ำ ประกาศเมื่อ 28 ตุลาคม 2536 เล่ม 110 ตอนที่ 174

ที่มา : กรมศิลปากร (2563)

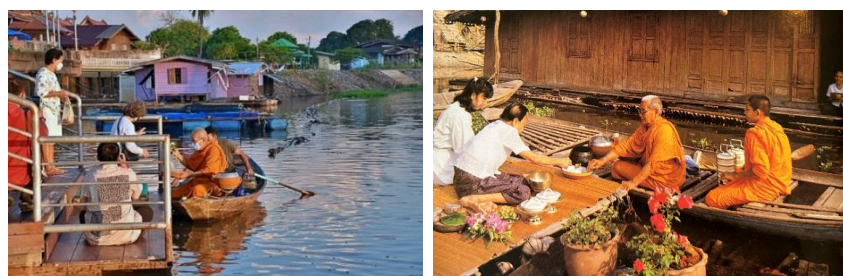
ภาพที่ 26 แสดงประกาศกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน วัดอุโปสถาราม และแพโบสถ์น้ำ

4.5.2 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)

(1) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล

(1.1) การเว้นระยะเรือแพ เป็นธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติร่วมกันในช่วงหน้าแล้ง แพจะมีการขยับเข้ามาใกล้กันทำให้หน้าแพใกล้กันมาก แต่ตามธรรมเนียมต้องเว้นระยะสำหรับใช้เป็นเส้นทางสัญจรในระยะ 3 เมตร โดยประมาณ โดยหากน้ำลดลงจำนวนมากต้องยอมให้แพของตนเสียหายเล็กน้อยโดยการปล่อยให้เรือแพติดสันดอนริมตลิ่ง เพื่อใช้เป็นเส้นทางสัญจรร่วมกัน ในทางกลับกันเรือที่สัญจรไปมาเมื่อผ่านชุมชนช่วงเวลาดังกล่าวต้องขับในความเร็วจำกัดเพื่อป้องกันความเสียหายจากคลื่นที่จะพัดเข้าหาตัวเรือแพ

(1.2) การตักบาตรทางน้ำ วิถีดั้งเดิมของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง โดยพระจากวัดอุโปสถารามจะพายเรือเพื่อบิณฑบาตไปตามชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง ทั้งนี้ปัจจุบันมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวการตักบาตรทางน้ำดังกล่าวขึ้นมา เทศบาลเมืองอุทัยธานี ได้ก่อสร้างท่าแพในการลงไปใส่บาตรเพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวที่มาซื้อของในตลาดเช้าได้ทำกิจกรรมของชุมชน

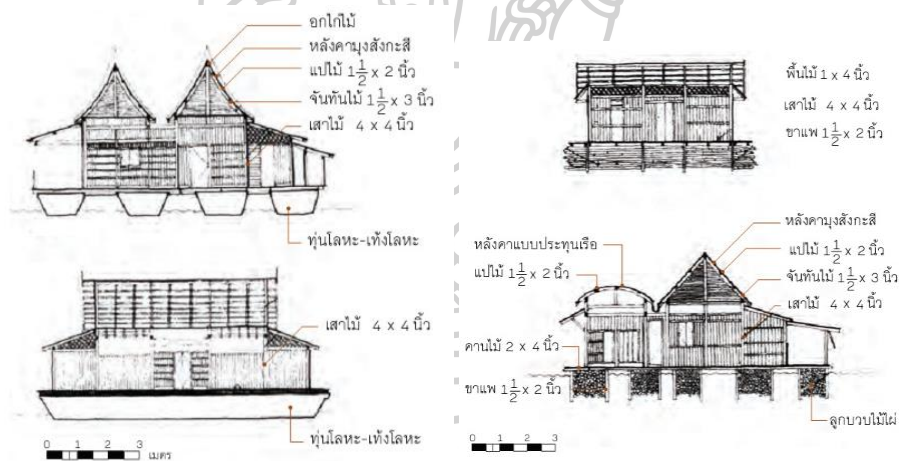
ที่มา : กรมประชาสัมพันธ์ (2564)

ภาพที่ 27 แสดงการตักบาตรทางน้ำในแม่น้ำสะแกกรัง

(2) งานช่างฝีมือดั้งเดิม และภูมิปัญญาของชุมชนชาวแพ

(2.1) การต่อแพ เรือนแพแม่น้ำสะแกกรังเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของเมืองอุทัยธานี เรือนแพที่มีอายุเก่าแก่จะมีการวางผังพื้น และลักษณะรูปร่างคล้ายเรือนไทย ส่วนเรือนแพระยะหลังส่วนใหญ่ปลูกสร้างโดยใช้ไม้เป็นวัสดุหลัก หลังคาไม่ชันมากนักเพื่อลดการต้านแรงลม เรือนแพในอดีตใช้ไฟไม่จริง แต่ในระยะหลังมีการซ่อมแซมด้วยแผ่นสังกะสี ได้เรือนแพเป็นลูกบวบไม้ไผ่มัดรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อที่ช่วยพยุงให้เรือนทั้งหลังสามารถลอยตัวอยู่บนน้ำได้ และยังมีลักษณะของกลุ่มเรือนแพหลายหลังที่เชื่อมต่อกันด้วยสะพานข้ามระหว่างกัน ซึ่งบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ และใช้สิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะร่วมกัน

ลูกบวบ คือ ไม้ไผ่มัดรวมกันอยู่ใต้ท้องแพ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยในการรับน้ำหนักของเรือนด้านบน ด้วยข้อจำกัดด้านการรับน้ำหนักของลูกบวบ จึงทำให้ชาวเรือนแพไม่นิยมในการสะสมข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ภายในจึงไม่มีเครื่องเรือนมากนัก ซึ่งจะมีผลต่อน้ำหนักของเรือนที่เพิ่มมากขึ้น

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2564)

ภาพที่ 28 แสดงลักษณะการต่อแพ

(2.2) การเปลี่ยนแพลูกบวบ เป็นเทคนิคเฉพาะของช่างในพื้นที่ชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง โดยช่างจะลงไปแช่อยู่ในน้ำ แล้วนำงา (ไม้ไผ่ด้านใต้ท้องแพชั่วคราว) เปรียบเสมือนนั่งร้านในการค้ำยันแพชั่วคราว แล้วจึงนำลูกทูน (มัดไม้ไผ่จำนวนมากเพื่อยกแพให้สูงจากระดับน้ำ) แล้วจึงจะทยอยเปลี่ยนลูกบวบ โดยเฉลี่ยเรือนแพจะมีลูกบวบประมาณ 4 มัด ทั้งในการเปลี่ยนต้องทำงานพร้อมกันเป็นหมู่คณะ ประมาณ 4 - 6 คน/ครั้ง ทุกตำแหน่งต้องรู้หน้าที่ตัวเองในการเปลี่ยนพร้อมกัน ในทางกลับกันข้ามหากทำพลาดไม่พร้อมแพเรียงกัน คานของเรือนแพจะหักอาจทำให้เรือนแพ

เสียหายได้ ทั้งนี้จะนิยมเปลี่ยนลูกบวบ ประมาณเดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม ช่วงหน้าน้ำหลากมาก จะเปลี่ยนแพลูกบวบได้ง่ายกว่าจึงมีความจำเป็นในการใช้ช่วงที่มีความชำนาญ

ที่มา : Thai PBS (2564)

ภาพที่ 29 แสดงการเปลี่ยนแพลูกบวบ

(2.3) การเลี้ยงปลากระชัง เป็นอาชีพหนึ่งที่ประชาชนดำเนินการอยู่จนถึงปัจจุบัน มีการเลี้ยงกันมากในแม่น้ำสะแกกรัง การเลี้ยงปลายังนับเป็นภูมิปัญญาของชาวอุทัยธานีที่สืบทอดกันมานับร้อยปี โดยสร้างกระชังไว้ใต้แพที่ปักอาศัยครั้งแรกอาจจะทำกระชังไว้ขังปลาที่จับได้ ต่อมาเมื่อเห็นว่าปลาแข็งแรงเจริญเติบโตได้ตามธรรมชาติ จึงพัฒนาเป็นการเลี้ยงปลาอย่างถาวร ประกอบกับแม่น้ำสะแกกรังบริเวณอำเภอเมืองอุทัยธานีเป็นปากแม่น้ำที่จะไหลไปรวมกับแม่น้ำเจ้าพระยา มีสารอาหารอุดมสมบูรณ์ทำให้ปลาที่เลี้ยงมีรสชาติอร่อยเป็นพิเศษกว่าที่อื่น จึงเป็นที่นิยมกันจนปัจจุบัน

ปลาแดด ปลาจืดเศรษฐกิจที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งของไทย โดยนิยมเพาะเลี้ยงกันในแม่น้ำสะแกกรัง ที่มีเลี้ยงกันในกระชังในแม่น้ำเนื่องจากปลาแดดตามธรรมชาติชอบอาศัยอยู่กับโคลนทำให้มีกลิ่นสาบที่แรงคนไม่นิยมรับประทาน แต่เมื่อนำมาเลี้ยงในกระชัง ปรากฏว่ารสชาติดีและไม่มีการโคลนทั้งกระแสน้ำในแม่น้ำสะแกกรังชะล้างตัวปลาได้อย่างดี กรมทรัพยากรทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ จึงได้ขึ้นทะเบียนให้ปลาแดดลุ่มน้ำสะแกกรังอุทัยธานี เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตั้งแต่วันที่ 23 สิงหาคม 2555 (กรมทรัพยากรทางปัญญา, 2556)

(2.4) ปลาอย่าง ปลาอย่างของจังหวัดอุทัยธานี ปลาที่เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นปลาสวย ปลาเนื้ออ่อน ปลาเทโพ ปลาแดง และปลาแดด ปลาสวยของอุทัยธานีที่เลี้ยงในกระชังดังกล่าวจะไม่มีการโคลนเหมือนปลาที่เลี้ยงกันในบ่อเลี้ยงที่อื่น ปลาสวยจึงเป็นสินค้าที่ขึ้นชื่อของจังหวัดอุทัยธานี อีกอย่างหนึ่ง เมื่อมีการเลี้ยงกันเป็นจำนวนมากจึงมีการทำปลาอย่างเพราะสามารถเก็บไว้ได้นาน เป็นการถนอมอาหารและเป็นสินค้าอีกชนิดหนึ่ง โดยปลาอย่างที่ทำโดยวิธีโบราณ ใช้ควั่นจากกาบมะพร้าวหรือซังข้าวโพดรมให้ปลาแห้งกรอบ สีเหลืองและมีกลิ่นหอม

ภาพที่ 30 แสดงการทำปลาอย่าง

(2.5) ปลาลวก เป็นอาหารที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดอุทัยธานีทำจากเนื้อปลาช่อนสด แล้เอาก้างและหนังออก เหลือแต่เนื้อขาว ๆ ลวกน้ำร้อนเดือด ๆ ประุงด้วยน้ำปลาแท้รสดี ของด้ายข้าวคั่วปนละเอียด โรยกระเทียมเจียว พริกไทย และจิ้มด้วยน้ำจิ้มเต้าเจี้ยว ซึ่งเป็นอาหารมีชื่อเสียงของจังหวัดอุทัยธานี

(2.6) การปลูกเตยหอม เป็นการปลูกพืชโดยใช้เทคนิค การปลูกพืชไร้ดิน (Hydroponics) โดยใช้ธาตุอาหารจากแม่น้ำสะแกกรังโดยตรง การปลูกเตยหอมนอกจากจะปลูกเพื่อขายร้านขนมหวานในตลาดเทศบาลเมืองอุทัยธานี ชาวแพยังใช้แพเตยหอมในการเป็นเขตพื้นที่โดยรอบเรือนแพ เพื่อเป็นแนวป้องกันผักตบชวาเข้ามายังพื้นที่พักอาศัย รวมทั้งใช้เป็นแนวกันคลื่นในช่วงหน้าฝนที่มีความแรงของน้ำอีกด้วย

ภาพที่ 31 แสดงการปลูกเตยในแม่น้ำสะแกกรัง

(2.7) การหาปลาตามธรรมชาติ เมื่อพ้นระยะเวลาห้ามจับปลาในช่วงวางไข่ ชาวประมงในแม่น้ำสะแกกรัง จะเร่งจับปลาด้วยเครื่องมือหลายชนิด เช่น ก้นกะบัง วางลอบ เหวียงแห วางข่าย เพื่อให้ได้ปลาตามธรรมชาติเพื่อขายเข้าสู่ระบบการผลิตเชิงพาณิชย์ ทั้งขายเองบริเวณตลาดเช้าลานสะแกกรัง ส่งร้านอาหาร และส่งร้านค้าที่แปรรูปปลา เป็นต้น

อย่างไรก็ตามยังมีชาวแพจำนวนหนึ่งยังคงยังชีพแบบดั้งเดิม คือหาปลา เพื่อยังชีพเมื่อเหลือจึงขาย ชีวิตผูกพันกับน้ำ และซ่อมแซมเครื่องมือทำมาหากิน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็น ผู้สูงอายุ และคนที่อยู่ปลายวัยแรงงาน (ลาวรรณ ทัยคุปต์, 2546)

(3) ความรู้ในการพยากรณ์ดินฟ้าอากาศ การที่ชุมชนเรือนแพมีวิถีชีวิตอยู่ท่ามกลาง ธรรมชาติ และมีธรรมชาติเป็นตัวกำหนด ทำให้ชาวแพต้องมีความรู้เรื่องสภาพภูมิอากาศ เพื่อเตรียมพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง ส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่ได้มาจากการสังเกตและบอกต่อจาก คนเฒ่าคนแก่ ตัวอย่างเช่น ชาวแพเล่าว่ามีวิธีการดูว่าปีไหนน้ำมากจากการแตกยอดของพืชน้ำ ถ้าแตกยอด งอกงามดีแสดงว่าในปีนั้นน้ำจะดี หรือดูจากไส้ปลาช่อน ถ้าโปร่งดีจะถือว่าน้ำดี เป็นต้น

จากการที่ต้องอยู่บนผืนน้ำทำให้ต้องมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ชาวแพจะถอยเข้าฝั่ง เมื่อน้ำขึ้น และถอยแพออกเมื่อน้ำลง ดึงเชือกรั้งแพ ผ่อนแพ ตามที่ชาวแพเรียกว่า “โต่งแพ” ให้พอดี การอยู่แพที่ต้องคอยเฝ้าดูการขึ้นลงของน้ำตลอดเวลา ถ้ารอจนน้ำแห้งท้องแพติดกับพื้น แพจะเอียงและเสียสมดุล จะขยับก็ทำได้ยากแพจะได้รับความเสียหาย ในขณะที่น้ำขึ้นต้องคอย ระวังตระวังว่าแพจะหลุดลอยเข้าไปในร่องน้ำและรั้งไว้ไม่อยู่ นอกจากนี้ลมพายุในฤดูฝนและฤดูแล้ง ยังเป็นอุปสรรคในการอยู่อาศัยในแพ ดังนั้นชาวแพจึงต้องมีความรู้ในการคาดการณ์ลมฟ้าอากาศ ล่วงหน้าเพื่อป้องกัน และบรรเทาความเสียหายที่จะเกิดกับเรือนแพ

4.6 ประชากร

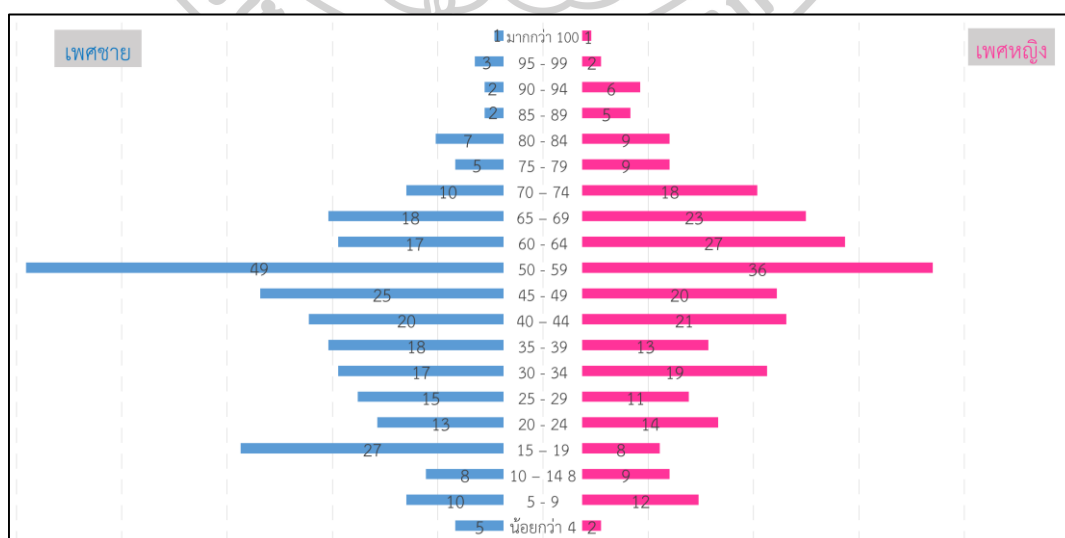
ข้อมูลประชากร รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่งทำให้ประชากรแต่ละประเภท แตกต่างกันไปตามเป้าหมายที่หน่วยงานต่าง ๆ มีภารกิจเก็บ เช่น ประชากรเรือนแพตามทะเบียน ราษฎร เทศบาลจัดเก็บข้อมูลตามชื่อที่อยู่ในทะเบียนบ้าน และไม่ลบข้อมูลประชากรที่เสียชีวิต (นำรายชื่อสอบถามประธานชุมชนเพื่อยืนยันข้อมูล) ข้อมูลจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เก็บข้อมูลประชากร ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ และจากผู้อยู่อาศัย เป้าหมายเพื่อเก็บจำนวนประชากรเรือนแพที่อยู่อาศัยจริง จึงทำให้จำนวนประชากรสุทธิแตกต่างกัน รายละเอียดดังนี้

4.6.1 ประชากรเรือนแพตามทะเบียนราษฎร

ข้อมูลจากงานทะเบียน เทศบาลเมืองอุทัยธานี (พ.ศ. 2566) โดยช่วงอายุที่มีประชากร มากที่สุดคือ 50 - 59 ปี รองลงมาคือช่วงอายุ 45 - 49 ปี และรองลงมาคือ ช่วงอายุ 60 - 64 ปี กล่าวคือพีระมิดประชากรมีฐานประชากรที่กว้าง เนื่องจากอัตราเพิ่มตามธรรมชาติต่ำมาก พร้อมทั้ง แนวโน้มผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น กรณีนี้จะเป็นปัญหาขาดแคลนแรงงานและส่งผลกระทบต่อ การอยู่อาศัยในอนาคต รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงประชากรเรือนแพตามทะเบียนราษฎร เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

เพศ	ชาย	หญิง	รวม
มากกว่า 100	1	1	2
95 - 99	3	2	5
90 - 94	2	6	8
85 - 89	2	5	7
80 - 84	7	9	16
75 - 79	5	9	14
70 - 74	10	18	28
65 - 69	18	23	41
60 - 64	17	27	44
50 - 59	49	36	85
45 - 49	25	20	45
40 - 44	20	21	41
35 - 39	18	13	31
30 - 34	17	19	36
25 - 29	15	11	26
20 - 24	13	14	27
15 - 19	27	8	35
10 - 14	8	9	17
5 - 9	10	12	22
1 - 4	5	2	7
รวม	272	265	537

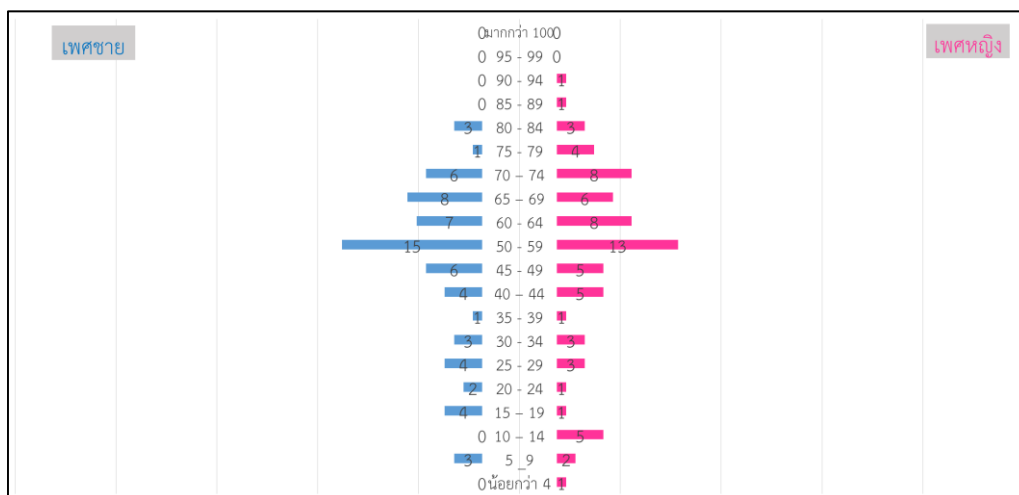
แผนภูมิที่ 2 แสดงพีระมิตประชากรเรือนแพตามการสำรวจของผู้ศึกษา
เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

4.6.2 ประชากรจริงจากการสำรวจ

ประชากรเรือนแพโดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเพื่อช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประชากรที่อาศัยอยู่จริงในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี โดยช่วงอายุที่มีประชากรมากที่สุดคือ 50 - 59 ปี รองลงมาคือช่วงอายุ 60 - 64 ปี และรองลงมาคือ ช่วงอายุ 70 - 74 ปี และ 65 - 69 กล่าวคือพีระมิต ประชากรสอดคล้องกับพีระมิตประชากรประเทศไทย ทรงดอแก้วตูม หรือ พีระมิตแบบหดตัว (Constrictive Pyramid) เนื่องจากอัตราเพิ่มตามธรรมชาติต่ำมาก พร้อมทั้งแนวโน้มผู้สูงอายุ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น กรณีนี้จะเป็นปัญหาขาดแคลนแรงงานและส่งผลต่อการสืบทอดการอยู่แพได้ในอนาคต รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงประชากรเรือนแพตามการสำรวจของผู้ศึกษา เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

เพศ	ชาย	หญิง	รวม
มากกว่า 100	0	0	0
95 - 99	0	0	0
90 - 94	0	1	1
85 - 89	0	1	1
80 - 84	3	3	6
75 - 79	1	4	5
70 - 74	6	8	14
65 - 69	8	6	14
60 - 64	7	8	15
50 - 59	15	13	28
45 - 49	6	5	11
40 - 44	4	5	9
35 - 39	1	1	2
30 - 34	3	3	6
25 - 29	4	3	7
20 - 24	2	1	3
15 - 19	4	1	5
10 - 14	0	5	5
5 - 9	3	2	5
1 - 4	0	1	1
รวม	67	71	138

แผนภูมิที่ 3 แสดงพีระมิดประชากรเรือนแพตามการสำรวจของผู้ศึกษา

เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

กล่าวโดยสรุปด้านประชากร ทั้งประชากรเรือนแพตามทะเบียนราษฎร และประชากรจริงจากการสำรวจ ต่างกันที่จำนวนประชากร แต่ลักษณะของพีระมิดประชากรมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือพีระมิดเป็นทรงดอกบัวตูม หรือ พีระมิดแบบหดตัว (Constrictive Pyramid) แสดงถึงโครงสร้างของประชากรที่มีอัตราลดลง จากจำนวนการเกิดที่ต่ำเช่นเดียวกับจำนวนการตาย มีนัยยะสำคัญสะท้อนการดำรงอยู่ของเรือนแพในอนาคตอย่างมาก จากกราฟจะเห็นถึงการขาดแคลนของประชากรวัยแรงงานอย่างมากเนื่องจากการย้ายไปทำงานต่างถิ่น

4.7 การใช้ประโยชน์อาคาร

4.7.1 ประเภทของการใช้ประโยชน์อาคาร

การใช้ประโยชน์อาคาร เป็นแพพักอาศัยเป็นส่วนใหญ่ 93 หลัง กระจายตัวทั้งลำน้ำในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี รองลงมาคือแพประมง 13 หลัง (ลักษณะการใช้ประโยชน์คือสำหรับพักอาศัยชั่วคราวในช่วงเลี้ยงปลากระชัง) และลำดับที่สาม คือ แพรีสอร์ท 8 หลัง (ประกอบไปด้วยแพรีสอร์ทที่อยู่ในน้ำทั้งหมด และรีสอร์ทริมน้ำที่มีแพเพื่อให้ผู้พักอาศัยเข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตริมน้ำ) และแพอื่น ๆ เช่น แพพักผ่อน (สร้างขึ้นเพื่อเข้ามาพักผ่อนชั่วคราวไม่ได้อยู่อาศัยจริง) แพพระตำหนัก (เขตพระราชฐานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) แพร้านอาหารร้านเรือนแพประมง แพกึ่งร้านค้าร้านป่าแตู่ปลาอย่าง แพเทศบาล/แพองค์การบริหารส่วนจังหวัด (แพสำหรับจอดเรือดับเพลิง แพชุมชนสำหรับใช้ประชุม เป็นต้น) โบราณสถาน/แพวัด (แพของวัดอุโปสถาราม และวัดธรรมโศภิต) แพไม่ใช้ประโยชน์ปล่อยรกร้างแต่ไม่ติดแท่ง (แพไม่มีผู้อยู่อาศัยแต่มีเจ้าของเรือนแพมาขายบ้านเรือนแพเป็นระยะ ๆ) และท่าเรือ รายละเอียดตาม ดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงประเภทการใช้ประโยชน์อาคาร ชุมชนชาวแพเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

ประเภทอาคาร	ภาพตัวอย่าง	จำนวน (หลัง)
แพพักอาศัย		93
แพพักผ่อน		7
แพจำหน่าย		1
แพรีสอร์ท		8
แพร้านอาหาร		3
แพกึ่งร้านค้า		2
แพเทศบาล/แพองค์การบริหารส่วนจังหวัด		4
แพโบราณสถาน/แพวัด		3
แพประมง		13
แพไม่ใช่ประโยชน์		5
ท่าเรือ		2

หมายเหตุ : ปรับปรุงการกำหนดรหัสอาคาร และคำอธิบายลักษณะอาคาร กรมโยธาธิการและผังเมือง (2556)

4.7.2 ลักษณะการกระจายตัวของการใช้ประโยชน์อาคาร

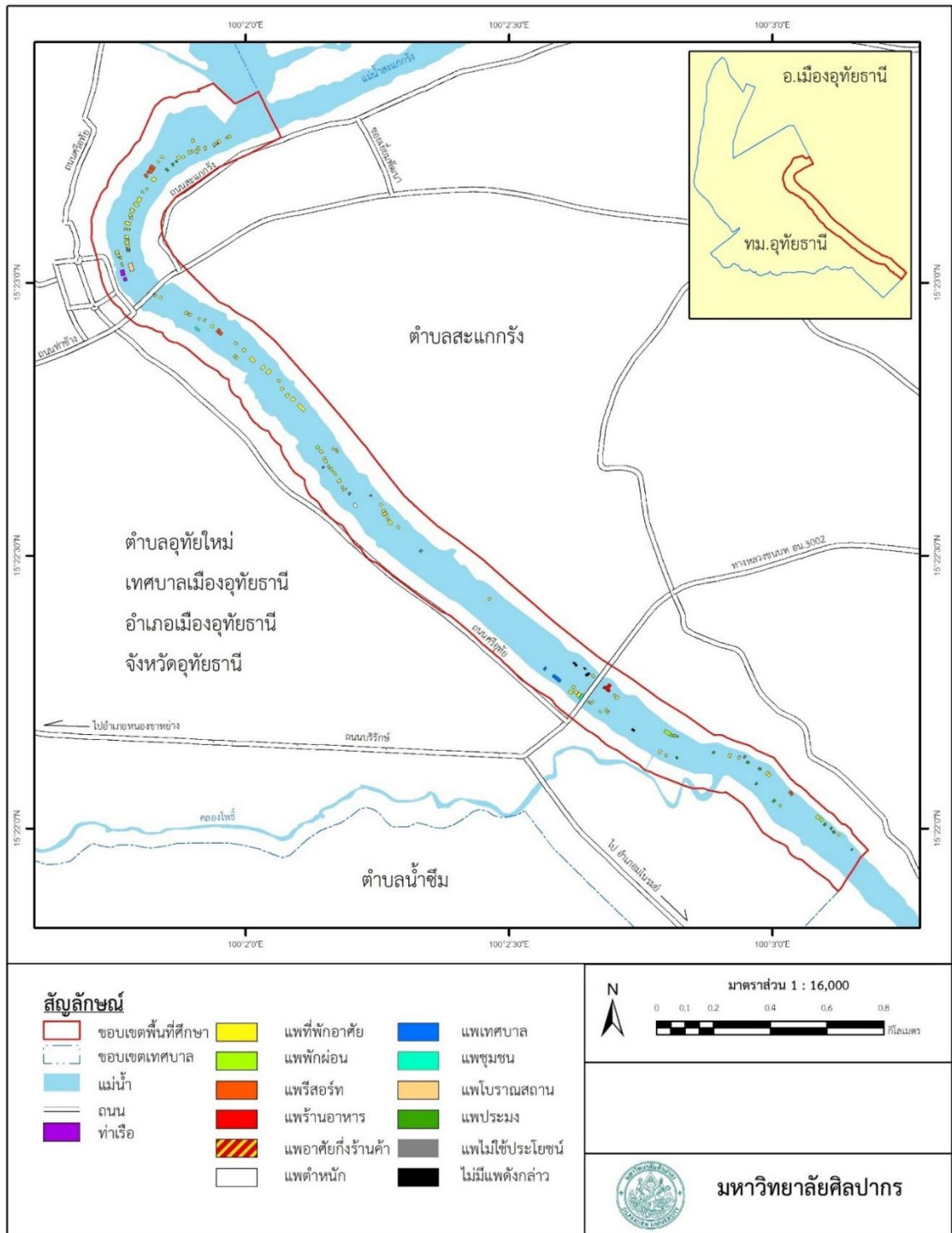
จากการลงภาคสนามสามารถสังเกตเห็นถึงการเลือกผูกแพในบริเวณต่าง ๆ แบบรวมกลุ่มตามอาชีพ และแหล่งทำงานของชาวแพ โดยสามารถจำแนกกลุ่มอาชีพตามการใช้ประโยชน์อาคาร รายละเอียดดังนี้

(1) กลุ่มค้าขาย สามารถแบ่งได้ 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มตลาดสะแกกรังและตลาดเทศบาลเมืองอุทัยธานี กลุ่มนี้มีก้าอาศัยอยู่บริเวณหน้าวัดอุโปสถารามมากที่สุด เพื่อเชื่อมโยงกับตลาดช่วงเช้า ช่วงเย็น โดยมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ตลาดเทศบาลเมืองอุทัยธานี ตลาดลานสะแกกรัง ส่วนใหญ่ขายผลิตภัณฑ์ที่ได้จากแหล่งน้ำสะแกกรัง เช่น ปลาสด ปลาอย่าง ผักบุ้ง เตยหอม เป็นต้น อีกกลุ่มคือกลุ่มตลาดถนนคนเดิน กลุ่มนี้จะขายของวันเสาร์ ส่วนวันอื่น ๆ จะทำอาชีพรับจ้าง โดยขายของต่างชนิดออกไป เช่น ลูกชิ้นปลา เมี่ยง ผลิตภัณฑ์แปรรูป เป็นต้น

(2) กลุ่มประมง ส่วนใหญ่เลือกผูกแพตั้งแต่ใต้สะพานพัฒนาภาคเหนือลงไปจนถึงวัดภูมิธรรม และอีกกลุ่มจะเป็นกลุ่มเหนือน้ำเหนือวัดอุโปสถารามขึ้นไปจนถึงวัดชุมทรัพย์ โดยกลุ่มนี้สำนักงานประมงอำเภอเมืองอุทัยธานีมักจะไม่อนุญาตให้เลี้ยงปลาบริเวณหน้าวัดอุโปสถาราม เพราะต้องการที่จะประกาศเขตอภัยทาน และเป็นสถานที่เยี่ยมชมเรือนแพที่สำคัญของเมืองอุทัยธานี

(3) กลุ่มข้าราชการ พนักงานหน่วยงานของรัฐ กลุ่มนี้จะรวมกลุ่มบริเวณกลุ่มกลางน้ำ เพราะแหล่งงานจะอยู่บริเวณถนนศรีอุทัย โดยชาวแพส่วนใหญ่เป็นพนักงานของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น เทศบาลเมืองอุทัยธานี สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน เป็นต้น

(4) กลุ่มรับจ้างทั่วไป กลุ่มนี้เป็นกลุ่มอาชีพที่มากที่สุดกระจายตัวอยู่ทุกกลุ่มหมู่บ้าน เพราะไม่ได้มีแหล่งงานที่ชัดเจน

แผนที่ 8 แสดงประเภทของการใช้ประโยชน์อาคารพื้นที่ศึกษา

4.8 สภาพทางเศรษฐกิจ

ข้อมูลในส่วนนี้ประกอบไปด้วยข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เช่น รายได้ และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เช่น อาชีพ ทั้งนี้ข้อมูลทุติยภูมิเชื่อถือได้ เพราะจากการสอบถามเบื้องต้นผู้นำชุมชนของกลุ่มแพตต่าง ๆ มีการดำเนินการเก็บข้อมูลส่งหน่วยงานต้นทางเหล่านั้นเองเป็นประจำทุกปี รายละเอียดดังนี้

4.8.1 อาชีพ

(1) จำนวนประชากรจำแนกประเภทอาชีพ ปี พ.ศ.2565 และปฏิสัมพันธ์ต่อพื้นที่

ข้อมูลจำเป็นพื้นฐาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2565) ระบุอาชีพประชาชนเรือนแพ ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี อาชีพมากที่สุด รับจ้างทั่วไป 106 คน รองลงมาคืออาชีพ ค้าขาย 53 คน และอันดับสาม อาชีพกำลังศึกษา 41 คน โดยข้อมูลส่วนนี้นับรวมผู้ที่ทำงานต่างจังหวัดด้วย รายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6 แสดงอาชีพของประชาชนเรือนแพ เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

อาชีพ	ชาย	หญิง	รวม
ไม่มีอาชีพ	4	16	20
กำลังศึกษา	18	23	41
เกษตร-ทำสวน	2	3	5
เกษตร-ประมง	14	1	15
พนักงาน-รับราชการ	6	3	9
พนักงานบริษัท	2	0	2
รับจ้างทั่วไป	58	48	106
ค้าขาย	13	40	53
ธุรกิจส่วนตัว	1	1	2
อาชีพอื่น ๆ	8	11	19
รวม (คน)	126	146	272

ที่มา : (กรมการพัฒนาชุมชน, 2565)

จากการลงภาคสนามอาชีพมีผลสำคัญอย่างมากต่อการมีอยู่ของเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง โดยเกือบครึ่งหนึ่งของประชาชนชาวแพเป็นอาชีพรับจ้าง และช่วงโควิดที่ผ่านมาไม่มีการจ้างงาน ทำให้อาชีพดังกล่าวไม่มีรายได้ และคิดถึงเรื่องการย้ายออกไปหางานทำยังที่บริเวณอื่นเมื่อมีโอกาส

ปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่โดยแต่ละอาชีพมีปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่แตกต่างกันออกไป เช่น กลุ่มไม่มีอาชีพ และกลุ่มเกษตร-ประมง จะอยู่อาศัยในเรือนแพของตนเป็นหลัก เพราะกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มแม่บ้าน ผู้สูงอายุ และเลี้ยงปลากระชังที่มีผู้มารับปลายังกระชังที่เลี้ยง กลุ่มถัดมากลุ่มกำลังศึกษา กลุ่มนี้จะเรียนโรงเรียนใกล้บ้าน และไปเรียนมหาวิทยาลัยต่างถิ่น โดยเฉพาะที่กรุงเทพมหานคร กลุ่มถัดมาคือกลุ่มค้าขาย เกษตร-ทำสวน พนักงาน-รับราชการ พนักงานบริษัท ธุรกิจส่วนตัว กลุ่มนี้มักปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่เมืองในเขตเทศบาลแบบไปเข้าเย็นกลับ เช่น ไปขายของที่ตลาดเทศบาล และถนนคนเดิน ไปทำงานยังสำนักงานเทศบาลเมืองอุทัยธานี เป็นต้น

(2) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

จำนวนเกษตรกรขึ้นทะเบียนเพาะเลี้ยงในแม่น้ำสะแกกรัง พื้นที่ตำบลอุทัยใหม่ ในปี พ.ศ.2565 มีจำนวน 51 ราย และมีพื้นที่เพาะเลี้ยงปลาในกระชังรวม 4,126 ตารางกิโลเมตร ซึ่งส่วนใหญ่พันธุ์ปลาที่เกษตรกรนิยมเพาะเลี้ยง คือ ปลาแรด ปลาทูปัทุม และปลาสร้อย

สำหรับปลาแรดของจังหวัดอุทัยธานี กรมทรัพยากรทางปัญญา (2556) ได้ขึ้นทะเบียนให้ปลาแรดลุ่มน้ำสะแกกรัง เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication : GI) เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2555 ซึ่งปลาแรดลุ่มน้ำสะแกกรังอุทัยธานีมีคุณลักษณะพิเศษคือมีเกล็ดหนา หน้างุ้ม ครีบบนและล่างสั้น เนื้อนุ่มแน่นเป็นเส้นใย มีรสหวาน ไม่มีกลิ่นสาบ นิยมเลี้ยงในกระชัง (เริ่มต้นแต่บ้านจักษาไปบรรจบที่แม่น้ำเจ้าพระยาตำบลท่าซุง)

ตารางที่ 4-7 แสดงเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเพาะเลี้ยงปลากระชังในแม่น้ำสะแกกรัง ปี พ.ศ. 2565

พื้นที่	จำนวนเกษตรกร	พื้นที่เพาะเลี้ยงปลาในกระชังรวม (ตร.กม.)
ตำบลอุทัยใหม่	51	4,126

ที่มา : สำนักงานประมงอำเภอเมืองอุทัยธานี (2565)

จากการสำรวจภาคสนาม ชาวแพในแม่น้ำสะแกกรังมีอาชีพหลักเป็นอาชีพอื่น ๆ เช่น ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ เป็นต้น และอาชีพเสริมคือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยจะเพาะเลี้ยงในช่วงที่แม่น้ำสะแกกรังมีปริมาณน้ำมากโดยเพาะเลี้ยงใต้เรือนแพอยู่อาศัย หรือบริเวณรอบแพพักอาศัย

4.8.2 รายได้

ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามผู้วิจัยสำรวจประชากรกลุ่มตัวอย่าง 70 คน เพื่อหาช่วงรายได้เฉลี่ย ของประชากรบริเวณต่าง ๆ โดยกลุ่มปลายน้ำมีรายได้เฉลี่ยมากที่สุด 10,000 – 20,000 บาท เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร-ปลากะชัง ที่มีรายได้ค่อนข้างแน่นอน รองลงมาคือ กลุ่มต้นน้ำ และกลุ่มกลางน้ำ คนเหล่านี้มักขายของเป็นส่วนใหญ่มีกระบุรีรายได้ตัวเองอยู่ที่ 10,000 – 20,000 บาท ส่วนกลุ่มผู้มีรายได้น้อยมักจะเป็นแม่บ้าน และอาชีพรับจ้างทั่วไป ที่มีรายได้ไม่แน่นอน มีกระบุรีรายได้ของตนให้ต่ำกว่า 10,000 บาท เนื่องจากอาชีพรับจ้างขึ้นอยู่กับการทำงานต่อเดือน และอาชีพแม่บ้านมักมีรายได้จากบุตรหลานที่ส่งมาให้ รับจ้างซักผ้า และเบี้ยผู้สูงอายุ ประชากรกลุ่มสุดท้ายกลุ่มรายได้ มากกว่า 20,000 บาท กลุ่มนี้มักเป็นข้าราชการเกษียณอายุ และกลุ่มข้าราชการที่มีรายได้ต่อเดือนที่แน่นอน กระจายตัวอยู่ทุกกลุ่มหมู่บ้าน

ตารางที่ 7 แสดงรายได้เฉลี่ยของประชาชนเรือนแพกลุ่มตัวอย่าง เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

รายได้/เดือน	กลุ่มหมู่บ้าน (ราย)		
	กลุ่มต้นน้ำ	กลุ่มกลางน้ำ	กลุ่มปลายน้ำ
ไม่มีรายได้	3	0	1
น้อยกว่า 10,000	5	3	6
10,000-20,000	15	15	17
20,000-50,000	2	3	0
มากกว่า 50,000	0	0	0
รวม	25	21	24

การซ่อมแซมบำรุงเรือนแพจากการสังเกตขณะสำรวจภาคสนามเมื่อเปรียบเทียบรายได้กับการบำรุงรักษา กลุ่มที่รายได้สูงมักซ่อมแซมเรือนแพให้อยู่ในสภาพที่ดีตลอดเวลา กลุ่มรายได้ปานกลางมักซ่อมแซมเฉพาะส่วนที่ได้รับผลกระทบหรือเสียหายก่อน จากเงินเก็บที่พอซ่อมแซมได้ และกลุ่มรายได้น้อยต้องรอให้แพของตนได้รับความเสียหายอย่างหนักถึงจะซ่อมบำรุง สิ่งเหล่านี้มีผลอย่างมากสำหรับการอยู่อาศัยในเรือนแพเป็นอย่างมากเนื่องจากการซ่อมบำรุงมีค่าใช้จ่ายสูงมาก เนื่องจากวัสดุไม้ไผ่ ไม้จริง แห่ลงแพะปลุกเริ่มลดลง ส่งผลต่อการซ่อมบำรุงแต่ละครั้งที่ไม่ต่ำกว่า 40,000 บาท ซึ่งผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มักได้รับผลกระทบจากค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น

4.9 สภาพทางสังคม

4.9.1 การนับถือศาสนา

ประชากรชาวแพในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี นับถือศาสนามากที่สุดคือ ศาสนาพุทธ 261 คน รองลงมาคือ ศาสนาคริสต์ 9 คน และศาสนาอิสลาม 2 คน รายละเอียดดังตาราง

โดยจากการเก็บแบบสอบถามประชาชนจะทำบุญใกล้กับสถานที่ผูกแพที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ เช่น วัดอุโปสถาราม (วัดโบสถ์) วัดพิชัยปุณาราม วัดธรรมโศภิต (วัดโค่ง) และอื่น ๆ ในกรณีที่ศรัทธาในเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ เช่น วัดหลวงราชवास หรือตามศาสนาที่ตนเองนับถือ เช่น คริสตจักรสัมพันธ์เมืองอุทัยธานี และมัสยิดสิเราะห์ยูลอิสลาม ซึ่งระยะทางห่างออกไปจากแหล่งน้ำสะแกกรัง เป็นต้น

ตารางที่ 8 แสดงการนับถือศาสนาของประชาชนเรือนแพ เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

ศาสนา	ชาย	หญิง	รวม (คน)
พุทธ	119	142	261
คริสต์	5	4	9
อิสลาม	2	0	2
รวม (คน)	126	146	272

ที่มา : กรมการพัฒนาชุมชน (2565a)

4.9.2 ระบบเครือญาติ และประเภทครอบครัว

จากการสำรวจภาคสนามชาวแพส่วนใหญ่ผู้หญิงมักเป็นเจ้าของบ้าน และมีการแต่งงานกับคนภายนอกแล้วชักจูงผู้ชายมาอยู่แพหลายหลัง เข้ามาเป็นผู้อยู่อาศัย

ชาวแพมีสายสัมพันธ์เป็นเครือญาติกันโยงใยกันในสายตระกูล ตระกูลที่เป็นเครือญาติกัน ได้แก่ สุราษฎร์ เตชะปานันท์ นุ่มโต คงหัวรอบ เทียนน้อย และภาครัตน์ เป็นชาวแพกลุ่มใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี

ตามนิยามกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สามารถนำมาประยุกต์ และจำแนกเพื่ออธิบายลักษณะของชาวแพในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานีได้คือ ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) โดยอาศัยอยู่คนเดียวมากที่สุด จำนวน 29 หลังคาเรือน รองลงมาคือ อาศัยอยู่เฉพาะสามี กับภรรยา/บิดา มารดา กับบุตร/พี่น้อง จำนวน 21 หลังคาเรือน ครอบครัวขยาย (Extended or Joint Family) จำนวนน้อยที่สุด 20 หลังคาเรือน รวม 70 หลังคาเรือน รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 9 แสดงประเภทครอบครัวของประชาชนเรือนแพ เทศบาลเมืองอุทัยธานี

ประเภทครอบครัว		จำนวน (หลังคาเรือน)
ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family)	อาศัยอยู่คนเดียว	29
	อาศัยอยู่เฉพาะสามี กับภรรยา / บิดา มารดา กับบุตร / พี่น้อง	21
	ครอบครัวขยาย (Extended or Joint Family)	20
รวม		70

กล่าวคือ ประชากรชาวแพแม่น้ำสะแกกรังในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี ประชากร 1 คน ต้องดูแลเรือน 1 หลังขึ้นไปมากที่สุด แต่บางส่วนเป็นสามีภรรยาที่ถือครองทะเบียนบ้าน 1 คน แยกกันประกอบอยู่ด้วย ทำให้จำนวนอาศัยอยู่คนเดียวมีมากที่สุด รองลงมาคืออาศัยเพียง 2 คน จากการสอบถามทราบถึงการมีครอบครัวท่านอื่นอาศัยอยู่บนฝั่งเป็นส่วนใหญ่ แต่ผู้อยู่อาศัยไม่ต้องการย้ายขึ้น กลุ่มแพเหล่านี้ ในอนาคตก็คือชาตผู้สืบต่อ อีกประเภทหนึ่งคือ ครอบครัวขยาย มีสมาชิกครอบครัวประกอบด้วยสมาชิก 3 รุ่นขึ้นไป กลุ่มนี้มีประชากรน้อยที่สุด แต่สามารถสืบต่อการอยู่แพได้

4.10 สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

4.10.1 ระบบสาธารณูปโภค

(1) ไฟฟ้า ได้เริ่มใช้งานในชุมชนตั้งแต่ก่อน ปี พ.ศ.2500 ปัจจุบันทุกเรือนแพมีไฟฟ้าใช้โดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดอุทัยธานีเข้ามาดำเนินการติดตั้งให้ ซึ่งแต่ละครัวเรือนจะไปติดต่อกับทางหน่วยงานให้มาเชื่อมต่อ และติดตั้งมิเตอร์เองโดยมิเตอร์ไฟฟ้าส่วนใหญ่จะติดตั้งอยู่ที่เสาไฟฟ้าบนบกริมฝั่งแม่น้ำ

ภาพที่ 32 แสดงระบบไฟฟ้า ชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง

(2) **ประปา** ระบบดังกล่าวขึ้นอยู่กับว่าการตั้งถิ่นฐานของเรือนแพอยู่ด้านไหนของแม่น้ำ รายละเอียดสามารถจำแนกได้สองกลุ่ม ดังนี้

(2.1) กลุ่มไม่มีระบบประปา ด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ ของพื้นที่ ที่ไม่ได้มีพื้นที่ติดกับเขตเมืองทำให้ไม่สามารถนำท่อน้ำประปาเข้ามาถึงพื้นที่ได้ ทำให้กลุ่มดังกล่าวต้องมีเครื่องสูบน้ำจากแม่น้ำสะแกกรังโดยตรง และใช้เครื่องกรองน้ำ หรือใส่โอ่งเพื่อพักน้ำแล้วแกว่งสารส้ม เพื่อให้น้ำตกตะกอนไว้สำหรับน้ำใช้ในครัวเรือน

ภาพที่ 33 แสดงกลุ่มไม่มีระบบประปา ชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง

(2.2) กลุ่มมีระบบประปา สามารถจำแนกเป็นกลุ่มย่อยของผู้ใช้น้ำประปาได้ดังนี้

1) กลุ่มใช้น้ำประปาเดิมของเทศบาล จากการศึกษาพบว่ากลุ่มเรือนแพที่สามารถเข้าถึงฝั่งเขตเมืองอุทัยธานี และวัดที่ชุมชนสามารถเข้าถึงได้ จะสามารถต่อมิเตอร์น้ำมาจากชุมชนบนฝั่งและต่อสายมายังชุมชนของกลุ่มตนได้ เช่น กลุ่มตลาดริมน้ำสะแกกรัง กลุ่มวัดอุโปสถาราม เป็นต้น

2) กลุ่มกำลังดำเนินการขยายแนวเขต โดยในปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) เทศบาลเมืองอุทัยธานี กำลังดำเนินโครงการขยายเขตท่อเมนจ่ายน้ำประปา บริเวณชุมชนแพสะแกกรัง โดยดำเนินการวางท่อไปตามแนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 1 (สะพานวัดโบสถ์-ไพบรณีย์) ดำเนินการแล้วเสร็จ โดยประชาชนชาวแพจะต้องเข้าไปดำเนินการขอมิเตอร์น้ำประปากับเทศบาลเมืองอุทัยธานี

3) กลุ่มใช้น้ำประปาขององค์การบริหารส่วนตำบลสะแกกรัง กลุ่มดังกล่าวผูกแพอยู่บริเวณตลิ่งฝั่งซ้าย มีรอยต่อแนวเขตเทศบาลด้านทิศเหนือ ทำให้จำเป็นต้องต่อแนวท่อประปาลงมายังกลุ่มของตน ทางซอยสะแกกรังหลังวัดอุโปสถาราม

ภาพที่ 34 แสดงกลุ่มกำลังดำเนินการขยายแนวเขต โครงการขยายเขตท่อเมนจ่ายน้ำประปา เทศบาลเมืองอุทัยธานี

(3) ระบบโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต พื้นที่ชุมชนเรือนแพส่วนใหญ่ไม่มีการเชื่อมต่อบริการระบบโทรศัพท์เนื่องจากเสาสัญญาณให้บริการไม่ทั่วถึงพบว่าเรือนแพบางหลังขอระบบสัญญาณอินเทอร์เน็ตเพื่อติดตั้งกับระบบการจ่ายอินเทอร์เน็ต (Router) แต่ปัจจุบัน เครื่องโทรศัพท์ถูกทำให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล ซึ่งพบว่าชาวแพทุกหลังเข้าถึงระบบสัญญาณ จึงไม่มีการขอเชื่อมต่อสายเสาสัญญาณเพิ่มเติม

(4) การจัดการขยะ พื้นที่ทั้งหมดอยู่ในเขตเทศบาล การจัดเก็บขยะได้รับการบริการจัดเก็บขยะมูลฝอยจากเทศบาลเมืองอุทัยธานี โดยมีเรือท้องแบนสำหรับเก็บขยะจำนวน 1 ลำ เก็บ 3 วันต่อสัปดาห์ ในวันจันทร์ พุธ ศุกร์ เสียค่าบริการเดือนละ 20 บาท กับอีกกลุ่มที่มีอาชีพที่ปฏิสัมพันธ์กับบนฝั่งก็จะเลือกทิ้งขยะในถังขยะเทศบาลที่ใกล้ที่สุด

ทั้งนี้เทศบาลเมืองอุทัยธานี จัดการขยะแบบรวมกลุ่ม (Clusters) ในจังหวัดอุทัยธานี มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าภาพหลัก คือ เทศบาลเมืองอุทัยธานี และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำมูลฝอยมารวมกำจัด ณ สถานที่กำจัดขยะมูลฝอย อำเภอหนองขาหย่าง จำนวน 107-2-32 ไร่ ใช้วิธีกำจัดขยะแบบเทกองและฝังกลบ (Sanitary Landfill)

(5) ระบบบำบัดน้ำเสีย

(5.1) จากสำรวจ พบว่าแม่น้ำสะแกกรังเคยเกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย ผู้ว่าราชการณ ขณะนั้นจึงมีมาตรการให้ชาวแพทุกหลังต้องมีห้องน้ำที่ติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียแบบติดกับที่ (Onsite Treatment) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดความสกปรกของน้ำเสียก่อนระบายออกสู่แม่น้ำสะแกกรังโดยตรง พบว่าห้องน้ำที่รับแจกจากโครงการดังกล่าวหลายหลังยังสามารถดำเนินการได้ สามารถลดปัญหาน้ำเน่าเสียได้ส่วนหนึ่ง ในทางกลับกันในอีกหลายหลังคาเรือนห้องน้ำดังกล่าวพบปัญหาที่ออกตันจึงจำเป็นต้องไปใช้ห้องน้ำเดิมที่มีอยู่ซึ่งเป็นระบบตรงลงสู่แม่น้ำสะแกกรัง

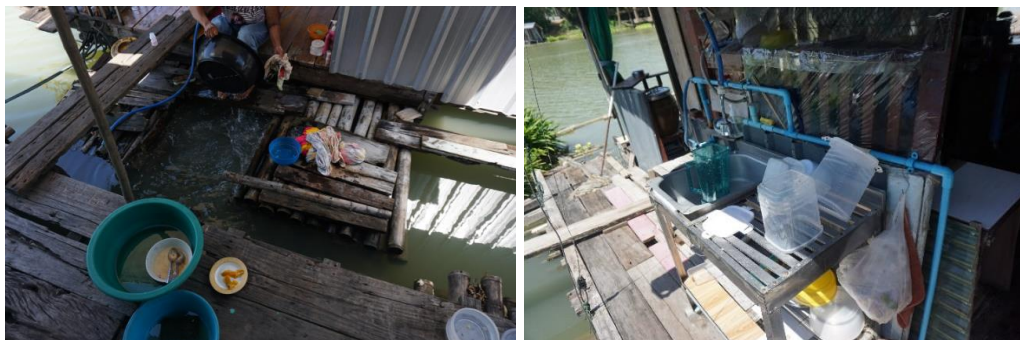

ภาพที่ 35 แสดงระบบบำบัดน้ำเสีย จากส้วมที่มีระบบบ่อเกรอะ

ภาพที่ 36 แสดงระบบส้วมที่ไม่มีระบบบ่อเกรอะ และส้วมที่ไม่สามารถใช้งานได้

(5.2) จากการซักล้าง พบว่าชุมชนชาวแพไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียในชุมชน น้ำเสียจากการซักผ้า ล้างจาน จะใช้น้ำประปา หรือน้ำจากแม่น้ำสะแกกรัง โดยสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี ได้ส่งเสริมบ่อดักไขมันในบ้านของประธานชุมชน เพื่อเป็นการนำร่อง ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากขาดความต่อเนื่องของโครงการ

ภาพที่ 37 แสดงระบบบำบัดน้ำเสีย จากการชักล้าง

4.10.2 ระบบสาธารณสุข

(1) ด้านการศึกษา พื้นที่ศึกษาไม่มีสถานบริการด้านการศึกษาในแม่น้ำสะแกกรัง ประชาชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรังจึงเข้าใช้บริการในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี เช่น โรงเรียนอุทัยวิทยาคม วิทยาลัยเทคนิคอุทัยธานี โรงเรียนพุทธมงคลวิทยา โรงเรียนเทศบาล วัดหลวงราชวาสน เป็นต้น ส่วนในระดับมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เข้าใช้บริการมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดนครสวรรค์

(2) ด้านสาธารณสุข พื้นที่ศึกษาไม่มีสถานบริการด้านสาธารณสุข ในแม่น้ำสะแกกรัง ประชาชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรังจึงเข้าใช้บริการในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี โดยกลุ่มผู้สูงอายุเข้ารับยาประเดือน และตรวจเบาหวานที่ ศูนย์สุขภาพชุมชนเมืองอุทัยธานี (PCU) และหากต้องมีการพักเตียงจะเข้าใช้บริการโรงพยาบาลอุทัยธานี และมีบางส่วนซื้อยาจากร้านขายยาทั่วไป

ภาพที่ 38 แสดงสถานบริการด้านสาธารณสุข ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี

(3) **ด้านนันทนาการ** พื้นที่ศึกษาไม่มีสถานบริการด้านนันทนาการ ในแม่น้ำสะแกกรัง เนื่องจากในการทำงานไม่จำเป็นต้องออกกำลังกายหรือพักผ่อนหย่อนใจ เนื่องจากเรือนแพอยู่รายล้อมด้วยธรรมชาติที่เพียงพอ แต่ก็มีชาวแพบางส่วนที่เข้าใช้บริการทางเดินริมน้ำของระบบป้องกันน้ำท่วมลานสุพรรณนิการ์ เครื่องออกกำลังกายในสวนสาธารณะหน้าจวนผู้ว่าราชการจังหวัดอุทัยธานี เป็นต้น

(4) **ด้านความปลอดภัย** ทั้งด้านชีวิตและทรัพย์สินอยู่ในความรับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรเมืองอุทัยธานี และเทศบาลเมืองอุทัยธานี รายละเอียดดังนี้

(4.1) **สถานีดับเพลิง** พื้นที่ศึกษามีสถานบริการสถานีดับเพลิงย่อย ในแม่น้ำสะแกกรัง โดยมีสถานีจอดเรือดับเพลิงอยู่บริเวณเชิงสะพานพัฒนาภาคเหนือ แต่ปัจจุบันใช้การไม่ได้ อยู่ระหว่างการซ่อมบำรุงเรือดับเพลิง (2566) ทั้งนี้ในงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลเมืองอุทัยธานี มีเจ้าหน้าที่ดับเพลิงเป็นชาวแพ ทั้งจอดเรือช่วยดับเพลิงของเทศบาล ที่แพของนายณรงค์ ภาครัตน์ พนักงานดับเพลิง

ภาพที่ 39 แสดงสถานีดับเพลิง และเรือช่วยดับเพลิงเทศบาลเมืองอุทัยธานี

เหตุเพลิงไหม้แพในแม่น้ำสะแกกรัง เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 เวลา 21.00 น. ซึ่งหลังเกิดเหตุเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองอุทัยธานีต้องนำเรือดับเพลิงเร่งเข้าดับไฟ แต่ด้วยตัวแพเป็นไม้จึงเป็นเชื้อเพลิงอย่างดี ทำให้เรือนแพถูกไฟไหม้วอดทิ้งหลัง 1 เรือนแพ และแพได้รับความเสียหายที่อยู่ติดกันอีก 2 เรือนแพ จากคำบอกเล่าของชาวแพ เรือดับเพลิงไม่พร้อมใช้งาน และด้วยเวลาที่ตึกทำให้ชาวบ้านต้องช่วยกันดับเพลิงเองด้วยอุปกรณ์ที่มีในแพ

ที่มา : ผู้จัดการออนไลน์ (2564)

ภาพที่ 40 แสดงเหตุการณ์เพลิงไหม้เรือนแพ วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2564

(4.2) สถานีตำรวจ พื้นที่ศึกษาไม่มีสถานบริการสถานีตำรวจ ในแม่น้ำสะแกกรัง แต่สถานีตำรวจภูธรเมืองอุทัยธานี อยู่ห่างจากแม่น้ำสะแกกรังเพียง 50 เมตร บริเวณใกล้กับกลุ่มปลายน้ำ แต่ในระดับการให้บริการการเข้าถึงของเจ้าหน้าที่ตำรวจยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึง เนื่องจากสถานีตำรวจยังไม่มีเรือในการเข้าถึงจะต้องใช้เรือของเทศบาลเมืองอุทัยธานี

4.11 สิ่งแวดล้อมเมือง

4.11.1 คุณภาพน้ำ

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 4 นครสวรรค์ ได้ดำเนินการติดตามตรวจสอบและเฝ้าระวังคุณภาพน้ำผิวดินในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 5 สถานี ความถี่ในการเฝ้าระวัง 4 ครั้ง/ปี ภาพรวมของคุณภาพน้ำในแม่น้ำสะแกกรัง มีแนวโน้มเสื่อมโทรมลง เนื่องจากสภาพธรรมชาติของแม่น้ำสะแกกรัง มีสภาพการไหลค่อนข้างน้อย น้ำมีสภาพนิ่ง ประกอบกับปัจจุบันไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชน ส่งผลให้ปริมาณน้ำเสียที่เกิดจากกิจกรรมภายในชุมชนไหลลงสู่แม่น้ำสะแกกรังโดยตรง ไม่ผ่านการบำบัด ดังแสดงผลการตรวจวัดคุณภาพน้ำผิวดิน

ตารางที่ 10 ผลการตรวจวัดคุณภาพน้ำผิวดิน ในพื้นที่ศึกษาแม่น้ำสะแกกรัง พ.ศ. 2562-2564

สถานที่ตรวจวัด	ดัชนีคุณภาพน้ำผิวดิน (WQI)		
	พ.ศ. 2562	พ.ศ.2563	พ.ศ.2564
SA01 ปากน้ำท่าซุง อ.เมืองอุทัยธานี จ. อุทัยธานี	57.89 (เสื่อมโทรม)	48.07 (เสื่อมโทรม)	54.34 (เสื่อมโทรม)
SA02 สะพานพัฒนาภาคเหนือ อ.เมืองอุทัยธานี จ. อุทัยธานี			
SA03 สะพานบ้านบางกุ้ง อ.เมืองอุทัยธานี จ. อุทัยธานี			
SA04 หน้าตลาดสด อ.เมืองอุทัยธานี จ. อุทัยธานี			
SA05 หน้าวิทยาลัยเทคนิค อ.เมืองอุทัยธานี จ. อุทัยธานี			

ที่มา : สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดอุทัยธานี (2564)

หมายเหตุ : ดัชนีวัดคุณภาพน้ำผิวดิน (Water Quality Index : WQI) เป็นค่าที่แสดงถึงคุณภาพน้ำในภาพรวม โดยมีระดับค่าดังนี้ 0 – 30 เสื่อมโทรมมาก 31 – 60 เสื่อมโทรม 61 – 70 พอใช้ 71 – 90 ดี 91 – 100 ดีมาก

4.11.2 พื้นที่นิเวศเมือง

พื้นที่ฝั่งตะวันออกของเมืองแม่น้ำสะแกกรัง เรียกบริเวณนี้ว่า “เกาะเทโพ” พื้นที่โอบล้อมของแม่น้ำสะแกกรัง และแม่น้ำเจ้าพระยา ขนาดพื้นที่ประมาณ 24 ตารางกิโลเมตร (15,000 ไร่) เป็นภูมิประเทศแบบเกาะที่มีแม่น้ำโอบล้อมที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย โดยประกอบไปด้วยแนวคันยาง ต้นไผ่ และต้นไม้ขนาดใหญ่จำนวนมากตลอดแนวฝั่งสะแกกรังฉากหลังทางทิศตะวันออก ส่งผลให้ตัวเมืองอุทัยธานีมีสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ยังคงความเป็นธรรมชาติอยู่มาก และมีสภาพภูมิทัศน์ที่โดดเด่นและสวยงาม ทั้งเป็นแหล่งพักผ่อนของชุมชนเรือนแพด้วย เช่น เป็นพื้นที่เกษตร แหล่งต้นไผ่สำหรับปรับปรุงเรือนแพ ต้นไม้สำหรับผูกแพ เป็นต้น

ภาพที่ 41 แสดงพื้นที่นิเวศเมืองเกาะเทโพ

4.12 สรุปท้ายบท

จากการศึกษาในบทนี้พบว่าชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรังในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี แบ่งกลุ่มการปกครองเป็นสามกลุ่มคือ กลุ่มต้นน้ำ กลุ่มกลางน้ำ และกลุ่มปลายน้ำ โดยมีกฎหมาย นโยบาย และแผนงานโครงการ ดำเนินการอยู่ในพื้นที่ศึกษาแบ่งเป็นสองประเภท คือ จำพวก ดำเนินการในภาพกว้างระดับประเทศมีผลเชื่อมโยงในพื้นที่ และจำพวกดำเนินการสำหรับพื้นที่ศึกษา ในส่วนของการศึกษาซึ่งจะนำไปสู่การอนุรักษ์ได้นำเอาแนวคิดซึ่งเกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม แบ่งจำพวกออกเป็นสองกลุ่ม คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) ส่วนใหญ่จะอาคารสถานที่ต่าง ๆ ที่ทรงคุณค่าของพื้นที่ และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ซึ่งประกอบไปด้วยประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา ฝีมือช่าง เฉพาะทางสำหรับการคงอยู่ของชาวแพ และการถนอมอาหาร

นอกจากนี้ได้มีการนำเสนอพื้นที่ศึกษาเข้ามาประกอบการอธิบายบริบทของการเปลี่ยนแปลง เช่น ความลึกของลำน้ำ ประวัติการตั้งถิ่นฐาน ประชากร เศรษฐกิจ กลุ่มชุมชน สาธารณูปโภค-สาธารณูปการ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้นอกจากจะเป็นสิ่งบ่งชี้ทางพื้นที่แล้ว เมื่อวิเคราะห์ ปัจจัยต่าง ๆ เข้าไปจะเห็นถึงเพราะเหตุใดจึงเกิดการเปลี่ยนแปลง การปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่บนฝั่ง และท้ายที่สุดการลดลงของจำนวนเรือนแพอย่างมีนัยสำคัญจากข้อมูลข้างต้นที่กล่าวมา เพื่อนำไปสู่ ข้อเสนอแนะในการปรับแก้มาตรการที่มีผลต่อชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรังต่อไป

บทที่ 5

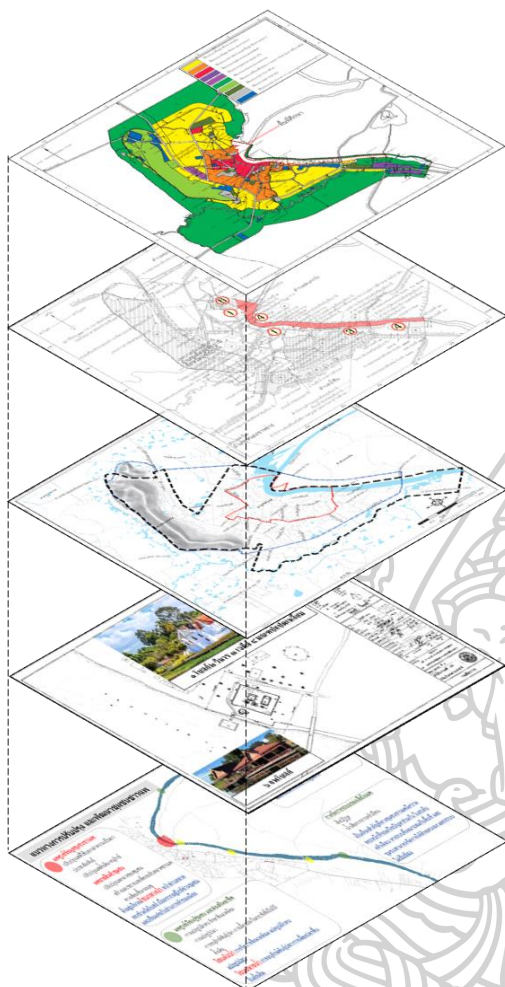
การวิเคราะห์ และผลการศึกษา

บทนี้จะกล่าวถึงข้อมูลการวิเคราะห์ และผลการศึกษาประกอบไปด้วยการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับมาตรการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาวแพ ผลการประเมิน การรับรู้กฎหมาย ความพึงพอใจ โครงการพัฒนา ข้อมูลความเห็นเกี่ยวข้องกับศักยภาพการอนุรักษ์ ผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนา ความเชื่อมโยงมาตรการของรัฐต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเรือนแพ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านต่าง ๆ กับเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงานสรุปการวิเคราะห์ และผลการศึกษา รายละเอียดดังนี้

5.1 การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับมาตรการการพัฒนา ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

วิเคราะห์และประเมินพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาด้านต่าง ๆ โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ด้วยวิธีการซ้อนทับข้อมูล (Overlay) ทำการซ้อนทับบนแผนที่ ตามแต่ละปัจจัย (Rating) ทั้งทางด้านกฎหมาย นโยบาย และแนวทางการพัฒนา มาวางซ้อนทับบนชั้นข้อมูลพื้นที่แสดงช่วงชั้นความเหมาะสม เพื่อแสดงเพียงมิติทางพื้นที่ จะได้ข้อมูลพื้นที่เหมาะสมในลักษณะของข้อมูลแผนที่ โดยใช้โปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) โดยมีวิธีการดังนี้ คือ 1) การสร้างข้อมูลต่าง ๆ (Digitize Polygon) จากมาตรการที่สามารถระบุขอบเขตที่ชัดเจนบริเวณพื้นที่ศึกษาได้แบบเป็นเส้นรอบรูป 2) ซ้อนทับข้อมูล (Overlay) ของข้อมูลหลายประเภทบนพื้นที่ศึกษา และ 3) แสดงข้อมูลการซ้อนทับเชิงพื้นที่เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลทางมาตรการ

มาตรการที่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ เนื่องจากมีขอบเขตการบังคับใช้ และเสนอแนะการพัฒนา ที่มีขอบเขตที่ชัดเจน ประกอบไปด้วย 1) ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ. 2558 2) เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงอาคารบางชนิด หรือบางประเภท ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พ.ศ. 2555 3) โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เรื่อง ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานี และพื้นที่ต่อเนื่อง 4) ประกาศกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน เรื่อง เขตที่ดินโบราณสถาน วัดอุโปสถาราม และแพโบสถ์น้ำ และ 5) โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี เรื่อง แนวทางการปรับปรุง และพัฒนาชุมชนชาวแพ

ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558

เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี

เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภท ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พ.ศ.2555

โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า

เรื่อง ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานี และพื้นที่ต่อเนื่อง

ประกาศกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน

เรื่อง เขตที่ดินโบราณสถาน วัดอุโปสถาราม และแพโบสถ์น้ำ

โครงการบ้านมั่นคงชนบท

ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

เรื่อง แนวทางการปรับปรุง และพัฒนาชุมชนชาวแพ

ภาพที่ 42 แสดงมาตรการพื้นที่ศึกษาที่สามารถระบุเส้นรอบรูปได้อย่างชัดเจน (Polygon)

การซ้อนทับข้อมูลเชิงพื้นที่ จะทราบถึงทิศทางแนวโน้มการอนุรักษ์ การพัฒนา พื้นที่สงวนรักษา รวมทั้งข้อจำกัดทางพื้นที่ รายละเอียดดังนี้

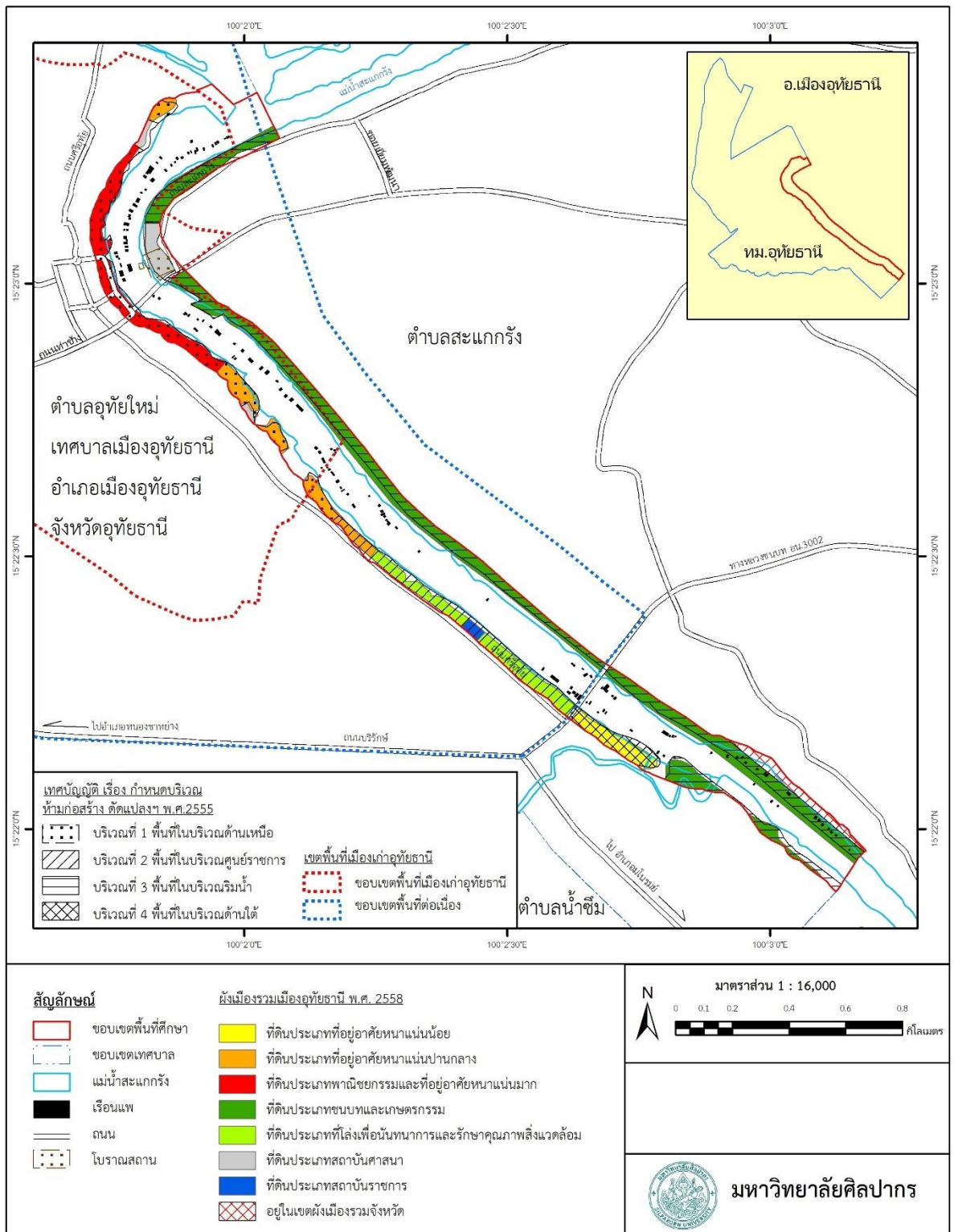
(1) การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ในปัจจุบัน (2566) มีโครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำจากหลายโครงการ โดยเฉพาะโครงการเขื่อนป้องกันตลิ่ง ส่งผลอย่างมากต่อลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่เฉพาะวิถีชีวิต แต่ส่งผลต่อกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ที่จะต้องมีการทำให้เป็นไปตามสภาพปัจจุบัน เช่น ตลิ่งฝั่งขวาแม่น้ำสะแกกรังเปลี่ยนรูปแบบไปอย่างสิ้นเชิง ลักษณะลำน้ำมีขนาดเล็กลง ทำให้พื้นที่เมืองเปลี่ยนไป อาจมีช่องว่างแห่งกฎหมาย (Gap in the Law) ในการบังคับใช้ และต้องมีการปรับแก้ให้เป็นไปตามข้อเท็จจริง

(2) พื้นที่สงวนรักษา (Protected Area) พื้นที่เป้าหมายหลักที่หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทต่อพื้นที่ ทำให้เกิดความเข้มข้นของกฎหมายมากน้อยแตกต่างกัน และนโยบายการพัฒนาในอนาคตที่พร้อมจะพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน อย่างเช่น พื้นที่โบราณสถานอย่างวัดอุโปสถาราม ที่มีข้อจำกัดอย่างเข้มข้นกับพื้นที่ และมีการเสนอแนะแนวทางของกรมโยธาธิการและผังเมือง ควบคุมความสูงระหว่างแนวเขาสะแกกรัง และวัด ให้สามารถมองลงมาเห็นชุมชนชาวแพได้ ตามแนวจุดสายตาดนท่าช้าง (ปัจจุบันอาคารสูงบดบังแนวดังกล่าวไปบางส่วน) อาจจะต้องพิจารณาถนนอื่น ๆ ประกอบมากยิ่งขึ้น เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าทั้งกฎหมาย และแนวทางการอนุรักษ์ต้องมีความสอดคล้องและให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

(3) ค่าน้ำขึ้นสูงสุด การออกกฎหมายของทั้งหน่วยงานกลาง และหน่วยงานท้องถิ่นพิจารณา ค่าน้ำขึ้น-น้ำลงที่ต่างกันออกไปทำให้การบังคับใช้อาจคลาดเคลื่อน โดยเฉพาะเรือนแพที่สามารถขยับเข้าออกได้ตามลักษณะลำน้ำ อาจจะต้องพิจารณาถึงลักษณะกายภาพของลำน้ำประกอบการวิเคราะห์อย่างเหมาะสมอีกด้วย

(4) ค่าความคลาดเคลื่อนของแผนที่ อาจมีผลต่อการบังคับใช้อย่างถูกต้องแม่นยำ อาจจะเนื่องด้วยการเขียนแผนที่จากคนละกลุ่มหน่วยงาน แต่สามารถแก้ปัญหาด้วยระบบฐานข้อมูล (Database System) ที่สามารถปรับใช้ ในการลงพื้นที่รับข้อมูลจากชาวบ้าน การประชาคม รวมทั้งการออกข้อกฎหมาย เป็นต้น

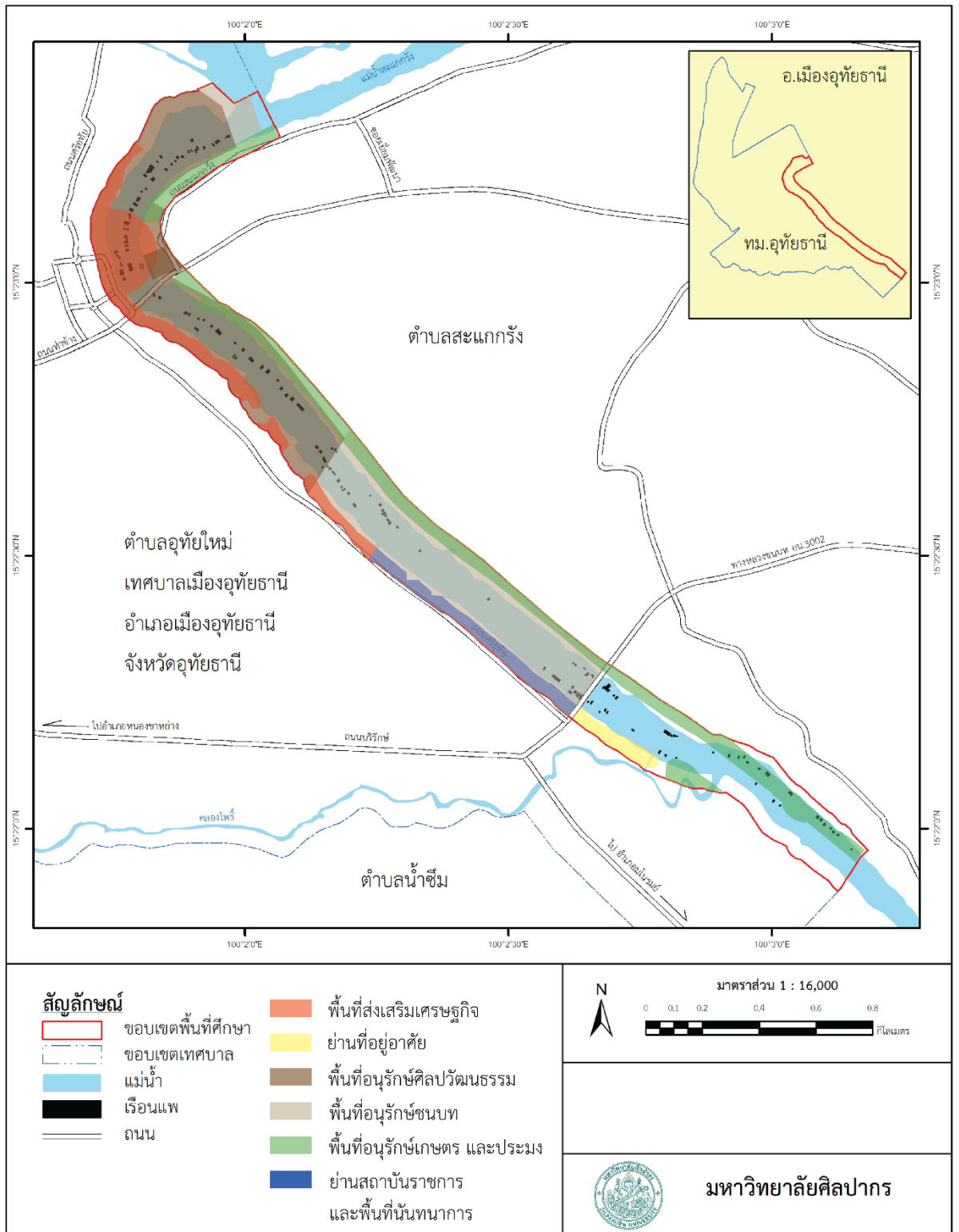
(5) ความแตกต่างของพื้นที่ ทั้งลักษณะการตั้งถิ่นฐาน อาชีพ ปฏิสัมพันธ์กับชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะต้อง นำมาวิเคราะห์ข้อมูล (Analytics) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เบื้องต้น และการวิเคราะห์เชิงลึก จะทำให้เห็นถึงความแตกต่าง ให้ได้ผลลัพธ์เฉพาะเจาะจงในแต่ละชุดข้อมูล

แผนที่ 9 แสดงการซ้อนทับของมาตรการ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง
เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

ผลการวิเคราะห์ ชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี มีกฎหมาย และนโยบายการพัฒนาครอบคลุมทั้งพื้นที่ โดยเมื่อซ้อนทับ (Overlay) พร้อมวิเคราะห์ถึงศักยภาพของพื้นที่ ช่องโหว่ของการบังคับใช้ ที่แสดงออกมาในรูปแบบแผนที่ โดยสามารถแบ่งพื้นที่จากการวิเคราะห์ได้ ออกเป็น 6 พื้นที่ 1) พื้นที่ส่งเสริมเศรษฐกิจ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่บริเวณตลาดเทศบาลเมืองอุทัยธานี มากที่สุดคือบริเวณต้นน้ำ โดยระดับผลการซ้อนทับปัจจัยต่าง ๆ แสดงถึงความสำคัญของอำนาจรัฐในการจัดการพื้นที่ที่ต่างกันออกไปตามหลักเกณฑ์และจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ที่ต่างกันตามความจำเป็นและจุดแนะนำด้านการท่องเที่ยวอย่างบริเวณลานสะแกกรังที่ได้รับการสนใจและพร้อมจะพัฒนามากที่สุด 2) ย่านที่อยู่อาศัย พื้นที่ริมน้ำส่วนน้อยที่สุดของพื้นที่ศึกษา ตั้งอยู่บริเวณปลายน้ำ 3) พื้นที่อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นพื้นที่บริเวณกลุ่มต้นน้ำ และมีจำนวนเรือนแพตั้งถิ่นฐานอยู่ โดยมีการประกาศเขตโบราณสถาน และเรือนแพเก่าแก่ตั้งอยู่บริเวณดังกล่าว ทำให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์เข้มข้น มาตรการส่วนใหญ่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน 4) พื้นที่อนุรักษ์ชนบท โดยพื้นที่ส่วนคือพื้นที่กลางน้ำ โดยพื้นที่เป็นพื้นที่รอยต่อของมาตรการต่าง ๆ กำหนดเป็นพื้นที่บริการทางระบบนิเวศสำหรับเขตเมืองอุทัยธานี 5) พื้นที่อนุรักษ์เกษตร และประมง เป็นพื้นที่ต่อเนื่องของเมืองด้านตะวันออก และด้านใต้บริเวณกลุ่มปลายน้ำ ทั้งไม่มีการกำหนดบทบาทในทางกฎหมายการพัฒนาเท่าที่ควรทำให้พื้นที่สามารถดำรงรักษาการเพาะเลี้ยงปลากระชังในรูปแบบดั้งเดิม และวิถีประมงพื้นที่บ้านได้โดยไม่กระทบกับมาตรการต่าง ๆ และ 6) ย่านสถาบันราชการ และพื้นที่นันทนาการ พื้นที่กึ่งกลางระหว่างแม่น้ำสะแกกรังกับถนนศรีอุทัย มีการพัฒนาในรูปแบบการคงไว้ซึ่งพื้นที่บริการสาธารณะ ทำให้มีรูปแบบของมาตรการที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น พร้อมด้วยเป็นเขตพระราชฐานอีกด้วย

กล่าวโดยสรุปพื้นที่ศึกษาโดยเฉพาะพื้นที่เทศบาลเมืองอุทัยธานี มีโครงการพัฒนาในพื้นที่ต่าง ๆ ในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ตามรูปแบบของเป้าหมายของหน่วยงานนั้น ๆ จากประเด็นของการบังคับใช้ในรูปแบบแผนที่ของหน่วยงาน แสดงให้เห็นถึงระดับความเข้ม และความเบาบาง ของแต่ละพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาที่แตกต่างกัน นำมาซึ่งการพัฒนาพื้นที่อย่างเหมาะสมและใช้ข้อกำหนดอย่างเท่ากัน อาจจะไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง อาจจะออกข้อกำหนดร่วมกันของชุมชน (Community Participation) ที่ต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้เกิดผลต่อการอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาพื้นที่ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง ต่อไป

แผนที่ 10 แสดงผลการวิเคราะห์พื้นที่ทางมาตรการ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง
เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

5.2 ผลการประเมิน

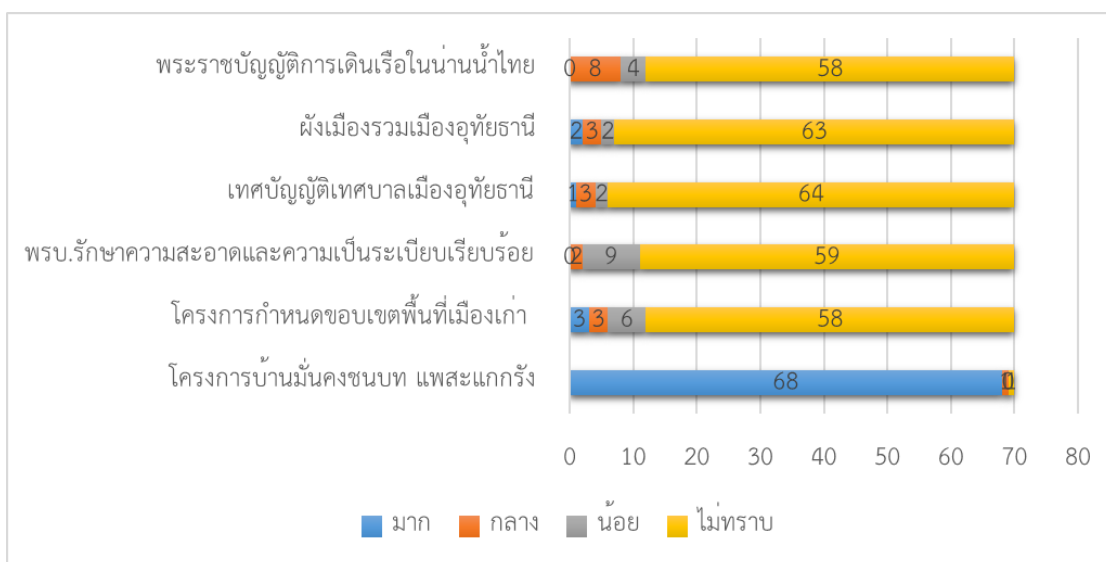
การประเมินผลต่าง ๆ ผู้วิจัยใช้ประชากรกลุ่มตัวอย่าง 70 คน เป็นตัวแทนตอบคำถาม โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) การรับรู้กฎหมาย ซึ่งประกอบไปด้วย พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ. 2558 เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 (2) ความพึงพอใจโครงการพัฒนา ซึ่งประกอบไปด้วย ลานสะแกกรัง แนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 1 – 4 โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า โครงการบ้านมั่นคงชนบท แพสะแกกรัง และโครงการอื่น ๆ และ (3) ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพการอนุรักษ์ ประกอบไปด้วยความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่นของหมู่บ้าน ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการเพิ่มอาชีพในชุมชน และความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้หากมีการพัฒนาชุมชนเรือนแพ รายละเอียดดังนี้

5.2.1 การรับรู้กฎหมาย ที่ส่งผลโดยตรงต่อการอยู่อาศัยของชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง

จากการเก็บแบบสอบถามเรื่องการรับรู้กฎหมาย และนโยบายการพัฒนา ของประชากรชาวแพในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี ที่จะสะท้อนการรับรู้และการบังคับใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพอันจะส่งผลต่อการดำรงอยู่ของจำนวนเรือนแพ และการอยู่อาศัย รายละเอียดดังนี้

การรับรู้กฎหมาย ที่ส่งผลโดยตรงต่อการอยู่อาศัยของชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง โดยพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย ไม่ทราบถึงการบังคับใช้ จำนวน 58 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 82 รองลงมาคือ รับรู้ระดับกลาง 8 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 12 รับรู้การบังคับใช้ระดับกลาง โดยกลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มชาวประมงที่ได้รับการอบรมด้านการใช้เรือในแหล่งน้ำ ถัดมาคือ ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี ไม่ทราบถึงการบังคับใช้ 63 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 90 รองลงมาคือ การรับรู้ระดับกลาง 3 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 4 กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เป็นตัวแทนชุมชนเข้าร่วมประชุมผังเมืองรวมฉบับใหม่ที่กำลังดำเนินการ ถัดมาคือ เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี ฉบับต่าง ๆ ประชากรเรือนแพไม่ทราบถึงพระราชบัญญัติทั้งหมด 64 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 91 รองลงมาคือ การรับรู้ระดับกลาง 3 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 5 โดยกลุ่มดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ของเทศบาลเมืองอุทัยธานีที่บังคับใช้มาตรการดังกล่าว ถัดมาคือ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ทราบถึงการบังคับใช้ 59 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84 รองลงมาคือ รับรู้ระดับน้อย 9 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 13 ถัดมาคือ โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า ไม่ทราบถึงโครงการดังกล่าว 58 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 83 รองลงมาคือระดับการรับรู้น้อย 6 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 9 ตามระดับการรับรู้ไม่ว่าจะการเข้าร่วมประชุมชี้แจงลักษณะเอกลักษณ์ของชุมชนชาวแพ หรือการเข้า

ร่วมประชุมในโครงการดังกล่าว ลำดับสุดท้าย โครงการบ้านมั่นคงชนบท แพสะแกกรัง รับรู้ระดับมากที่สุดถึง 68 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 97 ทราบถึงโครงการเพราะมีการเข้าตรวจสอบชาวแพทุกหลัง การประชุมกลุ่มย่อย และการเข้าปรับปรุงเรือนแพทุกหลังคาเรือนของกลุ่มต้นน้ำ ตามศักยภาพที่ต้องปรับปรุงของแต่ละหลังคาเรือนที่ทรุดโทรมไม่เท่ากัน

แผนภูมิที่ 4 แสดงการรับรู้มาตรการที่ส่งผลต่อชุมชนเรือนแม่ น้ำสะแกกรัง

กล่าวโดยสรุปการรับรู้กฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนา ส่วนใหญ่ไม่รับทราบถึงกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ ยกเว้นกลุ่มตัวแทนของชุมชนที่เข้าร่วมประชุมในระดับต่าง ๆ รวมทั้งตำแหน่งที่ตั้งของการเลือกผูกแพมีผลต่อการรับรู้ของเรือนแพด้วย เนื่องจากจังหวัดอุทัยธานีนำเสนอจุดเด่นเรือนแพด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นการบังคับใช้เพื่อให้จุดท่องเที่ยว เช่น บริเวณสะพานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 225 ปี (สะพานวัดโบสถ์) และบริเวณลานสะแกกรังจะได้รับการจัดระเบียบความเรียบร้อยเป็นกรณีพิเศษ ถัดมาคืออาชีพมีผลต่อการรับรู้โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของราชการมีผลอย่างมาก เนื่องจากต้องเป็นผู้บังคับใช้แต่ก็ยังไม่ทราบถึงเท่าที่ควรเนื่องจากไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่ด้านกฎหมาย นโยบายโดยตรง ทั้งนี้ยังมีป้ายประชาสัมพันธ์ของกรมการผังเมือง (กรมโยธาธิการและผังเมือง) โฆษณาการผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี บริเวณเชิงสะพานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 225 ปี (สะพานวัดโบสถ์) ซึ่งอยู่บริเวณไม่ห่างจากเรือนแพมากนัก แต่การรับรู้ยังไม่เข้าถึงเท่าที่ควร แต่ป้ายประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวของกรมการท่องเที่ยวถือว่าประสบความสำเร็จเพราะมีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจ แต่ทั้งนี้โครงการบ้านมั่นคงชนบท แพสะแกกรัง ถือว่าประสบความสำเร็จมากที่สุดเนื่องจากสามารถเข้าถึง และอธิบายกับประชาชนชาวแพได้มากที่สุด ถึงแม้จะมีประชาชนส่วนน้อยไม่เข้าใจถึงการกระจายที่เป็นเงินให้เปล่า หรือเงินกู้ยืม ทำให้ชาวบ้านรับทราบที่คลาดเคลื่อน แต่โดยภาพรวม

การรับรู้กฎหมาย ที่ส่งผลโดยตรงต่อการอยู่อาศัยของชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง ยังถือว่าไม่ทราบถึงการบังคับใช้ และต้องปรับปรุงวิธีการอธิบายที่เข้าถึงชุมชนหากต้องการให้สามารถดำรงรักษา ทั้งชุมชนชาวแพ และสภาพแวดล้อมตามเป้าหมายของหน่วยงานตนมากยิ่งขึ้น

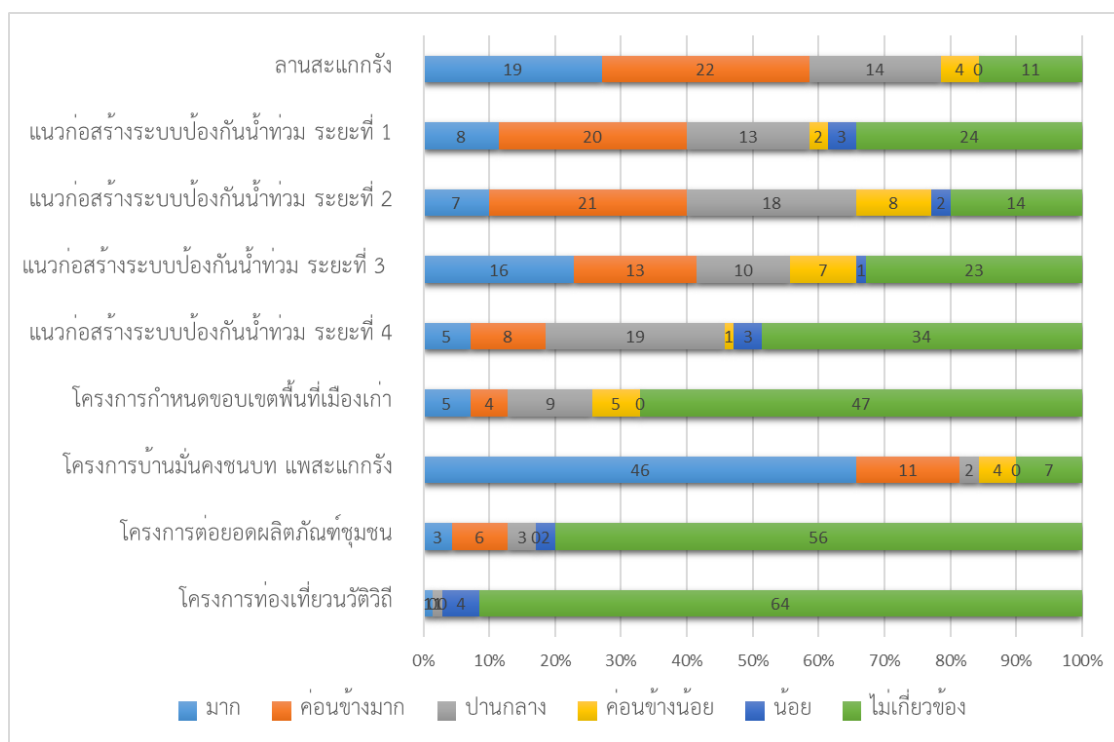
ภาพที่ 43 แสดงป้ายประชาสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ เชียงสะพานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 225 ปี

5.2.2 ความพึงพอใจโครงการพัฒนา ที่ส่งผลโดยตรงต่อการอยู่อาศัยของชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง

ความพึงพอใจต่อการพัฒนาทั้งในรูปแบบรูปธรรม โครงการต่าง ๆ และแบบนามธรรม นโยบายส่งเสริมที่มาในรูปแบบของตัวเงิน โครงการอนุรักษ์เมืองต่าง ๆ รายละเอียดดังนี้

โครงการลานสะแกกรัง ระบุความเกี่ยวข้องค่อนข้างมาก 22 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 32 รองลงมา ระบุความเกี่ยวข้องมาก 19 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 26 ถัดมาคือ แนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 1 ระบุความไม่เกี่ยวข้องมากที่สุด 24 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 33 รองลงมา ระบุความเกี่ยวข้องค่อนข้างมาก 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 30 ถัดมาคือ แนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 2 ระบุความเกี่ยวข้องค่อนข้างมาก 21 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 31 รองลงมา ระบุความเกี่ยวข้องปานกลาง 21 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 26 ถัดมาคือ แนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 3 ระบุความไม่เกี่ยวข้องมากที่สุด 23 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 32 รองลงมา ระบุความเกี่ยวข้องมาก 16 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 23 ถัดมาคือ แนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 4 ระบุความไม่เกี่ยวข้องมากที่สุด 34 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 47 รองลงมา ระบุความเกี่ยวข้องปานกลาง 19 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 28 ถัดมาคือ โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า ระบุความไม่เกี่ยวข้องมากที่สุด 47 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 67 รองลงมา ระบุความเกี่ยวข้องปานกลาง 9 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 13 ถัดมาคือ โครงการบ้านมั่นคงชนบท แพสะแกกรัง ระบุความเกี่ยวข้องมาก 46 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 64 รองลงมา ระบุความเกี่ยวข้องค่อนข้างมาก 11 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 16 ถัดมาคือ

โครงการต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชน ระบุความไม่เกี่ยวข้องมากที่สุด 56 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 80 รองลงมา ระบุความเกี่ยวข้องค่อนข้างมาก 6 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 8 และ โครงการท่องเที่ยววนวิถี ระบุความไม่เกี่ยวข้องมากที่สุด 64 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 91 รองลงมา ระบุความเกี่ยวข้องค่อนข้างน้อย 4 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 6

แผนภูมิที่ 5 แสดงความพึงพอใจมาตรการที่ส่งผลต่อชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง

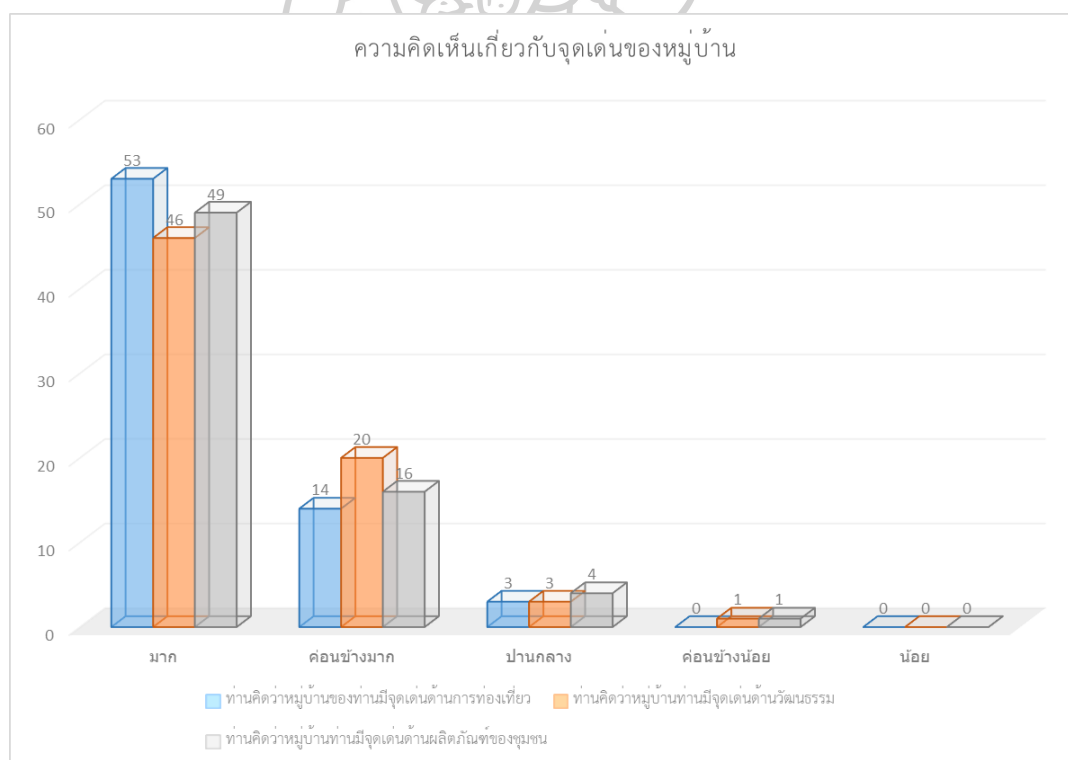
จากค่าคะแนนความพึงพอใจดังกล่าว ตำแหน่งที่ตั้งของโครงการมีผลอย่างมากกับระดับความพึงพอใจรวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างเรือนแพกับพื้นที่บนฝั่งที่ส่งผลด้วยเช่นกัน คือ โครงการบ้านมั่นคงชนบท แพสะแกกรังเป็นโครงการที่ได้รับความพึงพอใจมาก เป็นที่น่าสนใจของลานสะแกกรังที่ไม่ได้อยู่บริเวณดังกล่าวแต่ได้รับความพึงพอใจมากอาจจะเนื่องด้วยเป็นสถานที่ที่คนกลุ่มปลายน้ำเข้าไปค้าขายแต่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อทางพื้นที่กับกลุ่มปลายน้ำ ส่วนโครงการที่อยู่บริเวณดังกล่าวคือ แนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 3 ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการปรับแบบก่อสร้างให้สามารถอยู่อาศัยได้มากยิ่งขึ้น และไม่ใช้แบบก่อสร้างรูปแบบคาดแข่งมากนัก และกำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบันในการเป็นสถานที่ออกกำลังกายของคนอุทัยธานีในปัจจุบัน จากจุดดังกล่าวอาจช่วยให้ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อเทียบกับโครงการประเภทที่คล้ายคลึงกัน ส่วนโครงการอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับไม่เกี่ยวข้อง อาจจะเนื่องด้วยไม่ได้เป็นพื้นที่เป้าหมายในหลายด้าน เช่น โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า การท่องเที่ยววนวิถี โครงการต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

5.2.3 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาต่อยอดชุมชน

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาต่อยอดชุมชน วิเคราะห์ประเด็นจากข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมที่กล่าวมาแล้วจากบทข้างต้น ประกอบกับก่อนลงพื้นที่เก็บแบบสอบถามผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเชิงลึกกับประธานชุมชนถึงความเป็นไปได้ของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ รายละเอียดดังนี้

(1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่นของหมู่บ้าน

ชาวแพแม่น้ำสะแกกรังคิดว่าชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรังของตนมีจุดเด่นด้านการท่องเที่ยว โดยร้อยละ 76 คิดว่ามีจุดเด่นมาก ร้อยละ 20 คิดว่ามีจุดเด่นค่อนข้างมาก และร้อยละ 4 คิดว่ามีจุดเด่นปานกลาง ถัดมาคือชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรังคิดว่าหมู่บ้านของตนมีจุดเด่นด้านวัฒนธรรม โดยร้อยละ 66 คิดว่ามีจุดเด่นมาก ร้อยละ 29 คิดว่ามีจุดเด่นค่อนข้างมาก ร้อยละ 4 คือว่ามีจุดเด่นปานกลาง และร้อยละ 1 คิดว่ามีจุดเด่นค่อนข้างน้อย และสุดท้ายชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรังคิดว่าหมู่บ้านของตนมีจุดเด่นด้านผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยร้อยละ 70 คิดว่ามีจุดเด่นมาก ร้อยละ 23 คิดว่ามีจุดเด่น 23 ร้อยละ 6 คิดว่ามีจุดเด่นปานกลาง และร้อยละ 1 คิดว่ามีจุดเด่นค่อนข้างน้อย

แผนภูมิที่ 6 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่นของหมู่บ้าน ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง

โดยชาวแพแม่น้ำสะแกกรังนอกจากจะให้ค่าคะแนนยังระบุความชัดเจนของจุดเด่นด้านการท่องเที่ยว โดยด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับการนิยม คือ การล่องเรือชมวิถีชีวิตชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง และกิจกรรมท่องเที่ยวบอร์ดยืนพาย (Stand Up Paddle Board) ที่กำลังได้รับความนิยมซึ่งงาน “SUP สะแกกรัง 2023” จัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และผลิตภัณฑ์ของชุมชนเป็นสิ่งที่ระบุได้ชัดเจนที่สุด คือ ปลาอย่าง ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากปลา และเตยหอม

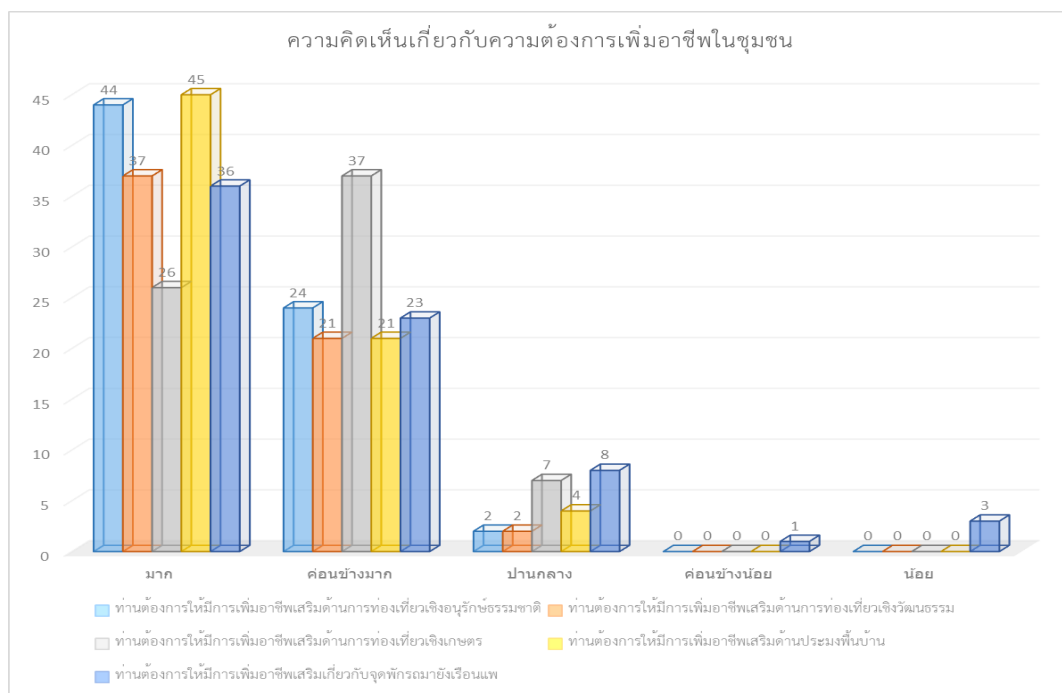

ที่มา : กรมประชาสัมพันธ์ (2566)

ภาพที่ 44 แสดงกิจกรรม “SUP สะแกกรัง 2023” แบบขีดเส้นที่ วิถีชีวิตชาวแพลุ่มน้ำสะแกกรัง

(2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการเพิ่มอาชีพในชุมชน

ชาวแพแม่น้ำสะแกกรังคิดว่าต้องการให้มีการเพิ่มอาชีพชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรังของตนด้านต่าง ๆ โดยต้องการให้มีการเพิ่มอาชีพเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ ร้อยละ 63 ต้องการให้มีการเพิ่มเติมมาก ร้อยละ 34 ต้องการให้มีการเพิ่มเติมค่อนข้างมาก และร้อยละ 3 ต้องการให้มีการเพิ่มเติมปานกลาง ถัดมาคือ ต้องการให้มีการเพิ่มอาชีพเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยร้อยละ 53 ต้องการให้มีการเพิ่มเติมมาก ร้อยละ 30 ต้องการให้มีการเพิ่มเติมค่อนข้างมาก และร้อยละ 3 ต้องการให้มีการเพิ่มเติมปานกลาง ถัดมาคือ ต้องการให้มีการเพิ่มอาชีพเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ร้อยละ 53 ต้องการให้เพิ่มเติมค่อนข้างมาก ร้อยละ 37 ต้องการให้เพิ่มมาก และร้อยละ 10 ต้องการให้เพิ่มปานกลาง ถัดมาคือ ต้องการให้มีการเพิ่มอาชีพเสริมด้านประมงพื้นบ้าน ร้อยละ 64 ต้องการให้เพิ่มมาก ร้อยละ 30 ต้องการให้เพิ่มเติมค่อนข้างมาก และร้อยละ 6 ต้องการให้เพิ่มปานกลาง และสุดท้ายต้องการให้มีการเพิ่มจุดพักรถมายังเรือนแพ ร้อยละ 51 ต้องการให้เพิ่มมาก ร้อยละ 33 ต้องการให้เพิ่มค่อนข้างมาก ร้อยละ 11 ต้องการเพิ่มเติมปานกลาง ร้อยละ 4 ต้องการให้เพิ่มน้อย และร้อยละ 1 ต้องการให้เพิ่มเติมค่อนข้างน้อย

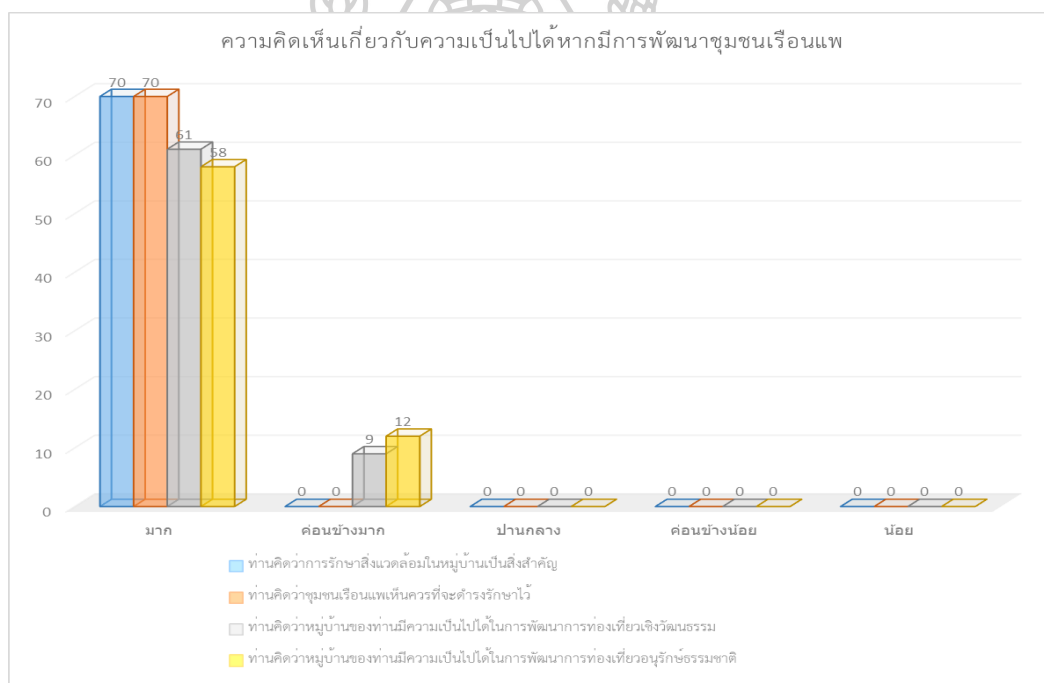

แผนภูมิที่ 7 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการเพิ่มอาชีพในชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง

โดยชาวแพแม่น้ำสะแกกรังนอกจากจะให้ค่าคะแนนยังระบุความชัดเจนของความ ต้องการเพิ่มอาชีพในชุมชนด้านต่าง ๆ ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ ชาวแพยังไม่สามารถระบุการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติได้แต่เมื่ออธิบายถึงวิถีชีวิตชาวแพที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ก็สามารถระบุถึงการต้องดำรงรักษาไว้ของสิ่งที่มีอยู่ เช่น แม่น้ำ ต้นยางเก่าแก่ ลักษณะของผังรูปแบบเดิม เป็นต้น ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชาวแพสามารถระบุได้ชัดเจนกว่าด้านอื่น เช่น การตักบาตรทางน้ำ งานระลึกการเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ ๕ ที่ชาวแพพยายามสืบสาน และทางหน่วยงานรัฐให้เข้าไปมีส่วนร่วม เช่น การขายของ การแต่งกายย้อนยุคพายเรือ เป็นต้น ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ถือว่าเป็นด้านที่ได้ค่าคะแนนน้อยที่สุดเพราะเป็นกลุ่มอาชีพที่น้อยที่สุดรวมทั้งการเกษตรริมน้ำ (พืชสวนระยะสั้น) ซึ่งกำลังหายไปเนื่องจากโครงการเขื่อนป้องกันตลิ่ง ทำให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังไม่ต้องพัฒนาเป็นอันดับต้น ๆ ด้านประมงพื้นบ้าน เป็นด้านที่ค่าคะแนนสูงสุดอาจจะเนื่องด้วยชุมชนชาวประมงยังเป็นกลุ่มอาชีพหลักของชุมชนชาวแพหลายกลุ่มทำให้การเพิ่มอาชีพเสริมด้านประมงพื้นบ้านต้องการเป็นอย่างมาก และสุดท้ายจุดพักรถม้ายังเรือนแพ ค่าคะแนนค่อนข้างกระจายอยู่ทุกระดับค่าคะแนนเนื่องจากชาวบ้านแสดงถึงความเป็นไปได้ในการทำลานจอดรถเป็นไปได้น้อยเนื่องจากชุมชนชาวแพกระจายทั่วทั้งลำน้ำ รวมทั้งปัจจุบันการมีสถานที่จอดรถของคนเรือนแพยังเป็นปัญหา อาจจะต้องแก้ปัญหาดังกล่าวก่อน รวมทั้งจุดจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวสามารถจอดตามลานวัดต่าง ๆ ไปเบื้องต้นได้

(3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้หากมีการพัฒนาชุมชนเรือนแพ

ชาวแพแม่น้ำสะแกกรังแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้หากมีการพัฒนาชุมชนเรือนแพ โดยตอบคำถามในประเด็นการรักษาสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านเป็นสิ่งสำคัญ ชาวแพทั้งหมดต้องการพัฒนาชุมชนในระดับมาก ถัดมาคือประเด็น ชุมชนเรือนแพเห็นควรที่จะดำรงรักษาไว้ ชาวแพทั้งหมดต้องการพัฒนาชุมชนในระดับมาก ถัดมาคือประเด็นหมู่บ้านของท่านมีความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยร้อยละ 87 ต้องการพัฒนาในระดับมาก ร้อยละ 13 ต้องการพัฒนาในระดับค่อนข้างมาก และสุดท้ายประเด็นหมู่บ้านของท่านมีความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยร้อยละ 83 ต้องการพัฒนาระดับมาก และร้อยละ 17 ต้องการพัฒนาระดับค่อนข้างมาก

แผนภูมิที่ 8 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้หากมีการพัฒนาชุมชนเรือนแพ

ประเด็นคำถามผู้ศึกษาเป้าหมายหลักเพื่อการนำไปสู่ประเด็นการอนุรักษ์ชุมชน โดยคำถามทั้งหมดแสดงถึงความต้องการอย่างยิ่งในการอนุรักษ์ชุมชนชาวแพของตนให้คงอยู่ การให้ความสำคัญกับธรรมชาติที่รายล้อมชุมชนชาวแพอยู่ วิถีชีวิต วัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ ที่สืบทอดกันมา รวมทั้งการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งรายได้หลักของบางอาชีพ และรายได้รองของบางอาชีพ ดังนั้นการรับทราบถึงความต้องการอย่างมากของชุมชนที่ต้องการให้ดำรงอยู่จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นเพื่อไปสู่ประเด็นการอนุรักษ์อย่างเข้าใจ และตรงเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

5.3 ผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาต่อชุมชน เรือนแพ ในแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี

มาตรการของรัฐส่งผลกระทบต่อทั้งในทางที่ดี และผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีของชาวเรือนแพ ซึ่งสามารถสรุปได้ 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านคุณภาพชีวิต ด้านการอนุรักษ์ ด้านกายภาพ และสิ่งแวดล้อม และด้านสังคมและเศรษฐกิจ มีรายละเอียดดังนี้

5.3.1 ด้านคุณภาพชีวิต (Quality of Life)

“คุณภาพชีวิต” หมายความว่า สภาพความเป็นอยู่ของบุคคลทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิด และจิตใจ ซึ่งรวมเอาทุกด้านของชีวิตไว้ทั้งหมด ซึ่งบุคคลสามารถดำรงอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม

ผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาต่อชุมชนเรือนแพ ในแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี ด้านคุณภาพชีวิตทั้งหมด 5 ด้าน รายละเอียดดังนี้

(1) การเว้นระยะ และการผูกแพ

การบังคับใช้พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456 เกี่ยวข้องกับการผูกแพที่กำหนดให้เรือนแพต้องมีระยะห่างระหว่างตลิ่ง ต้องใช้เสาหลักในการผูกแพ มีการกำหนดให้เปิดช่องทางน้ำสำหรับเดินเรือ โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการผูกแพ 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรกมิให้มีการยื่นแพออกไปกีดขวางทางน้ำ ซึ่งส่งผลกระทบต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมที่จะผูกเรือนกับต้นไม้ริมฝั่ง และช่วงหน้าแล้งจะมีการขยับเรือนแพชิดกลางแม่น้ำ ดังภาพที่ 5-4 และประเด็นที่สองการหาแหล่งยึดเหนี่ยวเอง เช่น ผูกกับฝาท่อทางเดิน ผูกไว้กับราวกันตก หรือทำหมุดยึดติดไว้ยังแนวก่อสร้างดังกล่าว

การเว้นระยะห่างระหว่างแพจะเป็นข้อตกลงร่วมกันของชาวแพในแม่น้ำสะแกกรังกันเอง เพื่อให้สามารถสัญจรกันเองภายในชุมชนซึ่งไม่เป็นไปตามข้อบังคับของกฎหมาย จึงเกิดเป็นข้อกังวลของชาวแพในการผูกแพในช่วงฤดูกลางที่แตกต่างกัน อันเป็นการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมของวิถีชุมชนชาวแพ ดังผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นประธานชุมชนเรือนแพได้กล่าวไว้ว่า

“ทุกวันนี้ช่วงหน้าแล้งใช้ข้อตกลงร่วมกัน ในการเว้นระยะของเรือนแพแทนข้อกำหนดที่มีอยู่”

(สัมภาษณ์คนที่ 1)

ที่มา : ปรับปรุงจาก Thai PBS (2564)

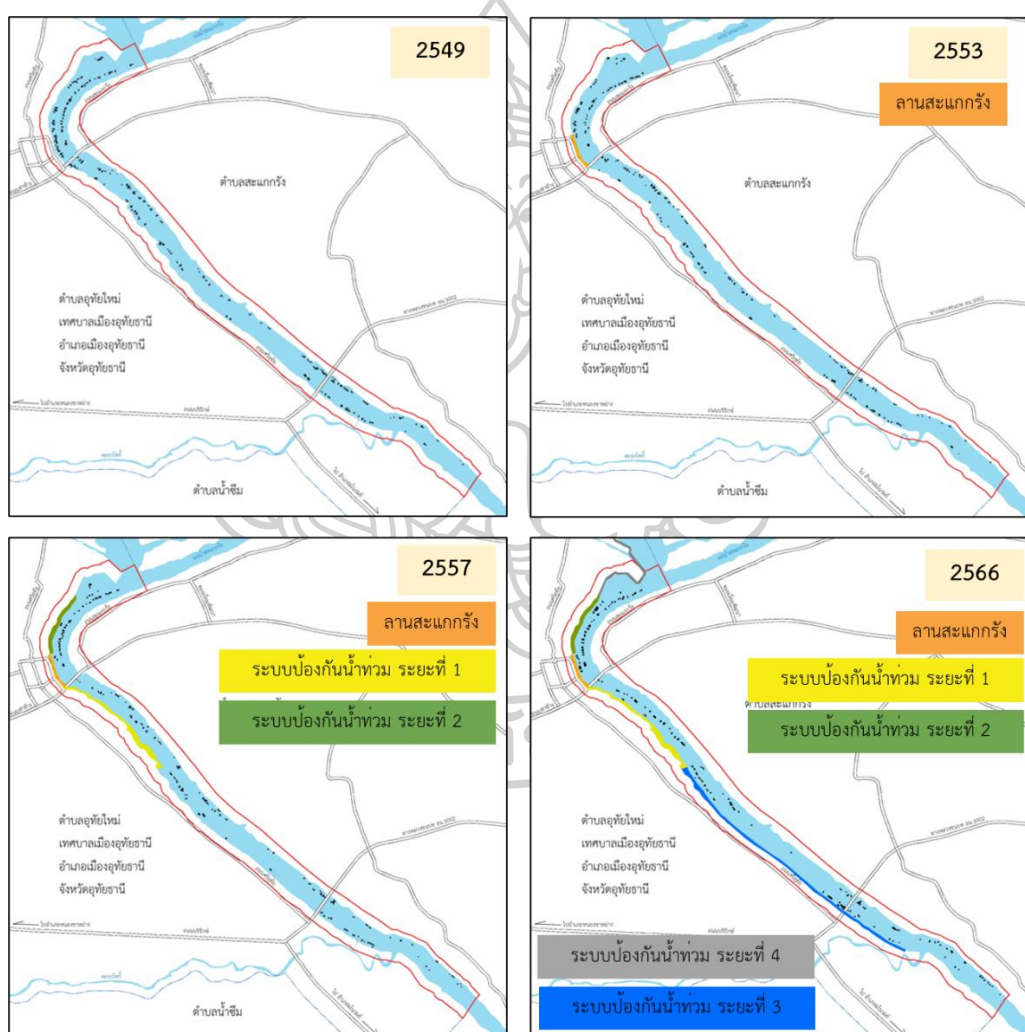
ภาพที่ 45 แสดงการขยับเรือนแพชิดกลางแม่น้ำสะแกกรังในช่วงหน้าแล้ง

ภาพที่ 46 แสดงการผูกแพในลักษณะต่าง ๆ

(2) ผลกระทบด้านการตั้งถิ่นฐาน (Settlement) และการย้ายที่ตั้ง (relocation)

การก่อสร้างโครงสร้างของระบบป้องกันน้ำท่วม เกี่ยวข้องกับโครงสร้าง ที่ใช้ยื่นเข้าไปในแม่น้ำเป็นหินก้อนใหญ่รองรับโครงสร้างท้องน้ำ และถมทรายพร้อมทั้งหินขนาดกลางบนทราย จึงเกิดผลกระทบเมื่อน้ำลดลงตามช่วงเวลาของฤดูกาลก้อนหินดังกล่าวจะทำให้ลูกบวบซึ่งเป็นโครงสร้างของท้องแพเสียหาย (ลักษณะทางกายภาพของหินเป็นโครงสร้างที่ไม่ยึดหยุ่นเท่าดินเดิมของแม่น้ำสะแกกรัง) จึงเกิดปัญหาเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน เช่น ของใช้ภายในบ้านมีการเอียงล้ม เสาบ้านได้รับความเสียหายเอียงผิดรูป

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth Pro (2566)

ภาพที่ 47 แสดงเปรียบเทียบการตั้งถิ่นฐาน ปี พ.ศ. 2549, พ.ศ.2553,
พ.ศ.2557 และ พ.ศ. 2566

ตารางที่ 11 แสดงเปรียบเทียบการตั้งถิ่นฐาน ปี พ.ศ. 2549, พ.ศ.2553, พ.ศ.2557 และ พ.ศ. 2566

ปี พ.ศ.	ลักษณะการตั้งถิ่นฐานเรือนแพ (หลัง)		รวม
	ตลิ่งฝั่งซ้าย	ตลิ่งฝั่งขวา	
2549	134	100	234
2553	128	71	199
2557	119	47	166
2566	96	45	141

หมายเหตุ นับจำนวนเรือนแพทุกหลังไม่ได้จำแนกประเภท , แปรข้อมูลอาคาร จาก Google Earth Pro (2566)

ข้อมูลเปรียบเทียบการตั้งถิ่นฐาน ปี พ.ศ. 2549, พ.ศ.2553, พ.ศ.2557 และ พ.ศ. 2566 โดยใช้ภาพถ่ายดาวเทียมเปรียบเทียบข้อมูลจาก Google Earth Pro โดยวิเคราะห์ข้อมูลจาก ข้อมูลโครงการก่อสร้างลานสะแกกรัง โครงการก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 1 – 4 ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของเรือนแพ โดยเมื่อปี พ.ศ. 2554 มีโครงการก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ในปี พ.ศ. 2557 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งแบบทิ้งหินรูปแบบลาดเอียง มีผลทำให้ท้องแพได้รับความเสียหายในช่วงเวลาน้ำขึ้น-ลง โดยเมื่อเปรียบเทียบจำนวนเรือนแพ ก่อนดำเนินการก่อสร้าง (พ.ศ. 2553) และหลังก่อสร้างแล้วเสร็จ (พ.ศ. 2557) เรือนแพย้ายฝั่งการตั้งถิ่นฐานจากตลิ่งฝั่งขวา ไปยังตลิ่งฝั่งซ้าย โดยเหลือเรือนแพที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตลิ่งฝั่งขวาเพียง 47 หลัง (จากเดิม 71 หลัง) แต่เมื่อมีการปรับแบบก่อสร้างของโครงการระบบป้องกันน้ำท่วมระยะที่ 3 และระยะที่ 4 ในปี พ.ศ. 2563-2564 โดยการลดการทิ้งหินถ่วงแม่น้ำ ให้ตลิ่งมีความลาดชันเพิ่มขึ้นเพื่อให้เรือนแพสามารถตั้งถิ่นฐานอยู่ได้ การย้ายฝั่งของการตั้งถิ่นฐานของเรือนแพบริเวณตลิ่งฝั่งขวา มีจำนวนน้อยลงจาก 47 หลัง เหลือ 45 หลัง

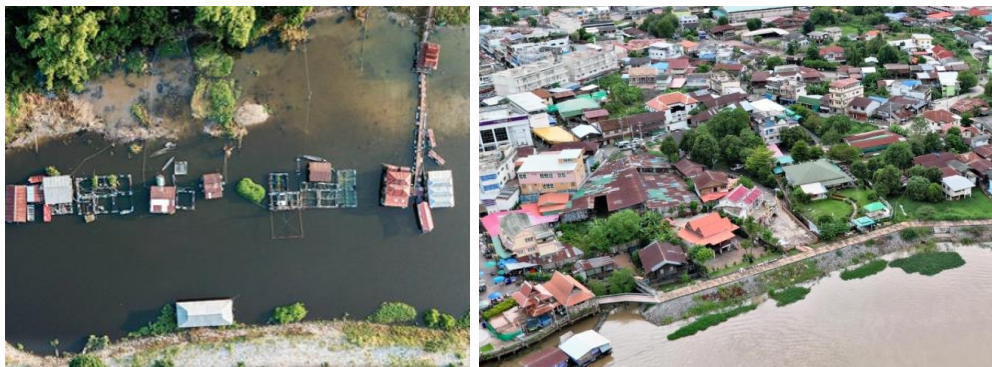
ซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้ให้สัมภาษณ์ที่อยู่อาศัยบริเวณได้รับผลกระทบกล่าวไว้ว่า

“ทิ้งหินแบบนี้ จอดแพไม่ได้”

(สัมภาษณ์คนที่ 1)

“เอาภูเขาเป็นลูกๆ มาทิ้งกลางแม่น้ำ อยู่อาศัยไม่ได้”

(สัมภาษณ์คนที่ 2)

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2564)

ภาพที่ 48 แสดงผลกระทบด้านการตั้งถิ่นฐาน

(3) ผลกระทบการเข้าถึงชุมชน (Accessibility)

จากการศึกษาพบว่า กรมโยธาธิการและผังเมืองดำเนินการโครงการต่าง ๆ เพื่อการก่อสร้างพื้นที่ปิดล้อม (Polder) กับพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานีเป็นหลักโดยพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ จึงดำเนินการเพื่อการพัฒนาเพื่อพื้นที่เมืองเป็นอันดับแรก โดยพิจารณาระดับความรุนแรงของน้ำหลากในแต่ละคาบอุบัติ และการระบายน้ำภายในพื้นที่เพื่อเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการก่อสร้างโครงการ ซึ่งส่งผลกระทบใน 2 ประเด็น รายละเอียดดังนี้

(3.1) การไม่ต้องเข้าหน้าท่า

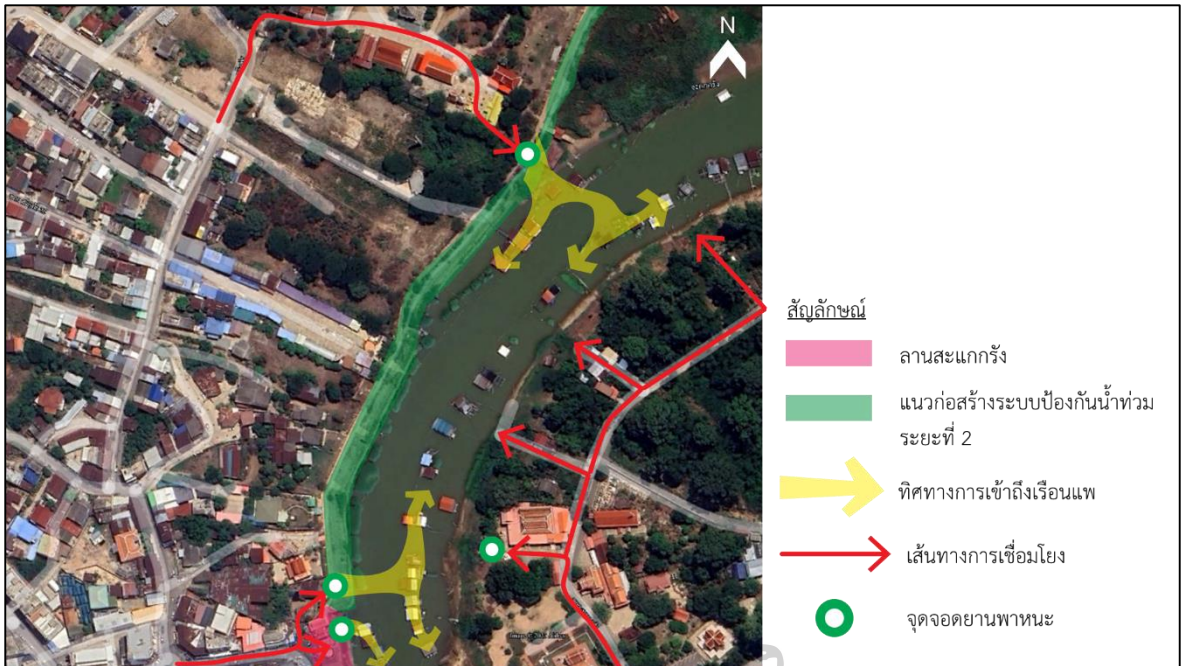
การเดินทางเข้าถึงเรือนแพแต่เดิมแพแต่ละหลังจะต้องเข้าหน้าท่าที่เป็นพื้นที่เอากชน เพื่อใช้ในการสัญจรเข้าถึงเรือนแพของตน แต่หลังจากการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำ ทั้งลานสะแกกรัง และแนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 1-4 หน้าท่าจึงกลายเป็นเส้นทางเดินในเมือง (urban trail) พื้นที่สาธารณะที่ชาวแพสามารถเข้าออกได้ ถือเป็นผลดีกับชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรังในหลายบริเวณ ดังสัมภาษณ์ชาวแพที่กล่าวว่า

“หน้าท่าเป็นของกรมเจ้าท่า มีเพียง 30% ที่มีหน้าท่าของตนเอง พอมีโครงการก็ไม่ต้องผ่านที่ใคร”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3)

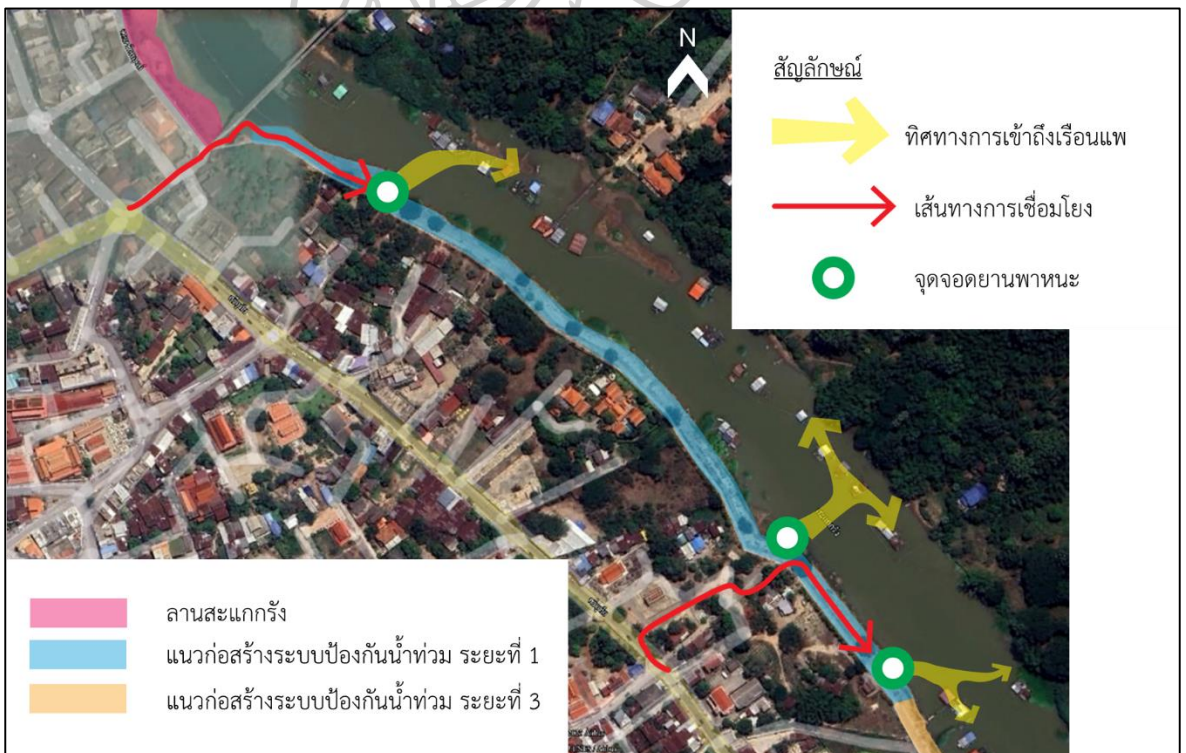
“เดิมทีช่องทางเข้าออกจากชุมชนด้านบน ปัจจุบันสามารถเข้าถึงได้เลย”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4) เป็นต้น

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth Pro (2566)

ภาพที่ 49 แสดงการเข้าถึงชุมชนของชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง กลุ่มต้นน้ำ

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Earth Pro (2566)

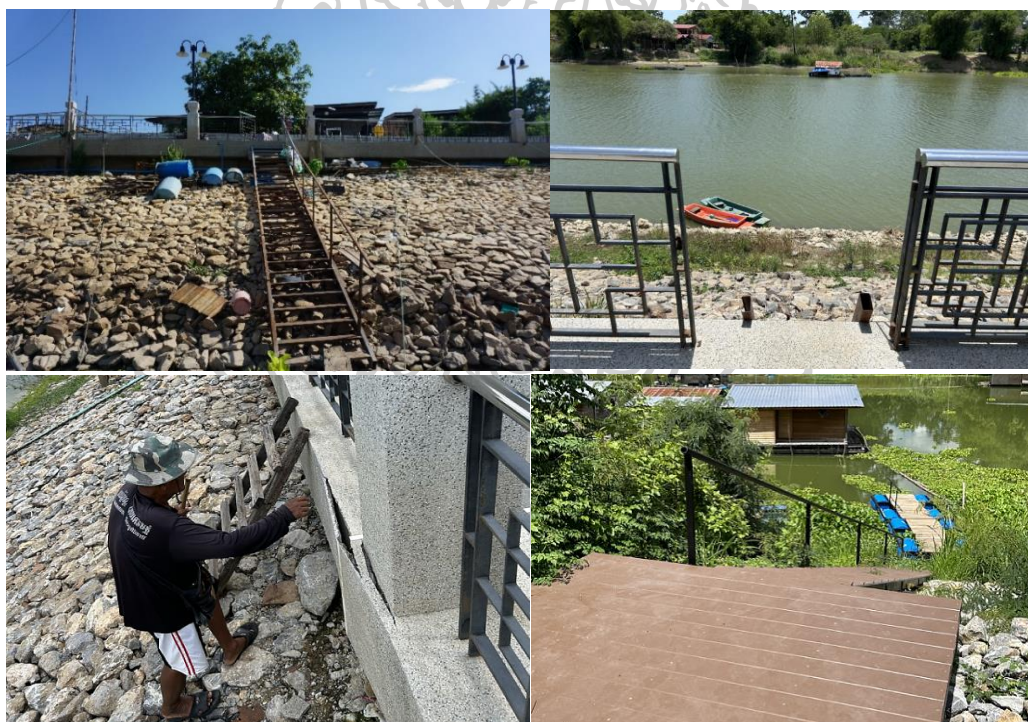
ภาพที่ 50 แสดงการเข้าถึงชุมชนของชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง กลุ่มกลางน้ำ

(3.2) ความยากลำบากในการเข้าถึงเรือนแพ

การก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 3 ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาที่มีการปรับแบบก่อสร้างเพื่อให้เข้ากับลักษณะของเมืองและชุมชนมากยิ่งขึ้น โดยการสร้างราวกันตกต่อเนื่องเป็นระยะทาง 1,711 เมตร ซึ่งถือเป็นแนวกันที่ทำให้เกิดการตัดขาดทางพื้นที่ของชุมชนเมืองกับชุมชนชาวแพ ส่งผลกระทบให้เกิดความยากลำบากในการเข้าถึงพื้นที่ต่าง ๆ ของแพไว้ให้ โดยชาวบ้านจะต้องปรับตัว เช่น การหาพื้นที่ผูกแพที่เหมาะสมเอง หรือการหาทางเข้าถึงพื้นที่ทำมาหากินเอง โดยทำการตัดราวกันตกเพื่อเปิดช่องสำหรับขึ้นลง การก่อสร้างบันไดเข้าถึงทางเดินส่วนบุคคลเอง ดังที่สัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยบริเวณโครงการ

“ป่าต้องสร้างบันไดเหล็กเอง เสียเงินไปหมื่นกว่าบาท ไม่งั้นเข้าแพไม่ได้”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5) เป็นต้น

ภาพที่ 51 แสดงผลกระทบด้านการเข้าถึงชุมชนจากโครงการก่อสร้างระยะหลัง

(4) การปรับปรุงประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพเพื่อการป้องกัน อาชญากรรม

การก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 3 ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาที่มีการปรับแบบก่อสร้าง โดยเล็งเห็นถึงความสำคัญของชุมชนไม่ใช่เพียงหน้าที่เพื่อป้องกันน้ำท่วมเท่านั้น มีการปรับแบบก่อสร้างให้มีความผสมผสานหน้าที่การใช้งาน เช่น ป้องกันน้ำท่วม ทางเดินริมน้ำ พื้นที่นันทนาการริมน้ำ ระบบไฟฟ้าส่องสว่าง เป็นต้น ซึ่งผลกระทบที่ในทางที่ดีคือ การลดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นจุดเสี่ยง และลดปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ของชุมชนริมน้ำสะแกกรัง อันเนื่องมาจากระบบไฟฟ้าส่องสว่างของระบบป้องกันน้ำท่วมดังกล่าว ลดพื้นที่เสี่ยงภัยในเวลา กลางคืน โดยมีผลกระทบกับวิถีชีวิตของชุมชนชาวแพที่สำคัญมีสองช่วง คือ การออกกำลังกายเดินวิ่ง ริมน้ำช่วงเย็น และการออกไปขายของในช่วงเช้า ดังที่สัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยอยู่บริเวณระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 3 กล่าวไว้ว่า

“พอดีติดตั้งไฟทางเดิน มีนักท่องเที่ยวนำมาเดิน จุดเสี่ยงเลยหมดไป”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6)

“ป่าอาศัยไฟริมน้ำ เวลาจะไปขายของที่ตลาดเช้า”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7)

ภาพที่ 52 แสดงระบบไฟฟ้าส่องสว่าง ของระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 3

(5) การขยายแนวเขตประปาตามอำนาจหน้าที่ของเทศบาล เมืองอุทัยธานี เรื่อง การบริหารกิจการประปา พ.ศ. 2552

โดยเฉพาะฝั่งเทศบาลเมืองอุทัยธานี (A) เนื่องจากพื้นที่เมืองอยู่บริเวณ ตลิ่งขวาของแม่น้ำสะแกกรัง เทศบาลจึงนำท่อประปาดัดตั้งไปตามโครงการแนวป้องกันตลิ่ง และเตรียมที่จะให้ประชาชนชาวแพมาขอมิเตอร์น้ำ ในราคาประมาณ 4,000 บาท แต่ยังไม่พบว่าชาวแพ

จะต้องรับภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม ได้แก่ ค่าสายยางสำหรับเดินสายประปาข้ามไปยังอีกฝั่งของแม่น้ำ ค่าสมอถ่วงท่อขนานน้ำ เป็นต้น (B) ทำให้ประชาชนชาวแพบางกลุ่มยังใช้ชีวิตวิถีแบบเดิม โดยการสูบน้ำจากแม่น้ำมาใช้เพื่อการอุปโภค และซื้อน้ำดื่มมาเพื่อบริโภค แม้อยู่ในแนวเขตประปาแล้วในปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) ดังที่สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนชาวแพที่กล่าวว่า

“เทศบาลขยายแนวประปามาแล้ว แต่ชาวแพก็ยังไม่ไปขอมิเตอร์ เพราะต้องจ่ายเพิ่มอีกเยอะ”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1)

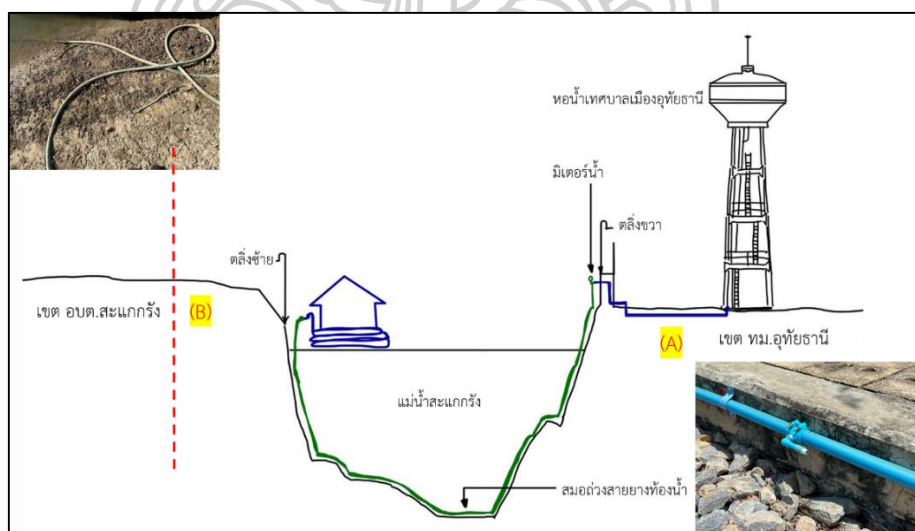
“น้ำกิน ซื้อน้ำขวดเอา”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4)

“อยากให้มึประปา ฝั่งพญาไม้อีสอร์ท (พื้นที่ตลิ่งฝั่งซ้ายของแม่น้ำสะแกกรัง)”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการขยายแนวเขตประปาตามอำนาจหน้าที่ของเทศบาลเมืองอุทัยธานี เรื่อง การบริหารกิจการประปา พ.ศ. 2552 ยังไม่มีประสิทธิภาพในการบริการ ทำให้ชาวแพไม่สามารถเข้ามาใช้น้ำประปาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เข้าถึงน้ำประปาได้ยาก)

ภาพที่ 53 แสดงรูปแบบการต่อมิเตอร์น้ำจากการขยายแนวเขตประปา

ภาพที่ 54 แสดงด้านการรับมือกับระบบประปา ของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง

5.3.2 ด้านการอนุรักษ์

นิยาม “การอนุรักษ์” กำหนดไว้ในคู่มือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทย่านชุมชนเก่า : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคู่มือจัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมความเข้าใจในการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่า ตลอดจนแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่พ่วงค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อให้ท้องถิ่น สามารถบริหารจัดการและดำเนินการแผนอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านชุมชนเก่าได้ โดยการพิจารณาถึงมาตรฐานศิลปกรรมประเภทย่านชุมชนเก่า ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) มาตรฐานด้านคุณค่าความสำคัญและกายภาพของความเป็นย่านชุมชนเก่า 2) มาตรฐานด้านคุณภาพของย่านชุมชนเก่า และ 3) มาตรฐานด้านการบริหารจัดการย่านชุมชนเก่า

“การอนุรักษ์” หมายความว่า การรักษาไว้ให้นานที่สุด และสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

ผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาต่อชุมชนเรือนแพ ในแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี ด้านการอนุรักษ์ทั้งหมด 5 ด้าน รายละเอียดดังนี้

(1) การไม่อนุญาตให้ก่อสร้างเรือนแพเพิ่มเติม

ในการอนุญาตให้ก่อสร้างเรือนแพ มีบทบัญญัติของ 2 หน่วยงานที่มีผลในการตัดสินใจว่าจะให้มีการสร้างเรือนแพขึ้นใหม่หรือไม่ คือ 1) การขออนุญาตใช้แพโดยสารครั้งแรก ของกรมเจ้าท่า และ 2) การต่อแพโดยสารในพื้นที่นั้นก็ต้องได้รับใบอนุญาตจากอำเภอ หรือจากเทศบาลที่การต่อแพโดยสารนั้นตั้งอยู่ ซึ่งพื้นที่เรือนแพแม่น้ำสะแกกรังอยู่ในเขตรับผิดชอบของเทศบาลอุทัยธานี จึงอาศัยอำนาจหน้าที่ของเทศบาลในการนำพระราชบัญญัติควบคุมอาคารที่ใช้บังคับ จะเป็นส่วนหนึ่ง

ของการอนุญาตการก่อสร้างแพขึ้นใหม่ ตามเทศบัญญัติ เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภท ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พ.ศ. 2555 มาบังคับใช้ แต่ทั้งนี้นโยบายของเทศบาลเมืองอุทัยธานี ไม่มีนโยบายการเพิ่มจำนวนเรือนแพอื่น ๆ ส่งผลกระทบทำให้ไม่มีการเพิ่มจำนวนเรือนแพในปัจจุบัน

(2) การพัฒนาปรับปรุงที่อยู่อาศัยโดยการซ่อมบำรุงเรือนแพ

โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี เป็นโครงการที่เกี่ยวข้องได้ร่วมหารือวางแผนขับเคลื่อนการให้ความช่วยเหลือชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง โดยการปรับสภาพที่อยู่อาศัยให้คงเอกลักษณ์ และส่งเสริมวิถีชุมชน ส่งผลกระทบดีด้านการจะดำรงอยู่ได้ของเรือนแพต่อไปในอนาคต คือการที่เรือนแพยังคงสภาพพร้อมใช้งาน จากการสัมภาษณ์ได้แสดงให้เห็นถึงความยากลำบากในการซ่อมบำรุงเรือนแพในแต่ละครั้งว่า

“คนอยู่แพถ้าไม่รวยจริงอยู่ไม่ได้ ซ่อมแต่ละครั้งไม่ต่ำกว่าห้าหมื่นบาท จึงต้องทยอยซ่อมทีละอย่าง”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10)

“ได้เงินจากบ้านมั่นคง ไม่นั้นแพของแม่ก็ว่าจะปล่อยให้พังไป ได้ซ่อมด้านหลังโดยต้องเพิ่มเงิน 20,000 บาท”

(สัมภาษณ์คนที่ 2)

ว่าด้วยเรื่องการซ่อมบำรุงแพในแต่ละครั้งต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากในการบำรุงรักษา ซึ่งโครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี เป็นหน่วยงานที่เข้ามาดำเนินการในจุดนี้ โดยปัจจุบันเรือนแพไม่เฉพาะในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานีเท่านั้น ที่ได้รับการช่วยเหลือมีการมอบเงินช่วยเหลือเรือนแพไปแล้วมากกว่า 392 ครัวเรือน โดยจะมีช่างท้องถิ่นเข้าไปประเมินความเสียหาย และความต้องการของชาวแพถึงความต้องการปรับปรุงในแต่ละจุดงบประมาณอยู่ที่ประมาณหลังละ 30,000 – 50,000 บาท โดยส่วนใหญ่จะซ่อมแซมฝาดัวเรือนหลังคา ลูกบวบไม้ไผ่ (วัสดุรองรับตัวแพ) ดังภาพที่ 5-14 ถึง 5-15 เป็นต้น

ที่มา : คณะทำงานการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยจังหวัดอุทัยธานี (2564)

ภาพที่ 55 แสดงเปรียบเทียบก่อน/หลัง ดำเนินการซ่อมแซมฝาเรือนแพ และหลังคา

ที่มา : คณะทำงานการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยจังหวัดอุทัยธานี (2564)

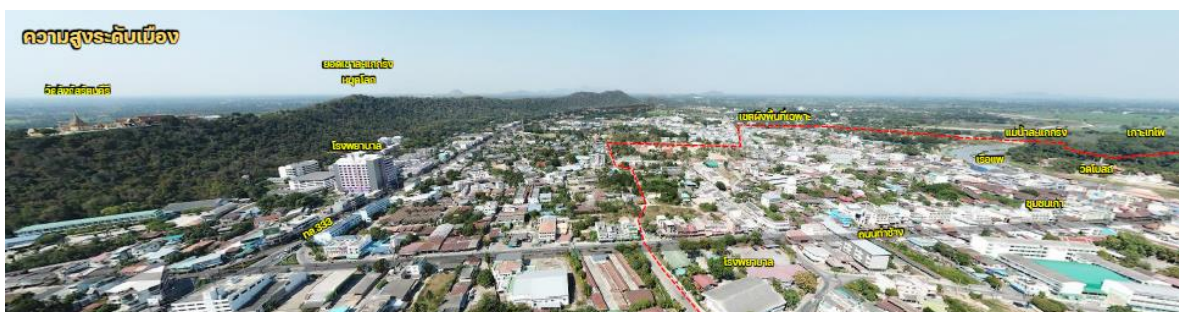
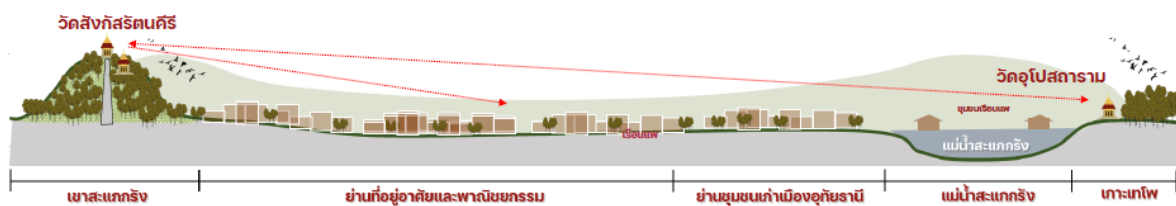
ภาพที่ 56 แสดงเปรียบเทียบก่อน/หลัง ดำเนินการซ่อมแซมลูกบวบ

(3) การสร้างจุดภูมิทัศน์ของชุมชนเรือนแพ (cityscape)

โครงการศึกษาออกแบบผังพื้นที่เฉพาะชุมชนเมืองอุทัยธานี ได้เล็งเห็นความสำคัญของถนน ในเมืองอุทัยธานี เช่น ถนนท่าช้าง ถนนพรพิบูลย์อุทิศ เป็นต้น ซึ่งแนวถนนดังกล่าวจะสามารถพัฒนาจินตภาพของเมืองได้ด้วยเรื่องทัศนสะอาด (Visual Pollution) เพื่อคงไว้ซึ่งวิมณฑล วัดสังกัสรัตนคีรี กับมณฑลแปดเหลี่ยม วัดอุโปสถาราม จึงศึกษาถึงการจะกำหนดข้อบัญญัติที่เกิดจากอาคารก่อสร้างใหม่ไม่ควรบดบังทัศนียภาพของโบราณสถาน (วัดอุโปสถาราม) เพื่อคงไว้ซึ่งความงามของบ้านเมือง และสภาพแวดล้อมโดยรอบเมืองเก่าอุทัยธานี ชุมชนชาวแพจึงเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดลักษณะของอาคาร จุดภูมิทัศน์ (Landmark) ของเมือง ที่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ที่ดีของชุมชนชาวแพที่มีฉากแยกขาดกับเมืองเก่าอุทัยธานี และนำไปสู่การออกแบบหรือการวางผังเมืองที่ดีต่อไปได้ ดังผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นประธานชุมชนเรือนแพได้กล่าวไว้ว่า

“เป็นตัวแทนชุมชนไปประชุม ทราบถึงการก่อสร้างอาคารสูงไม่เกิน 5 ชั้น ซึ่งถือว่าเป็นวิวที่ดี”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1)

ที่มา : กรมโยธาธิการและผังเมือง (2566a)

ภาพที่ 57 แสดงภูมิทัศน์วัฒนธรรม ภูมิสัญลักษณ์การรับรู้ของเมือง

(4) การสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน ขับเคลื่อนไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ฐานวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี โดยโครงการกำหนดคุณค่าของเมือง โดยชุมชนชาวแพเป็นหนึ่งในการนำมาวิเคราะห์ความสำคัญของเมือง ด้วยประเด็นเรื่องแพ : ชุมชนลอยน้ำในพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานี โดยเล็งเห็นว่าแม่น้ำสะแกกรังยังเป็นแม่น้ำที่มีลมหายใจแห่งสุดท้ายเนื่องจากพบการอยู่อาศัยและดำรงชีพพร้อมกับสายน้ำอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะการก่อสร้าง “เรือนแพ” อาศัยรวมกันจนเป็น “ชุมชนลอยน้ำ” แห่งสุดท้ายของประเทศไทย ทั้งนี้ได้มีการวิเคราะห์จำนวน ลักษณะ รูปแบบ จำนวนที่ดำรงอยู่ และวิถีชีวิตของชุมชน เป็นต้น เพื่อประมวลผลของข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์โดยกลไกคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่าที่ได้กำกับและขับเคลื่อนการศึกษาเพื่อประกาศขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานี และให้ความสำคัญต่อชุมชนลอยน้ำและเรือนแพในฐานะองค์ประกอบสำคัญอันเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานี

โดยการขับเคลื่อนกลไกดังกล่าวเพื่อพัฒนาเมืองเก่า ผ่านการศึกษาวิจัย การจัดทำฐานข้อมูล โครงการมุ่งพัฒนาการตระหนักรู้ของชุมชน และทัศนคติของชุมชนท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนการอนุรักษ์ของชุมชนตนเองอย่างยั่งยืน ทั้งการพบปะพูดคุย การประชาสัมพันธ์ผ่านการประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้เป้าหมายคือ ดำเนินการบริหารการใช้ประโยชน์ที่ดิน การจราจรและคมนาคม การจัดระเบียบการ และสภาพแวดล้อม ดังที่สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ไปประชุมเรื่องการท่องเที่ยว กำลังดึงจุดเด่นกันอยู่”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4)

ผลของการขับเคลื่อน นำเสนอความรู้และคุณค่าผ่าน “แผนที่ทางวัฒนธรรม” เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าบนฐานของการตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสมต่อไป

(5) การส่งเสริมการสืบทอดองค์ความรู้วิถีเรือนแพ

โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง มุ่งพัฒนา การตระหนักรู้ของชุมชน เพื่อขับเคลื่อนการอนุรักษ์ของชุมชนตนเองอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เป้าหมาย คือ ดำเนินการบริหารการใช้ประโยชน์ที่ดิน การจราจรและคมนาคม การจัดระเบียบอาคาร และสภาพแวดล้อม โดยการสืบทอดองค์ความรู้ด้านการอยู่แพ และมุ่งเน้นการพัฒนาด้านสังคม การสืบสานวัฒนธรรม ผ่านการอบรมให้เกิดวิทยากร และภาคีเครือข่ายของชุมชนชาวแพ สร้างการถ่ายทอด องค์ความรู้ในเรื่องการทำเรือนแพโดยใช้ช่างชุมชนที่ชำนาญการทำเรือนแพในเป็นผู้สอนทำงานจริงในเรือน แพ เพื่อให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พัฒนาให้คนทำงานรุ่นใหม่ เกิดแนวความคิดที่จะดำรงวิถีชาวแพ และเกิดความเชื่อมโยงคนทุกช่วงวัยในการทำกิจกรรมร่วมกัน

ซึ่งผลการดำเนินงานที่ผ่านมา เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าร่วม โครงการ เกิดกลไกความร่วมมือในอนุรักษ์วัฒนธรรมและมรดกชุมชน ผ่านการสะท้อนความต้องการ ในการที่จะดำรงรักษาให้สิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองเล็งเห็นถึงความสำคัญ ดังที่สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ไปประชุมกับเขา ทุกคนช่วยกันดึงจุดเด่นด้านการท่องเที่ยว ผมเสนอเรือนแพไป”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7)

ที่มา : คณะทำงานการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยจังหวัดอุทัยธานี (2564)

ภาพที่ 58 แสดงการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวแพ

ซึ่งสอดคล้องกับโครงการที่มุ่งสร้างการสืบทอดองค์ความรู้ที่จะรักษา และดำรงรักษาชุมชนของตนจากทั้งคนรุ่นใหม่เอง และการสืบทอดองค์ความรู้เพื่อให้ไม่เกิดการขาดช่วงของสิ่งต่าง ๆ ดังสัมภาษณ์ผู้ที่โครงการจ้างในการปรับปรุงแพ

“เขา (โครงการบ้านมั่นคงชนบทฯ) มาจ้างช่างท้องถิ่นในแต่ละชุมชนเพื่อสืบทอดให้ไม่สูญหาย”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8)

พร้อมทั้งยังมุ่งสร้างฐานเศรษฐกิจที่มีจุดเด่นอย่างการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาเชิงอนุรักษ์อย่างมีระบบมากยิ่งขึ้น จากทรัพยากร และทุนของชุมชน

ที่มา : คณะทำงานการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยจังหวัดอุทัยธานี (2564)

ภาพที่ 59 แสดงการปรับปรุง/ซ่อมแซมเรือนแพด้วยช่างในท้องถิ่น

5.3.3 ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม

นิยาม “สิ่งแวดล้อม” กำหนดไว้ในนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้วางแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะ 20 ปีข้างหน้า ให้รองรับกับประเด็นที่เป็นแนวโน้มและประเด็นเกิดใหม่ของโลก และภูมิภาค โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญเรื่อง การอนุรักษ์ ป่าไม้ และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม และมีการจัดการที่สมดุลเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร น้ำ และพลังงาน สำหรับเป็นต้นทุนของภาคการผลิตและบริการในการดำเนินธุรกิจและการดำรงชีพ โดยได้กำหนด 4 นโยบายหลัก คือ 1) จัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างมั่นคงเพื่อความสมดุล เป็นธรรมและยั่งยืน 2) สร้างการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อความมั่นคงและยั่งยืน 3) ยกกระดับมาตรการในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 4) สร้างความเป็นหุ้นส่วนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

“กายภาพและสิ่งแวดล้อม” หมายความว่า สภาวะแวดล้อมที่บริสุทธิ์สะอาดและเป็นระเบียบ ปราศจากมลภาวะในดิน น้ำ อากาศ และเสียง มีทรัพยากรที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ และการคมนาคมที่สะดวก โดยแบ่งประเด็นออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

(1) ความเชี่ยวชาญของลำน้ำ

การก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 2 ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักคือการป้องกันน้ำท่วม และเพื่อลดและบรรเทาผลกระทบจากการกัดเซาะตลิ่ง โดยลักษณะของแม่น้ำสะแกกรัง ช่วงโค้งลานสะแกกรัง (C) เป็นส่วนโค้งด้านนอก โครงการได้นำตะกอนไปทับถมส่วนโค้งด้านใน (ตะกอนทับถมวัดโบสถ์: D) โดยส่วนกัดเซาะ (A และ C) ดังกล่าวกรมโยธาธิการและผังเมือง ได้ก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วมระยะที่ 2 ที่ทำให้จำเป็นต้อง ย้ายชาวแพไปฝั่งตรงข้าม (B กับ D) เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบในการก่อสร้าง โดยรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการเคลื่อนย้ายระบบสาธารณูปโภคให้ทั้งหมด

โดยลักษณะของลำน้ำที่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากโครงสร้างของระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 1 – 4 เกิดปัญหาเนื่องมาจากโครงสร้างของโครงการทำให้ลำน้ำสะแกกรังแคบลง ตัวอย่าง เช่น แม่น้ำสะแกกรังบริเวณระบบป้องกันน้ำท่วมระยะที่ 2 ปี พ.ศ. 2549 แม่น้ำสะแกกรังกว้าง 91.27 เมตร และปี พ.ศ. 2558 แม่น้ำสะแกกรังมีความกว้างลดลงเหลือเพียง 67.36 เมตร (สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, 2561) โดยรูปแบบหน้าตัดลำน้ำที่เปลี่ยนไป ส่งผลต่อปริมาณการไหลของน้ำ

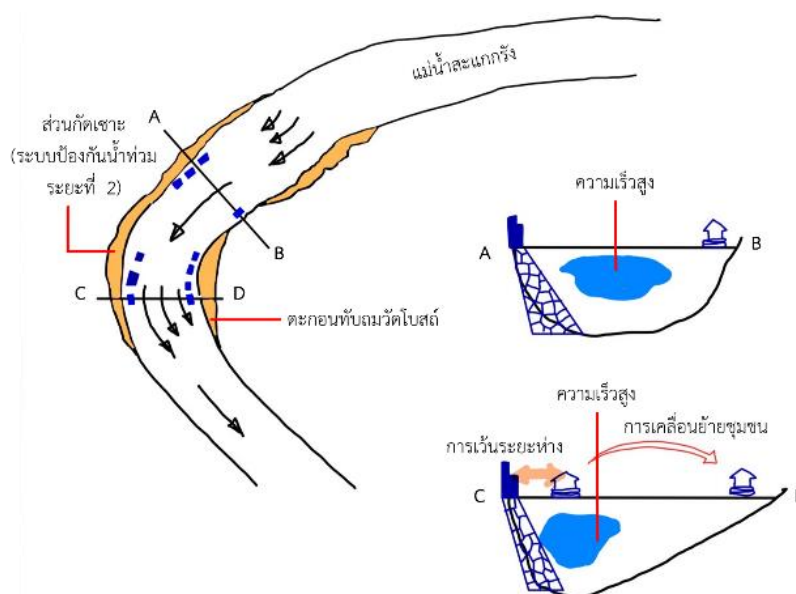
เมื่อโครงการแล้วเสร็จสิ้น เกิดปัญหาเนื่องมาจากโครงสร้างของโครงการทำให้ลำน้ำสะแกกรังแคบลง หากพิจารณาลักษณะของแม่น้ำสะแกกรังกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยา (ดังภาพ 4) โดยบริเวณที่เป็นทางเลี้ยวโค้งแม่น้ำ น้ำจะไหลเร็วตามทางโค้งด้านนอก เกิดการกัดเซาะของแม่น้ำเข้าไปยังริมตลิ่ง ส่วนตะกอนถูกทับถมในทางโค้งด้านในซึ่งเป็นบริเวณที่น้ำไหลช้า โดยแม่น้ำจะไหลแรงจากหน้าตัด (A-B) และไหลแรงขึ้นไปยังหน้าตัด (C-D) ซึ่งสอดคล้องกับที่ชาวแพสะท้อนผลกระทบคือช่วงที่เหมาะสมคือบริเวณหน้าวัดอุโปสถาราม (วัดโบสถ์) ผลกระทบที่ตามมาคือความเชี่ยวชาญของลำน้ำ ผนวกกับการก่อสร้างตลิ่ง ที่ทำให้ห้องแพติดโครงสร้างหินทิ้ง ส่งผลให้ต้องขยับแพมาอยู่ในบริเวณที่มีน้ำเชี่ยว ซึ่งชาวแพไม่สามารถตั้งถิ่นฐานในบริเวณดังกล่าวได้ (C) จึงต้องเคลื่อนย้ายไปในพื้นที่อื่น จากการสัมภาษณ์ผู้ผูกพันบริเวณโค้งน้ำสะแกกรังทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาของพื้นที่โดยเฉพาะกลุ่มต้นน้ำความว่า

“หน้าน้ำ ไหลแรงกว่าแต่ก่อน หลังมีเขื่อนเรียงหิน”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5)

“น้ำพุ่งไปกระทบแนวเขื่อน แล้วพุ่งเข้ามาที่แพ ฟังเดิมจึงอยู่ไม่ได้”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6)

ภาพที่ 60 แสดงผลกระทบด้านความเสียหายเพิ่มเติมของแม่น้ำสะแกกรัง

(2) บริการทางระบบนิเวศ (Ecosystem services)

ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558 กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินฝั่งตำบลสะแกกรัง (ตลิ่งฝั่งซ้าย) ให้เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม (พื้นที่สีเขียว) วัตถุประสงค์เพื่อเกษตรกรรมหรือเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม การอนุรักษ์ และสภาพแวดล้อมโดยรอบชุมชนรวมถึงส่งเสริมการพัฒนาเมืองให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจบนพื้นฐานความเป็นเมืองกะทัดรัด ซึ่งถือได้ว่ายังคงรักษาพื้นที่ชีวภาพของพืชพันธุ์หรือต้นไม้ในเขตชุมชนเมืองอุทัยธานี โดยเฉพาะดำรงรักษาไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ เช่น ต้นยางนา ต้นตาล ต้นไผ่ เป็นต้น จึงเกิดผลดีที่เป็นประโยชน์กับประชาชนชาวแพที่ได้รับจากระบบนิเวศ โดยเป็นแหล่งต้นทุนของการดำรงชีวิตของชาวแพ เช่น แหล่งวัตถุดิบทางด้านเกษตรกรรมเพาะเลี้ยงปลากระชัง แหล่งวัสดุในการปรับปรุงแพ โดยเฉพาะไม้ไผ่สีสุกขนาดใหญ่ หรือแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ เป็นต้น ซึ่งทำให้เรือนแพแม่น้ำสะแกกรังยังคงอยู่ได้ และการมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ดังผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นช่างรับจ้างซ่อมบำรุงเรือนแพได้กล่าวไว้ว่า

“ลูกบวบ (ไม้ไผ่สำหรับทำพื้นแพ) ทุกวันนี้ มาจากเขต อบต.เกาะเทโพ ถ้ามาไกลกว่านี้
ลูกบวบจะแพงกว่านี้”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5)

“เคยมีทุ่งบัวแดงบริเวณโค้งน้ำด้านทิศเหนือ ถ้ายังอยู่ป่าว่าดีงคุณักท่องเที่ยวได้
แต่สร้างเขื่อนเรียงหินก็หายไปหมดแล้ว”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4) เป็นต้น

ที่มา : กรมโยธาธิการและผังเมือง (2566a)

ภาพที่ 61 แสดงความหลากหลายทางชีวภาพชุมชนเมืองอุทัยธานี

(3) ด้านน้ำเสีย

การประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติรักษาความสะอาด และเทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี เรื่อง การกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย พ.ศ.2540 เป้าหมายหลักของกฎหมายทั้งสองฉบับที่บังคับใช้กับพื้นที่เพื่อสงวนรักษาแม่น้ำสะแกกรัง โดยการสั่งห้าม ห้ามถ่าย เท ทิ้ง สิ่งปฏิกูลหรือขยะมูลฝอย น้ำโสโครก ลงสู่แม่น้ำสะแกกรังซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะใช้ร่วมกันทั้งเมืองอุทัยธานี ซึ่งขัดกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนชาวแพ เช่น การรับจ้างซักล้างเสื้อผ้าโดยใช้น้ำจากแม่น้ำสะแกกรังเพื่อลดต้นทุนในการให้บริการ การเทศษผักเพื่อใช้เลี้ยงปลากระชัง เป็นต้น จึงสรุปได้ว่าพระราชบัญญัติรักษาความสะอาด และเทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี ไม่ส่งผลกระทบทางตรงกับวิถีชีวิตของชุมชนชาวแพ แต่ส่งกระทบทางอ้อมเพียงข้อกังวลและยังผลกับการอนุรักษ์ซึ่งจะกล่าวในลำดับถัดไป

ภาพที่ 62 แสดงการใช้เศษผักเพื่อเลี้ยงปลากระชัง

เมื่อพิจารณาข้อมูลผลการตรวจวัดคุณภาพน้ำผิวดิน ของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 4 นครสวรรค์ ถึงดัชนีคุณภาพน้ำผิวดิน (WQI) 54.34 ซึ่งถือว่าเสื่อมโทรม (2564) เปรียบเทียบระบบของเสียระหว่างเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานีลงสู่แม่น้ำสะแกกรัง ซึ่งเขตเมืองปล่อยของเสียทั้งหมดลงสู่แม่น้ำโดยตรง จากประชากร 15,525 คน ปล่อยน้ำเสีย 5,061.48 ลบ.ม./วัน (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2556) และประชากรชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง ที่อยู่อาศัยจริง 138 คน ปล่อยน้ำเสีย 44.99 ลบ.ม./วัน โดยชุมชนชาวแพมีการปล่อยของเสียสองประเภท คือ น้ำเสียจากส้วม และน้ำเสียจากการซักล้าง ทั้งน้ำเสียจากส้วมบางส่วนมีการบำบัดบ้างบางส่วน ส่วนน้ำเสียจากการซักล้างกำลังอยู่ระหว่างเรือนแพนำร่องติดตั้งบ่อดักไขมัน ดังนั้นข้อกังวลด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรังตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาด จะทำให้แหล่งน้ำเสื่อมโทรมตามข้อเท็จจริง ตัวแปรสำคัญคือพื้นที่เมืองที่ไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของเทศบาลเมืองเมืองอุทัยธานี ในการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียของเทศบาลเมือง ก่อนปล่อยสู่แหล่งน้ำสำคัญของชุมชน ดังที่สัมภาษณ์ชาวแพอธิบายข้อกังวลความว่า

“น้ำเสียจากเทศบาลไม่มีการบำบัด ปล่อยลงแม่น้ำสะแกกรัง”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5)

“น้ำเสียไม่บำบัด ลงคลองแพเลย น้ำทำต้องทนใช้”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6)

ภาพที่ 63 แสดงการปล่อยน้ำเสียของชุมชนเมือง เทศบาลเมืองอุทัยธานี ลงสู่แม่น้ำสะแกกรัง

ข้อกังวลดังกล่าวข้างต้นเกี่ยวข้องกับการปล่อยน้ำเสียของชุมชนชาวแพที่ทำให้น้ำในแม่น้ำสะแกกรังเสื่อมโทรม ยังผลให้เกิดการไม่อนุญาตให้ก่อสร้างเรือนแพเพิ่มเติม ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของเทศบาลเมืองอุทัยธานี ในการอนุญาตให้ผูกแพในเขตเทศบาล ซึ่งประเด็นดังกล่าวเชื่อมโยงผลการศึกษาผลกระทบจากมาตรการของรัฐด้านการอนุรักษ์

5.3.4 ด้านสังคมและเศรษฐกิจ

“สังคม” กลุ่มคนสองคนขึ้นไปมีมิติแห่งความสัมพันธ์, พฤติกรรม, วัฒนธรรมที่หล่อหลอมสังคมเป็นเนื้อเดียวกันอย่างชัดเจนทั้งด้านบวกและด้านลบ ที่ใดมีมนุษย์อยู่ ที่นั่นจะมีศาสตร์ทุกศาสตร์เข้าไปเกี่ยวข้องเสมอ และที่ขาดไม่ได้คือศาสตร์ว่าด้วยการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม

“เศรษฐกิจ” การประกอบอาชีพที่มีองค์รวมของกระบวนการผลิตสินค้า การแลกเปลี่ยนสินค้า การบริโภค การกระจายการผลิต การกระจายรายได้ การตลาด ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค

ผลการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาต่อชุมชนเรือนแพ ในแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี ด้านสังคมและเศรษฐกิจทั้งหมด 8 ด้าน รายละเอียดดังนี้

(1) การหายไปของพื้นที่เพาะปลูกพืชอายุสั้นของริมแม่น้ำสะแกกรัง

เขื่อนป้องกันตลิ่ง ลานสะแกกรัง และแนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 1 - 4 วัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นระบบป้องกันน้ำท่วมเขตเมืองอุทัยธานีโดยเฉพาะฝั่งขวาของแม่น้ำสะแกกรังซึ่งเป็นเขตเมือง โดยการก่อสร้างมักเป็นเขื่อนป้องกันตลิ่งแบบเรียงหิน ผลที่ตามมาคือการหายไปของพื้นที่ริมน้ำ เนื่องจากการก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วมจะต้องมีการตอกเสาเข็มและเว้นระยะเพื่อสร้างโครงสร้างประกอบ ทำให้ล่องลำนน้ำเดิมเพื่อความคงทนถาวรตามรูปแบบ เมื่อพื้นที่

เปลี่ยนแปลงยังผลให้ชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง ซึ่งในช่วงหน้าแล้งที่ไม่สามารถทำอาชีพหลักอย่างเช่นการประมงได้ จะหันมาเพาะปลูกพืชอายุสั้นบริเวณพื้นที่ริมน้ำ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวจะมีความอุดมสมบูรณ์จากตะกอนน้ำพัดพา โดยแต่เดิมชาวแพจะนิยมทำเกษตรสวนครัว เช่น คื่นช่าย กวางตุ้ง ผักกาด ผักบุ้งจีน เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นอาชีพเสริมในช่วงขาดรายได้ซึ่งยังพบเห็นได้บริเวณตลิ่งฝั่งซ้ายของแม่น้ำสะแกกรังซึ่งยังไม่มีมีการก่อสร้างโครงการ ดั่งสัมภาษณ์ผู้ที่เคยเพาะปลูกพืชดังกล่าวความว่า

“เมื่อก่อนช่วงน้ำลดก็ปลูกคะน้า กับผักบุ้งขายตลาด พอมีเขื่อนก็ต้องเลิกไป”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2) เป็นต้น

ที่มา : อุทัยบ้านฉาง (2563)

ภาพที่ 64 แสดงการเพาะปลูกพืชอายุสั้นริมฝั่งซ้ายของแม่น้ำสะแกกรัง (2) การส่งการอนุรักษ์พันธุ์ปลาพื้นถิ่น

การพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ โครงการได้ส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุ์พื้นถิ่น และปลาเศรษฐกิจของพื้นที่ เช่น ปลาแรด (สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของแม่น้ำสะแกกรัง) ปลาเนื้ออ่อน ปลาแดง ปลากรด ปลาสวาย เป็นต้น ดั่งสัมภาษณ์กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชัง ความว่า

“โครงการบ้านมั่นคงจัดโครงการทำอาหารปลาเม็ด เพื่อส่งเสริมอาชีพชาวประมง”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5)

โดยผลที่โครงการมุ่งหวังอย่างยิ่งคือการแปรรูปสิ่งที่มีอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำสะแกกรัง ได้รับการพัฒนาต่อยอดผลผลิตทางการเกษตร การอนุรักษ์พันธุ์ปลาพื้นถิ่น และความยั่งยืนทางอาหารของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลากระชังอย่างยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้

(3) ความยากลำบากในการปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่สาธารณะ

วิถีชีวิตของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง มีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่เมืองมาตั้งแต่สร้างเมืองอุทัยใหม่ เช่น การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า การเข้าใช้ระบบสาธารณูปการ (Public Facilities) กับพื้นที่เมืองอุทัยธานี เป็นต้น โดยโครงการก่อสร้างลานสะแกกรัง และระบบป้องกันน้ำท่วม เป็นโครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำ ผลที่ตามมาคือ ความไม่สอดคล้องของบันไดขึ้นลงกับสถานที่สำคัญของเมือง เช่น ตลาดเทศบาลเมืองอุทัยธานี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นต้น ดังนั้นโครงการพัฒนาจึงเพิ่มความยากลำบากในการปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะช่วงหน้าแล้ง ชาวแพจึงปรับตัวโดยการขึ้นและลงตามแนวรอยต่อของโครงการ เพื่อหาสถานที่ผูกเรือที่เหมาะสมระหว่างขายสินค้าที่ตลาด เช่น รอยต่อระหว่างลานสะแกกรัง กับระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 2 เป็นต้น โดยสะท้อนผ่านการเข้าถึงเปรียบเทียบก่อนพัฒนาโครงการ ความว่า

“ชอบห้องแถวแบบเดิมมากกว่า (รื้อห้องแถวริมน้ำ เพื่อสร้างลานสะแกกรัง)
ลานแบบนี้ขึ้นไปขายของยาก”

(สัมภาษณ์คนที่ 2)

ภาพที่ 65 แสดงผลกระทบด้านการเข้าถึงชุมชนจากโครงการก่อสร้างระยะแรก

ที่มา : สารคดี (2547)

ภาพที่ 66 แสดงความหนาแน่นของเรือนแพ และชายมือของภาพคือห้องแถวริมแม่น้ำสะแกกรัง
(4) การส่งเสริมกิจกรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น

โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า มีกรอบแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า มุ่งเน้นความเป็นเมืองเก่าที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าของยุคสมัย สังคม โบราณสถาน แม่น้ำรูปแบบสถาปัตยกรรมอาคารและสิ่งปลูกสร้างทางศิลปกรรมเชิงช่างที่บ่งบอกความเป็นกลุ่มเชื้อชาติ โดยมีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสำหรับเขตพื้นที่ (Zoning) ทั้งพื้นที่หลัก และพื้นที่ต่อเนื่อง ซึ่งสามารถนำไปเลือกปฏิบัติตามความเหมาะสม โดยมีแนวทาง 2 ด้าน ที่ส่งเสริมการด้านสังคมของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง 1) ส่งเสริมกิจกรรมและวิถีชีวิต กิจกรรมและวิถีชีวิตเป็นมรดกที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage) ได้แก่ ประเพณี อาหาร การแต่งกาย ภาษาเทศกาล คติความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น จะต้องมีการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างเป็นระบบ โดยชุมชนชาวแพซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศักยภาพดังกล่าว จะต้องอาศัยองค์ความรู้จากประชาชนและนักวิชาการในท้องถิ่น มีการค้นคว้าเผยแพร่และสืบทอดอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่ ฟื้นฟูงานเทศกาลต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) ด้านอาคารและสภาพแวดล้อมฟื้นฟูกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และการท่องเที่ยว ดังที่สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมประชุมโครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า ถึงความคาดหวังในการพัฒนาและความเป็นไปได้ของการส่งเสริมการท่องเที่ยว ความว่า

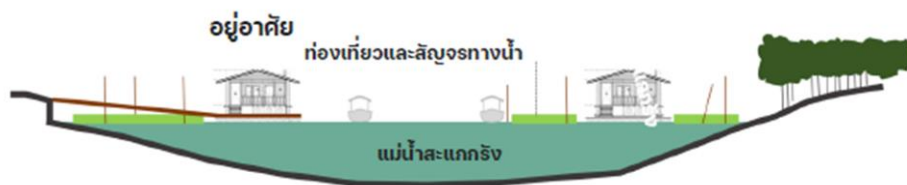
“จะมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวพายเรือ ป่าก็ยังมีภาพไม่ค่อยออก เลยยังไม่กล้าลงทุน”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4)

(5) การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำ

โครงการศึกษาออกแบบผังพื้นที่เฉพาะชุมชนเมืองอุทัยธานี เล็งเห็นถึงศักยภาพทางน้ำที่มีความสำคัญของจังหวัดอุทัยธานี “สายน้ำกับวิถีชีวิตเรือนแพที่ยังหลงเหลืออยู่” ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ในทุกช่วงฤดูกาล จุดเด่นคือ วัดอุปถัมภ์าราม ชุมชนชาวแพ วัดจันทาราม (วัดท่าซุง) และวัดสังกัสรัตนคีรี โดยมีจุดร่วมคือแม่น้ำสะแกกรัง เมื่อศึกษาศักยภาพ ปัญหา ข้อจำกัดของพื้นที่ศึกษาแล้วเสร็จ จะสามารถบ่งชี้ความสำคัญของย่าน โดยเป้าหมายการพัฒนาที่เกี่ยวกับชุมชนชาวแพ ที่กรมโยธาธิการและผังเมืองสามารถดำเนินการได้ คือ พัฒนาแนวแกนถนนท่าซุงเพื่อเชื่อมโยงการค้า เปิดมุมมองพื้นที่ริมน้ำเพื่อให้เกิดภูมิทัศน์ที่สวยงาม เพื่อเชื่อมโยงเรือท่องเที่ยวแม่น้ำสะแกกรัง ที่มาจากวัดจันทาราม (วัดท่าซุง) รวมทั้งเชื่อมโยงวัดสังกัสรัตนคีรี เกิดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่มีศักยภาพที่สำคัญของอำเภอเมืองอุทัยธานี

ซึ่งโครงการศึกษาออกแบบผังพื้นที่เฉพาะชุมชนเมืองอุทัยธานี ถือเป็นแนวทางในการวางฐานการอนุรักษ์พื้นที่ที่นำมาสู่การสร้างความสามารถในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะสามารถสร้างเศรษฐกิจ และการคงอยู่ของชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง ในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานีต่อไป

ที่มา : โครงการศึกษาออกแบบผังพื้นที่เฉพาะชุมชนเมืองอุทัยธานี

ภาพที่ 67 แสดงรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวและสัญจรทางน้ำ

(6) สร้างแพขายสินค้าเพื่อส่งเสริมทางเศรษฐกิจชุมชนชาวแพ

โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี เป็นโครงการที่เกี่ยวข้องได้ร่วมหารือวางแผนขับเคลื่อนการให้ความช่วยเหลือชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง จากงบประมาณของโครงการบ้านมั่นคงเป้าหมายคือการพัฒนาคือการส่งเสริมทางเศรษฐกิจ ได้ดำเนินการจัดสร้างแพขายสินค้าชุมชนโดยช่างท้องถิ่น และตั้งอยู่บริเวณโซนกลางน้ำ ย่านตลาดสะแกกรังตรงข้ามวัดโบสถ์ ซึ่งเป็นย่านชุมชนและเชื่อมต่อกับย่านการค้าของเมือง เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของพื้นที่ให้ชาวแพนำสินค้ามาขายนักท่องเที่ยว ปัจจุบันแพชุมชนดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จ (พ.ศ. 2566) อยู่ระหว่างการต่อยอดในการประชาสัมพันธ์ให้เกิดการค้าขายสินค้า อันจะ

ก่อให้เกิดผลในทางที่ดีเกิดพื้นที่เศรษฐกิจของชุมชนแห่งใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์
ชาวแพที่ขายของอยู่ที่ลานสะแกกรังถึงความคาดหวังของโครงการได้กล่าวว่า

“ทำแพให้โครงการ ที่ทุกวันนี้จอดอยู่หน้าวัดโบสถ์ โครงการน่าจะเกิดได้จริง”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5)

“ถ้ามีนักท่องเที่ยวมาที่แพที่สร้างใหม่ ป้าจะย้ายไปขายปลาปล่อยที่ในแพนั้นแทน”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10)

ภาพที่ 68 แสดงแพศูนย์ข้อมูลชุมชนชาวแพของโครงการบ้านมั่นคงชนบท

(7) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีชีวิตการเลี้ยงปลากระชัง

พื้นที่บริเวณหน้าวัดอุโปสถาราม ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งโครงการต่าง ๆ มุ่งพัฒนาโดยผลักดันจุดเด่นด้านพื้นที่ เช่น โครงการศึกษาออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะชุมชนเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำ หรือ โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี การกำหนดพื้นที่ภูมิลักษณะบริเวณวัดอุโปสถาราม และโครงการศึกษาและพัฒนาเมืองอุทัยธานี ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัยาศัย และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา - วัฒนธรรม กำหนดการพัฒนาโดยรอบสะพานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 225 ปี (สะพานวัดโบสถ์) เป็นต้น

โดยการกำหนดการพัฒนาดังกล่าวสำนักงานประมง จังหวัดอุทัยธานี จึงดำเนินการตามนโยบายการพัฒนาที่กล่าวมาข้างต้น ต้องการจะพัฒนาพื้นที่ริมหน้าวัดเป็นเขตอภัยทาน (Animal Sanctuary) มีการขอความร่วมมือกับชาวแพที่เลี้ยงปลากระชังหน้าวัดทั้งหมดเคลื่อนย้ายกระชังปลาออกจากบริเวณที่กำหนดเพื่อไม่ให้เป็นที่บดบังสถานที่ท่องเที่ยว ชาวบ้านจึงดำเนินการ

ตามความร่วมมือ ผลที่ตามมาคือ ชาวแพต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมในการเดินทางไปดูแลในพื้นที่ที่ห่างออกไป และความเสียหายจากศัตรูของปลา อย่างนกกินปลาได้ ซึ่งแสดงถึงความไม่สอดคล้องของนโยบายการพัฒนา กับวิถีชีวิตการเลี้ยงปลากระชัง ผลท้ายที่สุดชาวแพต้องเคลื่อนย้ายกระชังกลับมาตามเดิม ดังที่สัมภาษณ์ผู้อาศัยอยู่บริเวณดังกล่าว ความว่า

“ประมงให้ถอยกระชังปลาหน่อย เพราะเห็นว่าทัศนียภาพที่ไม่ดี”

(สัมภาษณ์คนที่ 2)

(8) ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

โครงการศึกษาและพัฒนาเมืองอุทัยธานี ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัยาศัย และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา – วัฒนธรรม เพื่อพัฒนาเมืองเก่าอุทัยธานี โดยหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนา คือ การกำหนดพื้นที่โดยรอบสะพานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 225 ปี (สะพานวัดโบสถ์) โดยการเสริมศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว ปรับปรุงสะพานให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยว ทั้งบนบก และไม่กีดขวางเรือท่องเที่ยวทางน้ำ เป็นต้น เพื่อรองรับงานเทศกาลต่าง ๆ ที่มีจัดขึ้น บริเวณสะพาน เช่น งานลอยกระทง งานวิจิตรธานี ถิ่นนี้อุทัย 190 ปี บ้านสะแกกรัง เป็นต้น

ที่มา : โครงการศึกษาออกแบบผังพื้นที่เฉพาะชุมชนเมืองอุทัยธานี

ภาพที่ 69 แสดงงานวิจิตรธานี ถิ่นนี้อุทัย 190 ปี บ้านสะแกกรัง

ผลที่ตามมาถ้าหากมีการปรับปรุงสะพานคือ จะสามารถส่งเสริมศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวบริเวณสะพานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 225 ปี และชุมชนชาวแพ โดยจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น เข้ามายังพื้นที่ และบริเวณโดยรอบเพื่อเป้าหมายในการส่งเสริมเอกลักษณ์การท่องเที่ยว เช่น การให้พายเรือน้ำเที่ยว การเปิดตลาดสำหรับขายของ เป็นต้น

5.4 ความเชื่อมโยงมาตรการของรัฐต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเรือนแพ ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

มาตรการของรัฐ ทั้งกฎหมาย นโยบาย และแผนงานโครงการของรัฐ ที่บังคับใช้ทั้งภาพกว้างระดับประเทศ และการบังคับใช้กับพื้นที่ศึกษาโดยตรง รวมทั้งนโยบายการส่งเสริม การพัฒนาพื้นที่ศึกษาของจังหวัดอุทัยธานี มาตรการดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง ทั้งผลกระทบในด้านบวก และผลกระทบในด้านลบ โดยสามารถจำแนกผลกระทบที่ทำให้ชุมชนชาวแพได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่เป็นอยู่เดิม ประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณภาพชีวิต ด้านการอนุรักษ์ ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม และด้านสังคมและเศรษฐกิจ รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 12 ความเชื่อมโยงมาตรการของรัฐต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเรือนแพ

กฎหมาย/นโยบาย/ โครงการพัฒนา	ลักษณะของ ผลกระทบ		ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนชาวแพ
	ทางบวก	ทางลบ	
ด้านคุณภาพชีวิต			
พระราชบัญญัติการ เดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456		✓	การเว้นระยะ และการผูกแพ : ข้อกังวลของชาวแพในการ ผูกแพในช่วงฤดูกาลที่แตกต่างกัน อันเป็นการปรับตัวต่อ สภาพแวดล้อมของวิถีชุมชนชาวแพ และการปรับเปลี่ยนวิถี การผูกแพให้เข้ากับลักษณะของพื้นที่ เช่น ผูกกับฝาท่อ ทางเดิน ผูกไว้กับราวกันตก หรือทำหมุดยึดติดไว้ยังแนว ก่อสร้าง
ลานสะแกกรัง และเขื่อน ป้องกันตลิ่ง		✓	การตั้งถิ่นฐาน : การเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐาน อันเกิดจาก การก่อสร้างโครงสร้างของระบบป้องกันน้ำท่วมระยะแรก ทำให้ชุมชนชาวแพเปลี่ยนการตั้งถิ่นฐานจากฝั่งขวา ไปยัง ฝั่งซ้ายของแม่น้ำสะแกกรัง
		✓	การไม่ต้องเช่าหน้าท่า : แนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 1 - 4 หน้าท่าจึงกลายเป็นพื้นที่สาธารณะที่ชาวแพ สามารถเข้าออกได้ตลอดเวลา ไม่ต้องเข้าออกพื้นที่เอกชน ของบุคคลอื่น
		✓	ความยากลำบากในการเข้าถึงเรือนแพ : ความยากลำบาก ในการเข้าถึงพื้นที่จากระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 3 เนื่องจากมีราวกันตกตัดขาดพื้นที่สาธารณะกับชุมชนชาวแพ
		✓	การปรับปรุงประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพเพื่อการ ป้องกันอาชญากรรม : การลดจุดเสี่ยง และลดปัญหา อาชญากรรมในพื้นที่ของชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรัง อัน เนื่องมาจากระบบไฟฟ้าส่องสว่างของระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 3
เทศบัญญัติเทศบาลเมือง อุทัยธานี		✓	การขยายแนวเขตประปาตามอำนาจหน้าที่ของเทศบัญญัติ เทศบาลเมืองอุทัยธานี เรื่อง การบริหารกิจการประปา พ.ศ.2552 : ประสิทธิภาพในการบริการยังไม่ครอบคลุม ชาวแพไม่สามารถเข้ามาใช้น้ำประปาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เข้าถึงน้ำประปาได้ยาก)

ตารางที่ 13 ความเชื่อมโยงมาตรการของรัฐต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเรือนแพ (ต่อ)

กฎหมาย/นโยบาย/ โครงการพัฒนา	ลักษณะของ ผลกระทบ		ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนชาวแพ
	ทางบวก	ทางลบ	
ด้านการอนุรักษ์			
เทศบัญญัติเทศบาลเมือง อุทัยธานี		✓	การไม่อนุญาตให้ก่อสร้างเรือนแพเพิ่มเติม : จากแนวคิด การจะก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสียจากเรือนแพ เป็นส่วนหนึ่ง ของการอนุญาตก่อสร้างแพขึ้นใหม่ (ตามอำนาจหน้าที่ ของเทศบาลฯ) การขออนุญาตสร้างเรือนแพใหม่จึงเป็นไป อย่างยากลำบาก
โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำ สะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี	✓		การพัฒนาปรับปรุงที่อยู่อาศัยโดยการซ่อมบำรุงเรือนแพ : การเมืองเงินช่วยเหลือชุมชนชาวแพ เพื่อให้เรือนแพยังคง สภาพพร้อมใช้งาน
		✓	การส่งเสริมการสืบทอดองค์ความรู้วิถีเรือนแพ : การมีส่วนร่วม ร่วมของชุมชนในการเข้าร่วมโครงการ เกิดกลไกความ ร่วมมือในอนุรักษ์วัฒนธรรมแลมรดกชุมชน ผ่านการ สะท้อนความต้องการในการที่จะดำรงรักษาให้สิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองเล็งเห็นถึงความสำคัญ เช่น เทคนิคการสร้าง/ซ่อม เรือนแพ เป็นต้น
โครงการศึกษาออกแบบผัง พื้นที่เฉพาะชุมชนเมือง อุทัยธานี	✓		การสร้างจุดภูมิทัศน์ของชุมชนเรือนแพ : การกำหนด ลักษณะของอาคาร จุดภูมิทัศน์ (Landmark) ของเมือง ที่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ที่ดีของชุมชนชาวแพ ที่มีอาจแยกขาดกับเมืองเก่าอุทัยธานี
โครงการกำหนดขอบเขต พื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่า อุทัยธานี	✓		การสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน ขับเคลื่อนไปสู่ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ฐานวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน : การขับเคลื่อน นำเสนอความรู้และคุณค่าผ่าน “แผนที่ทางวัฒนธรรม” เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การ อนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าบนฐานของการตระหนักถึง คุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมได้อย่าง เหมาะสม

ตารางที่ 13 ความเชื่อมโยงมาตรการของรัฐต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเรือนแพ (ต่อ)

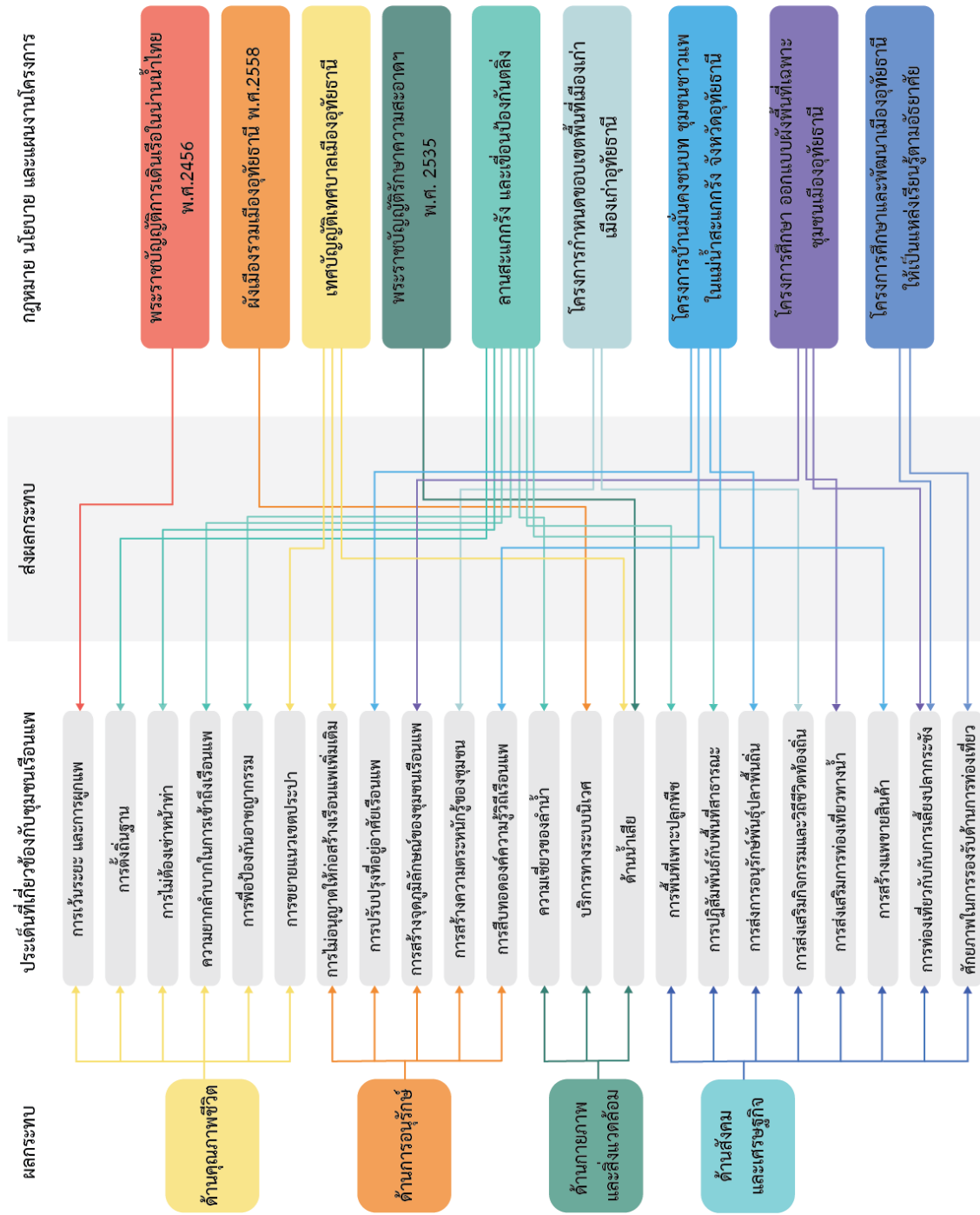
กฎหมาย/นโยบาย/ โครงการพัฒนา	ลักษณะของผลกระทบ		ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนชาวแพ
	ทางบวก	ทางลบ	
ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม			
ระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 2		✓	ความเชี่ยวชาญของลำน้ำ : โครงการทำให้ลำน้ำสะแกกรังแคบลง ผลกระทบที่ตามมาคือความเชี่ยวชาญของลำน้ำ ผนวกกับการก่อสร้างตลิ่ง ที่ทำให้ท้องแพติดโครงสร้างหินทิ้ง ส่งผลให้ต้องขยับแพมาอยู่ในบริเวณที่มีน้ำเชี่ยว ซึ่งชาวแพไม่สามารถจอดแพได้
ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558	✓		บริการทางระบบนิเวศ (Ecosystem services) : ประชาชนชาวแพที่ได้รับจากระบบนิเวศ โดยเป็นแหล่งต้นทุนของการดำรงชีวิตของชาวแพ เช่น แหล่งวัตถุดิบทางด้านเกษตรกรรม เพาะเลี้ยงปลากระชัง แหล่งวัสดุในการปรับปรุงแพโดยเฉพาะไม้ไผ่สีสุกขนาดใหญ่ เป็นต้น ซึ่งทำให้เรือนแพแม่น้ำสะแกกรังยังคงอยู่ได้
พระราชบัญญัติรักษาความสะอาด		✓	ด้านน้ำเสีย : บังคับใช้กับพื้นที่เพื่อสงวนรักษาแม่น้ำสะแกกรัง โดยการสั่งห้าม ห้ามถ่าย เท ทิ้ง สิ่งปฏิกูลหรือขยะมูลฝอย น้ำโสโครก ลงสู่แม่น้ำสะแกกรัง ซึ่งขัดกับลักษณะของความเป็นจริงที่ใช้แม่น้ำสะแกกรังเป็นต้นทุนทางอาชีพ เช่น การรับจ้างซักล้างเสื้อผ้าโดยใช้น้ำจากแม่น้ำสะแกกรังเพื่อลดต้นทุนในการให้บริการ การเทศษฝักเพื่อใช้เลี้ยงปลากระชัง เป็นต้น
เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี เรื่องการกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย พ.ศ. 2540		✓	ในทางกลับกันน้ำเสียส่วนใหญ่ซึ่งเกิดจากพื้นที่เมืองในเขตเทศบาล ทำให้น้ำในแม่น้ำสะแกกรังเสื่อมโทรม ยังผลให้เกิดการไม่อนุญาตให้ก่อสร้างเรือนแพเพิ่มเติม ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของเทศบาลเมืองอุทัยธานี ในการอนุญาตให้ผูกแพในเขตเทศบาล ซึ่งประเด็นดังกล่าวเชื่อมโยงผลการศึกษามลกระทบจากมาตรการของรัฐด้านการอนุรักษ์

ตารางที่ 13 ความเชื่อมโยงมาตรการของรัฐต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเรือนแพ (ต่อ)

กฎหมาย/นโยบาย/ โครงการพัฒนา	ลักษณะของ ผลกระทบ		ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนชาวแพ
	ทางบวก	ทางลบ	
ด้านสังคมและเศรษฐกิจ			
ลานสะแกกรัง และเขื่อน ป้องกันตลิ่ง		✓	การหายไปของพื้นที่เพาะปลูกพืชอายุสั้นของริมแม่น้ำสะแกกรัง : การก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วมจะต้องมีการดอกเสาเข็มและเว้นระยะเพื่อสร้างโครงสร้างประกอบ ทำให้ล่งล้ำลำน้ำ พื้นที่เกษตรช่วงหน้าแล้งจึงหายไป
		✓	ความยากลำบากในการปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่สาธารณะ : ความยากลำบากในการปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะช่วงหน้าแล้ง ชาวแพจึงปรับตัวโดยการขึ้นและลงตามแนวรอยต่อของโครงการ เพื่อหาสถานที่ผูกเรือที่เหมาะสมระหว่างขายสินค้าที่ตลาด
การพัฒนาโครงการบ้าน มั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพ ในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัด อุทัยธานี	✓		การส่งการอนุรักษ์พันธุ์ปลาพื้นถิ่น : การส่งเสริมการแปรรูปสิ่งที่มีอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำสะแกกรัง ได้รับการพัฒนาต่อยอดผลผลิตทางการเกษตร การอนุรักษ์พันธุ์ปลาพื้นถิ่นและความยั่งยืนทางอาหารของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลากระชังอย่างยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้
	✓		สร้างแพขายสินค้าเพื่อส่งเสริมทางเศรษฐกิจชุมชนชาวแพ : เป้าหมายคือการพัฒนาคือการพัฒนาส่งเสริมทางเศรษฐกิจ เกิดพื้นที่เศรษฐกิจของชุมชนแห่งใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว (แพขายสินค้า)
โครงการกำหนดขอบเขต พื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่า อุทัยธานี	✓		การส่งเสริมกิจกรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น : ส่งเสริมการด้านสังคมของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง 1) ส่งเสริมเสริมกิจกรรมและวิถีชีวิต 2) ด้านอาคารและสภาพแวดล้อม

ตารางที่ 13 ความเชื่อมโยงมาตรการของรัฐต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเรือนแพ (ต่อ)

กฎหมาย/นโยบาย/ โครงการพัฒนา	ลักษณะของ ผลกระทบ		ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนชาวแพ
	ทางบวก	ทางลบ	
ด้านสังคมและเศรษฐกิจ			
โครงการศึกษาออกแบบผัง พื้นที่เฉพาะชุมชนเมือง อุทัยธานี	✓		การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำ : แนวทางในการวางฐาน การอนุรักษ์พื้นที่ที่นำมาสู่การสร้างความสามารถในการ พัฒนาการท่องเที่ยวที่จะสามารถสร้างเศรษฐกิจ และการ คงอยู่ของชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง ในพื้นที่จังหวัด อุทัยธานี
โครงการศึกษาและพัฒนา เมืองอุทัยธานี ให้เป็น แหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยฯ		✓	การส่งเสริมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีชีวิตการเลี้ยงปลากระชัง : พื้นที่เป้าหมายการพัฒนาจากโครงการการท่องเที่ยว ต่าง ๆ จะพัฒนาพื้นที่ริมแม่น้ำหน้าวัดเป็นเขตอภัยทาน (Animal Sanctuary) ผลที่ตามมาคือ ชาวแพต้องมีค่าใช้จ่าย เพิ่มเติมในการเดินทางไปดูแลในพื้นที่ที่ห่างออกไป และ ความเสียหายจากศัตรูของปลา อย่างนกกินปลาได้
	✓		ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว : การพัฒนา โดยรอบสะพานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 225 ปี (สะพานวัด โบสถ์) ผลที่ตามมาเมื่อปรับปรุงสะพานคือ การส่งเสริม ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว สามารถใช้ สะพานเป็นสถานที่จัดงาน ชาวแพจะได้รับประโยชน์ เช่น การให้พายเรือหน้าเที่ยว การเปิดตลาดสำหรับขายของ เป็นต้น

แผนภูมิที่ 9 แสดงความเชื่อมโยงมาตรการของรัฐต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเรือนแพ

5.5 ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านต่าง ๆ กับเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงาน

ผลของทั้งสี่ด้านที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้เห็นถึงความสอดคล้องของการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อแสดงถึงความสอดคล้องดังกล่าวจึงใช้เกณฑ์ และมาตรฐานจากหน่วยงาน เพื่อใช้ในการแสดงถึงผลของการพัฒนาจากมาตรการ กฎหมาย โครงการพัฒนาต่าง ๆ ว่าสอดคล้องตามมาตรฐานด้านใดบ้าง

โดยผู้วิจัยใช้เพียงการเปรียบเทียบกับหน่วยงานของภาครัฐ ประเทศไทยเท่านั้น เพื่อให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่หน่วยงานมีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ต้องการที่จะดำเนินการ อีกทั้งในการกำกับดูแลเป็นหน้าที่หลักของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการตามงบประมาณ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ประกอบการเสนอแนะการดำเนินการในอนาคต

5.5.1 ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิต

ผลด้านคุณภาพชีวิต ใช้ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) ปี พ.ศ. 2564 จากหน่วยงานสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ประกอบด้วย 4 ด้านที่สอดคล้อง คือ 1) ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก ประกอบไปด้วย ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558 โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี และมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางลบ ประกอบไปด้วย พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456 เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี เชื้อนป้องกันตลิ่ง 2) ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางลบ คือ เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี 3) ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก คือ เชื้อนป้องกันตลิ่ง และ 4) ด้านการมีส่วนร่วม โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก ประกอบไปด้วย โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี โครงการศึกษา ออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะฯ

5.5.2 ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านการอนุรักษ์

ผลด้านการอนุรักษ์ ใช้คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า จากหน่วยงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ประกอบด้วย 2 ด้านที่สอดคล้อง คือ 1) มาตรฐานด้านคุณภาพของย่านชุมชนเก่า ประกอบไปด้วย 3 ด้านย่อย (1) ด้านคุณค่าความสำคัญและองค์ประกอบทางกายภาพ โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก ประกอบไปด้วย โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

โครงการศึกษา ออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะฯ และโครงการศึกษาและพัฒนาเมืองอุทัยธานี ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอักษาศัย (2) ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก ประกอบไปด้วย เชื้อนป้องกันตลิ่ง โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าเมืองเก่าอุทัยธานี โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี และโครงการศึกษา ออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะฯ มาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางลบ คือ เชื้อนป้องกันตลิ่ง (3) ด้านความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก คือ ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ. 2558 มาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางลบ คือ เชื้อนป้องกันตลิ่ง 2) มาตรฐานด้านการบริหารจัดการย่านชุมชนเก่า ประกอบไปด้วย 2 ด้านย่อย (1) ด้านความพร้อมของท้องถิ่น โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก ประกอบไปด้วย ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558 โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี และโครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี (2) ด้านการมีส่วนร่วม โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก ประกอบไปด้วย โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี และโครงการศึกษา ออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะฯ

5.5.3 ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม

ผลด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ใช้นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 จากหน่วยงาน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ประกอบด้วย 3 ด้านที่สอดคล้อง คือ 1) จัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างมั่นคงเพื่อความสมดุล เป็นธรรมและยั่งยืน โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก ประกอบไปด้วย พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456 ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558 และโครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี มาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางลบ ประกอบไปด้วย เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี และเชื้อนป้องกันตลิ่ง 2) สร้างการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อความมั่นคงและยั่งยืน โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก ประกอบไปด้วย ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558 และโครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี มาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก ประกอบไปด้วย เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี และเชื้อนป้องกันตลิ่ง 3) สร้างความเป็นหุ้นส่วนในการบริหารจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก คือ โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

5.5.4 ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านสังคมและเศรษฐกิจ

ผลด้านสังคมและเศรษฐกิจ ใช้เกณฑ์ความมั่นคงของมนุษย์ ปี 2554 จากหน่วยงานกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ประกอบด้วย 6 มิติที่สอดคล้อง คือ 1) มิติที่อยู่อาศัย โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก คือ พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456 และโครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี มาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางลบ คือ เชื้อนป้องกันตลิ่ง 2) มิติชุมชนและการสนับสนุนทางสังคม โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก คือ โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี และโครงการศึกษาออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะฯ 3) มิติการมีงานทำและรายได้ โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก คือ โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี 4) มิติศาสนาและวัฒนธรรม โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก คือ โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี และโครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี 5) มิติความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางลบ คือ เชื้อนป้องกันตลิ่ง 6) มิติสิ่งแวดล้อมทรัพยากร/พลังงาน โดยมาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางบวก คือ ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ. 2558 และโครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี มาตรการที่ก่อให้เกิดลักษณะของผลกระทบทางลบ คือ เชื้อนป้องกันตลิ่ง

ตารางที่ 13 แสดงผลการเปรียบเทียบการพัฒนาต่าง ๆ กับเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงาน

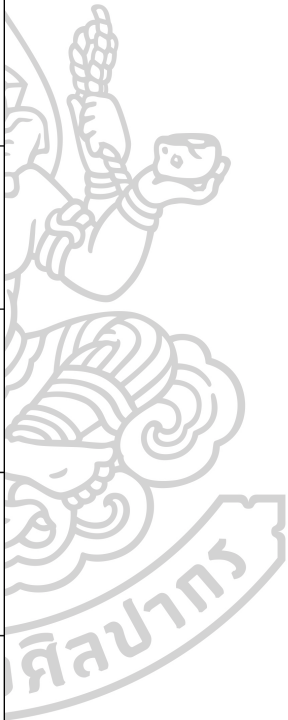
มกราคมของรัฐบาล	พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456	ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558	เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี	เงื่อนไขป้องกันคลัง	โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่ในเมืองเก่าเมืองเก่าอุทัยธานี	โครงการบ้านมั่นคงชุมชนชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรังจังหวัดอุทัยธานี	โครงการศึกษาออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะฯ	โครงการศึกษาและพัฒนาเมืองอุทัยธานีให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัยยาศัยฯ
ด้านคุณภาพชีวิต ดัชนีความก้าวหน้าของชน (HAI) ปี 2564 : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)								
ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม - ครรภ์เรือนที่มีที่อยู่อาศัยใช้สอยคงทนและเป็นของตนเอง - อัตราการร้องเรียนปัญหามลพิษ - ประชากรที่ประสบภัยพิบัติ	(เรือนแพไม่สามารถผูกแพขวางทางน้ำได้)	(คงไว้ซึ่งระบบนิเวศเมืองและลดปัญหามลพิษ)	(การร้องเรียนเรื่องปัญหาที่เสียหายจากเมืองในเขตเทศบาล)	(เกิดพื้นที่น้ำเอ่อ)		(การมอบเงินเพื่อซ่อมแซมเรือนแพเพื่อมีที่อยู่อาศัยใช้สอยคงทน)		
ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน - ครรภ์เรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยว - ผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังคนเดียว			(การไม่ให้ก่อสร้างแพเพิ่ม ทำให้ไม่มีประชากรเพิ่มเติม)					
ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร - หมู่บ้านที่ถนนสายหลักใช้การได้ตลอดปี				(ส่งเสริมการเข้าถึงชุมชน)				
ด้านการมีส่วนร่วม - ครรภ์เรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่น - ครรภ์เรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน						(ถ่ายทอดวิธีการอยู่แพและช่างท้องถิ่น / การสร้างแพขายสินค้า)	(การมีส่วนร่วมในการประชุม)	

ตารางที่ 14 แสดงผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านต่าง ๆ กับเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงาน (ต่อ)

มาตรการของรัฐ	พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456	ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558	เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี	เงื่อนไขเบื้องต้น	โครงการกำกับดูแลเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี	โครงการบ้านมั่นคงชุมชนคนชาวแม่ในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี	โครงการศึกษา ออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะฯ	โครงการศึกษาและพัฒนาเมืองอุทัยธานี ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัตลักษณ์
<p>ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม</p> <p>มาตรฐานด้านคุณภาพของชุมชนเก่า</p> <p>ด้านคุณค่าความสำคัญและองค์ประกอบทางกายภาพ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณค่าความสำคัญ (Significance) และบูรณภาพ (Integrity) ของย่านชุมชนเก่า - ลักษณะเด่นทางโครงสร้างชุมชน (Developed Structure) ของย่านชุมชนเก่า - องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรม - เทคนิคและวัสดุในการก่อสร้าง - องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางภูมิทัศน์ - องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) - องค์ประกอบและลักษณะเด่นด้านชุมชน 					<ul style="list-style-type: none"> • (การอ้างอิงการตั้งอยู่ของมรดกวัฒนธรรมเมืองอุทัยธานี) 	<ul style="list-style-type: none"> • (ปรับปรุงวิธีการก่อสร้างและรูปแบบที่เหมาะสม) 	<ul style="list-style-type: none"> • (เสนอแนะลักษณะ วิสัยทัศน์ และจุดเด่นด้านมุมมอง) 	<ul style="list-style-type: none"> • (เสนอแนะปรับปรุงระบบงานให้เป็นจุดเรียนรู้ศึกษา)
<p>ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางกิจกรรมทางวัฒนธรรม (Intangible aspects) - สถานะในการดำรงกิจกรรมทางวัฒนธรรม - ผู้สืบทอดกิจกรรมทางวัฒนธรรม - ความหมายและความทรงจำของย่านชุมชนเก่า - กิจกรรมที่สนับสนุนวิถีชีวิตประจำวัน - การใช้พื้นที่สาธารณะ (Public space) <p>ด้านความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประโยชน์ใช้สอย (Functions) ของย่านชุมชนเก่าต่อเมือง - ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมโดยรอบ 				<ul style="list-style-type: none"> • (ทำเรื่องต่อคณะกรรมการชี้ขาด) (การเปิดพื้นที่ศึกษาธารม (Public space)) 	<ul style="list-style-type: none"> • (ถ่ายทอดวิธีการออกแบบฯ และช่างพื้นถิ่น / การสร้างแบบจำลอง) 	<ul style="list-style-type: none"> • (พยายามเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่รอบตัวเมือง) 		

ตารางที่ 14 แสดงผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านต่าง ๆ กับเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงาน (ต่อ)

มาตรการของรัฐ	พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456	ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558	เทศบาลเมืองอุทัยธานี	เชื่อมโยงกันคลัง	โครงการท่าอากาศยานที่ท่าเมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี	โครงการบ้านมั่นคงชุมชนของประชาชนในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี	โครงการศึกษา ออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะฯ	โครงการศึกษาและพัฒนาดังข้อเท็จจริงให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอุทยานศึกษา
ด้านการอนุรักษ์ มาตรฐานด้านการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม 1. ฐานความยั่งยืนของท้องถิ่น - ประโยชน์ของ (Functions) ของชุมชนเก่าพัฒนาเมือง - ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมโดยรอบ 2. ฐานการมีส่วนร่วม - การจัดตั้งองค์กรชุมชน - การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม - การสร้างความตระหนักรู้ (Awareness raising activities) - การนำข้อเสนอของชุมชนไปใช้ในการวางแผนท้องถิ่น		<ul style="list-style-type: none"> ผังเมืองใช้บังคับตามเมืองเก่า 			<ul style="list-style-type: none"> กำหนดเป็นแหล่งอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ จัดทำแผนเสนอแผนการอนุรักษ์ 	<ul style="list-style-type: none"> กำหนดพื้นที่ควบคุมภาคชีวิต (คน) ส่งเสริมการมีองค์กรชุมชนรวมแพ และกิจกรรมต่างๆ 	<ul style="list-style-type: none"> การมีส่วนร่วมในการประชุม 	

ตารางที่ 14 แสดงผลการเปรียบเทียบการพัฒนาในด้านต่าง ๆ กับเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงาน (ต่อ)

มาตรการของรัฐ	พระราชบัญญัติการ เดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456	ผังเมืองรวมเมือง อุทัยธานี พ.ศ.2558	เทศบัญญัติเทศบาลเมือง อุทัยธานี	เงื่อนไขเบื้องต้นถึง	โครงการกำหนดขอบเขต พื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่า อุทัยธานี	โครงการบ้านมั่นคง ชุมชน ชุมชนชาวแม่ใน แม่น้ำสะแกกรัง จังหวัด อุทัยธานี	โครงการศึกษา ออกแบบ วางผังพื้นที่เฉพาะฯ	โครงการศึกษาและ พัฒนาเมืองอุทัยธานี ให้ เป็นแหล่งเรียนรู้ตาม อัตลักษณ์ฯ
ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม								
นโยบายและแผนการส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2560 - 2579 : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม								
จัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนด้วยความสมดุล เป็นธรรมและยั่งยืน - อนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล ยั่งยืนและเป็นธรรม - จัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความมั่นคงทางอาหาร น้ำ และพลังงาน	• (กฎหมายที่ความมั่นคงทางน้ำ)	• (ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี)	• (เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี)	• (เงื่อนไขเบื้องต้นถึงเมืองเก่าเมืองเก่าอุทัยธานี)	• (โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี)	• (โครงการบ้านมั่นคงชุมชน ชุมชนชาวแม่ในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี)		
สร้างภาคเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อความมั่นคงและยั่งยืน - สร้างระบบเศรษฐกิจที่เกื้อกูล และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม - ยกระดับการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามลักษณะพื้นที่		• (ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี)	• (เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี)	• (เงื่อนไขเบื้องต้นถึงเมืองเก่าเมืองเก่าอุทัยธานี)		• (โครงการบ้านมั่นคงชุมชน ชุมชนชาวแม่ในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี)		
สร้างความยั่งยืนสู่ระบบนิเวศเศรษฐกิจ - ฟื้นฟูภาคเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม - พัฒนาศักยภาพคนและสังคมที่เปี่ยมมิตรกับสิ่งแวดล้อม - เสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมให้กับทุกภาคส่วนอย่างบูรณาการ - เพิ่มขีดความสามารถพัฒนาความร่วมมือนี้อันสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศได้เร็ว		• (ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี)	• (เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี)	• (เงื่อนไขเบื้องต้นถึงเมืองเก่าเมืองเก่าอุทัยธานี)		• (โครงการบ้านมั่นคงชุมชน ชุมชนชาวแม่ในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี)		

ตารางที่ 14 แสดงผลการเปรียบเทียบการพัฒนาด้านต่าง ๆ กับเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงาน (ต่อ)

ไม่มีข้อมูลชี้แจง	พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456	ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558	เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี	เงื่อนไขบังคับที่ตั้ง	โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี	โครงการบ้านมั่นคงชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี	โครงการศึกษาออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะฯ	โครงการศึกษาและพัฒนาด้านเมืองอุทัยธานี ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัตลักษณ์
ด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ								
ความมั่นคงของมนุษย์ ปี 2554 : กระทรวงการพัฒนากำลังคนของมนุษย์								
ไม่มีข้อมูลชี้แจง (นิยาม : การที่อยู่อาศัยและสิทธิในการถือครองที่ดินต้องตามกฎหมาย และสิทธิในการครอบครอง มีการจัดระบบสาธารณูปโภคให้แก่สมาชิกใช้ร่วมกันได้อย่างเพียงพอ มีความคงทนถาวรเป็นสัดส่วน ถูกสุขลักษณะ และปลอดภัย)	● (สิทธิในการถือครองเรื่องแรก)			● (ในอนุญาตก่อสร้างใหม่, การขยายเขตระบบฯ)		● (มอบเงินอุดหนุนให้รัฐ)		
ไม่มีข้อมูลชี้แจงและการสนับสนุนทางสังคม (นิยาม : การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ชุมชน มีความสนใจและปลอดภัย)						● (ส่งเสริมการถือครองระบบฯ และ การตระหนักถึง)	● (การมีส่วนร่วมในการประชุม)	
ไม่มีข้อมูลชี้แจงและการสนับสนุนทางสังคม (นิยาม : การดำเนินงานที่ก่อให้เกิดความได้เพียงต่อประชาชนรายจ่าย)						● (การสร้างแบบแผนสินค้า)		
ไม่มีข้อมูลชี้แจงและการสนับสนุนทางสังคม (นิยาม : การส่งเสริมให้เห็นคุณค่า รวมถึงการสืบต่อภูมิปัญญาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน)					● (รวบรวมกิจกรรมในระดับวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ภาษา และสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม)	● (ทำแบบแผนและมาตรฐานชีวิตคน)		
ไม่มีข้อมูลชี้แจงและการสนับสนุนทางสังคม (นิยาม : การมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน)				● (เกิดในพื้นที่แล้ว)				
ไม่มีข้อมูลชี้แจงและการสนับสนุนทางสังคม (นิยาม : การใช้จ่ายทรัพยากรที่คุ้มค่า การมีกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม)	● (สนับสนุนด้าน)			● (พิจารณาคุณภาพมาตรฐานสนับสนุนทางเศรษฐกิจ)		● (โครงการอนุรักษ์สถานที่เดิม)		

หมายเหตุ

- : สักขะของคณะกรรมการพัฒนา
- : สักขะของคณะกรรมการพัฒนา

5.6 สรุปการวิเคราะห์ และผลการศึกษา

ผลการศึกษาระดับการวิเคราะห์ และผลการศึกษา สรุปผลการศึกษา แบ่งเป็น 3 ประเด็น 1) พบว่าการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับมาตรการการพัฒนา ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี พบว่าพื้นที่ที่มีการซ้อนทับกันของมาตรการที่ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่ โดยพื้นที่ต้นน้ำมีมาตรการที่ดำเนินการมากที่สุด โดยเฉพาะพื้นที่ส่งเสริมเศรษฐกิจ และพื้นที่อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น พื้นที่กลางน้ำ เป็นพื้นที่อนุรักษ์ชนบท และย่านสถาบันราชการเป็นพื้นที่หลัก พื้นที่ปลายน้ำส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม โดยเฉพาะประมงพื้นบ้าน

2) พบว่าผลการประเมิน ระดับการรับรู้มาตรการ ส่วนใหญ่ไม่ทราบผลการบังคับใช้ และผลการดำเนินการ มีเพียงโครงการบ้านมั่นคงชนบท แพสะแกกรังเท่านั้นที่ระดับการรับรู้มาตรการมาก ส่วนความพึงพอใจโครงการพัฒนา ส่วนใหญ่ระบุว่าตนเองไม่เกี่ยวข้องหากไม่ได้อยู่ในพื้นที่ดำเนินการ และส่วนใหญ่พอใจในโครงการบ้านมั่นคงชนบท แพสะแกกรัง ส่วนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพการอนุรักษ์ มองว่าเรือชนมีศักยภาพการท่องเที่ยว ทั้งทางด้านวัฒนธรรม และผลิตภัณฑ์ชุมชน แต่ต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐ ทั้งการเพิ่มอาชีพเสริม การสร้างจุดพักรถสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้หากมีการพัฒนาชุมชนเรือนแพ คิดว่าเป็นไปได้มากในการพัฒนาให้ชุมชนเรือนแพเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีการอนุรักษ์ และ

3) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาต่อชุมชนเรือนแพ ในแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี ส่งผลกระทบทั้งในทางที่ดี และผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีของชาวเรือนแพ ประกอบด้วย ด้านคุณภาพชีวิต ด้านการอนุรักษ์ ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม และด้านสังคมและเศรษฐกิจ โดยส่งผลกระทบทางตรงทั้งจากการบังคับใช้กฎหมาย ส่งผลกระทบทางอ้อมต่อการเพิ่มจำนวนของเรือนแพในพื้นที่เพื่อเติมจำนวนเรือนแพที่หายไป โครงการมีส่วนสำคัญให้ในการช่วยให้เรือนแพสามารถดำรงอยู่ได้ในสภาวะของพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้เป็นการสรุปและอภิปรายผลการศึกษา พร้อมทั้งข้อเสนอแนะและแนวทางการวิจัยในอนาคต รายละเอียดดังนี้

6.1 สรุปผลการศึกษา

คำถามงานวิจัยข้อที่หนึ่ง กฎหมาย นโยบาย และแผนการพัฒนา เกี่ยวข้องกับชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง อย่างไร ผลการศึกษาคือ กฎหมาย นโยบาย และแผนการพัฒนา ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง สามารถสรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านคุณภาพชีวิตซึ่งเกี่ยวข้องกับการเว้นระยะ การผูกแพ การตั้งถิ่นฐาน การไม่ต้องเช่าหน้าท่า ความยากลำบากในการเข้าถึงเรือนแพ การป้องกันอาชญากรรม และด้านการเข้าถึงน้ำประปา 2) ด้านการอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับประเด็นการไม่อนุญาตให้ก่อสร้างเรือนแพเพิ่มเติม การปรับปรุงที่อยู่อาศัย การสร้างจุดภูมิทัศน์ การสร้างความตระหนักรู้ และการสืบทอดองค์ความรู้วิถีเรือนแพ 3) ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม เกี่ยวข้องกับความเชี่ยวชาญของลำน้ำ และบริการทางระบบนิเวศ 4) ด้านสังคมและเศรษฐกิจ เกี่ยวข้องในประเด็นการลดลงของพื้นที่เพาะปลูก การปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่สาธารณะ การส่งเสริมกิจกรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำ การสร้างแพขายสินค้า การท่องเที่ยวกับการเลี้ยงปลากระชัง และศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

คำถามงานวิจัยข้อที่สอง การบังคับใช้กฎหมาย และดำเนินนโยบาย รวมทั้งแผนพัฒนา ส่งผลกระทบต่อชุมชนเรือนแพ ในแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี อย่างไร ผลการศึกษาคือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาต่อชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี ได้ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของการบังคับใช้กฎหมายและการพัฒนาตามนโยบาย แผนงาน โครงการต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบกับพื้นที่ ทั้งนี้หากพิจารณาตามกฎหมาย นโยบาย และแผนการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง พบว่า 1) ผลกระทบจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 เกี่ยวข้องกับการผูกแพ ส่งผลกระทบต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม และการเว้นระยะห่างระหว่างแพ ซึ่งไม่เป็นไปตามข้อบังคับของกฎหมาย 2) ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ. 2558 ส่งผลกระทบกับการบริการทางระบบนิเวศ ทำให้ชาวแพสามารถซื้อหาอุปกรณ์ในการซ่อมแซมเรือนแพที่ราคาไม่สูงมาจากแหล่งพื้นที่ใกล้เคียง 3) ผลกระทบจากเทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี ซึ่งไม่มีนโยบายการไม่อนุญาต

ให้ก่อสร้างเพิ่ม ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับข้อกังวลเรื่องการปล่อยน้ำเสียของชุมชนชาวแพที่ทำให้น้ำในแม่น้ำ สะแกกรังเสื่อมโทรม และการขยายแนวเขตประปาตามอำนาจหน้าที่ของเทศบาลเมือง อุทัยธานี เรื่อง การบริหารกิจการประปา พ.ศ.2552 ยังไม่มีประสิทธิภาพในการบริการ ทำให้ชาวแพ ไม่สามารถเข้าใช้งานน้ำประปาได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดฯ พ.ศ. 2535 ส่งผลเกี่ยวกับการบังคับใช้พื้นที่ศึกษาด้านน้ำเสีย ซึ่งไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม เช่น การชักล้าง การ เพาะเลี้ยงปลากระชัง เป็นต้น 5) ผลกระทบจากระบบป้องกันน้ำท่วม ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐาน ที่เกี่ยวเนื่องกับโครงสร้างที่ทำห้องแพเสียหาย และความเชื่อของลำน้ำทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การตั้งถิ่นฐานที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตามแนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 1 - 4 ได้พัฒนาพื้นที่สาธารณะที่ทำให้ชาวแพสามารถเข้าออกได้ ถือเป็นผลดีกับชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแก กรังในหลายบริเวณ แต่ในแนวก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม ระยะที่ 3 ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาที่มีการ ปรับปรุงก่อสร้างเพื่อให้เข้ากับลักษณะของเมืองและชุมชนมากยิ่งขึ้น โดยการสร้างราวกันตก เป็น แนวกันที่ทำให้เกิดการตัดขาดทางพื้นที่ของชุมชนเมืองกับชุมชนชาวแพ ส่งผลกระทบให้เกิดความ ยากลำบากในการเข้าถึงพื้นที่ต่าง ๆ 6) โครงการกำหนดพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าอุทัยธานี มุ่งเน้นการ การสร้างการตระหนักรู้ของชุมชนในด้านการอนุรักษ์พื้นที่เมืองเก่า และการส่งเสริมวิถีชีวิตท้องถิ่นที่ กำลังจะสูญหาย 7) ผลกระทบจากโครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัด อุทัยธานี ได้มุ่งส่งเสริมการอนุรักษ์ พัฒนาการตระหนักรู้ของชุมชน เพื่อขับเคลื่อนการอนุรักษ์ของ ชุมชนตนเองอย่างยั่งยืน พัฒนาให้คนทำงานรุ่นใหม่เกิดแนวความคิดที่จะดำรงวิถีชาวแพ การพัฒนา เศรษฐกิจของบริเวณจุดท่องเที่ยวที่สำคัญ เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าร่วมโครงการ อันเป็นกลไกความร่วมมือในอนุรักษ์วัฒนธรรมและมรดกของชุมชน ผ่านการสะท้อนความต้องการใน การที่จะดำรงรักษาให้สิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองเล็งเห็นถึงความสำคัญ รวมถึงการมอบเงินเพื่อซ่อมบำรุงเรือน แพ ส่งผลกระทบด้านการจะดำรงอยู่ได้ของเรือนแพต่อไปในอนาคต 8) โครงการศึกษาออกแบบวาง ผังพื้นที่เฉพาะชุมชนเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี มุ่งเน้นการสร้างจุดภูมิลักษณะของชุมชนเรือนแพ การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งโครงการศึกษาออกแบบผังพื้นที่เฉพาะชุมชนเมืองอุทัยธานี ถือเป็นแนวทางในการวางรากฐานการอนุรักษ์พื้นที่ที่นำมาสู่การสร้างความสามารถในการพัฒนาการ ท่องเที่ยวที่จะสามารถสร้างเศรษฐกิจ และการคงอยู่ของชุมชนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง ในพื้นที่ จังหวัดอุทัยธานีต่อไป และ 9) โครงการศึกษาและพัฒนาเมืองอุทัยธานี ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตาม อัสยาศัย มุ่งเน้นสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และส่งผลให้การดำเนินการในพื้นที่ควบคุมเรื่องด้าน มุมมองการท่องเที่ยวที่สวยงาม

ในการบังคับใช้กฎหมาย นโยบาย และการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่ ถือเป็นความท้าทาย ที่ผู้กำหนดนโยบายและนักวางแผนต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลกระทบทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่อาจเกิดขึ้น เพื่อให้มั่นใจว่าจะเกิดการพัฒนายั่งยืน และเป็นการดำรง และรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเรือนแพ ในจังหวัดอุทัยธานีต่อไป

6.2 อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยได้ศึกษามาตรการของรัฐที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชนชาวแพ ในเขตเทศบาลเมือง อุทัยธานี เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ จึงทราบถึงประเด็นการดำรงอยู่ การรับรู้ ความพึงพอใจต่อการ ดำเนินการ นำมาสู่การทราบถึงจุดบกพร่องของกลไกการดำเนินการของรัฐในการอนุรักษ์อย่างถูกวิธี และสรุปบทเรียนที่ได้จากการศึกษา โดยแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้

6.2.1 อภิปรายการรับรู้ และความคิดเห็น ต่อมาตรการของภาครัฐ

จากการศึกษาพบว่าระดับการรับรู้ และความพึงพอใจต่อมาตรการของรัฐผลของ การศึกษาพบว่าระดับการรับรู้ สอดคล้องกับความพึงพอใจ กล่าวคือหากหน่วยงานไหนมีการลงพื้นที่ ให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง ระดับการรับรู้ก็จะอยู่ในระดับมาก โดยมาตรการที่ระดับการรับรู้ สูงสุดของชุมชนชาวแพคือ โครงการบ้านมั่นคงชนบท ชุมชนชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัด อุทัยธานี โดยสอดคล้องกับมาตรการที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ด้านการจัดหาทุนสมทบ การอนุรักษ์ ทำให้ชาวแพได้เข้าถึงระบบความมั่นคงทางสังคม (Social Security System) ทั้งการ บริหารจัดการที่รัฐให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนเพื่อให้เข้าถึงความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ทั้งยังมีการตั้ง องค์กรของชุมชนชาวแพเพื่อเก็บเป็นสวัสดิการเพื่อการวางแผนสังคม เช่น การออมเงินเพื่อซื้อลูกบวบ การออมเงินเพื่อใช้ในการซ่อมบำรุงเรือนแพในระยะยาว ในทางกลับกันระดับกฎหมายที่ประกาศ บังคับใช้ ส่วนระดับการรับรู้ระดับกลาง ไปจนถึงระดับน้อย จากการเก็บแบบสอบถาม พบเพียงว่า ระดับการรับรู้ทางกฎหมายส่วนใหญ่เกิดจากการเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นตัวแทนชุมชนไปประชุม เป็นเพียงการเข้าถึงการประชุมกลุ่มย่อยอันเกิดจากหน่วยงานส่วนกลางเป็นคนจัดงานแล้วให้ชาวบ้าน เข้าร่วม แต่ปัญหาเกิดจากการขาดความสม่ำเสมอในการให้ข้อมูล หรือการรับรู้เฉพาะกลุ่มบุคคลที่ เกี่ยวข้องกับหน่วยงานนั้น ๆ เช่น เรือท่องเที่ยวต้องต่อสัญญาการนำเที่ยว และต้องเข้ารับการอบรม กับกรมเจ้าท่าในทุก ๆ ปี เป็นต้น ดังนั้นการเพิ่มอำนาจการบริหารจัดการองค์กรภาคประชาชน อาจจะช่วยให้การอนุรักษ์ชุมชนชาวแพที่หลากหลายมิติ เข้าถึงชุมชนอย่างแท้จริง โดยหน่วยงานรัฐ อาจเป็นเพียงผู้ออกกรอบในภาพกว้าง และเป็นพี่เลี้ยงเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ที่เหมาะสมเท่านั้น เพื่อให้ ชุมชนบริหารจัดการพื้นที่เอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรภรณ์ รองพินิจ (2558) ที่ได้ศึกษา

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ว่าด้วยเรื่องประชาชนในพื้นที่โดยรอบขาดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทำให้เกิดข้อกั้วลในการจะประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

การรับรู้ที่ต่างระดับกัน แสดงถึงหน่วยงานของรัฐยังขาดการทำให้เห็นภาพ (Visualisation) เพื่อให้การบริหารจัดการเฉพาะหน้ามีประสิทธิภาพสูงสุด การเพิ่มระดับการรับรู้ และการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การวาดภาพ แผนผัง แผนภูมิ หรือสร้างภาพเคลื่อนไหว เพื่อสื่อแทนข้อความหรือตัวบทกฎหมายที่เข้าใจได้ยาก และเผยแพร่ความรู้และมาตรการให้เข้าถึงกลุ่มชุมชนที่หลากหลาย ทั้งจุดเผยแพร่องค์ความรู้ และการให้ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินการในเชิงรุกมากยิ่งขึ้น ดังงานวิจัยของ ธฤติ มิระสิงห์ (2557) เรื่อง รูปแบบเขื่อนป้องกันน้ำท่วมเพื่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองริมน้ำ กรณีศึกษา ชุมชนปากคลองมหาสวัสดิ์ กรุงเทพมหานคร ที่ประเมินพื้นที่คลองมหาสวัสดิ์ที่มีประเภทการใช้งานในระดับที่ต่างกัน เพื่อความเหมาะสมของมาตรการกับพื้นที่ และแสดงผลการวิจัยในรูปแบบองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชนร่วมกับแนวเขื่อนชุมชนริมน้ำที่มีระดับที่แตกต่างกัน

6.2.2 อภิปรายมาตรการของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนเรือนแพ

จากการศึกษามาตรการของภาครัฐในลักษณะต่าง ๆ ผู้วิจัยสามารถจำแนกรูปแบบของผลกระทบต่อทั้งในทาง และทางลบ ที่มีผลต่อชุมชนเรือนแพอย่างมีนัยสำคัญ ประกอบด้วย แนวโน้มการคงอยู่ในอนาคตของจำนวนเรือนแพ การดำรงรักษาพื้นที่เปราะบาง และช่องโหว่ของการดำเนินการ เพื่ออภิปรายให้ครอบคลุมลักษณะของกระทบที่เกิดจากมาตรการ ทั้งคนออกมาตราการ ผู้ดำเนินการมาตรการ และผู้ได้รับผลจากมาตรการ รายละเอียดดังนี้

(1) มาตรการของภาครัฐ: แนวโน้มการคงอยู่ในอนาคตของจำนวนเรือนแพ

ปัจจุบันแนวโน้มการคงอยู่ในอนาคตของจำนวนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง มีปริมาณที่ลดลงจากสาเหตุต่าง ๆ โดยสามารถจำแนกแนวโน้มการคงอยู่ในอนาคตจากการลดลงแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ การลดลงของประชากรเรือนแพ และการลดลงของจำนวนเรือนแพ รายละเอียดดังนี้

(1.1) การลดลงของประชากรเรือนแพ เมื่อวิเคราะห์พีระมิดประชากรเรือนแพ เรือนแพตามการสำรวจของผู้ศึกษา พบว่าประชากรเรือนแพพีระมิดเป็นทรงดอกบัวตูม หรือ พีระมิดแบบหดตัว (Constrictive Pyramid) ซึ่งประชากรเรือนแพสอดคล้องกับประชากรประเทศไทย

คือเป็นสังคมผู้สูงอายุ โดยมีสัดส่วนผู้มีอายุ 50 ปีขึ้นไปเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ขณะเดียวกันการเพิ่มขึ้นของจำนวนวัยทำงานลดลง ซึ่งสอดคล้องกับประเภทรอบครัวของประชาชนเรือนแพ เทศบาลเมืองอุทัยธานี โดยในปัจจุบันซึ่งจากการเก็บข้อมูลทราบถึงประชากรจริงจากจำนวนครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี พบเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ที่อาศัยอยู่คนเดียวมากที่สุด โดยประชากรเรือนแพกลุ่มนี้คือกลุ่มเสี่ยงที่จะหายไปมากที่สุด เพราะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอุปนิสัยที่ติดพื้นที่เรือนแพ ในทางกลับกันครอบครัวขยาย (Extended or Joint Family) กลุ่มประชากรที่สามารถสืบทอดองค์ความรู้ได้กลับเป็นจำนวนที่น้อยที่สุด ในการนี้การที่จำนวนของครอบครัวขยาย มีจำนวนน้อยที่สุดจะส่งผลอย่างมากในหายไปของการถ่ายทอดองค์ความรู้ (Knowledge Transfer) แบ่งได้เป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านวิถีการดำเนินชีวิต (Lifestyle) พฤติกรรมต่าง ๆ ที่จะเป็นตัวบ่งบอกถึงรูปแบบการดำเนินชีวิต ทั้งสามารถจดบันทึกได้อย่างเป็นรูปธรรม จะต้องมีการสังเกตและสืบต่อการดำเนินชีวิตจริง เช่น การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม วิธีการปรับตัวให้เข้ากับแหล่งน้ำในแต่ละช่วงฤดู เป็นต้น ที่เกี่ยวเนื่องกับการอยู่แพ และ 2) ด้านการก่อสร้างเรือนแพ และการบำรุงรักษาเรือนแพ องค์ความรู้ต่าง ๆ เช่น เทคนิคการขยับแพเข้าออก การเปลี่ยนแพลูกบวบ วิธีการรับมือกับฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยในพื้นที่เดียวกันของ ลาวรรณ ทัยคุปต์ (2546) ที่ศึกษาพลวัตของการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ ของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี ที่พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนที่สำคัญ คือการเคลื่อนย้ายของประชากรวัยแรงงาน อันส่งผลอย่างมากในการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นฐานเดิมที่เปลี่ยนแปลงด้านสังคมวัฒนธรรมตลอดเวลา ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในสภาวะความเป็นเมือง

(1.2) การลดลงของจำนวนเรือนแพ จากการลดลงของจำนวนเรือนแพ เกิดจากปัจจัยหลัก ๆ สามารถแยกประเด็นอันก่อให้เกิดผลกระทบเป็น 4 ประเด็น 1) ผลกระทบที่เกิดจากมาตรการของรัฐโดยตรง เนื่องมาจากมาตรการของเทศบาลเมืองอุทัยธานี ไม่มีนโยบายการเพิ่มจำนวนเรือนแพ เพื่อแก้ปัญหามลพิษทางน้ำ ซึ่งมีผลที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มจำนวนของเรือนแพในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี หลังใหม่ที่จะมาเติมจำนวนเรือนแพที่หายไป 2) ผลกระทบจากสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาของแม่น้ำสะแกกรังที่มีการเปลี่ยนแปลงจากมาตรการของรัฐอย่างโครงการระบบป้องกันน้ำท่วมในบริเวณต่าง ๆ ของแม่น้ำสะแกกรัง สอดคล้องกับ อรศิริ ปาณินท์ (2546) ที่ศึกษาหมู่บ้านลอยน้ำของไทย พบปัญหาหลักที่เกี่ยวกับตัวเรือนแพ คือ ระดับน้ำต่ำ ความแรงของกระแสน้ำกระทบกับโครงสร้างและความแข็งแรงของเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง 3) ผลกระทบจากการแปรสภาพเป็นเมือง โดยชาวแพแม่น้ำสะแกกรังยังคงมีสภาวะพึ่งพาธรรมชาติ แต่พื้นที่เทศบาลเมือง

อุทัยธานี มีการขยายตัวของเมืองทำให้พื้นที่ป่าไม้เดิมที่เป็นแหล่งของวัสดุในการซ่อมแซมเรือนแพ มีราคาที่สูงขึ้น ส่งผลอย่างมากในช่วงของลูกหลานที่เลือกจะไม่ดำรงรักษาเรือนแพไว้เนื่องจากค่าบำรุงรักษาที่แพง และไม่สอดคล้องกับสภาพเมืองของเทศบาลเมืองอุทัยธานี ที่ไม่มีการค้าขายทางน้ำในปัจจุบันอีกต่อไปแล้ว และ 4) ผลกระทบจากไม่ได้รับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ส่งผลให้ระบบการอนุรักษ์พื้นที่เอกชนเป็นไปได้ยาก จึงทำให้สามารถอนุรักษ์ได้เฉพาะกายภาพของเรือนแพ เช่น มอบเงินปรับปรุง การก่อสร้างโครงสร้างพื้นที่พื้นที่โดยรอบ เป็นต้น จากที่กล่าวมาทั้งหมดอาจส่งผลต่อการหายไปของเรือนแพในอีก 20 ปี ข้างหน้าที่อาจจะไม่มีเรือนแพอีกต่อไปได้ด้วยสถานะที่บีบบังคับ

ท้ายที่สุดการพัฒนาเมืองที่มุ่งการเป็นเมืองด้านแรงดึงดูด (Counter-Magnet City) เมืองที่มีการวางแผนพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยอำเภอเมืองอุทัยธานี ประสบปัญหาการถูกเมืองที่ใหญ่กว่าดูดประชากรวัยทำงานไป เช่น นครสวรรค์ กรุงเทพมหานคร เป็นต้น ชาวแพแม่น้ำสะแกกรังก็ประสบปัญหาดังกล่าว เพื่อลดการเกิดปัญหาการลดลงของชุมชนชาวแพระยะยาว การแก้ปัญหาเพื่อลดการอพยพของประชากรเข้าเมืองใหญ่ โดยการสร้างแรงจูงใจต่าง ๆ เช่น การเพิ่มการจ้างงาน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ รวมทั้งการอนุรักษ์ที่ไม่เฉพาะเพียงกายภาพของเรือนแพ อาจช่วยให้ชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรังยังคงอยู่ และมีผู้สืบทอดต่อไป

(2) มาตรการของภาครัฐ : การดำรงรักษาพื้นที่เปราะบาง

พื้นที่เปราะบางที่รัฐต้องคำนึงถึง โดยรัฐต้องบริหารจัดการแบบบูรณาการร่วมกัน เพื่อไม่ให้พื้นที่ดังกล่าวได้รับความเสียหาย โดยในระยะยาวต้องดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน สามารถจำแนกเป็นสองประเด็นที่ไม่สามารถปล่อยให้ดำเนินการ ได้แก่

(2.1) การออกแบบสิ่งแวดล้อม (Environmental Design) เพื่อบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของชาวเรือนแพ เช่น แม่น้ำสะแกกรัง พื้นที่ชายฝั่ง ต้นไม้ใหญ่ โดยการมีกระบวนการวางแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเพื่อการดำรงชีวิตของชาวแพ โดยคำนึงถึงการใช้สอยวัฒนธรรม ความงาม และการรักษาคุณภาพระหว่างสิ่งแวดล้อม และพื้นที่เมือง เช่น กรณีกรมชลประทาน กำลังดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการฝายชั่วคราว แม่น้ำสะแกกรัง เพื่อแก้ปัญหาน้ำขาดแคลนในแม่น้ำสะแกกรัง ซึ่งผลดีกับพื้นที่ชาวแพ จะทำให้ระดับน้ำของแม่น้ำสะแกกรังสามารถควบคุมให้มีระดับที่แน่นอนเหมาะสมกับการอยู่อาศัย แต่สิ่งที่จะตามมาคือการตัดขาดพื้นที่วางไข่ของปลาพื้นถิ่นในแม่น้ำสะแกกรังที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำเจ้าพระยา ทั้งวิธีการจับปลาก็จะ

เปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน ชาวแพที่ทำอาชีพประมงจะไม่สามารถข้ามไปหาปลาในพื้นที่แม่น้ำเจ้าพระยาได้ เป็นต้น ดังนั้นพื้นที่เปราะบางนี้จะต้องพิจารณาถึงมาตรการ และโครงการอย่างรัดกุม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิศรชัย บุรณะอรุณจัน (2562) ศึกษา ณะเดี่ยวฮ์ - เลอ - ดิกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนเสาสูงในกลุ่มน้ำโตนเลสาบ ชุมชนกำปงพลก ประเทศกัมพูชา ที่ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อมากที่สุดคือ ปัจจัยด้านระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม รองลงมาคือปัจจัยด้านเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งสองส่วนดังกล่าวมีผลต่อการปรับตัวต่อการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำที่อาศัยอยู่แบบพึ่งพิงธรรมชาติที่คล้ายกันของชุมชนริมน้ำดังกล่าว

(2.2) การรักษาทัศนียภาพของเมือง (Urban Vista) เป็นองค์ประกอบทางกายภาพของเมือง ที่รัฐมักจะมองข้ามและไม่ให้ความสำคัญ ดังนั้นการกำหนดกรอบแนวทางการดำเนินการร่วมกันให้ไปอย่างถูกต้องเหมาะสม จากมาตรการและนโยบายที่ศึกษามาอย่างเหมาะสมเพื่อคงไว้ซึ่งมุมมองที่สวยงามที่เป็นอยู่ เช่น ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี (ปรับปรุงครั้งที่ 4) (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2566b) ที่จะต้องกำหนดการห้ามก่อสร้างอาคารสูง บดบังทัศนียภาพเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการไปสู่การวางผังพื้นที่เฉพาะเมืองอุทัยธานี ในการนี้การมองปัญหามลพิษทางสายตา (Visual Pollution) และเพิ่มการวิเคราะห์ผลกระทบต่อมุมมองเห็น (Visual Impact Analysis : VIA) ประกอบการดำเนินการศึกษา เพื่อคงความเป็นเมืองเก่าอุทัยธานี และมองว่าคุณค่าของวิวทิวทัศน์เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่ไม่สามารถเปลี่ยนได้หากดำเนินการผิดพลาด อาจจะต้องเป็นเป้าหมายหลักที่สำคัญในปัจจุบันและอนาคต ในการวางมาตรการต่อไป เป็นต้น

(3) มาตรการของภาครัฐ : ช่องโหว่ของการดำเนินการ

จากการศึกษามาตรการของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อดำรงอยู่ของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง จึงทราบถึงช่องโหว่ต่าง ๆ ที่แสดงออกมาในรูปแบบผลงาน (Performance) ที่ดำเนินการโดยรัฐ พบว่าหลายโครงการมักประสบปัญหาความไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ ตามมาด้วยปัญหาที่ประชาชนต้องแก้เฉพาะหน้ากันเอง ตามสภาพความเป็นอยู่ โดยสามารถจำแนกช่องโหว่ของการดำเนินการ รายละเอียดดังนี้

(3.1) การบริหารจัดการแบบรัฐรวมศูนย์ โดยมาตรการที่ดำเนินการ และบังคับใช้ในพื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นมาตรการที่คิดและดำเนินการจากส่วนกลาง รูปแบบการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top down Development) โดยการพัฒนาของรัฐบาลกลางที่เป็นแบบมาตรฐาน ไม่เหมาะสมกับลักษณะของพื้นที่ซึ่งขัดแย้งกับความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นำมาซึ่งการไม่ปฏิบัติ

ตามอย่างถูกต้องเหมาะสม และการดูแลรักษาโครงการที่ได้รับมอบไปแล้วอย่างเหมาะสม ทำให้หลายโครงการถูกทิ้งร้าง ชาวบ้านต้องดูแลรักษาตัวเอง ซึ่งแตกต่างกับงานวิจัยของ Karim & Osman (2004) เรื่อง บทบาทของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมการดำรงชีวิต ชุมชนกำแพงไอยอร์ ประเทศบรูไน ที่มุ่งกระจายอำนาจให้กับชุมชน โดยพัฒนาองค์ความรู้ของคนในชุมชน และเป้าหมายสูงสุดให้สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง พร้อมกับเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของพื้นที่

(3.2) ระเบียบการคลัง และการดำเนินแบบแยกส่วน ในทางปฏิบัติจริง ระเบียบในการใช้เงิน ปัญหาแรกที่เกิดกับชุมชนชาวแพ โดยชุมชนชาวแพถือเป็นพื้นที่เอกชน รัฐไม่สามารถดำเนินการอนุรักษ์เรือนแพได้อย่างเต็มประสิทธิภาพเนื่องจากติดปัญหาเรื่องระเบียบกองคลัง ทำให้การอนุรักษ์เรือนแพของเอกชนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เช่น การดำเนินการมอบเงินช่วยเหลือเพื่อซ่อมบำรุงดำเนินการผ่านโครงการผู้มีรายได้น้อย และมองว่าชุมชนชาวแพเป็นกลุ่มชายขอบของชุมชนเมือง แทนที่จะมองชุมชนชาวแพเป็นชุมชนเก่าที่ควรได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ แต่ติดที่ระเบียบการคลังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มรูปแบบ

(3.3) การซ้อนทับของหน้าที่ดำเนินการของหลายหน่วยงาน เมื่อการรวมศูนย์อำนาจ โดยมีส่วนกลางดำเนินการเป็นผู้กระจายอำนาจผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบแก้ปัญหาตามอำนาจหน้าที่ การพัฒนาของแต่ละหน่วยงานจึงแยกส่วนกันอย่างชัดเจน ว่าใครมีหน้าที่อะไร ทำให้ไม่เกิดการบูรณาการร่วมกันทำให้ พอการพัฒนาต่างคนต่างทำ ทำให้ไม่สามารถอนุรักษ์ได้อย่างแท้จริง กล่าวคือสามารถแก้ปัญหาได้เฉพาะด้านกายภาพเท่านั้น เช่น โครงการระบบป้องกันน้ำท่วม โครงการขยายแนวเขตน้ำประปา โครงการสนับสนุนเงินปรับปรุงเรือนแพ แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาที่ใหญ่กว่าที่จะนำมาสู่การสูญหายของเรือนแพ อย่างการเพิ่มจำนวนเรือนแพ หรือการเสริมสร้างอาชีพให้ประชากรเรือนแพอยู่ได้อย่างยั่งยืน เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินการของรัฐเป็นแบบดำเนินการแบบตั้งรับและเน้นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ยังขาดแบบการกระจายอำนาจ (Decentralization) เพื่อให้การอนุรักษ์สามารถดำเนินการได้โดยตรงตรงประเด็นและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ ศิวพงศ์ ทองเจือ (2566) ที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมาย เรื่อง การเสริมสร้างองค์ความรู้สำหรับเครื่องมือการประเมินอาคารและสภาพแวดล้อม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าภูเก็ต ที่ไม่มีผังแม่บทไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ไม่นำไปสู่การสร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ท้ายที่สุดแม้รัฐพยายามผนวกการมีส่วนร่วมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 13 อย่างมาก แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาการรับรู้ได้อย่างแท้จริงดังช่องทางที่อภิปรายข้างต้น จึงกลับมา ย้อนตั้งคำถามที่ว่า กระบวนการอนุรักษ์ที่เป็นอยู่ดำเนินการมาถูกต้องมากน้อยเพียงใด เหมาะสมหรือไม่ และแต่ละหน่วยงานที่กล่าวอ้างการชำนาญการในแต่ละด้าน มีความรู้ทางด้านทั้งสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์อย่างแท้จริงเพียงพอจะดำเนินการ

6.3 ข้อเสนอแนะ

จากการสรุปผลการศึกษา และการอภิปรายผลการศึกษา ทำให้ทราบถึงผลของการศึกษาที่ว่า ด้วยการที่ดำเนินการอยู่และควรส่งเสริมให้สามารถดำเนินการได้ดียิ่งขึ้น และการดำเนินการที่ต้องปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม นำมาซึ่งข้อเสนอแนะที่จะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อ ชุมชนเรือนแพ โดยสามารถจำแนกเป็นประเด็นเสนอแนะ 2 ด้าน คือ 1) ข้อเสนอแนะระดับพื้นที่ และ 2) ข้อเสนอแนะระดับมหภาค รายละเอียดดังนี้

6.3.1 ข้อเสนอแนะระดับพื้นที่

ข้อเสนอแนะระดับพื้นที่มุ่งพัฒนา 4 ด้าน คือ ข้อเสนอแนะการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ข้อเสนอแนะการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม ข้อเสนอแนะการส่งเสริมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม และข้อเสนอแนะการส่งเสริมด้านสังคม และเศรษฐกิจ ประกอบไปด้วย เป้าหมายหลัก วัตถุประสงค์ และแนวความคิด รายละเอียดดังนี้

(1) ข้อเสนอแนะการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

(1.1) **เป้าหมายหลัก** การเพิ่มประสิทธิภาพของชุมชนชาวแพ มีความเชื่อมโยง โครงสร้างพื้นฐานอย่างเป็นระบบ ครอบคลุม ทัวถึง และมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับกฎหมาย นโยบายการพัฒนา และโครงการในอนาคต

(1.2) วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อเป็นกรอบการพัฒนามาตรการในปัจจุบัน และอนาคต
- 2) สามารถชี้้นำการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาวแพ อย่างเหมาะสม

(1.3) แนวความคิดการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

1) การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น พัฒนาระบบประปา (ขยายพื้นที่ให้บริการระบบประปาแม่น้ำสะแกกรังฝั่งซ้าย) พัฒนาระบบการจัดการขยะมูลฝอย (การปรับปรุงการจัดการขยะมูลฝอยโดยใช้เทคโนโลยีชีวมวล) เป็นต้น

2) การพัฒนาเขื่อนป้องกันตลิ่งในอนาคตต้องมีการบูรณาการการก่อสร้างอย่างรอบด้าน เช่น การเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างครบถ้วน การปรับแบบก่อสร้างให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เป็นต้น

(2) ข้อเสนอแนะการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม

(2.1) เป้าหมายหลัก มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนชาวแพได้รับการอนุรักษ์ดูแลอย่างถูกต้องและมีการสืบทอดอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

(2.2) วัตถุประสงค์

1) เพื่อส่งเสริมการดำรงอยู่ของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี

2) เพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการบริหารจัดการ ในการอนุรักษ์พื้นที่ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนชาวแพ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี

(2.3) แนวความคิดการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม

1) การกำหนดพื้นที่อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (แยกประเภทมรดกวัฒนธรรมตามหน่วยงานที่ต้องอนุรักษ์ด้านต่าง ๆ เพื่อการกำหนดแผนการอนุรักษ์ในความรับผิดชอบ)

2) การส่งเสริมการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อย่างเป็นขั้นตอน (การสืบทอดภูมิปัญญาที่หวั่นความรู้สูญหายก่อนจนไปถึงภูมิปัญญา)

3) ชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี ขึ้นทะเบียนโบราณสถานทั้งชุมชน (มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้) และเข้าสู่กระบวนการพิจารณาขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้)

(3) ข้อเสนอแนะการส่งเสริมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม

(3.1) เป้าหมายหลัก ระบบนิเวศลุ่มน้ำสะแกกรังได้รับการดูแลรักษา พื้นฟูสภาพให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

(3.2) วัตถุประสงค์

1) เพื่อกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อสงวน อนุรักษ์ หรือฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศที่มีคุณค่า อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

2) เพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการบริหารจัดการพื้นที่ริมน้ำเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนชาวแพ

(3.3) แนวความคิดการส่งเสริมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม

1) การพัฒนาเขื่อนป้องกันตลิ่งเดิมเพื่อลดผลกระทบที่เกิดจากโครงสร้างการพัฒนา เช่น สร้างแพลอยน้ำเพิ่มเติมเป็นสวนแพลอยน้ำ (ลดความเค็มของแม่น้ำ และเพิ่มพื้นที่สีเขียว) การเปลี่ยนวัสดุรองของเขื่อนป้องกันตลิ่งให้มีศักยภาพในการป้องกันการกัดเซาะตลิ่ง และไม่ทำให้ท้องแพได้รับความเสียหาย

2) การพัฒนาเขื่อนป้องกันตลิ่งใหม่ที่ส่งเสริมการดำรงอยู่ของเรือนแพไปพร้อมกับการเป็นระบบป้องกันน้ำท่วมของเมือง เช่น การออกแบบเขื่อนป้องกันตลิ่งแบบผสมผสานระหว่างการก่อสร้าง และวิธีธรรมชาติ (Natural Bank Protection) โดยการนำวัสดุธรรมชาติมาเพื่อใช้สร้างเสถียรภาพ

3) การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคเพื่อแสดงถึงเรือนแพคือผู้บำรุงรักษาแม่น้ำสะแกกรัง เช่น ส่งเสริมบ่อดักไขมันทุกเรือนแพ

(4) ข้อเสนอแนะการส่งเสริมด้านสังคม และเศรษฐกิจ

(4.1) เป้าหมายหลัก พื้นที่เกษตรและทรัพยากรการเกษตรลุ่มน้ำสะแกกรังได้รับการสงวน รักษา และบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีบทบาทเพื่อช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของพื้นที่ และพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวได้รับการฟื้นฟูดูแลอย่างเหมาะสม

(4.2) วัตถุประสงค์

1) เพื่อสงวนและคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมที่เหมาะสมของแม่น้ำสะแกกรัง

2) เพื่อเพิ่มศักยภาพ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์พื้นที่ฝั่งน้ำสะแกกรังได้อย่างเท่าเทียม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจ

3) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาต่าง ๆ

(4.3) แนวความคิดการส่งเสริมด้านสังคม และเศรษฐกิจ

1) การพัฒนาพื้นที่ริมน้ำให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นเพื่อทดแทนแหล่งรายได้ที่ขาดหายไป (การเปิดมุมมองและทัศนียภาพที่สวยงาม จะสามารถต่อยอดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพได้)

2) การพิจารณาพื้นที่เพื่อปรับปรุงทางขึ้นลงของเขื่อนริมตลิ่ง (การก่อสร้างบันไดขึ้นลงตามจุดที่เหมาะสม เช่น ตลาด โรงเรียน โรงพยาบาล สถานที่ราชการ เป็นต้น)

3) การพิจารณาความเหมาะสมของโซนพื้นที่ และโครงการต่าง ๆ ในอนาคต (การจัดทำโซนนิ่งเกษตรกรรมสำหรับการเพาะปลูกพืช พื้นที่เขตอภัยทานห้ามล่าสัตว์ พื้นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว)

4) กำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐาน เช่น เชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางน้ำ ที่มีศักยภาพของอำเภอเมืองอุทัยและพื้นที่ใกล้เคียงเข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ

6.3.2 ข้อเสนอแนะระดับมหภาค

ข้อเสนอแนะในระดับพื้นที่ไม่สามารถดำเนินการแก้ปัญหาหลายด้านในภาพกว้างที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการอยู่และประสบปัญหา การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างระดับมหภาคประกอบด้วย การสร้างการรับรู้กฎหมายอย่างเป็นระบบ และการแก้กฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ รายละเอียดดังนี้

(1) การสร้างการรับรู้กฎหมายอย่างเป็นระบบ จากผลการรับรู้รัฐพยายามแก้ปัญหา การมีส่วนร่วมมีข้อสังเกตถึงสภาพปัญหาการ ในการนี้จากพระราชบัญญัติการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ รัฐต้องปรับการวัดผลของการมีส่วนร่วมจากการวัดจำนวนผู้เข้าร่วมประชุม เป็นผลของการบังคับใช้ โดยมีเจ้าหน้าที่ในการอธิบายผลของการบังคับใช้ และผลของการติดตามการดำเนินงาน ทั้งนี้จะทราบถึงปัญหาของการบังคับใช้เพื่อการใช้เป็นข้อมูลที่สำคัญในการปรับปรุงกฎหมายในครั้งถัดไปอีกด้วย

(2) การแก้กฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ กฎหมายบางฉบับกับพื้นที่ชุมชนชาวแพ ยังมีหลายฉบับที่ไม่สามารถดำเนินการได้จริง เนื่องจากกฎหมายยังเป็นการบังคับใช้ในภาพกว้างดำเนินการพร้อมกันทั่วประเทศ การดำเนินการจริงกับสภาพพื้นที่ที่เล็กกว่าอาจเป็นปัญหาสำคัญของการบังคับใช้ ดังนั้นการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อปูทางให้สามารถดำเนินการออกธรรมาณูชุมชน และเทศบัญญัติท้องถิ่นสำหรับพื้นที่นั้น ๆ

(3) การมอบรางวัลสำหรับประชาชนที่อนุรักษ์เมืองเก่า เพื่อส่งเสริมการดำรงอยู่โดยการกระตุ้นจากชุมชนเรือนแพเอง เพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนจากความตั้งใจพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยมีการประกวดและได้รับรางวัลจากผลที่ตนได้กระทำ

6.4 แนวทางการวิจัยในอนาคต

1) ในการวิจัยครั้งต่อไป สามารถศึกษาต่อยอดกับมาตรการที่กำลังดำเนินการศึกษาอยู่ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) เช่น โครงการฝายชั่วคราว แม่น้ำสะแกกรัง ฝั่งเมืองรวมเมืองอุทัยธานี (ปรับปรุงครั้งที่ 4) เป็นต้น ซึ่งคาดว่าจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงกายภาพของพื้นที่ทั้งเขตเมือง และชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง จะทราบถึงผลสัมฤทธิ์ (Results) อันเกิดจากการทบทวนการดำเนินการที่ผ่านมา ว่ามีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานแล้วหรือไม่

2) สามารถนำผลของการรวบรวมข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) รูปแบบต่าง ๆ ของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์พลวัตภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Dynamic Context of Cultural Landscape) ซึ่งเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ชุมชนชาวแพต่อไป

3) ผู้วิจัยยังไม่มีการศึกษาในประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ครบถ้วน ในมิติการปรับเปลี่ยนของสภาพแวดล้อม ภาวะโลกรวน และปัญหาฝุ่นควัน เนื่องจากผู้วิจัยไม่มีเครื่องมือในการวัดค่าระดับของปัญหา

4) สามารถต่อยอดการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์เรือนแพเอกชนในพื้นที่เมืองเก่า เพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

รายการอ้างอิง

Berry. (1973). *The Human Consequences of Urbanization: Divergent Paths in the Urban Experience of the Twentieth Century*. St.Martin's Press.

Google Earth Pro. (2566). แสดงภาพเชิงประวัติศาสตร์.

<https://www.google.com/intl/th/earth/about/versions/>

Karim & Osman. (2004). *Tourism and cultural heritage in Southeast Asia*. SEAMEO-SPAFA.

Thai PBS. (2564). วิถีชุมชนเรือนแพสะแกกรัง จ.อุทัยธานี : ซีรีส์วิถีคน.

<https://www.youtube.com/watch?v=9wU5k5Bnkgk>

กรมการพัฒนาชุมชน. (2565a). ข้อมูลการนับถือศาสนา ประชาชนเรือนแพ เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี.

<http://ebmn.cdd.go.th/#/login>

กรมการพัฒนาชุมชน. (2565b). จำนวนประชากรจำแนกประเภทอาชีพ ปี พ.ศ.2565 เทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี. <http://ebmn.cdd.go.th/#/login>

กรมเจ้าท่า. (2552). พระราชบัญญัติ การเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช 2456.

<http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%A116/%A116-20-2522-012u.htm>

กรมเจ้าท่า. (2564). ระเบียบกรมเจ้าท่า ว่าด้วยหลักเกณฑ์การออกหนังสือให้จอดแพ พ.ศ.2563.

<https://legallaffairsbureau.md.go.th/2021/10/18/>

กรมทรัพยากรทางปัญญา. (2556). ประกาศกรมทรัพยากรทางปัญญา เรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ปลาแรดลุ่มน้ำสะแกกรัง อุทัยธานี. <https://www.ipthailand.go.th/th/gi-011/item/61->

กรมประชาสัมพันธ์. (2564). การท่องเที่ยวชมความงามและชมบรรยากาศวิถีชีวิตริมน้ำสะแกกรัง.

<https://uthaithani.prd.go.th/th/content/category/detail/id/274/iid/14203>

กรมประชาสัมพันธ์. (2566). จังหวัดอุทัยธานีจัดงาน "SUP สะแกกรัง 2023" แบนชิตเสนต์ วิถีชีวิตชาวแพลุ่มน้ำสะแกกรัง. https://thainews.prd.go.th/th/news/print_news/TCATG230218102144428

กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2561). การตรวจสอบ ตรวจวัด และคำนวณผลงานความก้าวหน้า งานก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่ง สำหรับผู้ควบคุมงาน. บริษัท เพรส ครีเอชั่น จำกัด.

กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2566a). การศึกษา ออกแบบวางผังพื้นที่เฉพาะชุมชนเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี.

URDE COMPANY LIMITED.

กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2566b). โครงการวางและจัดทำผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี (ปรับปรุงครั้งที่ 4). บริษัท มหานคร คอนซัลแตนท์ จำกัด.

กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2556). แผนงาน/โครงการพัฒนาตามผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี. สำนักผังเมืองรวม กรมโยธาธิการและผังเมือง.

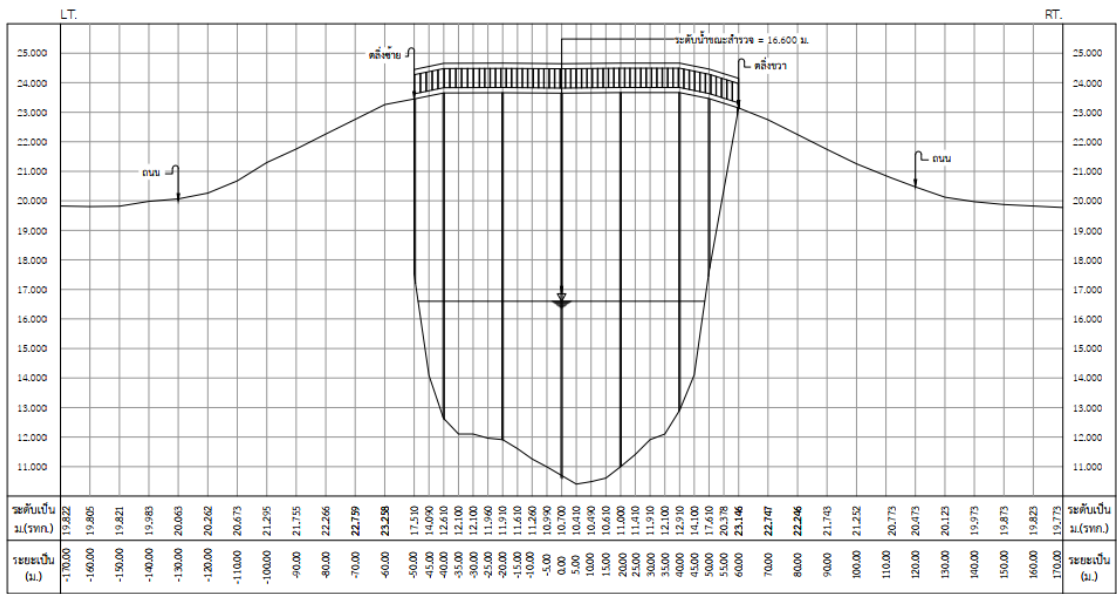
กรมศิลปากร. (2561). พระราชหัตถเลขาเรื่อง เสด็จประพาสลำน้ำมะขามเฒ่าเมื่อ พ.ศ. 2451. ชั้นตากรพิมพ์.

- กรมศิลปากร. (2563). ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง กำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน (วัดอุโบสถาราม ตำบลสะแกกรัง อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี). chrome-extension://efaidnbmninnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2541/E/037/3.PDF>
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารจดหมายเหตุ. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ภูมิปัญญา จังหวัดอุทัยธานี. กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กรมศิลปากร.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยจังหวัดอุทัยธานี. (2564). การพัฒนาที่อยู่อาศัยและที่ทำกินในเขตเมืองและชนบท จังหวัดอุทัยธานี. In (pp. 1 - 36). อุทัยธานี: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- ชาคริต สิทธิฤทธิ์. (2559). จับต้องได้ - จับต้องไม่ได้ : ความไม่หลากหลายในความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8 (2), 141 - 160.
- ชูศักดิ์ วิทยากค์. (2551). ภูมิศาสตร์การพัฒนา. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์.
- เทศบาลเมืองอุทัยธานี. (2566). เทศบัญญัติ. <https://www.uthaicity.go.th/projectRev2.php?hd=1>
- เทศบาลเมืองอุทัยธานี และสถาบันอาศรมศิลป์. (2566). โครงการศึกษาและพัฒนาเมืองอุทัยธานี ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัยาศัย และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา - วัฒนธรรม การพัฒนาย่านเมืองเก่าอุทัยธานี. In. ธฤติ มิระสิงห์. (2557). รูปแบบเขื่อนป้องกันน้ำท่วมเพื่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองริมน้ำ กรณีศึกษา ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. กรุงเทพฯ.
- ปรานอม ต้นสุขนันท์. (2559). การอนุรักษ์เมือง *Urban Conservation*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2564). รวบหนุมอุทัยฯ วัย 35 แค้นเมียเพิ่งแต่งได้ 3 วันไม่คืนเงิน จุดไฟเผาเรือนแพสะแกกรังวอด 3 หลัง. <https://mgronline.com/local/detail/9640000110116>
- พลาดิศัย สิทธิธัญกิจ. (2534). มรดกใหม่จากลุ่มน้ำสะแกกรัง. บริษัท ต้นอ้อ จำกัด.
- พลาดิศัย สิทธิธัญกิจ. (2550). จดหมายเหตุเมืองอุทัยธานี. สมาคมชาวอุทัยธานี.
- ภัทรภรณ์ รองพินิจ. (2558). แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่วัดมหาธาตุวรรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช และชุมชนรอบข้างเพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. กรุงเทพฯ.
- ลาวรรณ ทัยคุปต์. (2546). พลวัตของการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]. เชียงใหม่.
- วิติยา ปิดตังนาโพธิ์. (2554). สถาปัตยกรรมเปียกน้ำ. พิษณุโลกการพิมพ์.
- วีระ อินพั้งทัง. (2550). ปลุกเรือคนล้อยตามผืนดิน ปักถิ่นล้อยตามสายน้ำ. กิเลนการพิมพ์.
- เวสพล ตรีธาราพิทย์. (2559). โครงข่ายกิจกรรมของแผงลอยอาหาร กรณีศึกษาย่านเยาวราช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. กรุงเทพฯ.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2552). เรือนไทย บ้านไทย. เมืองโบราณ.
- ศิวพงศ์ ทองเจือ และ อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์. (2566). การเสริมสร้างองค์ความรู้สำหรับเครื่องมือการประเมินอาคารและสภาพแวดล้อม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าภูเก็ต. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(76), 126 - 146.

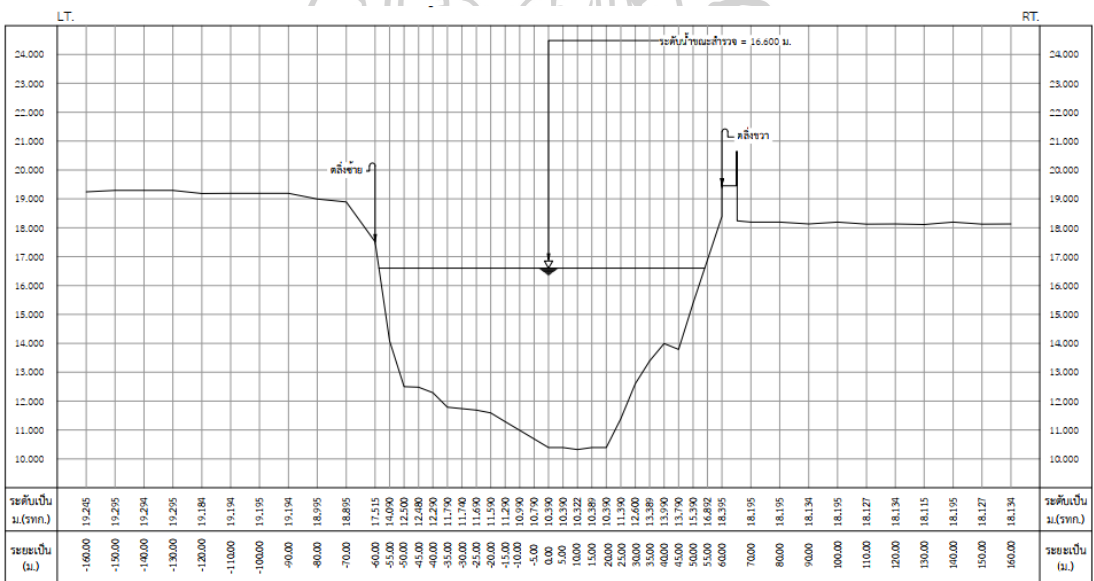
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2562). เรือนพื้นถิ่น (สะแกกรัง อุทัยธานี). https://thai-vernacular-houses.sac.or.th/th/search_type_vill.php?search=%2520%25E0%25B9%2580%25E0%25B8%25A3%25E0%25B8%25B7%25E0%25B8%25AD%25E0%25B8%2599%25E0%25B9%2581%25E0%25B8%259E
- สารคดี. (2547). เทียวทั่วไทยกับ "นายรอบรู้". สำนักพิมพ์สารคดี.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2535). พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535. <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%C316/%C316-20-9999-update.htm>
- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดอุทัยธานี. (2564). ผลการตรวจวัดคุณภาพน้ำผิวดิน แม่น้ำสะแกกรัง พ.ศ. 2562-2564. <https://www.mnre.go.th/uthaithani/th/index>
- สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. (2561). โครงการศึกษาประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ "พื้นที่ลุ่มน้ำสะแกกรัง". บริษัท มหานคร คอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัท อินโนเวชั่น คอนซัลแตนท์ จำกัด.
- สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. (2563). โครงการจัดทำผังน้ำ ลุ่มน้ำสะแกกรัง ป่าสัก เจ้าพระยา ท่าจีน แม่น้ำสะแกกรัง. กลุ่มบริหารจัดการลุ่มน้ำ 1.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2563a). โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าเมืองเก่าอุทัยธานี. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2563b). โครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า : เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า. อี.ที.พัลลิกซ์ซิง.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2564). แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมเมืองเก่าอุทัยธานี. อี.ที.พัลลิกซ์ซิง.
- สำนักงานประมงอำเภอเมืองอุทัยธานี. (2565). เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเพาะเลี้ยงปลากระชังในแม่น้ำสะแกกรัง ปี พ.ศ. 2565. <https://www4.fisheries.go.th/local/index.php/main/site/fpo-uthaithani>
- สิทธิพร ภิรมย์สิน. (2541). การวางผังและออกแบบเพื่อการเติบโตอย่างฉลาดและพัฒนาอย่างยั่งยืน. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. (2539). น้ำ บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย. สมาคมสถาปนิกสยาม.
- เสน่ห์ ญาณสาร. (2555). ภูมิศาสตร์เมือง. ภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อนงค์ นาวิกมูล และธงชัย ลิขิตพรสวรรค์. (2561). สมุดภาพเมืองอุทัยธานี. จังหวัดอุทัยธานี.
- อรศิริ ปาณินท์. (2546). หมู่บ้านลอยน้ำของไทย. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อัจฉรา วัฒนภิญโญ. (2551). นโยบายสิ่งแวดล้อมและการวิเคราะห์. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์.
- อิสริชัย บุรณะอรจรณ์. (2562). ฝะเตี้ยะฮ์ - เลอ - ตึกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนเสาสูงในลุ่มน้ำโดนเลสาบ ชุมชนก้าปางพลก ประเทศกัมพูชา มหาวิทยาลัยศิลปากร]. กรุงเทพฯ.
- อุทัยบ้านฉัน. (2563). ชาวแพ กับผักสุกั้ยแล้งริมตลิ่งสะแกกรัง.

https://m.facebook.com/UthaiMyHometown/photos/a.2261240980585609/2924915154218185/?type=3&_rdr

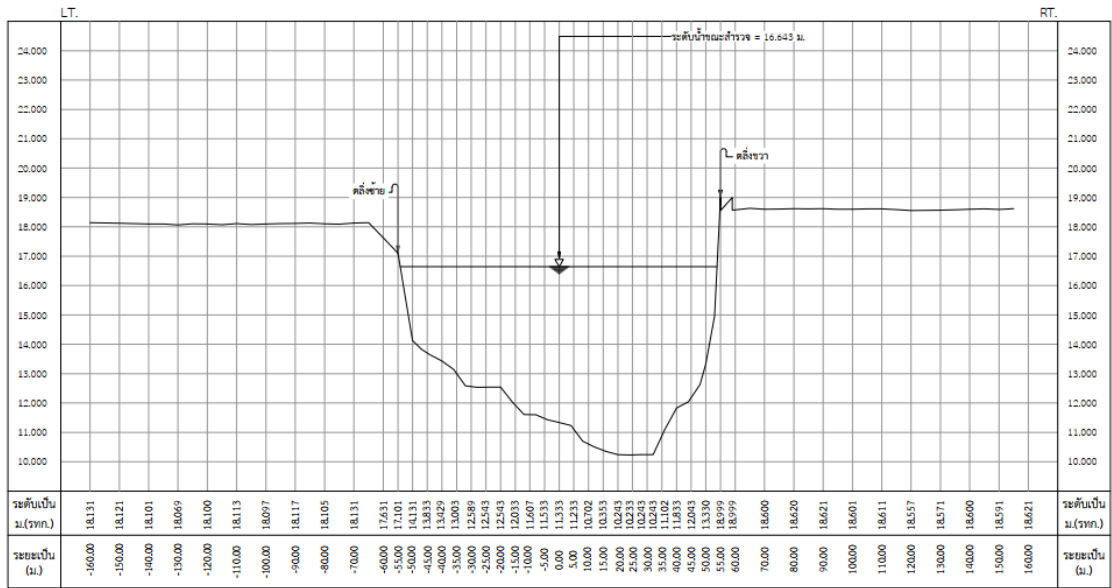

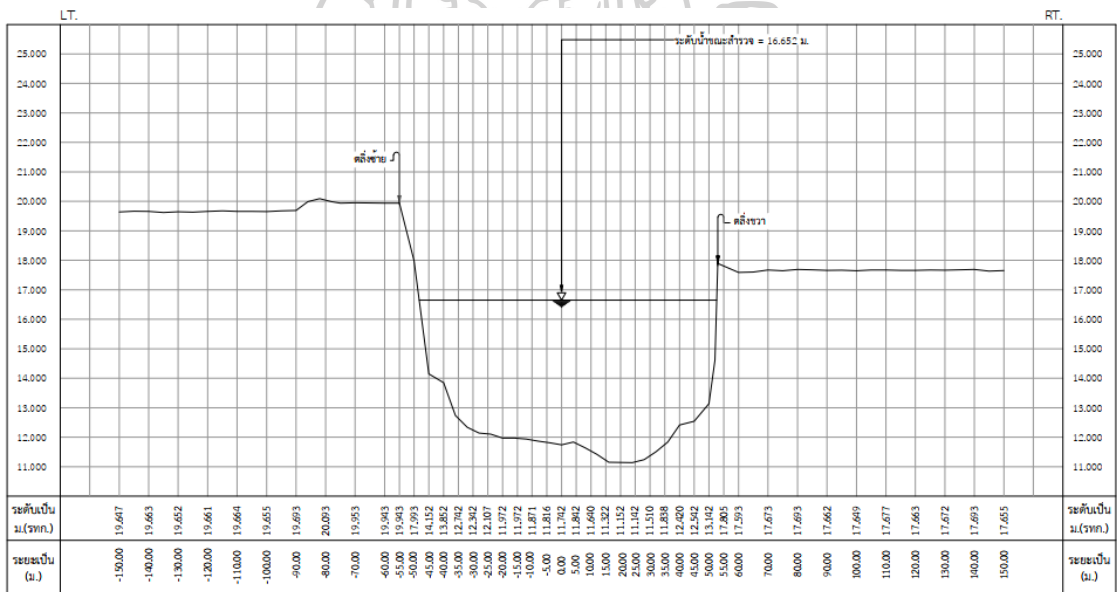
รูปตัด กม.10+012

รูปตัด กม.11+000

รูปตัด กม.12+000

รูปตัด กม.13+000

ภาคผนวก 2

แบบสอบถามมาตรการของรัฐต่อชุมชนเรือนแพ ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

1) ข้อมูลทั่วไปของเจ้าของเรือนแพ

ชื่อ นามสกุล อายุ ปี

บ้านเลขที่

.....จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ทะเบียนบ้าน)คน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (จำนวนอยู่อาศัยจริง)คน (ระบุ เพศ/อายุ)

ระบุสมาชิก 1) 2) 3)

4) 5) 6)

อาชีพ สถานที่ประกอบอาชีพ

รายได้/เดือน ไม่มีรายได้ น้อยกว่า 10,000 10,000 – 20,000 20,000 – 50,000 มากกว่า 50,000

สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

จำนวนครั้งที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา/เดือน 1-3 ครั้ง 4-6 ครั้ง มากกว่า 6 ครั้ง ไม่เข้าร่วม

จำนวนยานพาหนะ เรือ ลำ รถยนต์ คัน จักรยานยนต์ คัน

จักรยานยนต์พ่วง คัน อื่น ๆ คัน/ลำ

สถานที่จอดยานพาหนะ เรือ รถ

การเชื่อมโยงกับคมนาคมสัญจร

2) ข้อมูลทั่วไปของเรือนแพ

อายุเรือนแพ ปี สถานที่ผูกแพ

สถานที่ผูกแพเดิม (ถ้ามี) จำนวนปีที่ย้ายมาตำแหน่งปัจจุบัน ปี

วัสดุตัวเรือน

วัสดุลูกบวบ

อาคารประกอบอื่น ๆ

ขนาดพื้นที่โดยประมาณ (รวมอาคารประกอบ)

4) ข้อมูลการรับรู้กฎหมาย นโยบาย และแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับเรือนแพ

แบบประเมิน 4.1 ทำเครื่องหมาย ที่สอดคล้องกับระดับการรับรู้

- พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456

ระดับการรับรู้ มาก กลาง น้อย ไม่ทราบ อื่น ๆ ระบุ

ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้อง

- ผังเมืองรวมเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2558

ระดับการรับรู้ มาก กลาง น้อย ไม่ทราบ อื่น ๆ ระบุ

ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้อง

- เทศบัญญัติเทศบาลเมืองอุทัยธานี พ.ศ.2555

ระดับการรับรู้ มาก กลาง น้อย ไม่ทราบ อื่น ๆ ระบุ

ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้อง

- พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535

ระดับการรับรู้ มาก กลาง น้อย ไม่ทราบ อื่น ๆ ระบุ

ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้อง

- โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า สนนง.นโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับการรับรู้ มาก กลาง น้อย ไม่ทราบ อื่น ๆ ระบุ

ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้อง

- โครงการบ้านมั่นคงชนบท แพร่สะแกกรัง

ระดับการรับรู้ มาก กลาง น้อย ไม่ทราบ อื่น ๆ ระบุ

ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้อง

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

วันเฉลิม ชวดนุช

วุฒิการศึกษา

ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

